

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

KAPAK

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DOKTORA PROGRAMI

**KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN AKTÖR, EYLEM VE SÖYLEMLERİNİ
YÖNETİŞİM PARADİGMASI ÜZERİNDEN KAVRAMAK**

Doktora Tezi

NİL DİKMENGİL

İstanbul, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARSI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER DOKTORA PROGRAMI

**KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN AKTÖR, EYLEM VE SÖYLEMLERİNİ
YÖNETİŞİM PARADİGMASI ÜZERİNDEN KAVRAMAK**

Doktora Tezi

NİL DİKMENGİL

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı : Prof. Dr. Erhan Doğan
2. Üye : Prof. Dr. Gonca Oğuz Gök
3. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özge Onursal Beşgül
4. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Indira Phutkaradze
5. Üye : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Mazlum

İstanbul, 2025

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Nil DİKMENGİL

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Programı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Erhan DOĞAN

Tez Türü ve Tarihi: Doktora – 2025

Anahtar Kelimeler: Küresel yönetim, Küresel sivil toplum, Dijital yerliler, Aktörlük

ÖZ

KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN AKTÖR, EYLEM VE SÖYLEMLERİNİ YÖNETİŞİM PARADİGMASI ÜZERİNDEN KAVRAMAK

Küresel yönetim; siyasal, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç boyutu bulunan, farklı aktörlerin etkileşim halinde olduğu bir sistemdir. Küresel sivil toplum aktörleri bu sistemin sosyal boyutunda faaliyet göstermektedir. Bu çalışma küresel sivil toplum çalışmalarının ampirik kolundan devam etmektedir. Bu bakış açısı ile, aktörler hakkında detaylı bilgi elde edilmesinin incelenen alanın sınırlarının belirlenmesi ve alan hakkında yapılan çalışmaların geliştirilebileceği savunulmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütlerinin, sosyal hareketlerin ve yeni nesil örgütlenmelerin hepsini kapsayan bir veri tabanı prototipi hazırlanması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, küresel sivil toplumda etkileşimde olan tüm aktörler hakkında homojenize veri toplanabilen bir araç düzenlenmektedir. Yaratılan prototip üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak incelenen unsurun aktörlüğü, ikinci olarak ise küreselliği incelenmektedir. Küresel sivil toplum aktörü olduğu belirlenen unsur hakkındaki bilgiler, üçüncü bölümde kategorize edilmektedir. Aktörlük incelemesi Hofferberth'ün aktörlüğün üç unsuru (form, niyet, etki) çalışmasına dayanmaktadır. Küresellik seviyesi incelemesi della Porta ve Tarrow'un irdelemesi temel alınarak destek ve faaliyet olarak iki alt başlıkta yapılmaktadır. Son bölümde araştırma nesnesi olan kurumun temel etkinlik alanı, kullandığı araçlar ve elde ettiği sonuçlar hakkındaki bilgiler kodifiye edilmektedir. Temel etkinlik alanları seçenekleri Birleşmiş Milletler'e bağlı olan Uluslararası Dernekler Birliği (UIA) veri tabanından alınmıştır. Elde edilen sonuçlar bölümü 'normların yaşam döngüsü' teorisi baz alınarak geliştirilmiştir. Tüm kategorilerin kuantitatif karşılıkları belirlenmiştir.

Prototipin işlevselliğinin denenmesi için son bölümde beş adet unsur incelenmiştir. Bu örnekler farklı formlara ve küresellik seviyelerine sahip olmaları göz önünde bulundurularak seçilmiştir. “Uluslararası Kara Mayınlarının Yasaklanması Kampanyası”, “McLibel”, “change.org”, “Greenpeace” ve “Barış ve Adalet için Birleşmiş” kurumları incelenmiştir. Daha sonrasında bu uygulamalardan elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Nil DİKMENGİL

Department: Political Science and International Relations

Programme: International Relations

Supervisor: Prof. Erhan DOĞAN

Degree Awarded and Date: PhD - 2025

Keywords: Global Governance, Global Civil Society, Digital Natives, Agency

ABSTRACT

UNDERSTANDING THE ACTORS, ACTIONS AND DISCOURSE OF GLOBAL CIVIL SOCIETY THROUGH GLOBAL GOVERNANCE PARADIGM

Global governance is a system, in which different actors interact, with three dimensions: political, economic and social. Global civil society actors operate in the social dimension of this system. This research continues from the empirical branch of global civil society studies. Thus, it is suggested that obtaining detailed information about actors will be beneficial in determining the boundaries of this sphere and improve the studies conducted on the field. For this reason, this study aims to construct a database prototype which can cover all element of global civil society such as civil society organizations, social movements and new generation organizations.

The tool designed in this study aims to gather homogenized data about all actors interacting in global civil society sphere. The prototype consists of three main parts. Firstly, the agency of the element under study is examined. Secondly, its globality is discussed. The third part consists the information about the subject if it is determined to be a global civil society actor. The agency section is based on M. Hofferberth's study of the three necessities of agency (corporeality, intentionality, efficacy). The globality section is divided into two subheadings as support and activity, based on the analysis of della Porta and Tarrow. In the last section, information about the main activity area of the institution, the tools it uses and the results it obtains are codified. The main activity area options are gathered from the Union of International Associations database, which is affiliated with the United Nations. The results section is developed based on the theory of the 'life cycle of norms'. All of sections are codified to have quantitative data.

In the last section, five subjects are examined to test the functionality of the prototype. These examples are selected with the consideration of their variety. The International Campaign to Ban Landmines, McLibel, change.org, Greenpeace and United for Peace and Justice institutions are analyzed and the results are compared.

ÖNSÖZ

Uluslararası ilişkilere, uluslararası örgütlenmeler ile başlayan, oradan ekonomik rejimlere ve çokulusluslu şirketlere yönelen yolculuğumun doktora kısmını, üçgenin son köşesi, toplum ile bitiriyorum. Bu uzun sürecin sonunda, küresel yönetim yolculuğuma bu çalışmada atılan temel ile devam edebilmek, tüm emeklerin ve birikimin anlamlı kalması dilerim.

Tez fikrinin temellendirilmesinden, yazımına ve sonuçlandırılmasına kadar bana destek olan, görüş ve önerileriyle tezimin şekillenmesine emek vermiş olan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Erhan Doğan'a çok teşekkür ederim. Tez izleme komitemde değerli görüşleri ve yorumları ile büyük katkıları olan, tüm toplantıları benim için zihnimin açıldığı ve sonrasında tezime yeni bir heves ile odaklanmamı sağlayan görüşmeler haline getiren değerli hocalarım Prof. Dr. Gonca Oğuz Gök ve Doç. Dr. Özge Onursal Beşgül'e teşekkür ederim. Tezimin son aşamasında görüş ve eleştirilerini paylaşarak son şeklini almasına yardımcı olan değerli hocalarım Dr. İbrahim Mazlum ve Dr. Indira Phutkaradze'ye teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecim boyunca beraber çalıştığım İzmir Ekonomi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne, özellikle bu dönemde hep anlayışlı ve destek olan Bölüm Başkanı'm Doç. Dr. Devrim Sezer'e teşekkürlerimi sunarım.

Tüm bu süreçte hep yanımda olan, hem beni destekleyen, yorulduğumda elimden tutan aileme, sevgili annem Op. Dr. Ful Dikmengil, babam Prof. Dr. Murat Dikmengil, ağabeyim Fırat Dikmengil ve eşi Eda Dikmengil'e çok teşekkür ederim.

Zaman zaman nasıl devam edeceğimi bulamadığımda, yorulduğumda, kendi çalışmama uzaklaştığımda beni geri getiren, tekrar devam etmemi sağlayan, son ana kadar her zaman farklı şekillerde yardımcı olup hep yanımda olduklarını bildiğim, bu metni yazarken benimle düşünüp irdeleyen arkadaşlarım Hazal Aslan, Gizem Halil Utma, Tansu Celepoğlu ve Mehmet Derya Özeren'e nasıl teşekkür etsem bilemiyorum.

Değerli hocalarım, meslektaşlarım, sevgili ailem ve dostlarım... Herhangi birinin yokluğunda bu geldiğim yerde olamazdım. Hepinize en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	4
1.2. Çalışmanın Dizaynı ve Metodolojisi	6
1.3. Özgün Değer	8
1.4. Çalışmanın Limitleri	9
2. KAVRAMSAL İNCELEMELER: KÜRESEL YÖNETİŞİM, KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE AKTÖRLÜK	11
2.1. Küresel Yönetişim	11
2.1.1. Uluslararası İlişkilerin Geleceği ve Dünya Düzeninin Yeri	12
2.1.2. Neden Yönetim Değil Ama Yönetişim?	15
2.1.3. Küresel Yönetişim Nedir?	21
2.2. Küresel Sivil Toplum	25
2.2.1. Küresel Sivil Toplum Nedir?	26
2.2.2. Küresel Sivil Toplumun Aktörleri Nelerdir?	36
2.2.3. Küresel Sivil Toplumda Küresellik Ne Anlama Gelir?	39
2.2.4. Küresel Sivil Toplum Söylemleri ve Araçları Nelerdir?	44
2.2.5. Küresel Sivil Toplum ve Dijitalleşme	50
2.2.6. Küresel Sivil Toplum Aktivitesini Ölçebilir Miyiz?	55
2.3. Aktörlük Tartışmaları	58
2.3.1. Uluslararası İlişkilerde Aktörlük / Faillik Tartışmaları	58
2.3.2. Küresel Sivil Toplumda Aktörlük	62
3. ÇERÇEVE	67
3.1. Faillik	68
3.1.1. Form (<i>corporeality</i>)	70
3.1.2. Niyet (<i>intentionality</i>)	72

3.1.3. Etki (<i>efficacy</i>)	76
3.2. Hukuki Durum	77
3.3. Etki Alanı	78
3.3.1. Destek	79
3.3.2. Etkinlik	81
3.3.3. Küresellik Değerlendirmesi	84
3.4. Araçlar & Metotlar	86
3.4.1. Örgütlerin ve Araçların Meşruluğu	89
3.5. Temel Etkinlik Alanı	93
3.6. Elde Edilen Sonuç	97
3.6.1. Farkındalık Yaratmak	99
3.6.2. Norm Girişimciliği	100
3.6.3. Hukuki Düzenlemeler	100
3.6.4. Diğerleri	101
4. UYGULAMALAR	103
4.1. United for Peace and Justice (UFPJ)	106
4.1.1. Faillik	107
4.1.2. Etki Alanı	109
4.1.3. Araçlar ve Etkinlikler	112
4.1.4. Temel Etkinlik Alanı	117
4.1.5. Sonuçlar	118
4.2. Uluslararası Kara Mayınlarının Yasaklanması Kampanyası (ICBL)	120
4.2.1. Faillik	121
4.2.2. Etki Alanı	122
4.2.3. Araçlar ve Etkinlikler	124
4.2.4. Temel Etkinlik Alanı	126
4.2.5. Sonuçlar	126
4.3. McLibel	127
4.3.1. Faillik	128
4.3.2. Etki Alanı	131
4.3.3. Araçlar ve Etkinlikler	132
4.3.4. Temel Etkinlik Alanı	134
4.3.5. Sonuçlar	134
4.4. Change.org	135

4.4.1. Faillik	136
4.4.2. Etki Alanı	138
4.4.3. Araçlar ve Etkinlikler	140
4.4.4. Temel Etkinlik Alanı	141
4.4.5. Sonuçlar	141
4.5. Greenpeace	142
4.5.1. Faillik	144
4.5.2. Etki Alanı	145
4.5.3. Araçlar ve Etkinlikler	147
4.5.4. Temel Etkinlik Alanı	148
4.5.5. Sonuçlar	149
5. SONUÇ	150
KAYNAKLAR	157
EKLER	184

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AB	:	Avrupa Birliği
ADHK (AFSC)	:	Amerikan Dostluk Hizmetleri Komitesi (<i>American Friends Service Committee</i>)
AIDS	:	Acquired Immune Deficiency Syndrome
AIHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BAİB (UFPJ)	:	Barış ve Adalet için Birlik (<i>United for Peace and Justice</i>)
BDS	:	Birinci Dünya Savaşı
BFE (BFI)	:	British Film Institute
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMKP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BMSKA	:	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
ÇŞİDB	:	Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
ÇUŞ	:	Çok Uluslu Şirketler
DD (FoE)	:	Dünya Dostları (<i>Friends of Earth</i>)
DDMP (WOMP)	:	Dünya Düzeni Modelleri Projesi (<i>World Order Models Project</i>)
DTÖ (WTO)	:	Dünya Ticaret Örgütü
DYKV (WWF)	:	Doğal Yaşamı Koruma Vakfı (<i>World Wildlife Fund</i>)
GATTGA	:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GHEB (YMCA)	:	Genç Hristiyan Erkekler Birliği (<i>Young Men's Christian Association</i>)
GPI	:	Uluslararası Greenpeace (<i>Greenpeace International</i>)
HES	:	Hidroelektrik Santrali
İAH (CJM)	:	İklim Adaleti Hareketi (<i>Climate Justice Movement</i>)
İAİ	:	İklim Adaleti İttifaki (<i>Climate Justice Alliance</i>)
KFEBÖ (WFCCA)	:	Kadın Film Eleştirmenleri Birliği Ödülleri (<i>Women Film Critics Circle Awards</i>)

KMK (CMC)	: Küme Mühimmat Koalisyonu (<i>Cluster Munition Coalition</i>)
KMYUK (ICBL)	: Kara Mayınlarının Yasaklanması ��in Uluslararası Kampanya (<i>International Campaign to Ban Landmines</i>)
K��B	: Kamu-�zel �� Birliği (<i>Public-Private Partneship</i>)
KPB (APP)	: Kamu Politikaları Birliği (<i>Asociacion para Politicas Publicas</i>)
KS (R2P)	: Koruma Sorumluluğu (<i>Responsibility to Protect</i>)
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KST	: Küresel Sivil Toplum
KSTY (GCSY)	: Küresel Sivil Toplum Yıllığı (<i>Global Civil Society Yearbook</i>)
MAWG	: Kara Mayınları Faaliyetleri �alışma Grubu (<i>Mine Action Working Group</i>)
MBA	: McBilgi Ağı (<i>McInformation Network</i>)
MC	: Milletler Cemiyeti
MLDK	: McLibel Support Campaign (<i>McLibel Destek Kampanyası</i>)
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı
NKMYK	: Nepal Kara Mayınlarını Yasaklama Kampanyası (<i>Ban Landmines Campaign-Nepal</i>)
NRO	: Greenpeace Ulusal ve Bölgesel Organizasyonları (<i>Greenpeace National and Regional Organizations</i>)
NSAWG	: Devlet-dışı Aktörler �alışma Grubu (<i>Non State Actors Working Group</i>)
OECD	: Ekonomik ��birliği ve Kalkınma �rg�t� (<i>Organisation for Economic Co-Operation and Development</i>)
RSS	: Rashtriya Swayamsevak Sangh
SAWG	: Mağdurlara Yardım �alışma Grubu (<i>the Survivor Assistance Working Group</i>)
STK	: Sivil Toplum Kurulu�ları
ST� (NGO)	: Sivil Toplum �rg�t� (<i>non-governmental organization</i>)
TWG	: Anlaşma �alışma Grubu (<i>The Treaty Working Group</i>)
UDB (UIA)	: Uluslararası Dernekler Birliği (Union of International Associations) (Union des Associations Internationales)
��	: Uluslararası �li�kiler

USTÖ (INGO) : Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri (*International Non-Governmental Organizations*)

YKY : Yeni Kamu Yönetimi (*New Public Management*)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Küresel Sivil Toplum Yaklaşımları Tablosu	36
Tablo 2. Kontrol Mekanizmalarının Finansmanı ve Kurumsallaşması Tablosu.....	37
Tablo 3: STK'ların Dijital Stratejilerinin Gruplanması Tablosu	52
Tablo 4. Faillik Tablosu.....	60
Tablo 5. Kamu / Özel Faallik Tablosu	64
Tablo 6: Etkinlik Süresi.....	83
Tablo 7: Dinamik Çok Katmanlı Yönetişim	85
Tablo 8. Küresellik Değerlendirme Tablosu	85
Tablo 9. Araçların Frekans ve Vade Değerlendirmesi	88
Tablo 10:Sivil Toplum Örgütlerinin Meşruluk Tablosu.....	90
Tablo 11. Araçların Aktiflik ve Şiddet İçeriği Değerlendirmesi.....	93
Tablo 12. UFPJ Form Değerlendirmesi	108
Tablo 13. UFPJ Faillik Değerlendirme Tablosu	109
Tablo 14. UFPJ Etki Alanı Değerlendirmesi	111
Tablo 15. UFPJ Küresellik Tablosu.....	111
Tablo 16. UFPJ Araçlar Değerlendirmesi.....	117
Tablo 17. ICBL Form Değerlendirme Tablosu	121
Tablo 18. ICBL Faallik Değerlendirme Tablosu	122
Tablo 19. ICBL Etki Alanı Değerlendirmesi	123
Tablo 20. ICBL Küresellik Değerlendirme Tablosu	124
Tablo 21. ICBL Araç Değerlendirme Tablosu	125
Tablo 22. McLibel Form Değerlendirmesi	129
Tablo 23. McLibel Faillik Değerlendirme Tablosu.....	130
Tablo 24. McLibel Etki Alanı Değerlendirme Tablosu	132
Tablo 25. McLibel Küresellik Değerlendirmesi	132
Tablo 26. McLibel Araç Değerlendirme Tablosu	133
Tablo 27. Change.org Form Değerlendirmesi	137
Tablo 28. Change.org Faillik Değerlendirme Tablosu	138
Tablo 29. Change.org Etki Alanı Değerlendirmesi.....	139
Tablo 30. Change.org Küresellik Değerlendirmesi	139
Tablo 31. Change.org Araçlar Değerlendirme Tablosu	141
Tablo 32. Greenpeace Faillik Değerlendirme Tablosu	144
Tablo 33. Greenpeace Faillik Değerlendirme Tablosu.....	145
Tablo 34. Greenpeace Etki Alanı	146

<i>Tablo 35. Greenpeace Küresellik Değerlendirme Tablosu</i>	<i>147</i>
<i>Tablo 36. Greenpeace Araçlar Değerlendirmesi</i>	<i>148</i>
<i>Tablo 37. Form Karşılaştırma Tablosu.....</i>	<i>154</i>
<i>Tablo 38. Genel Küresellik Değerlendirmesi.....</i>	<i>155</i>

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1 Uluslararası ve Ulusal Çevre Örgütlenmeleri Finansmanı</i>	<i>101</i>
---	------------

1. GİRİŞ

1989’da Soğuk Savaş’ın bitmesi ile uzun süre devam edeceği varsayılan iki kutuplu dünya düzeni de sona ermiştir. Kenneth Waltz’un (2010:72) 1979 yılında “istikrarlı” olarak tanımladığı iki kutuplu sistemin yıkılması, yeni dünya düzeninin nasıl olacağına dair yeni tartışmalara yol açmıştır. Bu kapsamda, Uluslararası İlişkiler (Uİ) literatüründe hegemonya ve çok kutuplu dünya sistemi kavramları sıklıkla ele alınmıştır¹. 1991’de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı George H.W. Bush ABD Kongresi’nde yaptığı konuşmada Soğuk Savaş’ın iki kutuplu sisteminin yerine gelecek olan “Yeni Dünya Düzeni”ni açıklamıştır². Bush, Winston Churchill’in ‘Demir Perde’³ konuşmasından alıntılar yaptığı açıklamasında, Birleşmiş Milletler’in (BM) kurucu ilkelerinin realize olacağı, tüm dünyada insan hakları ve özgürlüklerin öncüleneceği bir çerçeve çizmiştir.

Bu yeni düzende, bir tarafta, Soğuk Savaş döneminde stratejik olarak kısıtlanmış olan BM sistemi daha özgür ve işlevsel bir rol edinebilmektedir. Öte yandan, bu sistem içerisinde güç dengelerinin tekrar incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim, 1970’lerden beri devam etmekte olan ekonomik değişimler ve teknolojik gelişmeler uluslararası alanda yer alan aktör sayısını etkilemiştir. BM kurulduğunda faal olan çok uluslu şirketlerin, uluslararası örgütlerin ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin sayısı ile 1990 yılına gelindiğindeki sayı aynı değildir. Acharya’nın (2017) yorumlaması ile Birleşmiş Milletler (BM) merkezli çok taraflı kurumlar artık küresel siyasette etkin tek aktör olmaktan çıkmıştır. Devlet-dışı aktörlerin uluslararası siyasette aldıkları rol 20. yüzyıl boyunca artış göstermiştir. Bu aktörlerin sayısının ve etkisinin çoğalması, uluslararası ilişkilerin devlet merkezli yapısında değişikliklere neden olmuştur, ulusaşırı kompleks ilişkiler çoğalmıştır (Miller L. H. 1998). İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütlerin yeri ivmeli bir artış göstermesine rağmen, bu örgütler Uİ araştırmacıları tarafından çoğunlukla göz ardı edilmiştir (Booth 1991⁴; Ataman 2003). İnşacılığın kurucularından Alexander Wendt (2016) dahi, devlet-dışı aktörlerin değişim öncüleri olarak

¹ Kenneth Waltz, 1979 yılında yazdığı kitabı *Uluslararası Politika Teorisi*’nde dünya sistemlerini tek kutuplu, iki kutuplu ve çok-kutuplu olarak gruplamaktadır. Bu teoride iki kutuplu sistem en dengeli düzen olarak tanımlanmaktadır. İki kutuplu sistem bir tarafın öne çıkması ile sona erebilir. Bu durumda tek kutuplu bir sistem ve hegemoni durumu ortaya çıkacaktır. Waltz, bu sistemin hegemonun yavaş yavaş güç kaybetmesi ile çok kutuplu bir sisteme dönüşeceğini eklemiştir. Bu teoride, çok kutuplu sistem ise bir süre sonra kutuplaşarak tekrar iki kutuplu bir sisteme evrilecektir (Waltz 2010). Bu teori çerçevesinde Amerikan hegemonyası ile nasıl bir düzen yaşanacağı çeşitli yazarlar tarafından tahayyül edilmiştir. John J. Maersheimer 1990 tarihli *‘Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War’* adlı çalışmada Avrupa’nın geleceğini realist bir bakış açısı ile değerlendirirken, ikinci ana akım olan liberalizmi tercih eden akademisyenleri de kendi okumalarını yapmaya davet etmiştir.

² Konuşma videosu için : <https://www.youtube.com/watch?v=kfMVsa42yQY> (erişim tarihi: 25 Temmuz 2024)

³ 5 Mart 1946’da Winston Churchill’in Westminster College’da yaptığı konuşmanın transkripti için: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/> (son erişim tarihi: 25 Temmuz 2024).

⁴ Booth (1991:314) Soğuk Savaş sonrası dönemi anlamlandırmak için devlet-dışı aktörlerin büyüyen etkisinin yanı sıra, kompleks karşılıklı ilişkilerin çoğalması, güç kullanımının sağladığı yararların azalması, hızlı nüfus artışı, dünya ekonomisinin uluslararasılaşması, yeni savaş teknolojileri, teknolojik gelişmeler gibi konuların önemini de vurgulamıştır.

önemli bir role sahip olduğunu söylerken, sistemi değiştiren aktörlerin halen devletler olduğunu vurgulayarak, devlet-dışı aktörlere ikincil bir önem vermiştir.

1990 sonrasında devlet-dışı aktörler ve küresel yönetim alanında yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Nitekim bu yıllarda çevre sorunları, göç, salgınlar gibi sınır aşan problemler çoğalmıştır. Bu krizlerle başa çıkabilmek için devletler kendi erklerinin bir kısmını küresel yönetim kurumlarına aktarmaya başlamıştır (Dellmuth, Bloodgood 2023: 1). Bu bağlamda, devlet-dışı aktörlerin hem sayısı hem de uluslararası arenada üstlendikleri rol artmıştır. 1990’larda 23.000’den fazla hükümet-dışı organizasyon bulunmaktadır.⁵ Aynı dönemde, ekonomik karşılıklı bağımlılıklar yoğunlaşmış ve telekomünikasyon teknolojilerinde gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişimler küresel anlamda mesafelerin kısılmasına ve dünyanın farklı yerlerindeki aktörlerin daha efektif bir şekilde etkileşim halinde olmasına olanak sağlamıştır. Brown (1995: 268), bu dönemde hükümet-dışı aktörlerin, uluslararası politika üretiminin önemli bir parçası haline geldiğinin altını çizmiştir. Bu durum, küreselleşmenin hızlanmasına ve küresel seviyede incelenebilecek vakaların artmasına neden olmuştur. Uİ literatüründe dünya düzeni tartışmalarına yeni bir alt başlık eklenmiştir.

Dünya düzeni araştırmaları Uİ disiplininin ana temalarından biridir. Bu tema içerisinde, savaşların engellenmesi, krizlere çözümler aranması ve barış döneminin sürdürülmesi ana başlıkları oluşturmaktadır. Bu çalışmalarda geleneksel olarak devlet merkezli bir bakış açısı bulunmaktadır. Geleneksel yaklaşımlarda, devletlerarası bir hiyerarşi ya da devletlerin üzerinde başka bir otorite bulunmamaktadır. Bu yaklaşımda, anarşik bir sistemde devletler kendi çıkarları için en rasyonel seçenekleri değerlendirmekte ve uluslararası alanı şekillendirmektedirler. Anarşik bir sistem olması, hiçbir düzenin bulunmadığı ya da devletlerin iş birliği yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Yapısal realizmin kurucusu Kenneth Waltz dahi, kendi çıkarları doğrultusunda devletlerin iş birliği yapabildiğini vurgulamıştır; ancak bu olasılık düşük olarak değerlendirilmiştir (Waltz 2010: 75). Neoliberal yaklaşımlar bu iş birliklerinin önemini vurgularken (Keohane, Nye 1989), idealist yaklaşımlar da uluslararası kurumların önemine dikkat çekmektedir (Özpek 2019). Disiplinin ilk ortaya çıktığı 20. Yüzyıl başlarından beri yapılan bu tartışmaların ortak noktası, dünya düzenini anlamlandırmak için siyasi aktörler ve bu aktörlerin arasındaki ilişkiler merkezli açıklamalarda bulunmalarıdır. John G. Ruggie’nin (2018) vurguladığı gibi küresel ilişkiler çok katmanlıdır ve hızlı bir şekilde değişmektedir. Rosenau’nun (1995: 24) dikkat çektiği gibi yaşanan “anomaliler” realist ya da devlet-merkezli teoriler ile çözülememektedir. Bu değişimler, dünya düzeni çalışmalarının sürekli olarak güncellenmesini gerektirmektedir.

⁵ Bu sayı hükümet-dışı tüm aktörleri içermektedir. Eğer bir kurumun kurucularından biri devlet biri özel ise, bu kurumlar da bu sayıya dahil edilmiştir. Ulusaşırı, hükümet tarafından oluşturulan ve kontrol edilen kurumlar, özel işletmeler, vakıflar, ulusaşırı sosyal hareketler, hükümet karşıtı hareketlerin hepsi bu gruba dahildir (Ataman 2003: 46).

1970’lerde ekonomik rejim tartışmalarının Uİ disiplini içerisinde yer edinmesi ile beraber, uluslararası ilişkilerde farklı mekanizmaların varlığının araştırılması hızlanmıştır. Ruggie (2018), ekonomik düzendeki değişimleri özel hukuk ve anlaşmalar hukukuna bağlamaktadır. Ekonomik rejimlerin etkisi ile çokuluslu şirketler, bu şirketlerin sisteme etkisi ve uluslararası organizasyonların faaliyetleri ile hareketlenen küreselleşme tartışmaları, Soğuk Savaş’ın bitişi ve yeni liberal sistemin gelişmesi ile ivmelenerek devam etmiştir. Devlet dışı aktörlerin⁶ disiplin içerisinde değerlendirilmeye başlanması, yeni yaklaşımların yeni aktörleri, teorik çalışmalarına dahil etmesi için bir zemin hazırlamıştır. Örneğin, Robert Keohane ve Joseph Nye (1989) bu ilişkileri anlamlandırmak için kompleks karşılıklı bağımlılık teorisini geliştirmişlerdir. Yeni yaklaşımlarda uluslararası sistemin anarşik bir yapısı olduğu algısı değişmemesine rağmen bu anarşik ve kaotik yapının içerisinde farklı düzen alanları olduğu argümanları artmıştır. Küresel yönetim ve farklı aktörlerin küresel düzeyde faaliyet kapasiteleri bu noktada ele alınmaktadır. Ele alınan çeşitli temalar disiplini zenginleştirmiştir. Devletin devamlılığının yanı sıra, çevre, sosyoekonomik eşitlik, insan hakları gibi çeşitli konular da irdelenmektedir.

Literatürde ele alınan sorunlar, disiplinin ilk ortaya çıkışında savaş ve barış temelli olmakla beraber, yüzyılın sonlarına doğru çeşitlenmiştir. Bu bakımdan halen ‘güvenlik’ konuları öncelikli bir alan olarak değerlendirilebilecek olmakla beraber, kavramın içeriğinin genişlediği gözlemlenmektedir. Çalışmalar; güvenlik, sosyal güvenlik, çevre güvenliği, insan güvenliği gibi alt başlıkları da içerecek şekilde hem genişlemiş hem de derinleşmiştir (Buzan 2015). Bu tür bir yayılım, disiplin konuları içerisinde bireylerin, toplulukların, grupların ve onların temsilcileri olan sivil toplum örgütlerinin ve sosyal hareketlerin de çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmasına neden olmuştur.

Yeni mekanizmalar ve genişletilmiş kavramlarla farklı araştırma sükelerinin disipline eklenmesi, bu çalışmaların disiplinin merkezinde olduğu ya da disiplinin bu şekilde şekillendiği anlamına gelmemektedir. Nitekim, yeni bağlamlar dahil edilse dahi disiplinin merkezinde “güç” kavramı bulunmaktadır. Güç, Giddens’in (1984) tanımı ile “sonuç doğurabilme kapasitesidir”. Geleneksel olarak, ‘güce’ sahip olan devletler, dünya düzeni ve yönetim çalışmalarının da merkezinde bulunmaktadır. Peter Bacrach ve Morton S. Baratz’ın 1962 tarihli çalışması temel alındığında, gücün iki yüzü⁷ bulunmaktadır. İlk yüzü klasik anlamda devlet tekelinde bulunan gücü temsil ederken, ikinci yüz ise daha yumuşak bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda devlet-dışı aktörlerin, politik süreçleri kısıtlayan normların ve kurumların yaratılmasında güç kapasiteleri bulunmaktadır. Çokuluslu şirketler ve uluslararası örgütlerin uluslararası alanda etkileri yüzyılı aşan süredir gözlemlenebilmektedir. Öte

⁶ Devlet-dışı aktörler uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler, vakıflar, uluslararası sivil toplum örgütleri, ulusaşırı sosyal hareketler, savunuculuk ağları gibi çeşitli aktörleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

⁷ Bacrach ve Baratz, (1962:948) gücü iki şekilde tanımlamıştır. İlk tanım A’nın B’yi etkileyen kararlar verebilmesidir. İkinci tanım ise A’nın politik süreci kısıtlayan değer ve kurumları yaratmak ve güçlendirmek için çalışmasıdır. Bas Arts (2003) ayrımı geliştirerek, küresel yönetimde devlet-dışı aktörlerin gücünü inceleyen çalışmasında gücü karar verme, söylemsel ve düzenleyici olarak üç yüzü olarak tanımlamıştır (Arts 2003).

yandan, bireylerin, sosyal hareketlerin ya da devlet altı grupların etki kapasiteleri, özellikle 20. Yüzyılın ilk yarısında yok denecek kadar azdır. Ancak bu güç dengelerinin yüzyılın sonuna doğru değiştiği görülmektedir. Bu dönemde, uluslararası sosyal hareketlerin ve savunuculuk ağlarının rolleri artmıştır. Bu değişimin temel nedenlerinden biri ise yukarıda bahsedildiği gibi telekomünikasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmelerdir. Kegley ve Wittkoph'un (1997:2) vurguladığı gibi dünya küçülmüştür ve ulus-devletler ile diğer uluslararası aktörlerin arasındaki bağlar artmıştır. Ağlar tarafından yaratılan güç, geleneksel güç tanımından farklı olarak farklı aktörlerin kolektif bir şekilde değişen durumlara hızlı adapte olması ve etki alanını artırma kapasitesinden kaynaklanmaktadır (Slaughter 2017: 164-166).

Hızla değişen koşullar, uluslararası düzen tartışmalarının gelişmesine neden olmuş, bu bağlamda devlet-dışı aktörler üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Benzer şekilde, küresel yönetim (Acharya 2011; Arts 2003; Barnett 2013; Lennox, 2008), uluslararası savunuculuk ağları (della Porta, Tarrow 2005), küresel sivil toplum (Anheier, Themudo 2002; Anheier, Glasius, Kaldor 2001), çok-katmanlı dünya düzeni (Acharya 2017) gibi kavramların kullanımı artmıştır. Küresel yönetim bağlamında yapılan çalışmalar, BM temelli yarı-hiyerarşik bir yönetim sistemi ya da özel sektör ve sivil toplum alanından farklı paydaşların müdahil olduğu, analiz seviyeleri ve sektörler arası dağılık yönetim tiplerini içerebilmektedir (Zürn 2020). Küresel sivil toplum çalışmaları ise Anheier vd.'nin (2002) Küresel Sivil Toplum Yıllığı (KSTY) çerçevesinde ülke temelli sivil toplum analizlerini ya da normatif temelli irdelemeleri içermektedir. Bu farklı çalışmalar ile KST'nin ana hatları çizilmesi için çalışılmasına rağmen net bir tablo elde edilememiştir (Anheier, Kaldor, Glasius 2012). Bu çalışma küresel yönetimin belirli bir tanımını kabul ederek KST alt dalına odaklanmaktadır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Disiplinin ortaya çıkışından beri, yaklaşık yüzyıl içerisinde yaşanan değişimler, araştırmalarda kullanılan kavramların çeşitlenmesine veya hali hazırda var olan kavramların zenginleşmesine yol açmıştır. Küresel yönetim kavramı, bu bakımdan hem disipline sonradan katılan hem de içeriği sürekli olarak zenginleşen bir kavramdır. Bu çalışma, bu kavramın pek çok tanımı içerisinde, güncel dönüşümleri en iyi açıklayacağı düşünülen “(küresel yönetim) çok boyutlu bir faaliyet alanı(dır)” genel tanımı üzerine kurulmuştur (Acharya, 2017; Rosenau, 1995: 16). Bu bağlamda küresel yönetim siyasal, ekonomik ve sosyal boyutları bulunan ve bu alan içerisinde tüm paydaşların kendi birincil çıkarları doğrultusunda hareket ettiği bir sistem⁸ olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, yukarıda kısaca değinilen nedenlerden ötürü, bu araştırma, küresel sorunların çözülmesi için yürütülen süreçlerde farklı aktörlerin katılımları göz önünde bulundurularak yazılmıştır. Özellikle, küresel yönetim literatüründe sosyal boyuta ve bu alanın ana aktörleri olarak değerlendirilebilecek olan küresel sivil topluma ve

⁸ Sistem bu noktada uluslararası ilişkiler disiplinin konusu olan aktör ve mekanizmaları içeren alan olarak kullanılmıştır.

uluslararası sivil toplum örgütlerine (USTÖ) odaklanılmıştır. Sosyal boyut yaklaşımı, klasik bilardo topu yaklaşımının ötesine geçen ilişkilere işaret etmektedir (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 3-4). Çalışmanın temel amacı, üç boyutlu küresel yönetim sisteminde küresel sivil toplumun yerini kavrayabilmektir. Bu temelde yapılacak olan çalışmanın bu alandaki siyasal ve ekonomik bakış açılı tartışmalara, destek ve tamamlayıcı nitelikte olacağı düşünülmektedir. Dellmuth ve Bloodgood'un (2023) vurguladığı gibi küresel sivil topluma dair özellikle savunuculuk ağları üzerine yapılan çalışmalar çok olmakla beraber, bu çalışmalar genellikle farklı gruplara odaklanmaktadır. Farklı grupları bir şemsiye altında inceleyen çalışma sayısı görece azdır. Bu çalışma, küresel sivil toplum aktörleri olarak tanımlanabilecek çeşitli unsurları tek bir çatı altında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmalar arasında olan kopukluk, küresel sivil toplumun kendine ait "gücünün" ve diğer alanlara etkisinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasının önüne geçmektedir. Elbette Ruggie (2018:7) gibi bazı akademisyenler küresel sivil toplumda, "devletlerin izni"⁹ olmadan bu aktörlerin herhangi bir fonksiyonu olmayacağını savunurken, bu çalışma gücün normatif yüzüne odaklanmaktadır. Bu bakımdan geleneksel güce sahip olmayan aktörlerin araştırmalara dahil edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Bir alanın ya da kavramın incelenebilmesi için net, ya da literatürün çoğu tarafından kabul edilen sınırlandırılmış bir tanımının olması gereklidir. Nitekim her şeyi kapsayan bir tanım aynı zamanda hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu ön koşul ile hem küresel sivil toplum alanının hem de bu alandaki aktörlerin sınırlandırılması amaçlanmaktadır.¹⁰ Bu tür bir çalışma yapılmasının arkasındaki motivasyonlardan bir diğeri ise küresel sivil toplumu tanımlanırken kullanılan "kar amacı gütmeyen", "hükümet-dışı", "aile-dışı" gibi başka bir kavramın negatifi ya da noksanlığına bağlı tanımlamalardan sıyrılmasıdır. Bu şekilde araştırma alanının kendisinin de bağımsız olarak incelenmesine olanak sağlanabileceği savunulmaktadır. Alanın devlet tanımına bağlı olmayan bir tanımının yapılması, bu çalışmanın ontolojik temelini oluşturmaktadır. Ancak epistemolojik olarak netleştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır. Aktörler üzerinden devam edecek bu araştırmada, geleneksel "devlet" aktörü dışına çıkabilecek, çeşitli aktörlerin tanımlanmasına yardımcı olacak, ortaya çıkabilecek başka aktörleri kapsayabilecek aynı zamanda küresel sivil toplum alanının dinamik yapısı ile uyumlu olacak bir teorik temel seçilmesi gerekmektedir.¹¹ Bu bağlamda, bir sistemin ya da alanın anlaşılabilmesi için aktörlerinin bilinmesi gerekmektedir. Nitekim, aktörlerin ve faaliyetlerinin incelenmesi, etkileşim içinde bulundukları alan hakkında bilgi sağlayacaktır. Bu yargı temelinde küresel sivil toplum alanının yukarıdaki gibi genel bir

⁹ "...functions by the grace of governments..."

¹⁰ Küresel sivil toplum, devlet-dışı aktörler alanı literatürü oldukça dağınık ve parçalıdır (Arts 2003). Bu durum alanın "ampirik ve bağlamsal olarak karmaşık" şeklinde tanımlanmasına neden olmuştur (Arts 2001: 300).

¹¹ Eleştirel gerçekçilik bu koşulları yerine getirmektedir ve bu çalışmada sosyal sistemler yaklaşımından örnek alınmaktadır. Eleştirel gerçekçilik çerçevesinde sosyal sistemler dinamikler ve aktör ile sistemin sürekli etkileşiminden dolayı sürekli dönüşüm halindedir (Yalvaç 2017). Sosyal inşacılık temelinde aktör ve yapı ilişkisi (Wendt 1987) ile benzerlik göstermesine rağmen, eleştirel realizm çerçevesinde yapılan dinamiklik vurgusu, küresel yönetiminde kullanılan sürekli değişim temasına benzerlik göstermektedir.

tanımı yapıldıktan sonra aktörlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu alanda yapılan pek çok çalışma ve veri tabanı bulunmasına rağmen, aktörlüğe dair ontolojik bir sorgulama yapmadan küresel sivil toplum unsurlarının aktörlükleri verili olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu unsurları aktörlük şemsiyesi altında birleştirebilecek teorik bir ön çalışma yapılması gerekmektedir. Mattias Hofferberth'ün (2019) eleştirel gerçekçi çalışmaları inceleyerek yaptığı aktörlük tanımı, yukarıda bahsedilen koşulları içermekte, çeşitli aktörleri kapsayabilecek ve de yeni unsurları değerlendirebilecek niteliktedir.

Çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. İlk olarak küresel yönetim, küresel sivil toplum ve Uluslararası İlişkilerde aktörlük kavramları incelenerek sistematik olarak sivil toplumun incelenmesi için işlevsel bir tanım aranacaktır. Bu bağlamda aktörlüğün özellikleri, sivil toplumun unsurları ve küresellik değerlendirmesi yapılacaktır. İlk bölümden çıkan teorik alt yapı ikinci amaca hizmet etmektedir. İkinci olarak bu çalışmada, küresel sivil toplum aktörlerinin detaylı ve analitik bir şekilde incelenmesine ve küresel sivil toplum alanında veri elde edilmesine yardımcı olacak bir veri tabanı çerçevesi oluşturulması amaçlanmaktadır.

1.2. Çalışmanın Dizaynı ve Metodolojisi

Bu çalışmanın temel olarak ele aldığı problem, küresel yönetim temelinde küresel sivil toplumun tüm öğelerini kapsayabilecek bir veri tabanı şablonu oluşturulmasıdır. Uluslararası alanda faaliyet gösteren ve sivil toplum aktörü olarak nitelendirilebilecek tüm öğelerin incelemesinin yapılabileceği bir araç geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için teorik olarak üç konunun incelenmesi gerekmektedir.

- 1) Sivil toplum nasıl tanımlanır?
- 2) Sivil toplumun küreselliği nasıl değerlendirilebilir?
- 3) Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde aktör ve araç ayrımı nasıl yapılır? Aktörlüğün unsurları nelerdir?

Bu soruların cevaplanabilmesi için çalışmanın ilk kısmında teorik tartışmalar yer almaktadır. İlk olarak küresel yönetim kavramı incelenmektedir. Küresel yönetimin disiplindeki yeri ve yönetim ile yönetim arasındaki farklar belirtilecektir. Çalışmanın temelini oluşturacak teorik baz belirlenerek bu bölüm sonlandırılacaktır. İkinci bölümde küresel sivil toplum detaylı olarak incelenecektir. Bu bağlamda, KST tanımı, aktörleri, küreselliğin anlamı, dijitalleşme ile etkileşimi ve aktiviteleri üzerinde durulacaktır. Son olarak ise Uİ disiplini aktör tanımlarının nasıl geliştiği ve KST aktörlerinin hangi kavramlar ile incelenebileceği irdelenecektir. Küresel yönetimin bağlamının somutlaştırılması, sivil

toplum boyutunun ayrıştırılması, aktörlüğün unsurlarının ve küreselliğin gerekliliklerinin belirlenmesi ile ilk kısım tamamlanacaktır.

Çalışmanın ikinci kısmında veri tabanı şablonu açıklanacaktır. İlk kısımda oluşturulan teorik temeller doğrultusunda oluşturulan kategoriler tanıtılacaktır. İkinci kısmın her bölümünde ele alınan kategorinin içerikleri ve ne şekilde değerlendirildikleri detaylandırılacaktır. Bu amaçla ikinci kısım çerçeveyi tanıtan 6 bölümden (faillik, hukuki durum, etki alanı, araçlar, temel etkinlik alanı, elde edilen sonuç) oluşmaktadır. Daha sonrasında çerçevenin işlevselliğinin denenmesi adına uygulamalar yapılacaktır. Oluşturulan aracın/şablonun özellikle geleneksel sivil toplum örgütleri dışında kalan dijital yerlileri¹² kapsayacak bir yapıda olması amaçlanmaktadır. Bu hedefe ulaşılması için, uygulamalar dijital yerliler arasında yer alan kampanyalar, *Dotcauses* örnekleri ile yapılacaktır. Ancak geleneksel kurumlar ile uyumluluğun da gösterilebilmesi adına bir adet uluslararası sivil toplum örgütü (USTÖ) örneklere eklenecektir. Bu kapsamda, dört adet dijital yerli ve bir adet geleneksel örgütlenme incelenecektir. Seçilen dört adet “dijital yerlinin” farklı hedeflere ve dönemlere ait olması dikkate alınmıştır. Bu şekilde farklı hedeflere ait kurumların dijitalleşmeyi nasıl içselleştirdiklerinin ve kullanılan stratejilerin hedeflerine ulaşma konusunda nasıl etkilerinin olduğunun örneklenebilmesi hedeflenmektedir. Geleneksel örgütlenmeler içerisinde ise dijital araçları kullanan, kurumsal yapısı oturmuş ve küresellik özelliği gösteren bir örnek seçilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma temel olarak küresel yönetim literatürüne dayanmaktadır. Araştırmanın temelinde Hofferberth’ün ilişkisellik yaklaşımı ile oluşturduğu aktörlük unsurları yer almaktadır. Bu unsurlar, KST kurumları özelinde aranacaktır. Küresel sivil toplum aktörleri incelenirken, çalışmanın ilk kısmında elde edilen teorik çerçeve kullanılacaktır. Ana çerçeve hazırlanırken özellikle della Porta ve Tarrow’un(2005) ulaşılabilirlik değerlendirilmesi, Hofferberth’ün (2019) aktörlük incelemesi, Sikkink ve Finnemore’un (1998) norm yaşam döngüsü teorisi kullanılarak alt başlıklar ve kategoriler hazırlanmıştır. Bu bağlamda aktörlük form, etki ve niyet olmak üzere üç unsur üzerinden incelenmektedir. Küresellik, destek ve etki alanı olarak iki ana koldan değerlendirilirken, Uİ analiz seviyeleri temel alınmıştır. Temel etkinlik alanı bölümü, Uluslararası Dernekler Birliği (UDB- *Union of International Associations – UIA*) veri tabanı kullanılarak elde edilmiştir. Sonuçlar bölümü ise Sikkink ve Finnemore’un çalışmasına dayanarak normların yaşam döngüsü teorisi temelinde geliştirilmiştir. Prototipin oluşturulması sürecinde gerekli görülen ek bilgi alanları ve tablolar bu temeller üzerine oluşturulmuştur. Bu alanlar doldurulurken, UIA veritabanı, ele alınan kurumların resmi açıklamaları ve raporları ana kaynaklar olarak ele alınmıştır. İkincil olarak mahkeme kararları, akademik çalışmalar ve haber kaynakları incelenmiştir.

¹² Dijital yerliler, internetin gelişmesi (Web 2.0’a geçilmesinden sonra) ile varlığının, dijitalite ile ayrılmaz olduğu unsurları (kampanyalar, taban hareketleri, şemsiye organizasyonlar vb.) tanımlamaktadır.

1.3. Özgün Değer

Bu çalışma küresel yönetim ve küresel yönetişimin bir alt dalı olarak incelenen küresel sivil toplum literatürüne katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Küresel yönetim literatüründe sosyal bir bakış açısı ile geliştirilen teorilere ek olması amaçlanmaktadır. Bu alana ampirik olarak veri sağlanmasında eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal hareketler, uluslararası savunuculuk ağları ve de uluslararası sivil toplum örgütleri üzerine zengin bir literatür bulunmakla beraber bu çalışmalar görece bağımsızdır. Genellikle örnek incelemeleri üzerinden devam eden bu bağımsız çalışmalar bir bütünlük göstermediğinden küresel yönetim temelinde sivil toplumun yerinin ve etkisinin anlaşılması için yetersiz kalabilmektedir. Bu çalışma ile bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir. Çalışma Anheier, Glasius ve Kaldor'un küresel sivil toplum yıllığını hazırlarken kullandığı metodu örnek almıştır. Yazarlar, KST alanının belirlenebilmesi için farklı farklı çalışmaları birleştirmeyi ve birleştirilen eskizlerden KST hatlarını belirlemeyi amaçlamışlardır (Anheier, Glasius, Kaldor 2001). Bu çalışma benzer bir şekilde KST aktörleri hakkında tüm aktör tiplerini kapsayacak bir veri tabanı oluşturarak alanın analiz edilmesine araçsal bir temel oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada geliştirilen veri tabanı şablonunun temelinde UDB'nin kendi oluşturduğu veri tabanı bulunmaktadır.¹³ Bahsi geçen veri tabanı sadece bu sisteme kayıt yaptırmış uluslararası sivil toplum örgütlerini içermektedir. Protesto grupları, kadın hareketleri ya da benzer resmi olmayan örgütlenmeler, veri tabanlarında bulunmamaktadır.¹⁴ Araştırmada, bu veri tabanının, yeni unsurların eklenmesi ve değerlendirilmesi ile geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece çerçevenin kapsayıcılığının genişletilmesi hedeflenmektedir. Veri tabanının içerdiği veriler çoğaltıldığı takdirde küresel sivil toplum alanında yapılacak olan çalışmalara özellikle istatistiksel veri sağlaması ve bu devamlılıkta küresel yönetim literatürünün zenginleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu hedefle, çalışma ilk olarak küresel yönetim, Uİ disiplinde aktörlük ve küresel sivil toplum literatürüne değinecektir. Bu bölümde, küresel sivil toplumun tanımları üzerinden ilerlenerek çalışmada kullanılan "kamu yararı için özel girişim" tanımı vurgulanacaktır. Sonraki bölümde bu tezin merkezini oluşturan çerçeve veri tabanı, alt başlıkları ile detaylı bir şekilde tanıtılacaktır. Bu bölüm içerisinde aktörlük, hukuki durum, küresellik, araçlar, konu ve sonuçlar alt başlıkları incelenecektir. Aktörlük bölümü kendi içinde form, etki ve niyet olarak üçe ayrılmıştır. Hukuki statü başlığı, aktörlük alanına destek olması ve ek bilgi içermesi için düzenlenmiştir. Küresellik bölümü, destek ve faaliyet alanı olmak üzere iki temel üzerinden incelenmektedir. Bu alanda destek veren üyelerin sayısı ve ait oldukları ulus bir tarafta incelenirken, ele alınan unsurun yaptığı faaliyetlerin yeri ve sıklığı ikinci kanattadır. Araçlar bölümünde KST aktörlerinin

¹³ Bkz: <https://UDB.org/data/geo/> (Erişim tarihi: 05 Temmuz 2024).

¹⁴ KST alanında yer aldığı kabul edilebilen çeşitli aktörler bulunmaktadır. Ancak bu aktörlerin görece 'zayıflıklarından' ötürü analizlere dahil edilmemesi alanın kapsamlı bir çalışmasının yapılmasının önüne geçmektedir (Scholte 1999).

amaçlarına ulaşmak için kullandıkları araç ve metotlar irdelenmektedir. Konular bölümünde, UDB veri tabanından alınan bilgiler derlenerek KST aktörlerinin amaçları listelenmiştir. Sonuçlar bölümünde ise sosyal normların yaşam döngüsü ve KST aktörlerinin kendi açıklamaları ele alınarak, bir KST aktörünün kendi amacı doğrultusunda elde edebileceği sonuçlar dört grup içerisinde incelenmiştir. Bu gruplamalar ile KST alanında herhangi bir unsur incelenirken, değinilmesi gereken önemli özelliklerin belirtilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın küresel yönetim ve küresel sivil toplum alanlarına teorik netlik ve ampirik veri bakımından katkı sağlanması beklenmektedir. Bu tez ile oluşturulan aracın, KST hakkında yapılacak gelecek araştırmalarda kullanılması amaçlanmaktadır. KST unsurları hakkında veriler eklenerek, kodifiye edildikçe alanın daha net bir resminin çizilebileceği tasavvur edilmektedir. Küreselleşme ve etkinlik alanları, KST aktör popülasyonu ve amaçların vadesi, elde edilen sonuçlar ve kullanılan araçlar arasında ilişki kurulabilmesi için veri tabanının geliştirilmesi öngörülmektedir. Prototip ile elde edilen verilerin kantitatif olarak dönüştürülmesi ile bu alanda istatistiksel anlamlı ilişkiler gözlemlenmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Çalışmanın Limitleri

Çalışmanın üç temel limiti bulunmaktadır. Bu limitler alanın değişkenliği ve araştırma sürecinin sınırlamalarından ileri gelmektedir. İlk olarak, bu çalışma 2025 itibariyle tamamlanmış olup, bu yıla kadar faaliyet gösteren KST aktörleri örnek alınarak hazırlanmıştır. Örgütlerin kullandıkları araçlar ve stratejiler de 2025 yılının teknolojik limitleri dahilindedir. Ancak çalışmanın temelinde alanın dinamikliği bulunmaktadır ve bu açıdan kullanılan analiz aracının da dinamik olması gerekmektedir. Yeni teknolojilerin bu alanda kullanılması, yeni stratejilerin geliştirilmesi durumunda veri tabanının güncellenmesi zorunluluk haline gelmektedir.

İkinci olarak, tablolar hazırlanırken “zaman” unsurunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. KST aktörlerinin etki alanları, amaçları, kullandıkları araçlar ve elde ettikleri sonuçlar zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. İlk olarak ulusal olarak faaliyet gösteren bir örgütün zaman içerisinde uluslararası etkinlik göstermesi ya da temel etkinlik alanlarının çevreden güvenliğe ya da insan haklarına genişleyebilmesi mümkündür. Ayrıca örgütlerin destekçi sayıları yıllar içerisinde değişim göstermektedir. Bu bağlamda yaptıkları etkinliklerin ya da kullandıkları stratejilerin de değişmesi olasıdır. Bu limit göz önünde bulundurularak bu tablo kullanılırken “zaman” boyutu değerlendirilerek elde edilen görüntünün statik olmadığı unutulmamalıdır.

Üçüncü limiti çerçeve tablonun “etki” alanı oluşturmaktadır. “Elde edilen sonuçlar” bölümü ile beraber okunan bu alanda küresel olarak tek bir kıstas bulunmamaktadır. Bu nedenle incelenen

unsurların öz değerlendirmeleri ele alınmıştır. Başka paydaşların, ele alınan kurumun etkisi hakkındaki değerlendirmeleri de göz önünde bulundurulmuştur (r: ICBL’in Nobel dl kazanması). Ancak hukuki bir sonuca ulaşıldığında dahi, süreçte yer alan tüm paydaşların etkisinin izole edilerek değerlendirilmesi genellikle mümkün değildir. (r: 1992 Rio Zirvesi, iklim hareketinin sonucu olarak değerlendirilebilecekken bu harekete dahil olan tüm paydaşların ne kadar etkili olduğunun ayrıca belirlenmesi mümkün değildir.)

2. KAVRAMSAL İNCELEMELER: KÜRESEL YÖNETİŞİM, KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE AKTÖRLÜK

Bu çalışmada, Hofferberth'ün ilişkisellik bağlamında geliştirdiği aktörlük incelemesine dayanarak küresel sivil toplum aktörlerinin bir taksonomisinin yapılması hedeflenmektedir. KST aktörleri hakkında yapılan sınıflandırmaların ve toplanan verilerin kodifiye edilmesi için bir çerçeve geliştirilmesi planlanmıştır. Bu kategorizasyonun yapılabilmesi için çalışmanın temel kavramları olan küresel yönetim, küresel sivil toplum ve aktörlüğün tanımlarının belirlenmesi gerekmektedir. Nitekim daha sonrasında yapılacak olan gruplamalar, bu tanımlar etrafında geliştirilecektir.

Bu kısımda ilk olarak küresel yönetim yaklaşımları üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada kullanılan küresel yönetim perspektifi; neden dünya düzeni tartışmalarında yönetim yaklaşımının tercih edildiği, yönetim ve yönetim arasındaki farklar değerlendirilerek açıklanacaktır. Seçilen tanım, bu incelemede ikinci aşamaya geçilirken, temel bağlamı oluşturacaktır. İkinci olarak, belirlenen küresel yönetim mekanizmasında, küresel sivil toplum irdelenecektir. Çerçevenin ana objesini oluşturan bu kavramın öğeleri farklı bölümlerde ayrıntılandırılacaktır. Bu kapsamda; KST tanımları ve sivil toplumun nasıl ele alındığı, KST aktörlerinin neler olarak kabul edildiği, KST içinde küreselliğin neyi ifade ettiği, KST söylem ve araçları, KST'nin dijitalleşme ile etkileşimi ve son olarak KST'nin özellikle küresel yönetim paradigmasındaki yerinin nasıl ölçülebileceği incelenecektir. Bu kısımda son olarak Uİ disiplini içindeki aktörlük tartışmalarına değinilecektir. Geleneksel yaklaşımlarda aktörlüğün nasıl ele alındığı kısaca tartışıldıktan sonra sivil toplum özelinde aktörlüğün özellikleri ve bunun KST'ye yansımaları irdelenecektir. Teorik temeller belirlendikten sonra, bir sonraki kısımda, çerçevenin oluşturulması ve ayrı alt başlıklar hazırlanırken kullanılan metotlar detaylandırılacaktır.

2.1. Küresel Yönetişim

Teknolojik gelişmelerin hızlanması ve Soğuk Savaş'ın sonlanması yeni dünya düzeninin nasıl olması gerektiğine dair çalışmalara hız kazandırmıştır. Bu çalışmalarda küreselleşme ve küresel yönetim kavramları sık sık karşımıza çıkan anahtar kelimeler arasında yer almaktadır. Ancak, yönetişimin pek çok farklı kullanımı bulunmaktadır. Bu sebeple kavram oldukça soyut kalmaktadır.¹⁵

¹⁵ Bu noktada, “*governance*” kelimesinin çevirisinden kaynaklanan sorunlara da değinmek gerekmektedir. Nitekim bu kelime hem yönetim kelimesinin işteşlik ile türetilmiş hali ya da bir ‘yönetim süreci’ olarak kullanılmaktadır. İkisi de aynı literatürde yer almasına rağmen vurguladıkları anlam değişmektedir. Bu çalışmada paydaşlar arasında hiyerarşik olmayan bir iş birliğini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Küresel yönetişimin çeşitli kullanımları arasında, Birleşmiş Milletler sisteminden¹⁶, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğinde liberal dünya düzenine¹⁷, bölgesel örgütlerin etkilerinin artmasına (Thakur, Langenhove 2006) kadar değişik yaklaşımlar bulunmaktadır. Kavramın kullanımının arttığı siyasal ve akademik bağlamı netleştirmek adına bu bölümde ilk olarak, özellikle 1990’larda yapılan dünya düzeni araştırmalarına değinilecektir. İkinci olarak yönetim ve yönetişim kavramlarının ayrıldıkları noktalar vurgulanarak bu küresel işleyiş için neden ‘yönetişim’ kelimesinin seçildiği irdelenecektir. Son olarak ise özellikle Uİ literatüründe küresel yönetişimin farklı kullanımlarına dikkat çekilerek bu çalışmada tercih edilen tanımı belirlenecektir.

2.1.1. Uluslararası İlişkilerin Geleceği ve Dünya Düzeninin Yeri

“Clausewitz her zaman geçerli değildir: Freud bazen daha iyi rehberlik yapar.” Ken Booth (1991:36)

Uİ disiplininin gelişmesi genel olarak Birinci Dünya Savaşı (BDS) sonrasına dayandırılmaktadır¹⁸. Bu büyük savaş sonrasında barış döneminin nasıl sürdürüleceği, uluslararası sistemde neyin olduğunun yanı sıra, neyin olması gerektiği soruları tartışılmıştır (Gözen 2019a). İlk ana akımlar olan realizm ve idealizm bu sorunlar çevresinde kendi teorilerini geliştirmişlerdir. Bu tür çalışmaların ilk örnekleri arasında Wilson’un 14 ilkesi bulunmaktadır¹⁹. Bu ilkeler halkların özgürleştirilmesi ve uluslararası barış döneminin sürdürülebilmesi amacı ile ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından hazırlanmıştır. Bu çerçevede savaş sonrası yeni bir uluslararası siyasi alan tahayyül edilmektedir. Bu yeni düzende hukukun üstünlüğü ve uluslararası örgütlerin düzenleyici mekanizmalarının etkin olması planlanmıştır. Bu bağlamda, halkların kendi kaderini belirleme özgürlüğünün uluslararası bir norm olarak kabul edilmesi, Milletler Cemiyeti’nin (MC) kurulması gibi gelişmeler uluslararası siyaset alanında değişimlere neden olmuştur. Bu çalışma gibi, zamanla çeşitlenen ve gelişen problemler ve bu problemlere bulunan çözümler, siyasi alanı değiştirmekte, yeni konular ve araştırma alanları doğurmaktadır. Rosenau (2006:7), siyasetin geleceğini tasavvur ederken değişim,

¹⁶ BM sisteminde yönetişim, hukuksal belgelere sağlamaştırılmış hiyerarşilerden (UN Department of Safety and Security 2024), merkezi-yerel yönetişim sistemlerini (UNDP, 2024) tanımlamak için kullanılmaktadır.

¹⁷ Bkz: ABD Başkanı George H.W. Bush’un 1991’de Kongreye yaptığı konuşma için: <https://www.youtube.com/watch?v=kfMVsa42yQY> (erişim tarihi: 05.08.2024) Henry Kissenger’in 29.09.2014 tarihli dünya düzeni konuşması için: <https://www.youtube.com/watch?v=PwynoyazBXA&list=WL&index=4> (son erişim tarihi: 05 Ağustos 2024)

¹⁸ Disiplinde kullanılan kavramlar ve uluslararası ilişkiler boyutu modern ulus-devletin oluşturulduğu 1648 Westphalia Anlaşması’na kadar dayandırılmasına rağmen, bölüm ilk olarak 1919 yılında Aberystwyth Üniversitesi’nde açılmıştır.

¹⁹ Bkz: <https://www.theworldwar.org/learn/peace/fourteen-points> son erişim tarihi: 12 Ağustos 2024.

aktörler, yapılar ve bireyler hakkındaki varsayımlarımızı da tekrar sorgulamamız gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim disiplinde ele alınan temel soruların yanı sıra, ele alınan konuların, incelenen aktörlerin ve ilişki yapılarının da değiştiği gözlemlenmektedir. Yeni aktör ve konular disipline eklenirken, düzen ve güvenlik gibi en temel kavramların tanımlamalarında da değişimler görülmüştür. Liberalizm örneğinde olduğu gibi, değişen tüm unsurlar yeni alanları, fırsat ve sorunları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle disiplinin dinamik olması gerekmektedir.

Düzenin ne olduğu, nasıl olması gerektiğine, uluslararası sistemin yapısı ve uluslararası ilişkilerin hangi bakış açısı ile anlamlandırılmasının uygun olduğuna dair temel tartışmalar, disiplinin seyrini ve temel paradigmasını şekillendirmiştir. Realizm ve liberalizm gibi ana akım yaklaşımlara, ekonomi, hukuk, sosyoloji gibi başka disiplinlerin etkilerinin artması ile Uİ alanı giderek disiplinler-arası bir nitelik kazanmıştır. Ele alınan konular ve bakış açıları çeşitlenmiştir. Bu zenginleşme ile paralel olarak, pek çok yeni alt dal gelişmiştir (Weiss, Wilkinson 2014). Örneğin güvenlik alanı, “*World Society School*”, alternatif güvenlik yaklaşımı, eleştirel teori, barış araştırmaları gibi farklı alanların etkileri ile değişmiştir.²⁰ Realist bir bakış açısından, Barry Buzan’ın (2015) tanımı ile genişleyen ve derinleşen güvenlik alanı, farklı paydaşların dünya düzeni tartışmalarında rol edinmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, analizlerde devlet-dışı aktörlerin ve farklı dünya düzeni mekanizmalarının ele alındığı gözlemlenmektedir. Disiplinin temelinde yer alan güvenlik alanı bir dönüşüm geçirmektedir. Devlet güvenliği merkezde bulunmakta, ancak içeriği gelişmektedir.

Daha liberal bir bakış açısı ile, dünya düzeni, barışın sağlanması için diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi, uluslararası organizasyonların oluşturulması, düzen-adalet tartışmaları, *World Order Models Project*²¹ (WOMP) gibi küresel ölçekli projeler, koruma sorumluluğu (R2P), insani müdahale gibi başlıklar altında farklı bakış açılarına sahip pek çok akademisyen tarafından ele alınmıştır. 1990 yıllarından itibaren Soğuk Savaş’ın bitişi, tarihin sonu (Fukuyama 1989) ve yeni liberal dünya düzeni²² söylemlerine yer açarken, teknolojik gelişmelerdeki ivme tekno-libertaryanlar önderliğinde, farklı dünya algılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Borsook 2001; Castells 2009; Negroponte 1995). Elbette tüm yaklaşımların anlaştığı tek bir dünya düzeni bulunmamaktadır (Kissenger 2014). Küresel ilişkilerde paradigma değişimleri (Kuhn 1962), sosyal ve politik hayatta kırılmalar ve dönüşümler sürekli olarak yeni yaklaşımlara neden olmakta ve geleneksel yaklaşımlarda gelişmeler yaratmaktadır. Örneğin, son otuz yıldır en fazla etkiye neden olan gelişmelerden biri dijitalleşmedir. Devlet dışı

²⁰ Bu çalışmaların bütününe dünya düzeni denebilecek olmakla beraber, Willian T. R. Fox özellikle Carr’ın çalışmalarını “ampirik realism” olarak değerlendirmektedir (Fox 1985).

²¹ WOMP 1966 yılında “*Institute for International Order*” tarafından oluşturulmuş, 1973’te “*Institute for World Order*” ve 1983’te G-XG1443 – *World Policy Institute*” tarafından desteklenmiştir. 1990’da ayrı bir organizasyon haline gelmiş ve 2010 öncesinde Committee for a Just World Peace’e bağlanmıştır. Dünyada barışın sağlanması, gündelik sorunlara çözüm bulmak için barış, refah, sosyal eşitlik, ekolojik denge gibi değerleri göz önünde bulunduran araştırma ve eylemleri içermektedir. Bkz: <https://UDB.org/s/or/en/1100015025> (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022)

²² Yeni Dünya Düzeni (*New World Order*) – George HW. Bush (1991) Çevrimiçi <https://www.c-span.org/video/?525425-10/a-world-order> (Erişim tarihi: 11 Mart 2024)

aktörlerin güçlenmesine neden olan dijitalleşme, devletlerin geleneksel görevleri olan güvenlik, refah ve kimlik alanlarında fonksiyonel olmalarını zorlaştırmaktadır (Lapid 1994: 24). Dijital diplomasi ve devlet araçlarının geliştirilmesi gibi fırsat alanları yaratmakla beraber, siber güvenlik, dijital egemenlik, etkileşim alanlarının ve taraflarının değişmesi gibi zorlayıcı konuları da beraberinde getirmiştir.

Geleneksel olarak uluslararası siyaset şeklinde tanımlanan disiplin, Rosenau'nun (1990) deyiimi ile "post-uluslararası siyasete" evrilmiştir. Bu yaklaşım, disiplin içinde devlet-dışı aktörlerin önemini vurgulamaktadır. Disiplinin sadece devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerden fazlasını kapsadığının altı çizilmektedir (Keohane, Nye 1974; Kabashima, Sato 1986). Özellikle devlet sınırlarını aşan problemler söz konusu olduğunda aktörlerin / paydaşların çokluğunun ve iş birliklerinin önemi vurgulanmaktadır. Öte yandan, uluslararası ilişkilerin temel olarak devlet merkezli ve devletlerin çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu belirten yaklaşımlar bulunmaktadır (Lepgold 1998; Nicholson 2000; Keene 2005). İki taraf arasındaki en önemli ayrımlardan biri, devletin teorideki yeridir. Devlet merkezli yaklaşımlar, devlet-dışı aktörleri devletlerin çıkarlarını savunmak için kullandıkları araçlar olarak, ikincil öneme sahip, görmektedir. Dünya düzeni, ana aktörlerin, devletlerin, kapasiteleri çerçevesinde şekillenmektedir.

Yapısal realizmin kurucusu Kenneth Waltz (2001), "İnsan, Devlet ve Korku" adlı kitabında uluslararası düzeni üç başlık altında incelemiştir: Güvenlik düzeni, ekonomik düzen ve küresel sorunların yönetimi. Güvenlik düzeninde ana aktörler hem iç hem dış ilişkilerde kendi çıkarlarını koruyan ve konumlarını sağlamlaştırmaya çalışan devletlerdir. Ekonomik düzende devletler, iş birliği yapma potansiyeline sahiptir. Ancak iş bölümü, bir devletin iç işlerinde olduğu kadar yoğun algılanmamaktadır. Son olarak ise küresel sorunların yönetimi incelenmektedir. Waltz (2001) bu problemleri, kirlilik, fakirlik, nüfus ve silahlanma olarak tanımlamaktadır. Yazara göre bu tür sorunlar ulusal seviyede toplum tarafından çözümlenebilir. Ancak yüksek bir otoritenin olmadığı uluslararası alanda bu problemlerin çözülmesi "ufak kararlara" bağlıdır. Kısıtlı ancak açıklayıcı bu teori, günümüz küresel güç değişimleri açıklamak için yeterli olmamaktadır²³. Küresel ilişkiler oldukça kompleks ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir (Acharya 2017). Bütün bu boyutların tek bir teori ile açıklanması mümkün değildir. Her teori, elindeki araçlarla gerçekliğin bir kısmını yansıtmaktadır. Örneğin, devlet merkezli olmayan teoriler, devlet-dışı aktörlerin etkileşimi ve uluslararası alanda farklı paydaşların iş birliklerine daha çok yer vermektedir. Bu alanda, Keohane ve Nye'nin (1989) neoliberalizm çalışmaları öne çıkarken özellikle 1990'lar sonrasında küresel yönetim kavramı ile farklı aktörlerin de çalışmalara dahil edildiği görülmektedir. 2000'lere gelindiğinde bu aktörler çok-uluslu şirketlerin yanında sivil toplum aktörlerini de sıklıkla içermeye başlamıştır (Anheier, Glasius, Kaldor 2001; Arts, Noortman, Reinalda 2001).

²³ Bu noktada yapısal realizmin belirli güç ilişkilerini ve dünya düzenini açıklamaya çalışması ile beraber Uİ kapsamındaki tüm konulara değinmek ya da yorum getirmek gibi bir amacının olmadığı da vurgulanması gerekmektedir.

Sürekli olarak değişen dünya, Uİ disiplininin de değişmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve ekonomik güçler, insanların yer değiştirmesine neden olmuş, bölgeler ile ilgili algıları değiştirmiş ve yeni güvensizlik temaları yaratmıştır. Bu değişimler, dünya çapında siyaset bilimi algısının evrilmesine ve yeni bakış açıları kullanılması ihtiyacına yol açmıştır. Bu arayış içerisinde, farklı aktörleri ve algıları içeren dünya düzeninin anlaşılması için, çeşitli seviyeleri ve ilişki ağlarını içeren “küresel yönetim” kavramı önerilmiştir. Çalışmanın devamında küresel yönetimin farklı tanımlamalarına değinilecek olmakla beraber eklenmesi gerekir ki, Lawrence Finkelstein (1995: 368) konu ile ilgilenen çalışmasında küresel yönetimi “neredeyse her şey” (*virtually anything*) olarak tanımlamıştır. Neredeyse her şey olarak tanımlanabilen kavramların aynı zamanda hiçbir şey olduğunun da altının çizilmesi gerekmektedir.

2.1.2. Neden Yönetim Değil Ama Yönetişim?

“Siyaset bilimi (...) gücün şekillendirilmesi ve paylaşılmasını inceler” Jean Blondel, 1981

Uİ literatüründe, önceki bölümde bahsedildiği gibi, dünya düzeni ve barış döneminin devam ettirilmesi çerçevesinde pek çok çalışma yapılmıştır. Ana akım literatürde, devletin sistemdeki yeri ve dünya düzenini sağlamadaki görevlerinin neler olduğu temelinde araştırmalar yürütülmektedir. Post-yapısalcı yaklaşımlar ise devlet dışı aktörlerin ve çeşitli mekanizmaların etkilerine değinmektedir. Dünya düzenini farklı bakış açıları ile anlamlandırmaya çalışan teorilerin karşısında bazı yazarlar ise, bir dünya düzeninin günümüzde mümkün olmadığı kanısındadır (Kissenger 2014). Devlet merkezi rolünü koruduğu teorilerde, diğer uluslararası kurumların etkinliği ve çatışmaların durma ihtimali yoğun bir şekilde sorgulanmaktadır. Örneğin, Jervis (1999), neoliberalizm ve realizm karşılaştırması yaptığı çalışmasında, neoliberallerin savunduğu gibi kurumların gereksiz çatışmayı önleme ihtimali var ise bu ihtimalin neden gerçekleşmediğini sorgulamaktadır. Bu bakımdan bir devletin kararları üzerinde devlet-dışı kurumların etkisi de irdelenmektedir. Örneğin, hükümetlerin ana görevlerinden biri sınırlarının korunması ve devletin bekasının sağlanmasıdır (Fukuyama 2005; Wendt A. 2016; Booth 1991). Liberal teorilerde bu amaçlara ulaşmak için iş birliği yapılması pozitif toplamı oyun olarak ele alınırken realist teorilerde sıfır toplamı bir oyun ön görülmektedir (Axelrod 1997). Liberal teoriler, barış döneminin devam ettirilmesi konusunda devlet-dışı kurumların, ekonominin ve çeşitli mekanizmaların yeri üzerinde durmaktadır (Özpek 2019). Bu unsurların önemi pozitif toplam çerçevesinde kabul edilse de bağlayıcılıkları ya da devletlerin karar verme aşamalarında baskı potansiyelleri tartışmalıdır. Amaçlar ve unsurlar çeşitlendikçe, uluslararası güç ilişkileri kompleksleşmektedir.

Devletin görevlerini yukarıda bahsedilen iki tema ile sınırlamak mümkün değildir. Devletlerin sorumlulukları, görevleri devlet çeşitlerine göre değişim göstermektedir. Fukuyama (2005) devletlerin farklı sorumluluklarını öncelikler açısından sıralamıştır. Bu sıralamada devletin bekası için gerekli olan temel güvenlik konuları öncül iken, alt sıralarda toplum, çevre ve piyasa konuları yer almaktadır. Bu listeleme, politik alanın ana aktörü olan devletler üzerinden tahayyül edilmiş, devletin bekasının ve sınır güvenliğinin sağlanması en öncelikli konumda yer almıştır. Önem sırası azaldıkça çevresel, kültürel ve sosyal konuların da öne çıktığı görülmektedir. Küresel sistemde önemli yere sahip özellikle çevre gibi sınır aşan konular, devletler açısından akut olmasa da toplum ya da şirketler açısından birincil olma niteliğine sahip olabilmektedir. Bu durumda, bu alanlarda yer alan sorunlar nasıl ele alınmalıdır? Devlet açısından önem sırasında daha aşağıda yer alan konulara (*low politics*)²⁴ gerekli önemin gösterilmemesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Devlete göre aşağıda yer alan ancak başka bir aktör için öncelikli bir konumda olan konular (ör: şirketler için kar artırımı ve vergilerin azaltılması ya da sivil toplum örgütleri için çeşitli insan haklarının savunulması) farklı aktörler arasında çatışmalara neden olma potansiyeline sahiptir. Çıkar çatışması ve öncelik sıralarının farklı olması, bir çözüm bulunması ve iş birliği sağlanması konusunda sorunlara neden olabilmektedir. Güç dinamikleri ve kaynak dağıtımları, ortak çözümler üretilmesi açısından problem teşkil edebilmektedir. Ancak gelişimin devam ettirilebilmesi için iş birliği çeşitleri sürdürülmektedir (Clark 2001).

Kompleks uluslararası sistemde, devletler tüm problemlerini çözemez hale gelmiştir. Asit yağmurları, nükleer kirlilik, iklim değişimi, açlık, kıtlık, göç gibi problemler için farklı paydaşlar ile iş birlikleri yapmaları gerekmektedir (Miller, L. H. 1998; Kacowicz, Mitrani 2016). Devletler, yüksek politika içerisinde yer almayan ancak kamu yararına yönelik konularda çalışmalarda bulunsalar dahi, bir kurum üzerine getirilen görevlerin çeşitlenmesi, kurumun zayıflamasına neden olma, her konu ile ilgilenirken hiçbir konu ile tam olarak ilgilenememe riskini beraberinde getirmektedir. Nispeten küçük ölçekli daha bölgesel örneklerde dahi, görevlerin çeşitlenmesi Aslı Pasinli'nin²⁵(2021) değindiği gibi devlet kurumları üzerinde fazla iş yüküne ve bu nedenle çeşitli görevlerin göz ardı edilebilmesine yol açmaktadır. Devletin toplumu ilgilendiren geniş kapsamlı konularda aktif rol almasının diğer bir çekincesi ise sınır aşan konularda, siyasi kaygıların bulunması nedeniyle, gerekli esnekliklerin sağlanamaması ihtimalidir. Büyük bütçeler gerektiren uzun vadeli projelerin, ki özellikle çevre konularında bu tür projeler öne çıkmaktadır, uygulanması için gerekli düzenlemelerin yapılması, vergilerin arttırılması ve seçim kaygısı gibi potansiyel sorunlar nedeniyle uygulanılmasından çekinilmesi söz konusu olabilmektedir (Pasinli, 2021).

²⁴ Yüksek politikaları devletin devamlılığının sağlanması için gerekli görülen devletlerarası ilişkiler ve uluslararası güvenlik konularını içermektedir. Aşağı politikalar ise milli güvenliği doğrudan etkilemeyen ekonomik, kültürel ve sosyal konuları içermektedir.

²⁵ Aslı Pasinli, WWF Türkiye Genel Müdürü, 13 Ekim 2021 tarihinde İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından düzenlenen İşletme Fakültesi 2021-2022 Açılış Dersine konuk olarak katılmıştır. “Sürdürülebilirlik: İş Dünyasının, STK’ların ve Bireylerin Değişen Rolü” adlı konuşmasında yeni nesil iş birlikleri kurulmasının ve “siloların yıkılmasının” önemini vurgulamıştır.

Devlet merkezli bakış açıları ile incelendiğinde, uluslararası iki seviyeli oyun (*two level game*) ya da iki tarafı keskin diplomasi (*double edged diplomacy*) terimlerinin kullanıldığı görülmektedir (Finkelstein 1995: 367). Bu bakımdan, devlet için karar alımında farklı baskıların ve göz önünde bulundurulması gereken farklı güç ilişkilerinin bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu tür farklı önceliklerin olması devlet ve birey çıkarları arasındaki farklılaşmanın anlaşılması için kullanılabilecek yaklaşımlardan biridir. Ayrıca devlet sınırları içindeki ve dışındaki farklı aktörlerin etkisine işaret etmektedir. Örneğin iklim değişikliği konusu ele alındığında özel girişimlerin daha aktif olduğu gözlemlenmektedir (Ruggie 2018: 10). Ulus sınırlarını aşan konularda, devlet-dışı aktörlerin önemi iki ana yaklaşımda incelenmektedir. Bir tarafta devlet-dışı aktörlerin önemli olmadığını savunan devlet-merkezli teoriler, diğer tarafta ise toplum-merkezli teoriler bulunmaktadır. Waltz (2010) gibi neorealist yazarlar devlet-dışı aktörlerin sadece devlet üzerinden efektif olabileceğini savunmaktadır. Sosyal inşacı olan Wendt (2016) de kendisine katılmaktadır. Toplum merkezli çalışmalar ise, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet-dışı aktörlerin artan etkisine dikkat çekmiştir. Bu teorilerde, devlet-dışı, sınır aşan kurumların sayısındaki artışın da altı çizilmektedir. Uluslararası siyasetin limitlerini genişleten bu yaklaşımlar, özellikle baskı gruplarının etkilerinin anlaşılmasında devlet merkezli teorilerin yetersiz olduğunu, uluslararasılığın geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Willems 1982; Arts 2003).²⁶

1999'da Seattle'da düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) protestosu²⁷ küreselleşme ve yönetim kavramlarını tekrar gündeme getirmiştir. Farklı paydaşların çözüm sürecine dahil edilmesi ve sorunların sınır aşan niteliği vurgulanmıştır. Modern devlet sistemlerinde pek çok devlet yukarıda bahsedilen sorunlara bir çözüm olarak, toplumun sosyal ihtiyaçlarının ve kamu hizmetlerinin sağlanması adına özel şirketler ve sivil toplum kuruluşları (STK) ile iş birlikleri yapmaktadır. Bu tür iş birlikleri Yeni Kamu Yönetimi (YKY) (*New Public Management*)²⁸ ve Kamu – Özel İş Birlikleri (KÖİB) (*Public-Private Partnership*)²⁹ başlıkları altında düzenlenmektedir. Bu iş birliklerinin klasik yönetim sistemlerinden farkı, bu kurumların kamu finansmanı altında hükümetin üstte olduğu hiyerarşik bir sistem olmamasıdır. Farklı sektörlerden aktörlerin kamu faydası amacı ile yaptığı tam bir hiyerarşik yapıya sahip olmayan iş birlikleri olarak öne çıkmaktadırlar. Bu nedenle bir yönetim mekanizması değil ancak 'yönetişim' olarak değerlendirilmektedirler. Ancak, klasik bir yönetim sisteminin hiyerarşisinin bulanıklaşması, tüm paydaşların eş derecede söz hakkı olduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Güç

²⁶ Risse-Kappen (1995) uluslararasılığın iki dalga halinde incelemektedir. İlk dalga 1970'lerde başlamış ve devlet-merkezci teorilere bir antitez olarak ortaya çıkmıştır. İkinci dalga ise devlet ve devlet-dışı aktörler arasındaki ilişkilere odaklanmış ve sistem açısından incelemiştir.

²⁷ 'Battle of Seattle' olarak da bilinen meeting 30 Kasım 1999 tarihinde yapılmıştır. Büyük sokak gösterilerinin yapıldığı vakada küreselleşme karşıtı bir grup toplanmıştır.

²⁸ Yeni Kamu Yönetimi ilk akım kamu sektörü reformudur. Neoliberalizm ve kamu seçimi teorisinden esinlenmektedir. Ekonomik sorunlar nedeniyle devletin bütçe kısıntıları ile refah hizmetlerinin kesilmesine bir çözüm olarak önerilmiştir. İki ana kolu marketleştirme ve kurumsal yönetişimdir.

²⁹ Kamu-Özel İşbirliği, bir hükümet kurumu ve özel-sektör şirketi arasında kurulan ortaklık ile ulaşım ağları, parklar gibi projelerin finansmanı, inşası ve yönetimi sağlanmaktadır.

dağılımı ve ekonomik avantajlar homojen değildir. Özellikle finansmanı sağlayan kurumun etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.³⁰

Küresel bir seviyeden bakıldığında devletlerin iradesinin ve rızasının değerlendirilmesi gerekmektedir. Devletlerin davranışlarını kontrol eden ya da baskılayan bir mekanizmanın eksikliğinde, iş birliklerinin oluşturulması ve gücün dağıtılması için anlaşmalar düzenlenmesi gerekmektedir. Abbott, Green, Keohane (2016) ve Bartley (2018)'in vurguladığı gibi, devlet sınırlarını aşan sorunları yönetebilmek için hükümetler kendi erklerinin bir kısmını küresel yönetim kurumlarına aktarmıştır. Geleneksel olarak bu kurumlar, devletler tarafından anlaşmalar ile oluşturulmuş ve devletlerin de üyeleri olduğu uluslararası örgütlenmeler olarak algılanmaktadır. Bu yapılar içerisinde de paydaşların temsili ve karar alım sürecindeki güçleri eş değildir.³¹ Devam eden süreçte, özel ve hibrit örgütlenmeler de bu yapıya dahil olmuştur (Abbott, Green, Keohane 2016; Pevehouse vd. 2020).

YKY ve KÖİB sistemlerine benzer yöntemlerin, küresel ve sınırları aşan nitelikli sorunlar ile mücadelede uygulanabilmesi mümkündür. Bir bakıma uluslararası sistemin anarşik yapısının, bu bağlantısızlıklar nedeniyle daha fazla olasılığa ortam sağladığı savunulabilmektedir. Farklı sektör ve analiz seviyelerindeki aktörlerin etkileşim halinde olabilmeleri, farklı iş birliklerini olasılıklı kılmaktadır. Bu bağlamda, küresel yönetişimin sağlanmasının önündeki engellerin, başarılmasının sağladığı olasılıkların ve sunduğu fırsatların değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Aslı Pasinli'nin (2021) de 2021 yangınlarında söndürme çabalarına ithafen belirttiği gibi siloların yıkılması, olağandışı iş birliklerinin ve esnek kimliklerin benimsenmesi gerekmektedir. Ancak bu tür bir değişim, klasik yönetim şekillerinden, önceden belirlenmiş görev yapılarından ve hiyerarşik konumlandırmalardan uzaklaşılması ön koşulu ile mümkündür. Bu durumda, küresel düzeyde özellikle Soğuk Savaş sonrası liberal ve devamında küreselleşme döneminde,³² hiyerarşik yapısı ile öne çıkan yönetim sistemlerinden ziyade yönetişim kavramına doğru bir devinim gözlemlenmektedir. Rosenau ve Czempiel (1992) devlet (yönetim)³³ ve yönetişim (*government and governance*) arasındaki ayrımı yaparken, devletin resmi bir otorite tarafından desteklendiğinin ancak yönetişimin ise paylaşılan normlar üzerinden desteklendiğinin ve uygulanması adına polis gücüne ihtiyaç duymamasının vurgusunu yapmıştır. Bu bakımdan yönetişim, zorlama araçlarından ziyade gönüllü katılım prensibine dayandırılmaktadır. Küresel bir

³⁰ Finansman kaynağı hükümetler, şirketler ya da bireyler olabilmektedir. Ayrıca finansmanın bu kurumlardan farklı oranlarda bir birleşim ile sağlanması da mümkündür.

³¹ Bu noktada halen tartışmaları devam eden en önemli örnek BM Güvenlik Konseyi ve veto haklarıdır.

³² Liberal düzen ve küreselleşmenin başlangıç ve devamlılık durumları farklı çalışmalarda farklı şekillerde ele alınmasına rağmen bu çalışmada 1990'lar Amerikan liberal sisteminin hakim olduğu *Pax Americana* olarak değerlendirilirken 2000'lerde bir geçiş dönemi yaşanarak çok kutuplu bir dünya düzenine doğru devam edildiği kabul edilmektedir. Bu bakımdan tek kutuplu bir dünya düzeninden çok-kutuplu hatta çok-katmanlı bir sisteme evrildiği savunulmaktadır (Acharya 2017).

³³ Bu çalışmanın devamında yönetim kavramı, devlete mahsus olan hiyerarşik yapıyı ve uluslararası sahnede devletler tarafından kurulan sistemleri (Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler vb.) kapsayacak şekilde kullanılacaktır.

sistemde zorlama araçlarına bağlı olmayan bir yönetim kullanılması, küresel seviyede zorlayıcı bir güç olmaması açısından da uygundur.³⁴

Çok merkezli yönetim sistemleri ve yönetim ağları, Vesfalya'nın dünya düzeni anlayışı üzerinde baskı kurmaktadır. Politik güç, sadece ulus devletlerin tekelinde kalmamakta, devlet –dışı aktörlere doğru bir akış göstermektedir (Naim, 2013). Örneğin, küresel sivil toplum ekolünde, analiz birimi olarak genel kabul gören bölgesel (*territorial*) devletler üzerine odaklanmaktan ziyade, uluslararası kurumlar merkeze alınarak ‘hükümsüz yönetim’ kavramı üzerine yoğunlaşmaktadır (Keane 2003: 96; Rosenau, Czempiel 1992). Toplum ve kurumlar arasındaki ilişkiler üzerinden, ilişkinin niteliğine ve amacına dair bir ayrıma gidildiğinde bu tür bir yaklaşım daha da anlam kazanmaktadır. Nitekim realist paradigmanın kendine yardım ilkesi üzerinden inceleme yapıldığında ‘kendinin’ kim olduğunun tanımlanması ve toplum-devlet arasındaki ayrımın yapılması gereksinimi doğabilmektedir. Ancak ele alınan konudaki paydaşlık ilişkisi üzerinden yürütülen sistemlerde, aktörler farklı yapılarda olmalarına rağmen paydaş eşitliğine sahiplerdir ve etkileşimler bu ortaklık üzerinden ilerlemektedir.

Paydaşlıklar üzerinden incelenen küresel yönetimde siyasal sistem ve sivil toplum kavramları öne çıkmaktadır. Küresel siyasal sistem ve küresel sivil toplum kavramları sınırları çizilmesi ve gözlenmesi zor, soyut kavramlardır. Ancak, tek bir küresel siyasal sistem ya da küresel sivil toplum var olmasa dahi gözlemlenebilmektedir. Bu tekil tanımlar yerine, kolektif aksiyon gerektiren problemleri çözmek adına çoklu yönetim sistemleri ve kurumsal düzenlemeler değerlendirilmektedir (Young 1994). Yine bu noktada, bir süreç olarak yönetim ve bir sistem olarak yönetimin farkının vurgulanmasında yarar vardır. Nitekim *governance* Türkçe’de hem yönetim hem de yönetim olarak karşılık bulmaktadır. Bu açıdan küresel yönetim sistemi denildiğinde küresel çapta etkin olabilen kurumlar akla gelmektedir. Bu bağlamda, küresel yönetim denildiğinde doğal olarak Birleşmiş Milletler sisteminin incelenmesi gerekecektir. Yönetim kavramı kullanıldığında ise hiyerarşik bir yapıdan uzaklaşma söz konusudur ve küresel çapta ilişkilerin Acharya'nın (2017) tanımı ile çok-katmanlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Yönetim sistemleri, genel olarak hükümet ile ilişkilendirilmiş resmi kurumları içermesine rağmen, merkezinde bulundurmamaktadır. Bu nedenden ötürü küresel yönetim sisteminin³⁵, sistem ismini hak etmediğini savunan çalışmalar bulunmaktadır.³⁶ Bunun yerine, ‘ağlaşmış bir minimalizm’

³⁴ Küresel seviyede devletler tarafından kınama, ekonomik ambargo, yaptırımlar gibi araçlar kullanılması ile beraber bunun hiyerarşik sistemlerde bulunan zorlama araçları ile aynı görülmemesi gerekmektedir. Amerikan hegemonyası döneminde görülmüş olabilecek bir savaş açma tehdidi ya da ‘dünya polisi’ gibi kavramlar bu tür bir yapıya yakın olarak değerlendirilebilir. Ancak uluslararası sistemde devletlerin eş egemenliği normuna istinaden devletin kendi rızası olmadığı sürece bir davranışa zorlanamayacağı kabul edilebilir.

³⁵ Çok seviyeli yönetim sistemleri de kendi içerisinde iki tipte incelenebilmektedir. İlk tip BM merkezli ve daha düzenli, sınırlı seviyelere sahip bir yönetim anlayışını tanımlamaktadır. Tip iki ise bu çalışmada da temel alınan değişken ve de facto etkileşimlere sahip ve görece bağımsız alanlardan oluşan bir yönetim yaklaşımı için kullanılmaktadır (Zürn 2020).

³⁶ Sistem, bu çalışmada uluslararası analiz seviyesini tanımlamak için kullanılmıştır, küresel mekanizmaları içermektedir.

(*networked minimalism*), hiyerarşik olmayan ve belirli problemlere odaklanmış hükümet birimleri, özel firmalar ve sivil toplumlar kanalı olarak tanımlanması tercih edilmektedir. Bu yapı bazen kesişen bazen çelişen kurumlar, *ad hoc* failer ve programlar da içermektedir (Nye, Donahue 2000). Bu görüşü savunan Nye ve Donahue, yönetim kavramının içini boşaltmak ve sonraki dönemde de devlet yönetiminin devam edeceğini savunarak devlet-merkezli bakış açısına sahip olmakla eleştirilmişlerdir. Ancak küresel sivil toplum kavramsallaştırması yapılırken unutulmaması gereken en önemli nokta ise bu kavramın, politik kurumların doğal bir düşmanı olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir (Keane 2003: 109). Dolayısıyla bir devlet sisteminin varlığını sürdürmesi bir yönetim sisteminin olamayacağı anlamına gelmemektedir. Devlet sistemleri de küresel yönetişimin bir boyutunu oluşturmaktadır.

Turner (1998) için yönetim çoğunluk tarafından kabul edilen bir kurallar sistemidir. Bu bağlamda yönetişimin temel unsurları; kurallar, roller, sorumluluklar, hesap verilebilirlikler ve süreçlerdir. Rosenau ve Czempiel (1992) ise küresel yönetişimi, devletin olmamasını ya da gücünün erozyona uğramasını vurgulamaktadır. Devlet hiyerarşik olarak en üstte bulunmadığında, gücün farklı paydaşlara doğru aktığı görülmektedir. Bu noktada anarşik bir sistem içerisinde düzen sağlanması için yaşanan yatay ve dikey genişlemeleri vurgulamak gerekmektedir. Dikey genişlemeler ile küresel seviyede yeni devletüstü mekanizmalar sayesinde görece hiyerarşik yapısını koruyan bir sistem inşa edilmektedir. Örneğin; dünya düzeni sağlanması adına süper güçlerin bir araya gelerek uluslararası Milletler Cemiyeti veya Birleşmiş Milletler şeklinde bir üst otorite oluşması bu genişlemelere örnektir. Yatay genişlemelerde ise çoğulcu bir yaklaşım ile aktör sayısının artması ifade edilmektedir. Bu iki boyut göz önünde bulundurulduğunda, genişlemekte olan çok katmanlı bir yönetim anlayışının ayrımı gözlemlenmektedir. Güvenlik yaklaşımlarında da gördüğümüz gibi güvenlik unsurları ve ilgilenilmesi gereken konular, 'ihtiyaçlar', hem dikey hem yatay, genişlemeye ve derinleşmeye neden olmaktadır (Buzan 2015). Bu bakımdan, inşacı bakış açısına göre, küresel sistemdeki yeni aktörler de değişimlere cevap vermek amacı ile devlet kısıtlarının yarattığı eksiklik nedeni ile ortaya çıkmıştır (Lennox 2008). Bu yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda neden yönetim değil ama yönetim sorusunun cevabı olarak kısaca, küresel değişimlerin getirdiği gereklilikler / ihtiyaçlara çözüm arayışı yanıtının verilmesi mümkündür.

Belirli bir şema bulunmadığında, yönetim sistemleri farklı engeller ile karşılaşmaktadır. Yönetim sisteminde yer alan aktörler farklı güçlere ve etkilere sahiptir. Bu aktörler, kendi güçleri kapsamında öznel hedefleri için çalışmaktadır. Bu durum, aktörler arasında fikir ayrılıkları ve çatışmalara neden olabilmektedir. Ayrıca, yönetim sisteminde farklı tipte aktörler (devletler, çok uluslu şirketler, taban hareketleri vb.) birbiri ile etkileşim halindedir. Bu etkileşimler genel olarak bir protokol ile sınırlandırılmamaktadır. Belli bir alanda yönetimin başarılı olabilmesi için paydaşların işbirliği gerekmektedir. Ancak çok boyutlu güç ilişkileri, çeşitli aşamalarda problemlere neden olmaktadır. Odugbemi ve Jacobson (2008) yönetim sürecinin başarılmasının önündeki engelleri beş kategoride incelemektedir:

- 1) Siyasal isteğe hitap edebilmek ve karar alıcılara ulaşmanın en iyi yollarını bulabilmek,
- 2) Genellikle değişime en çok tepki gösteren, kamu sektörü orta seviye yöneticileri kendi yanına çekebilmek,
- 3) Değişikliği destekleyen etkin aktörler ile iş birliği sağlayabilmek ve ortak çıkarlara yönelmek,
- 4) Tarafsız ya da karşıt kamu görüşlerini, değişimi destekleyen taraftarlara dönüştürmek,
- 5) Yönetişim değişimini sağlamak için vatandaşların sorumluluk alınması isteğini karşılamak.

Yönetişim konusunda çalışan yazarların çoğunun dikkat çektiği nokta, farklı paydaşlar arasında güçlü iş birliği sağlanması olarak öne çıkmaktadır (Acharya 2017; Odugbemi, Jaconson 2008; Rosenau, Czempiel 1992). Bu bakımdan, çerçeve çizmek, güven sağlamak, güvenilir taahhütlerde bulunmak, farklılıkların yönetilmesi ve teşviklerin belirlenmesi gibi püf noktalar bulunmaktadır (Martinsson 2011).³⁷ Küresel problemlerin çözülmesi ve insan güvenliğinin öncülenmesi adına Richard Falk (1999) insancıl yönetim denen bir sistemin kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Yine Richard Falk tarafından “*predatory globalisation*” olarak nitelendirilen güçlü devletler ve uluslararası işletmeler tarafından desteklenen küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerin ve vatandaşların baskılanmasına neden olmaktadır. Bu sistemin dengelenmesi adına Falk, küresel bir sosyal sözleşme yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bakımdan toplumun dahil olduğu, küresel yönetişimin bir parçası olan değişimin, tabandan gelmesi tercih edilmektedir (He, Murphy 2007). Bu tür bir küresel etkileşim şekli ile niteliği değişen sorunlara, küresel çözümler getirilebileceği öne sürülmektedir.

2.1.3. Küresel Yönetişim Nedir?

Uİ literatüründe, yönetişimin farklı unsurları ‘yönetimsellik’ (*governmentality*) kapsamında incelenmiştir (Barnett 2013). Bu terim aynı zamanda Foucault (1991:95) tarafından “kurumlar, prosedürler, analizler düşünceler, hesaplamalar ve taktiklerden oluşan ve güç kullanımının karmaşık ancak oldukça özel bir şekli” olarak ifade edilmiştir. En yaygın tanımı ile küresel seviyede işbirlikçi problem çözme mekanizmalarıdır (Thakur, Langenhove 2006). Bu bakımdan küresel yönetişim alanı devlet merkezli olmaktan çıkmakta ve devlet-dışı pek çok aktör, antagonist rollerinden sıyrılarak bu yeni sistemde anahtar oyuncuları haline gelmektedirler.

³⁷ Çerçeve çizilirken iş birliği üyelerinin ortak bir yaklaşım izleyebilmesi gerekmektedir. Üyelerin birbirine güvenebildiği bir ortam yaratılması için çaba gösterilmelidir. İç etkenlere göre değişiklik gösterebildiği göz önünde bulundurularak her paydaşın kendi kapasitelerine göre taahhütlerde bulunmasına özen gösterilmelidir. İş birliklerinin gerginlikleri çözebilmek için arabuluculuk yeteneklerine sahip olması elzemdir. Üyelerin beraber çalışmasını teşvik edecek motivasyonel etkenlere dikkat edilmelidir.

Çok-katmanlı yönetim sistemlerini kendi içerisinde iki grup olarak incelemek mümkündür. İlk grup sınırlı birkaç seviyeden oluşmaktadır. Bu tür sistemlerde merkezde belli bir yargı yetkisi bulunan bir kurum bulunmaktadır ve bu kurum ile ilintili tüm kurumlar da benzer bir yapıya sahiptir. Federalist yapılar bu tür yönetim düzenlerine örnek olarak ele alınabilmektedir. İkinci tür yönetişimde ise bu tür bir yapı bulunmamaktadır. Belirli fonksiyonları bulunan kurumları ya da benzer üyelik ilişkileri içermeyen bu sistemlerde, farklı yönetim alanları arasında minimal bir bağlantı bulunmaktadır. Küresel yönetim ikinci tür sistemlerin en öne çıkan örneğidir (Zürn 2020).

Küresel yönetim, genel olarak, küresel çapta hali hazırda var olan ve geliştirilmekte olan yapılar, kurumlar, girişimler ile gerçekleştirilen iş birliğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kavram üzerinde yapılan çalışmalar çoğunluk ile devletler tarafından kurulan uluslararası örgütlenmeler, çokuluslu şirketler çerçevesinden geliştirilen küresel üretim zincirleri ve üçüncü sektörün etkisinin giderek arttığı Birleşmiş Milletler alanlarında yoğunlaşmaktadır. Farklı sektörler üzerine yoğunlaşmış küresel yönetim alanları da bulunmaktadır. Bu örneklerden biri 2008 ekonomik krizi çevresinde ekonomik alanda oluşan küresel ekonomik yönetim yapıları ve mekanizmalarıdır (Drezner 2012). Çevre, sağlık ve göç gibi farklı alanlarda çeşitli sistemler gözlemlenmektedir.

Küresel boyutta yaşanan iklim, ekonomi ve sağlık temalı problemler ve bu problemlerin göç ve krizler gibi etkileri, dünya düzenine dair ve küresel boyutta çözümler üretilmesi için yapılan çalışmalara hız kazandırmıştır. Nitekim küreselleşmenin ekonomik etkileri sıklıkla incelenmesine rağmen, bu gelişmelerden kaynaklanan yeni fırsat ve riskler de üzerinde durulması gereken yeni ilgi alanları ve ihtiyaçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmalar, küresel seviyede ya da belli temalarda (çevre, sağlık, güvenlik vb.) dünya düzeninin sağlanmasına yönelik analizleri içermektedir (Akkaş 2012; Anheier, Lang, Toepler 2019; Caniglia, Carmin 2005; Caniglia, Brulle, Szasz 2015; Kadirbeyoğlu vd. 2017). Oluşturulmaya başlanan kurumlar açısından, Turner (1998: 36), uluslararası sivil toplum örgütlerini, sosyal hareketleri ve büyümekte olan insan hakları tartışmalarını içeren küresel sivil toplumun ortaya çıkışının, devlet temelli realist varsayımlara meydan okuduğunu ve bu nedenle anarşi kavramının ötesinde yeni bir küresel düzen yaklaşımı geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Lennox 2008). Soh (1999), küresel yönetimi meşruiyet ve sosyal rıza ilkelerine göre icat edilmiş bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan küresel yönetim işletim maliyetlerini azaltmaktan ziyade aktörler arasında devam eden etkileşimlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Eleştirel bir bakış açısından ise Cox ve Sinclair (1996), yönetim konusunda bağlama ve herhangi bir yapının uzay-zaman bağlılıklarına dikkat çekmiştir. Nitekim herhangi bir yapının ortaya çıkması için bazı koşulların oluşması, belirli ihtiyaçların gelişmesi gerekmektedir. İhtiyaçlar ve bağlam değiştiği sürece cevap mekanizmalarında da değişimler görülecektir. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler örneği ve Güvenlik Konseyi Daimi Üyelerinin yirmi birinci yüzyıldaki temsil kapasitesi ve meşruiyetleri değerlendirilebilir. Dünya düzeninin sağlanması konusunda 1945'te 51 olan üye devlet sayısının, elli yıl içerisinde 194'e çıktığı ve hükümet-

dışı organizasyon yoğunluğunun benzer bir ivme ile arttığı görülmektedir (Rosenau 1995: 15).³⁸ Bu artış, BM Güvelik Konseyinin temsil kapasitesi konusunda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrasında belli bir dengeyi temsil eden bu devletlerin şu anda aynı konumda oldukları tartışmalıdır. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi mekanizmasının İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemlerde aynı kalmış olması ancak küresel koşulların sürekli değişmesi, Birleşmiş Milletler'in de zamanın gerisinde kalması ve terk edilmesi riskini doğurmaktadır (Acharya 2017). Bu sorunlara istinaden Cox ve Sinclair (1996) uluslararası kurumların devlet merkezli teorilerin yapamadığı bir şekilde nasıl aktörleri, çıkarları ve sosyal amaçları inşa edebildiğine dikkat çekmiştir. Rosenau (1995) ise başarılı bir yönetim mekanizmasının büyük olasılıkla aşağıdan yukarı bir şekilde oluşacağını vurgulamıştır. Bu yaklaşımlar dünya düzeni ve küresel yönetim tartışmalarında BM sisteminin karşısında yer alan argümanlara destek olur niteliktedir. BM'nin ve NATO gibi 20. Yüzyılda kurulan organizasyonların değişen zamana ayak uydurması ve kendilerini yenilemesi gerektiği de pek çok yazar tarafından vurgulanmıştır (Tharoor 2011). Ancak tekrar altının çizilmesi gerekir ki küresel yönetim sistemi BM sistemini reddeder nitelikte değildir. Uluslararası siyasette BM sisteminin önemli bir yerinin olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Falk (2004), küresel yönetimin geleceğini değerlendirirken küreselleşmenin beş şekline dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu boyutlar, kurumsal küreselleşme (*corporate globalization*), sivil küreselleşme (*civic globalization*), emperyal küreselleşme (*imperial globalization*), kıyametsel küreselleşme (*apocalyptic globalization*) ve bölgesel küreselleşmedir (*regional globalization*) (Falk 2005). Bu bakımdan sadece devletlerin ya da çok-uluslu şirketlerin küresel yönetimdeki yeri ile beraber sivil toplum alanının gelişiminin de incelenmesi gerekmektedir.

Politik aktörlerin küresel yerini değerlendirmek için, piyasa ve sivil toplum aktörlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Çokuluslu şirketlerin boyutlarının ve hareket kabiliyetlerinin, sivil toplum örgütlerinin ve sosyal hareketlerin ivmeli artışı, 17.yüzyıldan beri dünya düzeninin temelinde olarak görülen devletin yerini sorgulatmaya başlamıştır (Turner 1998). Çoğulcu paradigma, yarışan çıkarlar olarak tanımladığı küresel yönetim alanında sosyal hareketleri, sivil toplumu ve piyasa aktörlerini (şirketleri) ele almaktadır. O'Brien vd. (2000) kompleks çok-terafıllık kavramı ile küresel yönetimi sorumlu ve transparan kılmak adına alttan bir hareket olarak küresel ekonomik kurumları değiştiren sivil toplum ve ulus-aşırı sosyal hareketlere dikkat çekmektedir. Küreselleşmenin internet, siber-uzay gibi ölçülmesi ve tanımlanması zor küresel yönetim parametreleri oluşturması da farklı bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu "küresel müşterekler"ın ölçülmesi ve tanımlanması zor olmakla beraber küresel yönetimin temel unsurları arasındadır. Bu kavramların netleştirilmeye çalışılması anlam kayıplarına neden olma riskini taşımakla beraber, anlaşılabilirliği yeni dünya düzeninin teorileştirilmesi/kurulması açısından yararlı olma potansiyeline sahiptir.

³⁸ Burada bahsedilen yoğunluğun merkezlerinin, ilgilendikleri alanların, yoğunluğun katılımcılar üzerinden mi yoksa pratikler üzerinden mi değerlendirildiğinin de incelenmesi gerekmektedir.

Rosenau'nun (1995) yaklaşımında küresel yönetişimin en önemli özelliği, sadece resmi kurumlardan ve organizasyonlardan fazlasını ifade etmesidir. Küresel yönetişim hükümetlerarası aktiviteleri içermekle beraber farklı seviyelerdeki pek çok 'akışı' da içermektedir (Rosenau 1995: 12). Bu farklı seviyelerdeki akışları içermesinin bir sonucu olarak küresel yönetişim en az hiyerarşi ve emir-komuta sistemi içerecek şekilde tahayyül edilmiştir. Yönetişim süreci, bir organizasyonun ya da toplumun kendini yönlendirdiği ve iletişim ve kontrol dinamiklerinin merkezi nitelikte olduğu bir süreçtir. Burada küresel yönetişim konusunda yapılan çok seslilik vurgusunun üzerinde durmak gereklidir. Nitekim bu çokseslilik bir tür kakofoni ya da kaleydoskop olarak ele alınabilir. Hülasa, küresel yönetişimin tek bir düzenleyici prensibi ya da tüm mekanizmalarda işleyen belli karakteristikleri ya da nitelikleri bulunmamaktadır. Bu nedenle küresel yönetişim dinamiklerinin değerlendirilmeye çalışılması pek çok boyuttan inceleme gerektirecek ve herhangi bir hiyerarşik otorite arayışı da sonuçsuz kalacaktır (Rosenau 1995: 16). Bu nedenden dolayı, çalışmada küresel yönetişimin incelenmesi teşebbüsünde üç farklı boyut üzerinden inceleme yapılması önerilmektedir: Güç ilişkilerinin yer aldığı ve devletlerin ana aktörleri olduğu siyasi alan, kar amacının güdüldüğü ve şirketlerin ana aktörleri olduğu ikinci alan ve sosyal ihtiyaçların giderilmesinin amaçlandığı ve sivil toplum örgütlerinin ana aktörleri olduğu üçüncü alan.

Küresel sivil toplum alanı bu çalışmada özellikle 1990'lardan sonra ortaya çıkan, ya da başka bir deyişle etki yaratma kapasitesine sahip olacak kadar ivmeli bir şekilde güçlenen bir alan olarak ele alınmaktadır. Rosenau'nun (1995: 19) açıklaması ile, küresel yönetişim alanındaki 'alt-gruplaşma', grupların parçalanması ve yeni grupların birleşerek oluşması yeni organizasyonel varlıklar oluşturmaktadır. Bu alanların hepsi de otoritenin ortaya çıkabileceği ve çekim yaratabileceği yeni alanlar yaratmaktadır. Küresel sivil toplum üzerine yapılan çalışmaların artması ardındaki ana neden ortaya çıkmakta olan küresel seviyede ortaya çıkan yeni ekonomik, politik ve sosyal düzen ihtiyaçlarına cevap bulma arayışı olarak belirtilmiştir (Turner 1998: 36). Küresel sivil toplum hakkında yoğun veri toplama amaçları, yirminci yüzyıl içerisinde küresel seviyede faal sivil toplum organizasyonlarının çeşitliliği ve sayısındaki artışa işaret etmektedir (Keane 2003: 4). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı UNDP'nin 2021/2022 İnsani Gelişme Raporu'nu İzmir'de sunan Louisa Vinton (Vinton 2021), insanları daha güvenilir kılmanın yolunu yatırım, yenilik ve sigorta olarak üç başlıkta toplarken, yatırım alanında küresel kamu yararının sağlanmasının vurgusunu yapmıştır. Bir sonraki bölümde değinileceği gibi, kamu yararının sağlanması devlet tarafından ya da özel girişimlerle karşılanması mümkündür. Küresel çapta bir devletten bahsedilemeyeceğinden ötürü, özel girişimlerle kamu yararı sağlanmasını amaçlayan sivil toplum ve bu spesifik alanda 'küresel sivil toplum' alanı öne çıkmaktadır.

2.2. Küresel Sivil Toplum

Küresel Sivil Toplum (KST), özellikle son otuz yıldır küreselleşmenin hız kazanmasıyla artan bir şekilde çalışılan bir konu olmuştur. 1990'lardan beri Uİ literatüründe yer bulmasına rağmen tanımı hakkında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Waterman (1996: 170) bu kavramın iyi temellendirilmediğini eleştirirken, 1999'da *The Economist* bu kavramı anlatmak için içeriğine odaklanarak aktörler, kampanyalar ve etkinlikler gibi farklı unsurlar saymıştır (The Economist 1999; Waterman 1996). Taylor (2002: 339) ise bu kavramın uluslararası alanda faaliyet gösteren tüm hükümet dışı kurumlar ya da sosyal hareketleri kapsayan geniş kapsamlı (*catchall*) bir terim olduğunu belirtmiştir. 2001 yılında Anheier Küresel Sivil Toplum Yıllığı (KSTY) (*Global Civil Society Yearbook*)³⁹ çalışmaları ile bu soyut kavramın içeriğini doldurmaya ve pek çok yazardan alınan eskizler ile bir silüet yaratmaya çalışmıştır (Anheier, Glasius, Kaldor 2001). Bu bağlamda ilk olarak, normatif içeriğin çok tartışmalı olması nedeniyle bir temel oluşturmak için yeterli olmadığı düşünülmüştür. Ancak normatif içeriğin bağlayıcılığı fikri de zaman içinde değişiklik göstermiştir. Bu projeden ilham alınarak bu bölüm içerisinde KST kavramı, genel araştırma bakış açıları, aktörleri, normları ve pratikleri üzerinden ele alınarak bu çalışmada kullanılacak olan tanımlamanın ana hatları oluşturulacaktır.

KST, normatif bir birlikteliği vurgulamaktan, ampirik kısıtlamalara ve eleştirel bir bakış açısı ile toplumların sosyal ilişkilerine kadar pek çok farklı olguyu tanımlamak için kullanılmıştır. Kaldor (2003) günümüzde daha sıklıkla kullanılan KST kavramının önceki sivil toplum tanımlarıyla benzer temel anlamları içerdiğini belirtmekte beraber, güncellenmiş versiyonunda ulusal sınırların aşıldığı ve 'ulusaşırı' (Florini 2012) hatta küresel (Anheier, Glasius, Kaldor 2001) bir nitelik elde ettiği savunulmaktadır. Edwards'ın (2009) sınıflandırmasında sivil toplum üç ana alanda gruplandırılmaktadır. İlk olarak sivil toplum derneksel, kar amacı gütmeyen bir sektör olarak ele alınmaktadır. Sendikalar, sivil toplum örgütleri, vakıflar gibi kurumlara yönelik olarak kullanılmaktadır. İkinci olarak 'iyi' toplumun bir modeli olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda sivil kelimesi bir toplumun ve bir davranış biçiminin sıfatı olarak yer almıştır. Üçüncü olarak ise kamu diyalogunun ve aksiyonunun alanı olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada da kullanılan sivil toplum kavramı üçüncü dal içerisinde yer almakta, ancak küresellik boyutu ile değerlendirilmektedir. Küresel yönetim alanı içerisinde ise küresel sivil toplumu şiddet ya da para kullanmayan, gücün iletişim kabiliyeti ile kazanıldığı bir alan olarak görmek mümkündür (Albrow vd. 2007).

³⁹ Bkz. <https://www.springer.com/series/15006> (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022)

2.2.1. Küresel Sivil Toplum Nedir?

Küresel sivil toplum, 1990’larda geliştirilmeye başlamış bir konsepttir (Mitrani 2013). 1991 yılında Booth (1991: 326), küresel sivil toplumu henüz embriyo aşamasında olarak değerlendirmiştir. İlk çalışmalar, KST kavramını anlamaya çalışırken Gramşici anlamda devleti oluşturan hükümet ve sivil toplum dinamiğinden etkilenmiştir⁴⁰. Bu bağlamda sivil toplum, modern devletlerin ve demokratik sistemlerin tamamlayıcısı ve bir gerekliliği olarak ele alınmıştır ve bu kavramsallaştırma devlet seviyesinden küresel seviyeye taşınmaya çalışılmıştır (Jordan 2011). Bu tür çalışmaların bir kolunda, farklı bir analiz seviyesine geçilmesi belli noksanlıklara neden olmaktadır. Bu problemlerin ilki küresel seviyede bir devlet aktörünün olmamasıdır. Devlet benzeri bir kurumun olmadığı, anarşik uluslararası sistemde dengeleyici ya da tamamlayıcı bir sivil toplum tanımı anlamsız kalmaktadır. Bu bağlamda devletlerin erklerinin devamı olarak kabul edilebilecek olan Uluslararası Örgütlenmeler (ör: Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) vb.) ve Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri üzerine odaklanılması mümkündür. KST çalışmalarının bir bölümü ise, devlet sınırlarını aşan ancak devlet içerisindeki sivil toplumun da göstergesi olarak ele alınabilen Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) üzerinden devam etmiştir. Bu bağlamda, STÖ’lerin sınır-aşan aktiviteleri üzerine odaklanılmıştır. Başka bir çözüm önerisi olarak, KST ulusal sivil toplumların bir toplamı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, devletin içerisindeki bağımsız sivil toplum oluşumlarının toplamı olarak küresel alan incelenmeye çalışılmıştır (Malena, Heinrich 2007). Tüm bu yaklaşımları birleştiren Scholte (1999), küresel sivil toplumu, küresel konular ile ilgilenen, ulusaşırı iletişim gerektiren, küresel bir örgütlenmesi bulunan ve bölgeler-üstü bir birliktelik gerektiren sivil aktiviteler olarak tanımlamaktadır. Gerçekleştirilen faaliyetlerin sivillliği vurgulanmıştır.

Anheier (2007), STÖ’ler odaklı ve ulusal küresele taşımaya çalışan ilk çalışmalarda, sivillik kavramına verilen önemin yetersizliğine dikkat çekmiştir. Bu göz ardı edilmenin nedenlerini, sivillik kavramının batı kökenleri ve kavramın zaman içinde değişiminde aramak mümkündür. Sivil toplum kavramı kökenini antik Yunan’dan almaktadır. Demokrasi ile birlikte anılan ve Batı felsefesinde büyük bir yeri bulunan bir kavramdır (Ehrenberg 2011). Richard Falk (1995:89) ve Mary Kaldor gibi yazalar KST’yi ‘bizim’ bir yayılımı ya da “politik bir topluluk yaratmanın daha etik bir yolu” olarak değerlendirmektedir (Falk 1995: 89; Kaldor 2003). Bu yaklaşımın küreselleşmesinde, belli çekinceler bulunmaktadır. Nitekim sivil toplumun Antik Yunan kökenleri ve Batı’nın modern devlet yaklaşımı ile bütünleşikliği ele alındığında, özellikle kolonyalizm sonrası dönemde, KST’nin Batı’nın sivil toplum

⁴⁰ Gramscien devlet yaklaşımında devlet yönetim (zorlayıcı kurallar) ve sivil hayat (normlar) olarak iki parçadan oluşmaktadır. Bu iki parça sürekli etkileşimde olarak toplumu yönlendirmektedir. Devleti oluşturan parçalar bunlar olmakla beraber devlet ikisinin toplamından da fazlası olarak tanımlanmaktadır (Gözen 2019b).

yaklaşımının evrenselleştirilmesinin kültürel emperyalizm olarak algılanması ve bu nedenle tepki görmesi riski bulunmaktadır. Özellikle sivil toplumun merkezi yönetimden bağımsız olarak çalışabilen ve mülkiyet hakları üzerine kurulu olduğu tanımı ele alındığında Doğu toplumlarında benzer bir sivil toplum oluşumunun gözlemlenmesi zorlaşmaktadır (Doğan, Genç 2021). ‘Sivillığın’ Batı çerçevesi dışına çıkarılarak insani değerler üzerinden evrensel olarak algılanması ise kavramının muğlaklaşması riskini içermektedir⁴¹. İkinci olarak ise, değerler üzerinden yapılan bir tanım KST içindeki fikir ayrılıklarına ve güç çekişmelerine yer vermemekte, aynı amaç için senkronize çalışan bir yapı olarak görmektedir (Mitrani 2013).

Normatif çekincelere rağmen hız kazanan küresel sivil toplum çalışmalarında, özellikle KSTY, farklı yaklaşımları içererek ince pek çok çizginin kesişmesi ile genel hatlar çıkarılması amaçlanmıştır. Ancak devam etmekte olan çalışmalar iki temel engel ile karşılaşmıştır. İlk olarak KST tanımı halen oldukça soyut kalmakta ve ampirik çalışmaların yapılabilmesi adına oldukça sınırlı unsurların incelenmesi gerekmektedir. İkinci olarak ise bu alanın dinamikliğinden dolayı, devam etmekte olan çalışmaların tekrar değerlendirilmesi ve gerekirse güncellemelerin yapılması gerekmektedir (Anheier vd. 2012).

KST araştırmalarının bir bölümü, küresel yönetim bakış açısından ilerlemektedir. Özellikle BM temelli bir küresel yönetim sisteminde sivil toplumun ve bu bağlamda daha çok tercih edilen ‘üçüncü sektör’ün⁴² yeri çalışılmaktadır⁴³ (Mitrani 2013). Bu çalışmaların ana problemlerinden biri KST kavramı incelenirken, sınırlarının net olmamasıdır. Bu nedenle, analitik bir çalışma yapılması için, uluslararası sivil toplum örgütleri temelli irdelemeler yapılmaktadır. Küresel sivil toplumu oluşturan daha dinamik bir yapıya sahip olan başka ögeler ve pratikler bu tür çalışmalar tarafından çoğunlukla göz ardı edilmektedir. İkinci bir sorun ise uluslararası sivil toplum örgütleri çalışılırken “metodolojik ulusçuluk” tuzağına düşülmesidir (Beck 2007). Küresel sivil toplum incelenirken tek tek ülkelerden alınan sivil toplum verileri birleştirilerek küresel bir anlam çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu tür bir metot, küresel sivil toplumun sınır aşan niteliği ile tezatlık yaratmaktadır. Nitekim küresel yönetişimin bir boyutu olarak ele alınan küresel sivil toplum, tek tek ulusal sivil toplumları içermekle beraber, bu adaların toplamından fazlasını ifade etmektedir.

⁴¹ Bu çalışma kapsamında, Küresel Sivil Toplum kavramı içerisindeki sivillik bu çalışma kapsamında herhangi bir davranış şeklinin tanımlayıcısı değil ancak politik ve ekonomik boyutlara ek olarak üçüncü bir boyutu tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu nedenle sivil davranışın ne olduğu gibi tartışmalar bu çalışmanın dışında yer almaktadır. Nitekim belli bir grup tarafından ‘doğru’ olarak kabul edilen bir sistemin ve davranış şeklinin başka bölgelere yayılarak küresel olarak algılanması bu çalışmanın ‘küresel’ tanımı ile uyusmamaktadır.

⁴² Üçüncü sektör hükümet-dışı ve kar amacı gütmeyen farklı yapılarıdaki pek çok kuruluşu içeren bir şemsiye kavramdır (Kallman vd. 2016). Üçüncü sektör aynı zamanda küresel yönetim literatürü içerisinde ‘ Üçüncü BM’ olarak da tanımlanmaktadır. Bkz: <https://www.globalpolicyjournal.com/articles/global-governance/third-un-imagining-post-covid-19-multilateralism> (Erişim tarihi: 11 Aralık 2024).

⁴³ Bkz. <https://www.un.org/en/get-involved/un-and-civil-society> (Erişim tarihi: 06 Mayıs 2025).

Devam etmekte olan küresel sivil toplum incelemelerinin üç ana kolu bulunmaktadır: sosyal, pragmatik ve normatif. İlk kolda, küresel sivil toplum fikrinin incelenmesi dünya seviyesinde geçmiş, günümüz ve geleceğin sosyal ilişkilerinin incelenmesi olarak görülmektedir. İkinci kol, bu konsepti tamamen pragmatik olarak politik bir strateji yaratmak için incelemektedir. Üçüncü kol ise normatif bir ideal olarak algılamaktadır (Keane 2003). Terimin analitik ve betimleyici kullanımı kilit kurum, aktör ve olayları sıralarken bu unsurlar arasındaki dinamik ilişkileri incelemektedir. Teorik ayrımlar, ampirik araştırma ve bilinçli yargılarda bulunarak bu unsurların kökenleri, güncel gelişme modelleri ve çıktıları hakkında sonuçlara varılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmalar, küresel sivil toplumun hatlarının çıkarılmasının, ampirik kapsamın ve karmaşıklığın ortaya çıkarılması adına gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Bu tür bir yaklaşımın stratejik, politik ve normatif potansiyel açısından yararlı olacağı düşünülmektedir (Keane 2003: 3).

Turner (1998), küresel sivil toplumun anlaşılabilmesi için ilk olarak anarşi kavramının üzerinde durulması gerektiğini savunmaktadır. Hobbsiyan bir anarşi anlayışı yerine, devletin şiddetin kaynağı olarak görüldüğü Kropotki'nin (1970) anarşi anlayışının kullanılmasını uygun bulmaktadır. Devletin şiddet kaynağı olarak görülmesi Kropotki'ye özgü değildir⁴⁴ ancak bu anlayışta, ileri derecede bir antagonistleştirme bulunmaktadır. Yönetişim mantığına aykırı bir şekilde devlet ve sivil toplum birbirine karşıt olarak değerlendirilmektedir. Bu tür bir yaklaşım, sivil toplumun devlet içerisinde bir denetleyici ve vatandaşların haklarını savunmak için kullandıkları bir araç ve kendi isteklerini ifade ettikleri bir alan olarak görüldüğü yaklaşıma oldukça yakındır. Ulusal sınırlarda tanımlanan sivil toplumda, spesifik bir ülkenin vatandaşları, yerel sorunlarla ilgili olarak o spesifik hükümete karşı hareket etmektedir. Bu etkileşim küresel bir seviyeye taşındığında, devlet-vatandaş ilişkisi değişmektedir. Bireyler ya da küresel vatandaşlar, sınır aşan nitelikli sorunlarla ilgili olarak birden fazla devlete ya da uluslararası kuruma karşı bir bütünlük sergilemektedir. KST bu şekilde değerlendirilebilecek olmakla beraber, tüm etkileşimleri açıklamakta eksik kalmakta, hükümetler, şirketler ve sivil toplum kuruluşları arasında yapılabilecek iş birliklerini tamamen göz ardı etmektedir. Chandhoke (2002), küresel sivil toplumu, devlet merkezli sistemde, bu sistemi değiştirmek istese dahi devletlerle iş birliği yapmak durumunda olan pek çok hükümet-dışı organizasyonun aktivitesi olarak tanımlamaktadır. Bazı araştırmacılar ise küresel sivil toplumun bu tutumunun, devlet merkezli günümüz dünya düzenini uzun vadede daha dayanıklı hale getirerek amaçlarına ters düştüklerini savunmaktadır (Mathews 1997). Mitrani (2013), uluslararası/hükümetlerarası ilişkiler ve KST alanlarının etkileşimini üç ideal ilişki olarak incelemiştir. Bu üç ilişki şekli: uluslararası sistemde devletlerin rollerinin KST ile değiştirildiği bir düzen, KST'nin devletin muhalefeti olduğu bir sistem ve KST'nin uluslararası

⁴⁴ Weberyen yaklaşımda da devlet şiddetin meşru kullanıcısı olarak ele alınmakla beraber şiddetin tek kaynağı olarak da görülmemektedir.

toplumun bir parçası olduğu sistemdir. Küresel yönetişim açısından bakıldığında, bu üç ilişki şekli de sürekli olarak gözlemlenebilmektedir.

Sivil toplumun, sadece devlet karşıtı olarak değerlendirilmesi bu alanda yapılan faaliyetleri ve konulan hedefleri kısıtlar niteliktedir. Nitekim sivil toplumun ilgi alanı içerisinde yer alan  evre faaliyet alanlarında yapılan etkinliklerden de hareketle, KST unsurlarının amaçları sadece yeni yasalar çıkarılması hükümete ait erklerle çelişkili ya da müdahaleci eylemlerde bulunulması değildir. Toplumda var olan ekonomik, politik, kültürel ve sosyal konuların da değiştirilmesi amaçlanmaktadır (Turner 1998: 30).⁴⁵ Bu amaçlar doğrultusunda gerek sivil toplum örgütleri gerekse KST unsurları sadece hükümetlere karşı değildir, bunların zaman zaman iş birliği içerisinde olduklarını gözlemek de mümkündür (Solinis, Milani 2001). Vurgulanması gereken başka bir nokta ise pek çok ülkede hükümetlerin problemlere tepki vermekte genellikle geç kalabilmesidir. Bu gecikmeden ötürü sivil toplum örgütleri konuya dahil olarak daha hızlı bir şekilde cevap oluşturmaktadır. Ancak bu sivil toplum örgütlerinin hükümetlere saygı duymadığı ya da hükümetin fonksiyonlarını üstlendikleri anlamına gelmemektedir (Doğan, Genç 2021). Sivil toplum aktörlerinin, hükümetler problem ile efektif olarak ilgilenmeye başladığında sözü geçen alandan çekildikleri gözlemlenebilmektedir.⁴⁶

Keane (2003:8), küresel sivil toplumu bazen kalın bazen zayıf ağlar, piramitler, sosyoekonomik kurumlar ve aktörlerden oluşan, sınır aşan nitelikli ve dünyayı yeni şekillerde birleştirmeyi amaçlayan bir proje olarak tanımlamaktadır. Bu hükümet-dışı kurumlar ve aktörler, gücü  oğullaştırmakta ve şiddet kullanımını sorunsallaştırmaktadır. Bu nedenle barışıl ve ‘sivil’ etkileri yerel, bölgesel ve küresel seviyelerde gözlemlenebilmektedir (Keane 2003: 8). Bu tür bir yaklaşım oldu a idealist olmakla beraber, şiddet içeren yöntemler kullanan ancak piyasa ve hükümet dışında kalan kurumların konumlandırılması konusunda problem yaratmaktadır. Keane, hükümet-dışı bütün kurumları sivil topluma dahil etmektedir ancak bu noktada şirketlerin konumlandırılması tartışmalıdır. Nitekim, şirketler sivil toplum değil piyasa aktörleridir. Bu tanıma ek olarak, kar amacı güdülmemesi de göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca devlet ile iş birliği yapan ancak sivil toplumun içinde yer alabilecek ‘gönüllü kolları’ gibi kurumlar da bulunmaktadır. Bu kurumların da konumlandırılması güçtür. Bununla beraber, küresel sivil topluma ait spesifik bir özellik olarak devlet sınırlarını aşan planlar ve aktiviteler yapılması vurgulanmaktadır. (Keane 2003: 9). Benzer bir şekilde küresel sivil toplum, hükümet-dışı

⁴⁵ Bununla beraber asil-vekil probleminin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Duncan, 2007). Bir bireyin adına hareket eden vekiller ( r. Emlak ılar, avukatlar vb.) bulunmaktadır ancak bu temsilcilerin her zaman bireylerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeyebileceğinin de bilincinde olunması gerekmektedir. Bu bakımdan bu problem altında ‘‘gizli efor’’ ve ‘‘gizli bilgi’’ problemleri bulunmaktadır. Bu tür bir güven problemi bütün birey-temsilci ilişkilerinde bulunmaktadır. Bu bakımdan vatandaş – devlet ilişiklisi de istisnai değildir. Elbette sivil toplum örgütleri ve katılımcıları arasında da benzer bir güven sorunu olabilecek olmakla beraber şeffaflığın daha fazla olduğu savunulabilir.

⁴⁶ Bu duruma örnek olarak 1992 Rio zirvesi sonrasında çevrenin korunması hedefli sivil toplum örgütlerinin sayısında yaşanan düşüş örnek verilebilir.

kurum ve aktörler için sınırları olmayan bir alan olarak da tanımlanmıştır. (Keane 2003: 10). Bu çalışmada ise küresel sivil toplumun tercih edilen tanımı, bir ‘alan’ olarak ele alınmasıdır.

Turner’ın küresel sivil toplum yaklaşımında devletlerin uzantıları şeklinde ele alınabilecek olan Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organizasyonların ayrı tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Turner (1998: 29) benzer şekilde yeni bir devlet kurma, var olan devleti değiştirme amacı olan ayrımcı ya da terörist organizasyonlar ve piyasanın, sivil toplumdan ayrı olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Lipschutz (1992), benzer bir yaklaşım ile küresel sivil toplumun devlet ve piyasanın düzgün bir şekilde ele alamadığı politik ve sosyal nitelikli konular ile ilgilendiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da siyasal güç ilişkileri ve kâr amacı hedefleyen faaliyetler sivil toplum alanının dışında değerlendirilmiştir. Çalışmada temel alınan üç parçalı sistemde sivil toplum, devlet ve piyasa ile birliktedir, ancak özerktir (Haubert 2001). Bununla birlikte bu sivil toplum alanında yer alan, sivil toplum örgütleri gibi, kurumların kar getiren faaliyetler yapamayacakları şeklinde algılanmamalıdır.

Küresel sivil toplum aktörlerinin tanımı yapıldığında genel olarak kullanılan hükümet-dışı ve kar amacı gütmeyen organizasyonlar tanımları, sivil toplum unsurlarını hükümet ve piyasaya bağlı ve tezatı olarak tanımlamaktadır. Bu tür bir kavramsallaştırma hükümet ve piyasa dışı her şeyi içermesi nedeniyle hem bağımlı, hem de analizi zorlaştıracak derecede geniş kalmaktadır. Küresel sivil toplumun bir başka tanımı ise, dinamik, hükümet-dışı tüm dünyada etkisi olan karmaşık bir sosyoekonomik kurumlar sistemi olduğudur (Keane 2003). Bu çalışmanın temel hipotezlerinden biri olan küresel sivil toplumun sadece reaksiyoner olmadığı düşüncesinden hareketle bu tür bir tanımın kullanılması tezatlık yaratmaktadır. Bu nedenle sivil toplum alanı ve bu alandaki pratikleri belirlemek adına kazanç ve girişim tablosundan yararlanılarak, kamu yararı için özel girişim (*private initiative for public benefit*) hareketleri ve bu hareketleri sergileyen unsurlar küresel sivil toplum içerisinde ele alınacaktır.⁴⁷ Bu şekilde hem diğer üç boyut ile bağlantılı hem de özerk olarak incelenebilmesi mümkün olacaktır.

Yulia Kiseleva (2010) çalışmasında küresel sivil toplum fikrindeki içkin çelişkileri incelemiştir. Sivil toplumun küresel olup olamayacağını inceleyen Kiseleva, teorik olarak bunun mümkün olmadığı sonucuna varmıştır. Bu tür bir çalışmada dikkat çeken birkaç nokta bulunmaktadır. Ülke içindeki bir sivil toplum yapısı ve küresel seviyedeki sivil toplum aynı mekanizmalara sahip olmak zorunda değildir. Nitekim ülke içinde yasalarla düzenlemiş sivil toplum oluşumları ile sınır aşan nitelikteki küresel sivil toplum tamamen farklı amaçlara ve mekanizmalara sahiptir. Örneğin içerdiği şiddet unsurları nedeniyle yeri tartışmalı olmakla beraber Hindistan’da bulunan RSS sivil toplumun bir parçası iken tamamen milliyetçi amaçlara sahiptir (Chandhoke, 2011; Bob, 2011). Bu tür bir yaklaşım ve kimlik, küresel sivil toplum için aynı şekilde işlevselleşmemektedir. İkinci bir problem ise sivil toplumun fonksiyonu ve

⁴⁷ Bu tablodan hareketle kamu yararı için kamu hareketlerini hükümetler, özel kazanç için özel hareketleri ise şirketler gerçekleştirmektedir. Özel kazanç için kamu gücünün ve faaliyetlerinin kullanılması ise yolsuzluk olarak değerlendirilmektedir (Miller S. 2011).

konumlandırılması ile ilgilidir. Gramşici anlamda devletin dengeleyicisi olarak ele alınan sivil toplumun, küresel seviyede tüm küreyi kapsayan yetkiye sahip tek bir karar alım mekanizması bulunmadığında var olabilmesi tartışmalıdır. Öte yandan bu belirli konularda (çevre, insan hakları vb.) ulusal sivil toplum örgütlerinin küresel çapta iş birliği yapamayacağı anlamına da gelmemektedir. Ancak bir devlet içerisinde oluşmuş bir sivil toplumun devlet sınırları dışında işlevselliği olması ile küresellik ve telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişme ile küresel alanda oluşmaya başlamış ve gelişen küresel sivil toplumun da karıştırılmaması gerekmektedir.

Eğer, küresel sivil toplum, liberal değerler ile oluşan ulusal sivil toplumların toplamı ve 1990 Fukuyama'nın tarif ettiği gibi tarihin sonu ise, ulusal sivil toplumun da her devlette yaşanmış olan politik hayatın bir sonucu olduğunun kanıtlanması gerekmektedir (Kaldor 2003). Bu iki yaklaşımda da bir analiz seviyesi sorunu yaşanmaktadır. Nitekim ulusal seviyedeki bir aktörün küresele yansıtılması hem ontolojik olarak çelişkilere neden olmakta hem de küresel sivil toplumun içerdiği çoğulluğu homojenleştirmektedir. Bu nedenle ulusal seviyede hükümetlerle genellikle karşıt bir ilişki çerçevesinde ele alınan sivil toplumun küresel incelemede de ele alınması mümkün olmamaktadır. Bu problemin aşılması adına, sivil toplumun bir özelliği olarak "kamu yararı gütmeye" özelliğinin kullanılması, sivil toplumu küresel seviyede bir alan olarak inceleme imkanı sağlamaktadır.

Kamu yararı kavramı da bu tanımlamada üzerinde durulması gereken bir konudur. Nitekim Chandhoke (2002) küresel bağlamda, sivil toplumun popüler fikrin bir ürünü, çoğunluğun temsilcisi ve haklarının koruyucusu olmadığı sürece küresel olamayacağını savunmaktadır. Bu argümana iki farklı savunma getirilmesi mümkündür. İlk olarak ulusal seviyede dahi sivil toplum örgütlerinin çoğunluğun isteklerini savunduğu tartışmalıdır. İkinci olarak ise bir alan olarak küresel sivil toplum ele alındığında homojenleştirilmesi kendi doğasındaki çoğulculuk ile çelişmektedir. Nitekim hükümet-dışı organizasyonlar ele alındığında dahi, pek çok sayıda ve farklı amaçlara sahip organizasyon bulunmaktadır. Bu çokluk, pek çok sese ve fikre platform sağlamak ve uluslararası çıkar grupları tarafından da desteklenmektedir. Küresel sivil toplumun çok sesliliğinin dengelenmesi ve bu 'disiplinin' sağlanması için küresel bir devlet gerektiğini savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Anheier, Glasius, Kaldor 2001). Ancak, küresel sivil toplum insan türünün tarihindeki en karmaşık toplum biçimidir (Keane 2003: 17).

Uluslararası hükümet-dışı organizasyonlar ele alındığında bu kurumların temsil ettikleri gruplar adına sorumlu olmalarının altının çizilmesi gerekmektedir (Anderson, Reiff 2004). Gruplar, dünyanın farklı bölgelerinde olabileceği gibi farklı bölgelerden gelen bireyleri de içerebilmektedir. Bununla beraber, küreselliğin en azından dünya nüfusunun çoğu temsil edilmediği sürece başarılamayacağı savunulmaktadır. Dünyanın farklı yerlerinden bireyleri temsil eden bir örgütlenmenin daha küresel olduğu iddia edilebilir. Ancak bu tür bir yaklaşım hangi değerlerin savunulması gerektiği tartışmasını doğurmaktadır. İnsanlığın tamamını temsil ettiğini ya da ilgilendirdiğini iddia eden hümanizm ya da "Hıristiyanlık" fikirlerinin, normatif açıdan benzer bir 'küresel sivil toplum' anlayışına sahip olduğu

görülmektedir. Bu ideolojiler, herhangi bir devlet sınırı ya da ayrım tanımadan tüm insanlığı ilgilendirdiğini savunmaktadır. Öte yandan, tamamen aynı kaideler çerçevesinde gelişmemişlerdir. İki kavram da küresel bir topluma işaret etse de eş zamanlı olarak KST'nin 'sivillik' temelini oluşturmaları mümkün değildir. Bu tür bir yaklaşımda küreselliğin ele alınabilmesi için, sivilliğin ne anlama geldiği ve sivil sıfatının belirli bir davranışı mı davranış alanını mı tanımladığının ele alınması gerekmektedir.

Küresel sivil toplum sıkı ve geniş sosyal süreçlerin dinamik bir birleşimidir (Keane 2003: 10). Lenin'in tanımı ile toplumun kendisi 'sosyal bir organizma, sosyal ilişkilerin lojistik bir sistemi, sosyal bir formasyondur' (Keane 2003: 11). Küresel sivil toplumun heterojen yapısı zorlanmış bir birliğe karşı çıkmaktadır (Keane 2003: 15). Bu nedenle dünyayı 'sivil' değerler ile bağlamaya çalışan Hristiyan İmparatorluğu gibi dini odaklı ya da 'medeniyet' değerleri çerçevesinde birleştirme amaçları küresel sivil toplumun kendi gerçekliği ile çelişmektedir. Bu bakımdan küresel sivil toplum ele alınırken kaosun içerisindeki belli konularda ya da alanlarda olan ufak yönetim alanlarının incelenmesi tercih edilmektedir. Öte yandan, küresel anlamda yaşanan bu karmaşık bağımlılığın farkındalığının ve 'gerçekliğinin' çok abartılmaması gerekmektedir. Nitekim dünya nüfusunun az bir bölümü (Keane için %5'i) bu karmaşık ekosistemin bilincindedir (Keane 2003: 16).

Medeniyet fikri üzerinden sivil toplumun (*societas civilis*) silahlı yasal bir düzen içerisinde, barış ve iyi yönetim güvencesi ile yaşama koşulları olarak ele alınması mümkündür (Keane 2003: 21). Bu normatif yaklaşımda sivillik teriminin orijinal değerleri üzerinden bir tanımlama yapılmaktadır. Ancak bu tanımda da görüldüğü gibi silahla korunan bir düzen, ki bu düzenin devlet tarafından sağlanması beklenmektedir, küresel sivil toplumun sınır aşan niteliğine aykırı düşmektedir. Bu nedenle bu yaklaşımın ulusal sivil toplumlar için kullanılabilmesi ve bahsi geçen bu ulusal sivil toplum üyelerinin küresel sivil toplumun da katılımcıları olabilmesine rağmen bu tanımın küresel sivil toplum için kullanılması mümkün değildir. Kiseleva (2010) da çalışmasında bu tür bir çelişkinin altını çizmiştir. Bu tür sivil toplum kavramsallaştırmalarının karşıtlıklara ne kadar bağlı olduğunun da incelenmesi gerekmektedir. Alt-üst yapılar, burası-orası... Bu tür ayrımlar üzerinden sivil toplum, ulusal ve küresel seviyelerde ikiye bölünmüş durumdadır. Bu iki alanın etkileşimi ise net değildir (Keane 2003: 23). Bu alanların normatif etkileşimi adına sarmal teorisi ya da bumerang teorisinin kullanılması mümkündür (Keck, Sikkink 2002; Alemdar 2011). Ancak iki alan arasındaki etkileşim yine bir ikililik sergilemektedir. Bazı ölçüm çalışmalarında küresel sivil toplum ulusal sivil toplumların toplamı olarak ele alınmaktadır, bütünlük içermektedir, ancak bu tür bir çalışma, daha sonra bahsedilecek nedenlerden ötürü kapsayıcı değildir. Küresel sivil toplum içerisinde aktif olan güçler ve süreçlerden ötürü ulusal ve küreselin net bir ayrımının yapılması mümkün değildir, nitekim bu iki alan, iç ve dış, sürekli olarak kesişmekte ve birbirini tanımlamaktadır (Keane 2003: 24)⁴⁸.

⁴⁸ Japonya'da düzenlenen G-8 Zirvesinde Japonya 'Küresel Sivil Toplumdan Sorumlu Elçi'(Shiburu sosaeti tantshiburu) atayarak alanın önemi ve farklılığına vurgu yapmıştır.

Tarihsel olarak ele alındığında sivil toplum kurumları hiçbir zaman tamamen ‘ulusal’ ya da ulus-devlet ilişkisi üzerinden tanımlanmamıştır (Keane 2003: 27). Öte yandan Gramsci’nin tanımı ile sivil toplum devleti oluşturan iki ana öğeden biridir ve hükümetin dengeleyicisi olarak görülmektedir (Forgacs 1989). Modernist sivil toplum anlayışında, sivil toplumun gelişmesine yardımcı olacak kurumlar devlet tarafından sağlanmadığı sürece bir ülkede sivil toplumun oluşması ve gelişmesi mümkün değildir (Edwards 2011). Nitekim bu kullanışta küresel sivil toplum kavramının erken modern kullanımlarında Asya bölgelerinde sivil toplumun oluşmasının mümkün olmadığı savunulmaktadır (Keane 2003). Bu tür değerlendirmeler, sivil toplumun ve bu toplumun devamı olarak küresel sivil toplumun sadece tek bir değer seti üzerinden oluşabileceğini savunmaktadır. Bu yorumlamada sivil toplum sadece Batı değerleri üzerinden, bu değerlerin yayılması ile oluşturulabilmektedir. Ancak burada aranan homojenlik, günümüzde etkileri gözlemlediğimiz küresel sivil toplum gerçekliği ile uyuşmamaktadır. Bu nedenle bu tür bir yaklaşımın dışlanma ve şiddet içeren sonuçlarının olması olasıdır. Ayrıca bu tür yaklaşımlar, kolonizasyon öncesi İslam dünyasında bulunan farklı sosyal kurumların çoğulluğunu içeren, ismi konulmamış bir tür dini sivil toplumun varlığını da reddetmektedir (Keane 2003: 32). Sivil toplum teriminin kökeni Avrupa’dan gelmekle beraber (*koinonia politike*, *societas civilis*, *civil society*) yasalar tarafından korunan sivil bağlantılar Avrupa müdahalesi öncesi Asya topluluklarında da gözlemlenebilmektedir. Keane (2003:33) bu erken dönem sivil toplumların sözleşme hukuku alanında öncüler olduğunu savunmaktadır. Kolonizasyon etkilerini tartışırken ise çoğu zaman yerel sosyal kurumların ve iş birliklerinin yıkılarak ‘kolonyalist devlet kurumlarının’ doldurduğu güç vakumları yaratıldığını savunmuştur (Keane 2003: 34). Ancak bu yıkıldığı iddia edilen kurumlar herhangi bir ülkede sivil toplumun temelleri olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan sivil toplumun kökenleri Avrupa’ya uzanmasına rağmen küresel sivil toplum yaklaşımında sivil toplum örgütleri ve halklar nezdinde tek bir dünyada yaşama bilinci ve sınırları dışında yaşayan insanlara karşı sorumluluk duygusunun da geliştiği görülmektedir (Keane 2003: 36). Randeria (2006), Hindistan örneğinden hareketle, çeşitli, çok-boyutlu ve karmaşık sivil toplum dillerinin küresel sivil toplum alanına dahil edilmesini savunmaktadır.

Keane (2003:40) benzer bir şekilde geleneklerin reddedilmesi ile sivil toplumun küreselleşmesinin derin köklerinin göz ardı edildiğine dikkat çekmektedir. Uzaktan aksiyon ve reaksiyon küresel sivil toplumun içsel özelliklerindendir. Bu tür bir etkileşim, zamana uygun yönetim sistemleri ve yapılarını sorgulatar niteliktedir. Karşılaşılan problemler nasıl yeni bir yönetim anlayışı aratarak sivil toplumun yerini güçlendiriyorsa, güçlenen sivil toplum da aynı şekilde yeni bir yönetim sistemi arayışını güçlendirmektedir. Bu noktada küresel yönetim ve küresel sivil toplum arasında karşılıklı bir inşa süreci gözlemlenmektedir. Toplum değiştikçe, ihtiyaçları, bu ihtiyaçlara yönelik çözümleri ve bu çözümler çerçevesinde etkileşimleri değişerek yeni yapılanmalara neden olmaktadır.

Benzer bir şekilde karşıtlık temelli ontolojilerin de değişmesi gerekmektedir. Klasik devlet anlayışı sisteminde iç-dış, düzen-kaos ayrımları net bir şekilde yapılabilirken küreselleşme fenomeni bu

anlayışı engellemektedir. Nitekim küresel seviyede biri için doğru olanın başkası için de doğru olması oldukça zordur ve evrensel doğru ve etik tartışmaları da bu çalışmanın kapsamının çok üzerindedir. Ancak bu anlayıştan hareketle küresel sivil toplumu ve buradan hareketle küresel yönetimi farklı boyutlarda siyah ve beyaz noktalardan oluşan gri tonlu bir resim olarak tahayyül etmek mümkündür. Nitekim bu hareketler, dünyanın farklı noktalarına erişen bağlara sahiptir (Keane 2003: 61). Küreselleşmenin kapitalist etkilerine tepki gösteren hareketler bulunmakla beraber, KST küreselleşme ile bütünleşiktir.

Sivil toplum genel olarak gönüllü katılıma dayalı ve kamu etiği-siyasal komünite ekseninde oluşmaktadır. Bu anlayışta sivil toplum devlet ve aile arasında yer alan, kısmi otoriteye sahip organizasyonlar ve toplumun gönüllü bireylerin katıldığı bir etkileşim alanıdır. Bu kapsamda küresel sivil toplum ise bireyler, gruplar ve hareketlerden oluşan küresel seviyede var olan güç ilişkilerini dönüştüren otonom sosyal bir alan olarak ele alınmaktadır (Keane 2003: 62). Bir bakıma küresel sivil toplum ‘aşağıdan küreselleşme’ ile oluşturulmaktadır (Keane 2003: 64). Toplumun istekleri ve amaçları çerçevesinde sınır aşan nitelikli çalışmalar yapılmaktadır ancak bu süreçler karar alıcılar değil bireyler ve gruplar tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda küresel olarak şiddetin azaltılması, refahın artırılması, sosyal ve siyasi adalet sağlanması ve çevresel eşitlik sağlanması amacını taşımaktadır (Falk 1999). Bir başka deyişle KST, kişisel olmayan, devlet gücü ve açgözlü market ilişkileri karşısında üçüncü bir sektörü oluşturmaktadır. Bu bakımdan sivil toplum devlet ve piyasanın yerine geçmekten ziyade küresel ilişkilere onlarla beraber müdahil olmaktadır (Naidoo, Tandon 2000). Daha radikal görüşlerde ise kapitalist hegemonya karşıtı devrim çağrısı olarak da ele alınmaktadır. Hardt ve Negri (2006) modern formunda kaybolan sivil toplumun devlet ve toplum, ulusal ve küresel arasındaki sınırları yok ederek emperyalist makineye karşı duruşuna da küresel sivil toplum adı vermektedir.

Piyasa ve sivil toplum arasındaki ayrım, kar amacı gütmeyen, hükümet-dışı organizasyonların yer aldığı, insanların amaç olarak görüldüğü alan ve kar amacı güden, insanların araçlar olarak görüldüğü alan olarak yapılabilmektedir (Sakamoto 2000). Bu açıdan ele alındığında, kurumların ve toplumun ilişkisi üzerinden bir ayrım yapılması da mümkün olmaktadır. Nitekim devlet kurumunda hem araç hem amaç ilişkisi varken hiyerarşik bir ilişki göz önünde olmaktadır. Piyasa ilişkilerinde bir araçsallık ve müşterilik, karşılıklı çıkar amacı bulunurken, sivil toplum kurumları ise temel olarak topluma hizmet amacı ile kurulmuşlardır.⁴⁹ Bu noktada Sakamoto (2000) piyasayı tamamen sivil toplumdan ayrı olarak ele almıştır. Piyasa aktörlerinin toplum üzerinde negatif etkileri olduğu üzerinden bir argümanla bu sonuca varılması tartışmalı olmakla beraber, topluma göre bu alanlara ait kurumların pozisyonu piyasa ve sivil toplum arasında bir sınır çizmek açısından yardımcı olma potansiyeline sahiptir. Bu tür bir yaklaşımda, küresel sivil toplumun normatif bir ütopyaya dönüşme ihtimali

⁴⁹ Bu noktada üzerinde durulması gereken nokta, bu tanımların ideal olarak yapıldığıdır. Her sivil toplum örgütünün sadece topluma hizmet amacı ile kurulduğu tam olarak kanıtlanamayacağı gibi, şirketlerin de toplum faydasına faaliyetleri olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır.

bulunmaktadır (Keane 2003: 75). Bu tür bir idealleştirme ampirik çalışmalar açısından çok kullanışlı olmayabilecek olsa da alanın incelenmesi açısından yardımcı olacaktır. Nitekim siyasal alan da (demokratik barış, hukukun üstünlüğü vb.) ekonomik alan da (küresel serbest piyasa, piyasanın görünmez eli vb.) belli normatif ütopyalardan hareketle zenginleşmiştir.

Keane ise piyasa ve sivil toplum arasında bir ayrım bulunmadığını savunmaktadır. Piyasa ve sivil toplum kurumları arasındaki karşılıklı bağımlılığa vurgu yapan Keane, insan yarattığı sosyal ve politik yapıların olduğu her yerde piyasanın da olacağını savunmaktadır (Keane 2003: 77). Bu tür bir yaklaşım ise sadece sivil toplum ve piyasa değil devlet ile olan sınırlarının çizilmesini de zorlaştırmaktadır. Nitekim bu üç alan da sürekli olarak etkileşim, karşılıklı inşa halindedirler. Bu bağlamda, küresel sivil toplumdan çeşitli farklılıkların etkileşim halinde olduğu dinamik bir alan olarak bahsetmek de mümkündür (Keane 2003: 175). Bu etkileşimin izole edilmesi neredeyse imkansız olmakla beraber, ampirik çalışmalar adına bazı kısıtlamaların da getirilmesi gerekmektedir.

Walzer'in (1995) ifadesi ile küresel sivil toplum projelerin projesidir. Küresel sivil toplum pek çok özgürlüğe sahip ve bu özgürlüklerin arttırılmasının savunulduğu, eşitliği sağlamayı amaçlayan bir oluşum olarak tahayyül edilmektedir. Öte yandan küresel sivil toplumun özgürlükleri sadece belirli bir kitlenin yararlanabileceği niteliktedir ve bu nedenle pek çok eşitsizliğe neden olmaktadır. Dolayısıyla tam olarak küresel olduğu savunulamaz. Nitekim küresel tek bir toplum bulunmamaktadır (Keane 2003: 140). Munck (2006) KST çalışmalarının daha küresel hale getirilmedikçe emperyalizm paradigmasında yer alacağını ve her KST araştırmacısının aynı liberal anlayışa sahip olmadığını vurgusunu yapmış ve bu konuda dikkatli olmanın gerekliliğine değinmiştir. Calhoun (2003) da KST fikirlerinin kolonyalist düşünceler gibi algılanması tehlikesini vurgulamıştır. Zulüm ve aşağılanma sahneleri karşısında bir araya gelen halklar Hannah Arendt'in ifadesi ile 'acıma politikaları' (*politics of pity*) oluşumuna ortam sağlamaktadır (Arendt 1990). Belli bir mesafeden başkalarını acılarını izleyen bireyler, bazen milyonlarca birey, bu sahnelerden rahatsızlıkları dolayısı ile başkaları ile konuşma, para ya da zaman ayırma ya da insani yardım⁵⁰ faaliyetlerinde bulunma, bu faaliyetleri ve söylemleri destekleme ihtiyacı duymaktadır (Keane 2003: 173). Nitekim, Brown vd. (2000)'in de tanımlaması ile küreselleşme hem fiziksel hem de psikolojik olarak dünyayı küçültmüştür. Ancak izleyenler ve izlenenler arasında bir ikilem yaratmıştır. Bu bakımdan ekonomik boyut ile farklı bir ilişki şeklini ifade etmektedir.

Tarihsel, kavramsal, devlet ya da piyasa ile ilişkisi ya da işlevselliği açısından KST pek çok farklı şekilde incelenebilmektedir. Hemen hemen aynı oluşuma işaret etmekle beraber bu yaklaşımlar tezatlıkları içermektedir. KST alanında, normatif çatışmaların kaynakları görece az incelenmiştir (Keane 2003: 186). Anheier (2007), yukarıda değinilen tüm bu tartışmalara ve farkı bakış açlarına istinaden, KST çalışmalarının fazlasıyla kendine referans verme ve gerçeklerden uzak kalma tehlikesi altında

⁵⁰ Bu konu İngiliz Okulu tarafından da düzen ve dayanışma olarak iki karşıt noktadan ele alınmaktadır. İnsani müdahale kavramı genel olarak devletlerin egemenliğine bir müdahale olarak algılanabilmektedir.

bulunduğunu belirtmiştir. Tablo 1’de, farklı KST tanımları göz önünde bulundurularak, KST kavramına yönelik üç ana yaklaşım ve bu yaklaşımların özellikleri listelenmiştir.

Tablo 1: Küresel Sivil Toplum Yaklaşımları Tablosu

	Temel Kavram	Temel Analiz Birimi	Faydaları	Limitleri
Modern	Demokrasi ve modernite	Devlet	• Zengin literatür kaynağı • Anlaşılır ve genel tanımlama • Normatif zenginlik	• Devlet temelli • Batı-merkezli • Batı dışı sivil toplum oluşumlarını göz ardı ediyor • Nicelikselleştirilmesi güç • Metodolojik ulusçuluk
Kozmopolitan	Küresel vatandaşlık	Birey	• Devlet sınırlarını aşan ontolojik nitelikte • Kapsamlı	• Ölçülmesi güç • Tanımı belirsiz • Veri toplaması güç
Ampirik	Uluslararası sivil toplum örgütleri	Organizasyon	• Data toplanması kolay • Niceliksel değerlendirmelere uygun • Devlet-dışı unsurları kapsıyor	• Sadece örgütleri ele almasından dolayı KST’nin diğer unsurları ele alınmıyor.

2.2.2. Küresel Sivil Toplumun Aktörleri Nelerdir?

“...küresel sivil toplum, bu alanın sakinlerinin ondan ne anladığıdır.” (Mitrani, 2013)

Uİ disiplini genel olarak hükümet dışı örgütlenmeler, devletler ve uluslararası organizasyonlar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Küresel yönetim özelinde ise aktör çokluğu temel oluşturmaktadır. Turner’ın küresel yönetimin temel unsurları olarak değerlendirdiği kurallar, roller, sorumluluklar, mesuliyetler ve süreçler küresel sivil toplum gibi sınırları belli olmayan bir alanda dahi aktörlerin tanımlanabilmesi adına yardımcı olma potansiyeline sahiptir (Lennox 2008). Geleneksel anlamda, KST alanı içerisinde akla ilk gelen aktörler uluslararası sivil toplum örgütleridir (STÖ - NGOs)

ve örgütlerin sayıları 1950’lerde 1000 civarındayken 2000’lerde 25.000’i aşmıştır (CGG (The Commission on Global Governance) 1995; Keohane, Nye 2000). Sayıda yaşanan bu artış, disiplin içerisinde ilgi çekmelerini ve sivil toplumun uluslararası arenada temsilcileri olarak görülmelerini sağlamıştır. Bu kurumlar, kendi içlerinde mekanizmalar ve yeni unsurlar oluşturmaya devam etmiştir. KST içerisinde tanımlanabilecek aktör tipleri çeşitlenmeye başlamıştır. Cox’un (1996) da belirttiği gibi uluslararası kurumlar tarafından oluşturulan yeni aktörlerin ve formalleşen sosyal amaçların küresel sivil toplum alanı içerisinde yer aldığını savunmak mümkündür. İkinci olarak öne çıkan sosyal hareketlerin ise, tek bir tanımlamasının yapılması ise oldukça güçtür. Nitekim küresel sivil toplum hareketleri pek çok kesişen formdan oluşmaktadır; yüz-yüze etkileşimler, ağ bağlantıları, piramit şeklinde organizasyonlar, köprüler, organizasyonel zincirler, karizmatik bireyler vb. (Keane 2003: 60). Devletler ya da şirketler gibi belli bir organizasyonel şemaya ait aktör kalıplarının dışına çıkılmaktadır. Bu açıdan ele alınan unsurların küresel yönetimde sahip oldukları fonksiyonları üzerinden okuma yapılması mümkündür.

Rosenau küresel yönetimde ortaya çıkan kontrol mekanizmalarının kurumsallaşmasını ve finansal kaynaklarını da bir tablo olarak ele almıştır (Tablo 2). Bu tabloda kontrol mekanizmaları örnekleri ilk formları (hükümet-dışı organizasyonlar, sosyal hareketler, çokuluslu şirketler, bilgi toplulukları, azınlıklar, mikro bölgeler, makro bölgeler, şehirler, Avrupa Topluluğu, (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), sınır aşırı işbirlikleri) ve finansman kaynakları (devlet, devlet-dışı ve ortak) olarak gruplandırılmıştır (Rosenau 1995: 22).

Tablo 2. Kontrol Mekanizmalarının Finansmanı ve Kurumsallaşması Tablosu

	Başlangıç (nascent)	Kurum
Devlet-dışı transnasyonal finansman	Hükümet-dışı organizasyonlar, sosyal hareketler, bilgi toplulukları, çokuluslu şirketler	İnternet, Avrupa Çevre Bürosu,
Devlet-dışı devlet altı finansman	Etnik azınlıklar, mikro-bölgeler, şehirler	Amerikan Yahudi Lobisi, Yunan Lobisi, suç örgütleri, Tyrol (Avusturya), Mikro-bölge(Brezilya)
Devlet tarafından finanse edilen	Mikro-bölgeler, Avrupa Topluluğu, GATT	Birleşmiş Milletler Sistemi, Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü
Karma finansman	Sınır-aşırı koalisyonlar, konu bazlı rejimler	Seçim kontrolü, insan hakları rejimi

Bu tablodan hareketle sivil toplum alanına ait olan belli aktörlerin kurumsallaşmalarının değerlendirilmesi mümkün hale gelmektedir. Her sivil toplum oluşumu bir kontrol mekanizması olmamakla beraber, devletin ve piyasanın üzerinde belli etkilere sahip oldukları genel kabulü bulunmaktadır. Bu bakımdan sivil toplum içerisinde devlet-dışı finansmana sahip olan kurumların ve devlet finansmanına sahip kurumların ayrımı yapılmamaktadır.

Literatürde küresel yönetişimin ana aktörlerinden biri olarak uluslararası ve ulus-aşırı sivil toplum örgütleri kabul edilmektedir (Weiss, Gordenker 1996; Duffield, 2007; Chandler 2006). Taylor (2013), uluslararası sivil toplum örgütleri ile başlayan KST çalışmalarında kampanyalar ve sosyal hareketler gibi yeni unsurların artan etkisine dikkat çekmiştir. Yeni unsurlar içinde, sosyal hareketler ve yandaşlık ağları (Davies 2014), iş birlikleri ve dernekler (Florini 2012), taban hareketleri (*grass root*) (Anheier, Glasius, Kaldor 2001), özgürlük hareketleri, bilgi toplulukları, kiliseler (Haas 1993) gibi pek çok heterojen unsur bulunmaktadır⁵¹. Küresel yönetim alanına, yönetsellik bakış açısından yaklaşıldığında pek çok hükümet dışı aktörün önemli bir konumu olduğu gözlemlenmektedir (Sending, Neumann 2006). Aktör çeşitliliği alanı zenginleştirmekle beraber, kompleks bir hale getirmektedir. Farklı aktörlerin bu alan içerisinde yer alması, benzer birimlerden oluşan bir alan olarak incelenmesinin önüne geçmektedir (Mitrani 2013). Ayrıca faillikleri bulunmayan ancak KST unsurları olarak işlev gören unsurların ayrımının yapılması gerekliliği doğmaktadır.

Sosyal hareketler, sivil toplum alanı içerisinde ele alınabilecek olmasına rağmen bu unsurların aktörlükleri konusu irdelenmelidir. Nitekim sosyal hareketler ekonomik bir amaç gütmemekte ve tüm katılımcılara açık olarak işlemektedir. Devletlerin ve şirketlerin düzenlemedikleri alanlarda yer almaları, klasik anlamda sivil toplum alanının içerisinde yer almaları sonucunu doğurmaktadır. Ancak karar alma mekanizmalarının işleyişi ve gerçekleştirebildikleri pratikler bakımından daha detaylı ele alınmaları gerekmektedir. Sistem karşıtı hareketler, klasik ulus, devlet ve sınıf tanımlarının dışına çıkmaktadırlar. Bu nedenle yeni bir yaşama şeklini, yeni bir uzay-zaman yaklaşımını, tarih ve kimlik anlayışını temsil etmektedirler (Rosenau 1995: 24). Bu bakımdan, Cox'un vurguladığı gibi yeni bir dünyada inşa edilen ve inşa eden bir kurum olarak ele alınmaları gerekmektedir. Bu yeni kurumlar farklı alanlarda aktivite göstermektedir. Nitekim ekonomik alanda aktiviteleri modern-devlet yerine düzenlemek için evrilen doğal birimler de şirketlerdir (Rosenau 1995: 26). Bu bakımdan sivil toplum örgütlerinin ve sosyal hareketlerin de sivil toplum alanını düzenlemek adına geliştiklerini savunmak mümkündür.

Küresel sivil toplum katılımcıları arasında atletler, kampanyacılar, müzisyenler, dini liderler, yöneticiler, gönüllüler, bilim adamları, gazeteciler, akademisyenler gibi pek çok bireysel katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcılar, küresel sivil toplumu oluştururken, bu alanı incelenmesi gereken bir olgu olarak algılayabilmektedir (Keane, 2003: 7). KST alanını kurdukları ağlar ile

⁵¹ Mafya, terörist ağlar gibi şiddet kullanan grupları da bu aktörler arasında sayılabilecek olmakla beraber, bu aktörlerin çalışmaya dahil edilmesi çalışmanın “küresel sivil toplumda aktörlük” bölümünde tartışılacaktır.

zenginleştirmektedirler. Öte yandan, mafya ve mafya kontrolündeki yapılar, sivil ve hükümet sınırlarını zorlayan faaliyetleri, aile bağları ve şiddete olan eğilimleri ile sivil toplum kurumları üzerinde yıkıcı etkiye sahiplerdir (Keane 2003: 8). Ancak kullandıkları metotlar dışında bir aktör olarak nerede yer almaları gerektiği bir sorundur. Nitekim şiddet kullanmaları nedeniyle sivil-olmayan toplum (*uncivil society*) içerisinde yer almaları konusunda argümanlar bulunmaktadır. Buna rağmen kar amacı gütmemeleri, devlet dışında yer almaları, aile bazlı yapıları, konumlandırılmalarını karmaşık hale getirmektedir (Bob 2011). Faaliyetlerinin ‘sivil’ olarak nitelendirilmemesi, bir boyut olan KST içerisinde değerlendirilmelerine engel teşkil etmemektedir.

2.2.3. Küresel Sivil Toplumda Küresellik Ne Anlama Gelir?

“...insanlar başka yerlerde gerçekleşen olayların farkında olmakla kalmamakta, farkında olduklarının farkındadırlar!” Russet & Starr (1989:491)

Küresellik kavramı 1990’larda en çok kullanılan terimlerden biri olmuştur⁵². Bu kapsamda, küreselleşmenin yapısı ve uluslararası sistemdeki olası etkileri ele alınmıştır (Rosenau 1990). Bu kavram, çeşitli bağlamlarda kullanılmakla beraber, küreselleşmenin temel kabulleri, Uİ geleneksel teorileri ve kavramları ile uyumsuzluk göstermektedir (Kacowicz, Mitrani 2016). Uİ geleneksel teorilerinde bulunan sert iç ve dış, ulusal ve uluslararası, yerel ve küresel ilişkiler gibi net ayırımlar küreselleşmenin birleştirici ve bağlayıcı etkisi ile çelişki yaratmaktadır (Clark 1998). Küreselleşme hem aktörlerin etkileşimlerinin gelişmesi hem de ekonomik rejimlerin yaygınlaşması açısından farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu farklı yaklaşımların en belirgin ayrımı, terimin Fransızca kullanımlarında karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Fransız literatüründe küreselleşme *globalisation* ve de *mondialisation* olarak iki farklı şekilde kullanılmaktadır. “*Globalisation*” ekonomik ilişkilerin küreselleşmesi, ekonomik rejimlerin küresel etkileri olmasını tanımlamak için kullanılırken, “*mondialisation*” kültürel etkileşimleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Nancy 2002). İlk kullanımı genellikle ekonomi disiplini içerisinde yer almaktadır (Kacowicz, Mitrani 2016). Uİ disiplini içerisinde iki anlamı ile de karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik boyutu özellikle “ekonomi politik” alt başlığında incelenmektedir (Kutlay 2019). Politik boyutu ise, politik aktörler, yapılar ve ilişkilerde dönüşümler temelinde ele alınmaktadır (Kacowicz, Mitrani 2016). Bu kavramın etkilerinin anlaşılmasında sosyal ve politik teorilerin limitleri Scholte (2005:121) tarafından özellikle vurgulanmıştır. Scholte’nin bakış açısı ile küreselleşme, Uİ teorilerinde ontolojik bir değişim yaratmaktadır. Küreselleşme ile şekillenen

⁵² Özellikle ekonomi, sosyoloji ve medya çalışmaları alanında sıklıkla kullanılan bu kavram, Uİ literatüründe de 1970 ve 1980’lerde kullanılan karşılıklı bağımlılık kavramının yerine geçmiştir (Kacowicz, Mitrani 2016: 192).

aktörler sadece devletler ile kalmamakta, küresel yönetişimin içinde yer alan ve ulus-aşırı nitelik taşıyan farklı aktörler de oluşmaktadır (Clark 2001; Hurrell 2007). Bu aktörler ve etkileşimleri, uluslararası alanı kompleksleştirmektedir.

Uİ disiplini içerisinde, küreselleşmenin öne çıktığı çalışmalar arasında Wallerstein'in (2004) "dünya sistemi" kavramı (Wallerstein 2004), Luhmann'ın (1989) küresel toplum kavramı ve Castells'in (2009) ağ ilişkileri ile küresel bağdaşma yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımların hepsi Sarıbay (2004) tarafından kapitalist sistemin küresel yüzü olarak değerlendirilmektedir (Akkaş 2012). Emperyalist bir ideolojinin küresele yayılması olarak eleştirilmektedir. Bu bakımdan küreselleşme, normatif bir değer taşımakta ve Batı merkezli olarak algılanmaktadır. Problem çözücü bakış açısından ele alındığında, küreselleşme kavramı normatif değerini görece yitirmektedir. Giderek artan küresel nitelikli sorunların çözülebilmesi için çoğulcu bir küresel yönetişim yaklaşımı benimsenmesi gerektiği savunulmaktadır (Fischer 2006).⁵³ Bu bakımdan küresellik bir analiz seviyesi olarak ele alınmakta ve bir çözüm yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşme yalnızca sorunların çözümünde değil, sorunların sınırları aşması açısından da etkili olmaktadır. Problem temelli bakış açısı ile, Baudrillard (2000) 20. Yüzyılda küreselleşmeye başlayan terörizm, AIDS, bilgisayar virüsleri gibi konuları vurgulamıştır. Ancak bir yönetişim sistemi yerine ABD'nin aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Baudrillard 2000).⁵⁴ Brzezinski (2014) ise küreselleşme kavramına felsefi bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır ve önceki yazarların aksine etik bir küresel yönetişim sistemi geliştirilmesinin zorluğuna dikkat çekmektedir.⁵⁵

Uluslararası seviyeden küresel seviyesine geçilmesi, daha kapsamlı bir resmin anlaşılması çabasına işaret etmektedir. Bu amaçla sistematik ve kompleks modeller geliştirilmektedir (Kacowicz, Mitrani 2016: 192). Küreselleşme sadece politik bir bağlamda devlet temelli değil, aynı zamanda ekonomik rejimleri, çokuluslu şirketleri, sosyal iletişim ağlarını ve hükümet dışı aktörleri içerecek şekilde geliştirilmiştir. Devlet-dışı aktörlerin dünya siyasetine katılımındaki artış da küreselleşmenin etkileri ile bağdaştırılmıştır. Bu bağlamda yeni toplanma ve iletişim şekillerinin gelişmesi ile ağların artması, özgürleşme ve demokratikleşme fikirlerinin bu alandaki normatif temel haline gelmesi ve devletlerin egemenliğinde yaşanan erozyon ele alınmaktadır (Mitrani 2013). Normatif ve metodolojik

⁵³ Fischer (2006) bu çalışmasında aynı zamanda 11 Eylül sonrası dünyada demokratik bir düzene geçilebilmesi adına Batı devletlerinin kendilerinden taviz vererek (*self-sacrifice*) dünyada var olan problemlerin çözülebilmesi adına daha aktif olmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu şekilde çoğulcu bir bağlamda Batı değerlerinin yayılarak küresel problemlerin çözülebileceği, ulusal seviyedeki problemlerin de özgürlük, demokrasi ve insan hakları ilkeleri ışığında çözülebileceğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşımın kültürel hegemonya bağlamında eleştirilere açık olduğunun da altı çizilmesi gerekmektedir.

⁵⁴ Bu yaklaşım detaylandırıldığında; Baudrillard problemlerin çözülebilmesi adına özellikle toplumların geçmişleri ile bağlarının kopmaması gerektiğine ve yapılageliş (*know-how*) bilgilerin aktararak kümülatif bir şekilde ilerlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu bakımdan yazar sadece belli bir ABD politikasının devamlılığından ziyade bilgi aktarımının önemini vurgulamaktadır.

⁵⁵ Bu yaklaşım etik olarak incelendiğinde evrensel bir "doğru"nın varlığı konusunda görüş ayrılıkları olması nedeniyle geniş bir literatüre sahiptir. Bu bakımdan küreselleşmenin etik kaidelerden ziyade problem çözümü üzerinden devam etmesi daha pratik ve uygulanabilir olarak gözükmektedir. Bu şekilde işleyen Asya kökenli uluslararası örgütlerin örnek verilmesi mümkündür.

olarak genişlemeler söz konusudur. Sivil toplum, bu bağlamda genişleyen alanlardan birini temsil etmektedir.

KST fikri ilk ortaya konulduğunda, birincil anlamı olarak sivil toplumun artık küresel yani küreselleşme tarafından şekillendirilmiş bir dünyada yer aldığı şeklinde anlaşılmıştır. Kaldor'un (2003) açıklamasına göre, 1898'dan beri sivil toplum kavramı ile ilgili olan tek değişiklik küreselleşmedir. Bu bakımdan küreselleşmenin ve bunun bir unsuru olarak internetin bu yeni kavramın bir parçası olarak algılanması gerektiğini savunmaktadırlar. İlerleyen bölümlerde daha detaylı ele alındığı gibi internet, savunuculuğun yeni bir alanı ya da aracı olmaktan öte bir 'oluşum süreci' (*process of becoming*) olarak ele alınmaktadır. Nitekim Moore ve Selchow'un (2012) vurguladığı gibi, kavramsal çerçeveyi oluşturan koordinatlarda yapılan herhangi bir değişim kaçınılmaz olarak ele alınan öznenin şeklini de değiştirecek ve farklı bakış açılarına olanak sağlayacaktır.

Sivil toplum kavramının Hegel'den gelen köklerine değinilecek olur ise, bu alan politik toplum dışında bırakılan alan olarak tanımlanmaktadır. Doğal yasalar ile birbirine bağlanan aile dışında, bu sivil toplum alanı, ana faaliyetin çalışmak olduğu, yasama sisteminin yer aldığı ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için etkinlik gösterdikleri bir alandır⁵⁶ (Wood 1991). Bu bakımdan küresel sivil toplum sadece ölçeği büyümüş bir şekilde politik alan dışını tanımlayan bir kavram olarak kullanılabilmektedir. Sınır aşan özelliğine vurgu ile, Kaldor (2003) tarafından birey ya da grupların, yerel, ulusal ve uluslararası seviyelerde organize olarak küreselleşen sorunların çözülmesi adına ulusal ya da uluslararası kurumları etkileme çabaları olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşımda sivil toplum niteliği gereği, küresel olarak değerlendirilmekte ve sivil toplum ile KST arasında bir ayrım gözetilmemektedir. Bu ayrım yapılmamasına rağmen ele alınan konular üzerinden bir gruplama yapılmaktadır. Dönemsel olarak yapılan değerlendirmede 17-18. Yüzyılda sivil toplum aktivitelerini siyasal hakların kazanılması, 19-20. Yüzyılda bireysel hakların kazanılması ve 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise kültürel hakların kazanılması olarak değerlendirmek mümkündür. İlk döneme denk gelen bireylerin siyasal haklarının kazanılması vatandaş olarak kendi hükümetleri ile aralarında olan bir etkileşimdir. Devletlerin iç işlerine karışılmaması ilkesi altında bu sivil toplum aktivitelerinin herhangi küresel bir yönünün bulunması teorik olarak mümkün değildir. Kaldor'un yaklaşımından hareketle 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar küresel bir sivil toplumdan söz edilmesinin mümkün olmadığı sonucuna da ulaşılabilir.

Genel hatları ile bu kavram aynı şekilde kullanılırken sivil topluma ait farklı yaklaşımlar nedeni ile fikir ayrılıkları, tanımın detaylarında çelişkiler ortaya çıkabilmektedir. Normatif olarak, küresel bir

⁵⁶ İhtiyaçların karşılanması konusunda Hegel bu hissin bir yurtseverliğe dönüştüğünü ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamalarına yönelik hareketlerinin devletin oluşturulmasına neden olduğunu savunmaktadır. Bu bakımdan Hegel'in sivil toplumdan ileri gelen yurttaşlık hissinin, bir üst devletin bulunmadığı ve anarşik olarak görülen küresel alana uygulamak mümkün değildir. Ancak bir bağlanma hissinin küresel açıdan incelenmesinde bireylerin dünya vatandaşı olarak birbirine bağlanması yönünden okunması da mümkündür.

sivil toplumdan bahsedilebilmesi için kürenin değişik yerlerinde aynı anlamı ifade edebilmesi gerekmektedir. İlişkisel açıdan ise, sivil toplum aktörleri arasındaki ilişkilerin küresel olarak tanımlanabilmesi adına bu aktörler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin, dünyanın her yerinden farklı aktörleri etkileyecek kadar geniş bir ağa sahip olduğunun varsayılması gerekmektedir (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 2-3; Wapner 1995: 313). Sivil toplumun ve temsil ettiği değerlerin dünyanın farklı bölgelerinde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Batı ve Doğu yaklaşımlarında sivil toplum farklılıklarına değinen Bora ve Gültekin (2022) Doğu'daki sivil toplum oluşumlarının din kökenli olduğuna dikkat çekerek, Batı'da oluşan vatandaşlık, çoğulluk ilkeleri temelli sivil toplum oluşumları ile tezatlık gösterdiğini ileri sürmektedir. Elbette bu yaklaşıma karşı olarak Batıdan çok eski kökenlere sahip ve din temelli sivil toplum oluşumlarına Genç Hristiyan Erkekler Birliği (GHEB) ve Kızıl Haç gibi örnekler verilmesi mümkündür. Ek olarak, eşitlik, çoğulculuk ve insan haklarına saygı gibi temel ilkelerin sadece Batı 'sivil' oluşumlarına atfedilmesi Doğu'da modern anlamda organik bir sivil toplum oluşumunun olamayacağı temel varsayımını da beraberinde getirmektedir. Bu şekilde alındığında KST oluşumu imkansız görünmektedir.

Küresel olma durumunun sürekliliği ise üzerinde durulması gereken başka bir noktadır. Küresel politik ağların, ilk olarak 1990'larda özellikle de teknolojik gelişmelerin etkisi ile küreselleşen ve karmaşılaşan problemleri çözmek için ortaya çıktığını savunmak mümkündür. Bu yeni oluşumlar tek bir seviye ya da konuya bağlı olmaktan ziyade sektörler arası ve bölgeler arası nitelik göstermektedir (Reinicke 1999-2000). Ancak tüm oluşumlar sürekli olarak 'küresel' bir nitelik taşımamaktadır. Örneğin, della Porta ve Tarrow'un (2005) incelemesinde ele alınan İngiltere temelli çevre grupları içerisinde Dünya Dostları '*Friends of Earth*' (DD)⁵⁷, *Greenpeace*⁵⁸ ve Doğal Yaşamı Koruma Derneği '*World Wildlife Fund*' (WWF)⁵⁹ temel olarak uluslararası gayelere sahipken diğer gruplar için bunun söylenmesi mümkün değildir. Bu durum diğer örgütlenmelerin uluslararası aktivitelerinin hiçbir zaman olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle herhangi bir grubun sürekli 'uluslararası' olarak tanımlanmaması küresel alanda aktiviteler yapmadıkları olarak algılanmamalıdır. Aktivitelerinin ve hedeflerinin değişmesi, bu unsurların içsel yapılarında da farklılıklara neden olmaktadır. Küresel arenada uluslararası hedefleri olan organizasyonlar genellikle daha resmi ve profesyonel kurumsal yapılara sahip olarak öne çıkarken, uluslararası ve ulusal kurumlarla etkileşimlerinin de daha çok olduğu gözlemlenmektedir (Keck, Sikkink 1998: 13). Bu bakımdan yerel olarak oluşturulmuş bir STK'nın küreselleşerek amaçlarını genişletmesi ve daha informal bir yapıya sahip olması mümkündür.

⁵⁷ Friends of Earth bünyesinde 73 adet ulusal grup barındıran şemsiye yapılı bir sivil toplum örgütüdür. Bkz: <https://www.foei.org/> Erişim tarihi: (03 Kasım 2023).

⁵⁸ GreenPeace yeşil ve barışçıl bir gelecek mottosu ile çeşitli kampanyalar düzenleyen ve ulusal şubeleri bulunan bir uluslararası sivil toplum örgütüdür. Bkz: <https://www.greenpeace.org/international/> (Erişim tarihi: 03 Kasım 2023).

⁵⁹ WWF bio-çeşitliliğin korunması, karbon ayak izinin azaltılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için çalışan uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. Bkz: <https://www.worldwildlife.org/> (Erişim tarihi: 03 Kasım 2023).

Bu çalışma çerçevesinde ulus sınırlarını aşan sivil toplum örgütlenmelerini tanımlamak için “küresel” sıfatının kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak bu konu ile ilgilenen farklı araştırmalarda, uluslararası, ulusaşırı, hükümet-dışı gibi farklı tanımlar kullanılabilmektedir. Yukarıdaki bölümlerde değinildiği gibi, hükümet-dışı kullanımı sivil toplum örgütlerinin yanı sıra kar amacı güden şirketleri de içermektedir. Sivil toplum örgütlerinin bu alan içerisinde ayrımının yapılabilmesi için kar amacı gütmeyen tanımı eklenmektedir. Hükümet-dışı ve kar amacı gütmeyen kavramları, bir kavramı başka bir olguya bağlı ve onun dışında kalan ya da negatifi şeklinde tanımlamasından ötürü bu çalışmada kullanılmamaktadır. Bu nedenle sadece bu alanı tanımlayan, başka bir kavramın tersi ya da tamamlayıcısı olmayan bir kullanım seçilmiştir. Uluslararası, ulusaşırı gibi kavramlar benzer bir probleme işaret etmektedir.

Uluslararası tanımı, ulusal sınırlar ile kısıtlı kalmayan herhangi bir unsuru tanımlayan ve en öne çıkan kullanımdır. 19. yüzyıl sonunda kullanılmaya başlanan bu kavram, herhangi bir devletin sınırlarını aşan, birden fazla hükümetin dikkatini gerektiren tüm problemleri tanımlamak için kullanılmıştır. Ayrıca bu kavramın devletlerarası ya da hükümetler arası kavramları ile eş anlamlı olarak kullanıldığı da görülmektedir. Ancak bu kullanım, sivil toplumun sınır aşan niteliğine gerekli vurguyu yapmıyor olması ve küresel bir olgunun ele alınması planlanırken, incelemeyi ulus devlet sınırlarına bağlı bırakması nedeniyle tercih edilmemektedir. Della Porta ve Tarrow’un sosyal hareketleri tanımlamak için kullandığı ulusaşırı kavramı bu bakımdan daha uygun bir tanım olarak öne çıkmaktadır. Ulusaşırı kavramı 1950’lerden itibaren literatürde öne çıkmaya başlamıştır ve hukuk, karşılıklı bağımlılık, küresel yönetim ve küresel sivil toplum gibi kavramlar ile beraber kullanılmaktadır. Ancak bu kavram ulus-devlet olgusuna bağlıdır. Yasuaki Onuma (2011) insan topluluklarının sadece devletler tarafından temsil edilmediği argümanı ile “medeniyetler arası” (*transcivilisational*) kavramını kullanmaktadır. Medeniyetler arası kavramı, ulusal sınırları aşan sorunların gözlemlenmesi, değerlendirilmesi ve de çözülebilmesi adına çoğul medeniyetlerin göz önünde bulundurulduğu bir bakış açısını belirtmektedir. Bu kavramın kullanımında da uluslar içerisinde farklı kültürlerin var olabilmesi, göç ve bireylerin birden çok kültüre ait olarak kimlik çokluğu yaşaması ve bunların ayırt edilmesinin zorluğu gibi çekinceler bulunmaktadır. Öte yandan küresel sivil toplum birbiri ile bağlantı halinde olan küresel vatandaşların toplamı olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bakımdan küresel toplum vatandaşlığının devlet sınırlarını aşan ve devlet vatandaşlığının üstünde yer alan bir bağ olarak değerlendirilmesini savunan çalışmalar mevcuttur (Runzo 2011). Pallas ve Bloodgood (2022) daha sonra yandaşlık hareketlerini tanımlamak için “*transcalar*” terimini kullanmışlardır. Bu kavram ile devlet sınırlarını aşan gibi bir yaklaşımdan da uzaklaşılarak, sivil toplum ve yandaşlık ağlarının yerel, ulusal bölgesel ve küresel seviyeler arasında yer almasına vurgu yapmışlardır (Pallas, Bloodgood 2022: 16). Bu çalışmada küresel yönetişimin bir boyutu olarak küresel sivil toplum ele alınmaktadır. Bu nedenle ‘küresel’ sıfatı tercih edilmektedir. Bu alandaki aktörlerin ‘küreselliği’ ise bu bölümde ele alınan kurumların destek alanı ve etki alanı incelenerek değerlendirilecektir.

Özellikle küresel yönetim çerçevesi ele alındığında, bu sistem içerisindeki unsur ve aktiviteleri tanımlamak için uluslararası ve ulusaşırı tanımları kullanılabilecek olmakla beraber, bu çalışmanın temelinde yer alan çok boyutlu sistemin bir kolunu tanımlamak adına yetersiz kalmaktadır. Bu sıfat ile belirtilen aktivitelerin ve oluşumların küresel sivil toplum alanı içerisinde incelenmesi, devlet bazlı bir teorileştirmenin dışına çıkılabilmesi ve Anheier vd.'nin (2001) çalışmalarından devam edilebilmesi adına küresel sıfatı tercih edilmiştir. Bu çalışmanın temelinde olan KST aktörleri ve küresellikleri incelenirken, Scolte'in (1999:10) küresel sivil toplumun unsurları olarak ele aldığı dünya genelini ilgilendiren, sınır aşırı iletişim gerektiren, küresel bir organizasyon yapısına sahip, bölge-aşırı birliktelik içeren faaliyetler ve bu faaliyetleri gerçekleştiren aktörler ele alınacaktır. Bu unsurların küresellikleri değerlendirilerek, küresel yönetimdeki yerleri incelenecektir.

2.2.4. Küresel Sivil Toplum Söylemleri ve Araçları Nelerdir?

Önceki bölümde değinildiği üzere sivil toplumun tek bir faaliyet alanı bulunmamaktadır. İlgi alanları çevre, insan hakları, eşitlik gibi geniş konuları içermektedir ancak spesifik bir kategorizasyonu bulunmamaktadır. Kaldor (2003) sivil toplumun temel ilgi alanlarını yüzyıllar içerisinde değerlendirmekte ve değişim dönemlerinin altını çizmektedir. Toplumda yaşanan dönüşümler paralelinde, toplum ihtiyaçları değişmekte ve buna bağlı olarak sivil toplumun ilgi alanları genişlemektedir. Hegel'in vurguladığı gibi sivil toplum alanı statik değildir (Klein 2010). Bu alanda ele alınan amaçlar çeşitlenmekle ve özelleşmekle beraber, genel başlıkların hiçbiri tamamen yok olmamaktadır. Çerçevenin amaçlar bölümünde daha detaylı ele alınacağı gibi bu konular çevre güvenliği, insan hakları, barış gibi genel, kapsayıcı ve görece muğlak konseptlerden, belli bir baraj yapımının durdurulması, belli bir yönetmeliğin geçirilmesi, bir doğal afet sonucunda mağdur kalan kişilere yardım gönderilmesi gibi spesifik, net ve görece kısa vadeli hedeflere kadar çeşitlilik göstermektedir. İlk bahsedilen başlıkların tamamen çözümlenmesi mümkün olmadığından çeşitli alt başlıklar ve bu alt başlıklara yönelik strateji ve faaliyetler üzerinden çalışmalar yürütülmektedir. İkinci kategoride faaliyet gösteren aktörler ise görece kısa vadeli amaçlarından ötürü ya başarılı olmakta ve hedeflerine ulaştıklarında dağılmakta ya da başka gündemlere yönelmektedirler veya dağılmaktadırlar. Nitekim, spesifik olarak ele alınan, bir hidroelektirik santralının kapatılması, bir yasa çıkarılması ya da bir ürünün yasaklanması gibi amaçlar, başarılı olunduğu takdirde, bu hedef için çalışan aktör ile birlikte yok olacaktır. Hedefi kalmayan bir aktör devamlılık gösteremeyecektir. Faaliyet alanlarına göre KST aktörlerinin kullandıkları araçlar, stratejiler ve elde ettikleri sonuçlar çeşitlenmektedir.

KST aktörleri normların oluşumu, kuralların uygulanması ve farkındalık kazandırılması gibi farklı alanlarda rol alabilmektedir. En aktif olduğu alanlardan biri olarak norm yaratılması ve yayılması öne çıkmaktadır. Martinsson (2011), özellikle sosyal normların, genellikle karmaşık problemleri

çözmek adına küresel seviyede oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Bu amaç için kullanılan genel kanallar; medya kullanımı, lobicilik faaliyetleri, taban hareketlerin (*grassroot*) mobilize edilmesi, işbirlikleri kurulması ve hukuk sistemlerinin kullanılması olarak gruplanmaktadır (Accenture Foundation 2009). Ele alınan amaçların küresel etki alanı, norm yaratımı sürecinde çok paydaşlı girişimlerin oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu girişimler kendi içerisinde fonksiyonları bakımından beş gruba ayrılmıştır: diyalog/forum, kurum inşası, kural belirleme, kural uygulama ve kural kontrolü. Bu bağlamda bir normun yaratılmasından, toplum tarafından içselleştirilmesine, hukuksal statü kazanması ve uygulanmasına kadar farklı aşamalarda tüm paydaşlara roller verilmiştir. Sivil toplum alanı, tüm süreçlerde yer alan çeşitli aktörleri kendi bünyesinde barındırarak, farklı aşamalarda rol üstlenmektedir. Mingst vd. (1999) hükümet-dışı örgütlenmelerin faaliyet gösterdikleri alanlara örnekler olarak, ulusaşırı sosyal bağlar kurmaları, uluslararası örgütlerin toplantılarında yer almaları, yeni konulara dikkat çekmeleri, uluslararası örgütlerin geliştirilmelerini desteklemeleri, ve belli konularda uzman bilgisi sağlamaları gibi örnekler vermiştir (Mingst, McKibben, Arreguin-Toft 2018: 255-258).

Küresel yönetişimin farklı alanları üzerinden sivil toplumun çeşitli rolleri incelenebilmektedir. Çevre (Lin 2013; Lipschutz, Mayer 1996; Shin, Zhu 2023; Kadirbeyoğlu vd. 2017; Rijal, Widiatmojo 2021), insan hakları (Oever 2018; Clark, Friedman, Hochstetler 1998) gibi konular üzerine ya da vaka bazlı çalışmalar öne çıkmaktadır. Ayrıca, sosyal hareketler (della Porta, Tarrow 2005; Bennett 2004; Caniglia, Brulle, Szasz 2015; Beamish, Luebbbers 2009; Caniglia, Carmin 2005; Eschle 2001; Almeida, Chase-Dunn 2018), uluslararası sivil toplum örgütleri (USTÖ) (Emadi-Coffin 2002; Weaver 2018; Davies 2012; Reiser, Kelly 2011; Willetts 2010) gibi farklı aktör tiplerinin rollerine odaklanmış literatür de oldukça zengindir. Ancak Dellmuth ve Bloodgood'un (2023)⁶⁰ altını çizdiği gibi bu çalışmaların bağımsız olarak yürütülmesi, küresel yönetim bağlamında, bu aktörlerin motivasyonlarının ve çalışma modellerinin incelenmesinin önüne geçmektedir. Bu araştırmalar incelendiğinde, sivil toplumun küresel yönetişimde bilgi sağlama (Chalmers 2013), politika geliştirilmesi (Steffek 2013) ve uygulaması (Avant 2004) gibi farklı rollere sahip olduğu görülmektedir. Keck ve Sikkink (1998) hükümet dışı aktörlerin etkin olduğu beş seviye belirlemiştir: konu yaratımı ve gündem belirlenmesi, devletlerin ve uluslararası örgütlerin söylemsel pozisyonlarında etki, kurumsal süreçlerde etki, hedef aktörlerde politika değişimlerine etki ve devlet davranışı üzerinde etki. Tüm KST aktörleri bu aşamaların hepsinde aktif değildir. Özellikle bir aktörün destekçilerinin ve faaliyet alanlarının dağılımı, hangi seviyede etkin olacakları konusunda etkili olmaktadır. Khagram, Riker ve Sikkink (2002), bu alanda etkinlik gösteren unsurları, organizasyon şekilleri ve amaçları çerçevesinde ele alarak, ulusaşırı kolektif aksiyonları üç grup altında incelemektedir: ulusaşırı savunuculuk ağları (çoğunlukla resmi olmayan ve bilgi akışı

⁶⁰ Dellmuth ve Bloodgood'un çalışmasında ele alınan savunuculuk grupları kar amacı güden ya da gütmeyen, ulusal ve ya küresel amaçları olan ve bu amaçlar doğrultusunda hükümet kararları ve kamu yararını etkileyen organizasyonlar olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada ise aktörlük kısmında vurgulandığı gibi sivil toplum aktörleri kamu yararı güden özel girişimler olarak sınırlandırılmıştır.

üzerine yoğunlaşan ağlar), ulusaşırı işbirlikleri (sosyal değişimi amaçlayan, strateji ve taktik paylaşımı yapan resmi ağlar (ör. ulusaşırı kampanyalar)) ve ulusaşırı sosyal hareketler (küresel seviyede protesto ve düzen bozucu aktiviteler yapan aktörler). Bu grupta etkinliklerin ölçeği ve elde edilmek istenen sonuçların ciddiliği arasında bir paralellik gözlemlenmektedir.⁶¹ Ele alınan konu çevre, barış gibi konular olduğunda etkinliklerin alanı da genişlemektedir ve kullanılan stratejiler çeşitlenmektedir.

İkna, baskı, lobicilik ve ayıplamak, ulusaşırı savunuculuktaki öncelikli niteliği ile KST’de en çok kullanılan taktikler arasında yer almaktadır. Keck ve Sikkink (1998) bu çabaları dört kategori altında incelemektedir.

- 1) Bilgi politikaları: hükümet-dışı aktörler alternatif bilgi kaynakları sağlamak konusunda etkililerdir. Bu akıştan gelen bilgiler insanları ikna etme ve eylem almaya yöneltme amacı taşımaktadır.
- 2) Sembolik politikalar: hükümetdışı aktörler sembolik gösteriler ve ikna edici açıklamalar kullanarak olay çerçevesini çizme ve savunma konusunda etkilidir.
- 3) Baskı (*leverage*) politikaları: hükümetdışı aktörler, güçlü aktörleri belli bir konuya paydaş yaparak etki kapasitelerini artırabilirler
- 4) Hesap verilebilirlik / mesuliyet politikaları: hükümetdışı aktörler kamu görevlilerinden sorumluluk kabul etmelerini talep etmektedirler. “Norm yıkıcı” bu davranış aynı zamanda “utanç mobilizasyonu” olarak da adlandırılmaktadır.

Bu farklı politikalar sayesinde hükümetdışı aktörler seçili konularda farkındalık yaratmak, yeni normların oluşturulması ve yayılmasında öncü ve kolaylaştırıcı olmak ve var olan sisteme meydan okuyarak değiştirmek gibi birbirini tamamlayıcı farklı rollerde faaliyet gösterebilmektedirler. Bu bağlamda belli bir amaca yönelmiş olan KST aktörlerinin görevi ve metodu sabit kalmamakta, diğer paydaşlar ve mekanizmalarla paralel bir şekilde değişmektedir. Bu dinamiklik sadece normlarda ve diğer aktörlerin davranışları ile bağlantılı kalmamakta, ekonomik durumlar ve teknolojik gelişmeler ile de dönüşmektedir.

Dijital dönüşüm, KST aktörlerinin kullandığı araç ve taktiklerde değişime neden olmuştur. Bu kapsamda dijital stratejileri; propaganda yapmak (*prselytizing*), deneme(*testing*), söyleşme(*conversing*) ve kolaylaştırma (*faiclitating*) olarak gruplandırmak mümkündür (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). Bu stratejik değişimler 21. Yüzyıldaki yandaşlık pratiklerinde hem eski stratejileri geliştirme hem de yenilerini yaratma açılarından etkili olmaktadır. Örneğin sadece kolaylaştırma pratikleri, yandaş-yandaş ilişkilerini sağlamlaştırmaktadır. Diğer üç değişim büyük organizasyonların kendi işlevlerinde

⁶¹ Bu çalışma kapsamında, ele alınan unsurların (ulusaşırı savunuculuk ağları, ulusaşırı işbirlikleri ve ulusaşırı sosyal hareketlerin “aktörlükleri” verili olarak kabul edilmiştir. Bu unsurların neden ya da nasıl aktör oldukları ve yapıları çalışma dışında bırakılmıştır.

güncellemelere neden olurken, son kategori merkez kontrolün dışında dalgalanmalara neden olmaktadır. Bahsedilen diğer tüm taktikler karar alıcılar tarafından belirlenmekte ve destekçiler yürüyüşlerin ya da mektup yazma kampanyalarının çoğaltıcı faktörleri olarak değerlendirilmektedir. Pandemi döneminde de öne çıktığı gibi, sivil toplum örgütleri çevrimiçi bir ortama adapte olmuş ve özellikle sosyal medya gibi dijitalleşmenin getirdiği yeni olanakları efektif şekillerde kullanmışlardır (Doğan, Genç 2021). Bu şekilde görünürlükleri ve etki alanlarında artış gözlemlenmiştir.

Dijital araçların kullanılmasına öncelik veren ve kendi varlıkların çoğunluğu dijital olan *dotcause*⁶² tipi KST unsurları arasında 350.org⁶³ gibi dijital platformlar bulunmaktadır. Nitekim dijital dönüşümler sadece sivil toplum örgütlenmelerinin araçları ve pratiklerinde değişikliklere gidilmesi ile sonuçlanmamakta aynı zamanda bu tür örgütlenmelerin organizasyonel yapısında da güncellemelere neden olmaktadır (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). Dijital gelişimlerin efektif olarak kullanıldığı örnekler arasında Arap Baharı, *#Occupy*, *#BlackLivesMatter*, *#MeToo* gibi örneklerin sayılması mümkündür (Halpern 2017). Dijital değişimler katılımcıların kampanya konu ve stratejilerini belirlemede daha fazla rol almasına olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan dijitalleşme sadece ölçeğin artırılması için bir araç olmaktan çıkmaktadır. Karar alımının destekçilere doğru kayması, bir grup içerisinde otonom alt grupların oluşmasına ve ele alınan aktörün organizasyonel yapısının değişmesine neden olmaktadır.

Başka bir değişim ise, elit lobicilik faaliyetleri ile ilgilenen grupların çevrimiçi alanı kendi etki alanlarını genişletmek için kullandıkları gözlemlenirken taban hareketlerinin katılımcı sayısını arttırmaya çalışmalarıdır (Hestres 2015).⁶⁴ MoveOn⁶⁵ ve GetUp!⁶⁶ gibi dijital ortamda yaratılan dotcauses/kampanyalar ise çoğunluk olarak üyeleri hakkında bir eleme süreci gözetmeden üye olan herkese bildirimlerini göndermektedirler (Fraussen, Halpin 2018). Tarrow ve della Porta (2005) İngiliz çevre hareketleri üzerine yaptıkları çalışmada grupların özellikle ulusal seviyede karar alıcılar karşısında uzmanlıkları ile etki sağlamaya çalıştıklarını gözlemlemişlerdir. Ancak bu grupların da sürekli olarak

⁶² Dotcause'lar aktörlük bölümünde daha detaylı olarak tanılanacak olup, çalışmanın bu kısmında vurgulanmak istenen nokta bu tür oluşumların geleneksel örgütlenmelerden (*bricks & clicks*) farklı bir şekilde dijital varlığının analog varlığından çok daha fazla olduğu, hatta tamamen dijital olarak var olabilecek (*clicks & bricks*) unsurlar şeklinde tanımlanmaktadır.

⁶³ 350.org küçük bir fiziksel varlığa sahip olmasına rağmen oldukça büyük bir etki alanına sahiptir. Bu genişliğin geleneksel sivil toplum örgütlerine dijitalleşme dönemine girmeleri konusunda bir uyarı / teşvik olarak da değerlendirilebilir (MobLab 2019).

⁶⁴ Web 1.0 yaklaşık olarak 1990-2000 yılları arasındaki dönem olarak değerlendirilebilmektedir. Bu ilk aşamada kullanıcılar kendileri bir içerik üreterek bunu internette paylaşamamakta sadece gözlemleyebilmektedirler. Web 2.0 yaklaşık olarak 2000-2010 yılları arasında denk gelmektedir. Bu aşamada internet kullanıcıları kendileri içeriklerini üretebilmekte ve sadece tek taraflı bir gözlem yerine kullandıkları alana katkıda bulunabilmektedirler. Sosyal medya ağlarının yaygınlaşması da bu döneme denk gelmektedir. Web 3.0 ise internet içeriklerinin insanların / kullanıcılarının da kontrolünden çıkmaya başladığı, çevrimiçi alanda yapay zeka kullanımlarının öne çıktığı 2010-2020 arası döneme denk gelmektedir. Semantik web dönemi olarak da adlandırılmaktadır. 2020 sonrasında ise gerçek ve sanalın giderek iç içe geçtiği bir “simbiyotik web” dönemine geçilmiştir. Bkz: <https://nttdata-solutions.com/tr/blog/web-bir-sifirdan-web-dort-sifira-internetin-evrimi/> (Erişim tarihi: 13 Mart 2024).

⁶⁵ MoveOn, sürdürülebilir çiftçilik üzerine odaklanmaktadır ve bu amaç doğrultusunda yapay zeka kullanımının geliştirilmesi ve otonom sisteme geçilmesini önermektedir. Bkz: <https://www.moveon.ai/> (Erişim tarihi: 02 Kasım 2023).

⁶⁶ Sidney merkezli oluşum iklim değişikliği, medya ve demokrasi, ekonomik eşitlik gibi farklı temalara yönelik pek çok kampanya içermektedir. Üyelerin istekleri doğrultusunda yeni kampanyalar aratılmakla beraber temel amaçları Avustralya demokrasinin geliştirilmesini sağlamaktır. Bkz: <https://www.getup.org.au/> (Erişim tarihi: 02 Kasım 2023).

üyelerinin ve destekçilerinin amaca bağlılıklarını sürdürmek konusunda sorunları olduğu belirtilmiştir. Nitekim sosyal medya ile destekçi sayısı kolaylıkla artırılabilirken bu destekçilerin sadakati aynı derecede güçlü değildir. Çevrimiçi bir imza kampanyasına katılmak ya da bir gönderiyi paylaşmak minimal çaba gerektirirken bu katılımın sürdürülebilirliği ve daha büyük faaliyetlerde yer alınması tamamen başka bir yüzü temsil etmektedir. Bu nedenle özellikle çevrimiçi kampanyalar ile kısa sürede büyük sayılara ulaşılabilirken, bu ivme devam etmemektedir. Ancak farkındalık yayma ve bir konuyu gündemde tutma söz konusu olduğunda, sosyal medya araçlarının rolü yadsınamaz bir düzeydedir.

Sosyal medya araçları bireylerin günlük hayatının bir parçası olmaktan da öte uluslararası karar alım süreçlerinde etkili olabilecek⁶⁷ ve modern kitlesel hareketlerde merkezi bir konuma sahip olabilecek potansiyele ulaşmıştır. Bu bakımdan internet ilginç bir çalışma alanından öte, araştırmacıların ve politikacıların günümüz dünyasını anlamlandırmakta kullandıkları temel çerçevelerden biri haline gelmiştir (Moore, Selchow 2012). Nitekim en çok kullanılan terimlerden biri olan küreselleşmenin temel unsurunu oluşturmaktadır. İnternetin KST üzerindeki etkisini daha net kavrayabilmemiz için günümüz internetinin iki özelliği üzerinde durulmaktadır. İlk olarak, internetin dijital yapısı ikinci olarak ise Web 2.0 kavramının içerdikleridir. Bir unsurun dijital olması sürekli olarak değişime açık olduğu anlamına gelmektedir. Analog dünyadaki kısıtlamalar, fizik kuralları gibi limitler bu alan içerisinde bulunmamaktadır. Bu dönüşüm potansiyeli aynı zamanda bir ‘sürekli akışkanlık hali’ (*state of permanent flux*) olarak değerlendirilmektedir (Lister, Dovey, Giddings, Grant, Kelly 2003). Bir bağlamda, dijital olan asla tamamlanmamıştır.

İnternet aynı zamanda bir aktivite alanı ve yeni şeylerin mümkün olduğu bir boyut olarak algılanmaktadır. Bu bakımdan internetin bir kamu alanı olarak değerlendirilemesi mümkündür. Analog ve dijital arasındaki ayrımların netliğini yitirdiği bu dönemde, internetin ‘gerçeği’ nasıl etkileyebileceği yerine ‘gerçek’ dünyanın bir parçası olarak değerlendirilebilmektedir (Moore, Selchow 2012). Bu sınırın bulanıklaştığı ve etkilerin geçirgenliğinin arttığı bu dönemde Barbados’un dijital metaverse elçiliği⁶⁸, Tuvalu’nun *Future Now* projesi⁶⁹ ya da Liberland’ın dijital olarak kurduğu yaşam alanını

⁶⁷ Norton-Taylor ve Hopkins (2011) bu konuda araştırma yaparak NATO’nun Libya saldırısını örnek vaka olarak işlemişlerdir. Diğer örnekler arasında ise 2011 yılında Mısırlı bir aktivist protestoları düzenlemek için Facebook’u, koordinasyon için Twitter’ı ve haberleri dünyaya aktarmak için ise Youtube’u kullandıklarını belirtmiştir (UNOG 2011). 2009 yılındaki İran protestolarını da sosyal medyanın efektif kullanımı açısından incelemek mümkündür (Shirky 2010). Otoriter rejimler de benzer şekilde hükümet karşıtı protestocuların tespit edilmesi için sosyal medyayı kullanabilmektedir (Morozov 2009). Bu bakımdan sosyal medya, daha geniş anlamı ile internet, konusu ele alınırken tek taraflı olarak sivil toplum öğelerin kullandığı bir araçtan ziyade politik ilişkileri temelinden de değiştiren bir mekanizma olarak ele alınmalıdır.

⁶⁸ Barbados ana alanı Decentraland olmakla beraber birden çok metaverse platform ile iletişime geçerek çevrimiçi bir elçilik açma ve bu alanı dijital egemenlik alanı olarak kullanma projesini açıklamıştır. (Thurman 2021). Metaverse alanlarının meşruluğu açısından mihenk taşı niteliğindeki bu proje Mart 2024 tarihi ile halen hayata geçirilememiştir.

⁶⁹ COP 27’de Future Now projesini açıklayan Tuvalu, iklim değişikliği nedeniyle ülkenin topraklarının çoğunun yüzyılın sonuna dek sular altında kalacağına bir kez daha dikkat çekerek küresel bir yönetim sistemi ile halen ilerleme kaydedilemeyen bu soruna yönelik olarak dijital bir çözüm geliştirme yoluna gitmiştir. Bu konseptte, blok zinciri teknolojisi ile ülkeleri suların altında kalmadan önce, ülkenin dijital bir kopyasını metaversete yaratmayı planlayan Tuvalu, Barbados örneğindeki gibi bu

‘gerçekleştirmeye’ çalışması⁷⁰ gibi örnekleri görmek mümkündür. Bu örnekler bağlamında, internet, ‘insanların verili gerçekleri reddettiği ve baştan bir dünya yarattıkları bir mecra olarak da ele alınabilir (Gauntlett 2011). Bu bakımdan sivil topluma dijitalleşmenin sağladığı olanaklarla, küresel niteliğinin eklenmesi sivil toplumun daha önceki kavramsal limitlerini aşmanın bir yöntemi olarak görülebilmektedir. Dolayısı ile küresel niteliği sadece bir seviye değişikliğine değil sivil toplumu oluşturan öğelerde bir başkalaşıma işaret etmektedir.

Sivil toplum, sadece aktivist hareketlerden oluşmamaktadır. Yukarıda sivil toplumun aktivist hareketlerinde, stratejilerinde dijitalleşmenin etkilerine ve unsurların kendi yapılarında yaşanan değişimlere değinilmiştir. Ancak bu dönüşüm aynı zamanda bireylerin sivil toplum içindeki yerlerini de etkilemektedir. Sivil hayata dair çoğu konu bu alanın içinde olmakla beraber, bu durum insanların özellikle interneti ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeleri kullanarak bu alanda farklı pozisyonlar ele etmelerine olanak sağlamaktadır. Pek çok platform sayesinde pek çok birey, sanat destekçisi ya da ‘sivil gazeteci’ (*citizen journalist*) olabilmektedir (Blaagaard 2012)⁷¹. Bu konuda yapılan çalışmalar internetin diasporalar tarafından kullanılmasından (Parham 2004) dijital diplomasiye (ENİSA 2016), e-devlet (Couture 2020) ve siber güvenlikten (Chourcri 2012) aktivist kampanyalara (Hall, Schmitz, Dedmon 2019) kadar geniş bir yelpazededir. Alanların çeşitlenmesi, sivil toplum unsurlarının farklı roller edinmesine ve bu kapsamda farklı stratejiler izlemesine olanak sağlamaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin yukarıda bahsedilen etkileşim yöntemlerine ek olarak, özellikle son zamanlarda pazarlama teknikleri kullandıkları gözlemlenmektedir. Örneğin, yardım ‘endüstrisinde’ aç bir çocuk, çaresiz bir anne, evsiz bir göçmen gibi spesifik görseller kullanılmaktadır. Bu tür görseller ile kurumlar kendilerini ve de misyonlarını satmaktadırlar (Kennedy 2009; Massari 2021). Bu tür bir yaklaşım, özellikle benzer amaçlar için çalışan kurumlar arasında bir rekabete neden olmaktadır. Nitekim, sivil toplum örgütlerinin sayısı ve bu örgütlere temel finansmanı sağlayan destekçilerin / gönüllülerin sayısı düz orantılı olarak değişmemektedir. Finansman arayan kurumların arttığı ancak bu talebi karşılayacak olan destekçilerin sayısının değişmediği, kurumlar arası rekabetin arttığı bir marketleşme gözlemlenmektedir. Finansman sağlanması bir kurumun ‘hayatta kalması’ için elzem

sanal alanı kendi egemenlik alanı olarak kullanmaya devam etmeyi böylece hem vatandaşları hem kültürü hem de hakları açısından bir devamlılık sağlamayı amaçlamaktadır. Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=f6m3-HHuoil&ab_channel=GuardianNews (Erişim tarihi: 13 Mart 2024).

⁷⁰ Liberland, 2015 yılında Çek siyasetçi Vit Jedlicka tarafından “kurulan” bir mikro ulustur. Bu ülkenin kurulduğu topraklar Sırbistan ve Hırvatistan arasında yer almakta ancak iki ülke tarafından da kendi sınırları içerisinde görülmemektedir. Bu topraklar üzerinde aktif yaşayan bir nüfus ya da herhangi bir altyapı çalışması bulunmamaktadır. Ancak 2022 itibarıyla 7000 kişilik bir ikamet kaydı vardır. Zaha Hadid Architects, metaversete bu alan temel alınarak bir şehir kurgulamıştır. Başka hiçbir ulus tarafından tanınmayan Liberland, dijital alanda gerçek hayat sınırlarına saygı duyarak bir şehir tasarlayarak sanal bir gelişme yoluna gitmiştir (Palumbo 2022).

⁷¹ Elbette bireylerin internet üzerinden içerik paylaşabilmeleri haber kaynaklarının arttığı şeklinde görülebilecek olsa da tüm içeriklerin ve gösterilen kimliklerin doğru olmayabileceğinin de unutulmaması gerekmektedir. Örneğin bir blogger daha fazla dikkat çekmek için Şam’da lezbiyen bir gazeteci personası yaratabilir (Whitaker 2011) ya da sivil bir huzursuzluk ortamında gerginlik seviyesini artırmak için yanlış paylaşım ve propagandalarda bulunabilir ya da bu şekilde suçlanabilir. Bu bölümde de Hindistan’da Hindu ve Müslüman gruplar arasında yaşanan *Love-Jihad* gerginliği örnek olarak incelenebilir. Bkz: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-67101250> (Erişim tarihi: 13 Mart 2024).

olduğundan özellikle küçük sivil toplum örgütlerinin pazarlama stratejilerine özellikle önem verdikleri görülmektedir. (Eikenberry, Kluver 2004).

Yukarıda bahsedilen tüm faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum örgütlerinin geleneksel etkileşim ağları kurma, toplu gösteri düzenleme, protesto yapma ve dava açma (Betsill, Corell 2007) gibi araçların yanı sıra dijitalleşme ile yaygın hale gelen çevrimiçi imza kampanyaları düzenleme gibi yeni metotlar kullandıkları görülmektedir. Ayrıca yasama ve uygulama süreçlerinde daha aktif olarak siyasi alanda daha etkin oldukları, aynı zamanda sivil toplum alanındaki popülasyonunun artması nedeni ile hayatta kalma amaçlı olarak ekonomik alanda yer alan pazarlama faaliyetlerini de arttırdıkları gözlemlenmektedir. Sivil toplum alanı özellikle dijitalleşmenin etkileri ile stratejilerini geliştirirken, savundukları amaçların da ilgi alanının ve destekçilerinin genişlediği görülmektedir. Bu bakımdan ikili bir ‘küreselleşme’ yaşamaktadırlar.

2.2.5. Küresel Sivil Toplum ve Dijitalleşme

Clark vd. (1998) 1990’larda yaptıkları çalışmada STK’ların limitlerinin devletler tarafından belirlendiğini vurgulamıştır. Ancak internetin yaygınlaşması ve sınır aşan aktivitelerin artması ve bağlantıların kurulması ile bu limitler giderek belirsizleşmektedir. İlişki ağları, aktörlerin güç kapasitelerini geliştirmekte önemli bir mekanizmadır. Ancak ele alınan iletişim ağları genel olarak devletler, örgütler ve uluslararası kurumlar arasındadır. Dijital araçlar, katılımcılar ve kamu arasında farklı iletişim ağlarının oluşturulmasına olanak sağlamaktadır (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). Castells vd. (2006:283) da vurguladığı gibi, telekomünikasyon teknolojilerinin sivil toplum alanındaki yeri çok büyüktür. İlk etkilerini, 1960 ve 1970’lerde olan özellikle çevre ve insan hakları ile ilgilenen örgütlenmelerde görmek mümkündür (Davies 2014). Dijitalleşme, birey ve grupların, daha önce sadece devlet ve büyük kurumların gerçekleştirdiği şeyleri yapabilmelerini sağlamıştır (Owen 2015). İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sınır aşan kapasitelerinin yanı sıra, yoksulluk bariyerlerini de aşarak çeşitli bireylere ulaşarak demokratik süreçlerin güçlenmesine yardımcı olmuştur (Annis 1991: 93). Teknolojik gelişmelerin özellikle uluslararası sivil toplum örgütlerinin ulusaşırı ağlarını geliştirmekte ne kadar önemli olduğu kabul edilmekle beraber, örgütlenmeler ve üyeleri arasındaki etkileşimi hangi şekillerde değiştirdiği görece az çalışılmaktadır (Hall, Schmitz, Dedmon 2019).

Küresel sivil toplum aktörlük ve araçlar kısımlarında değinildiği gibi internetin sivil toplum üzerindeki etkisini, kolaylaştırıcı, internet destekli (*internet – supported*) ve temel oluşturucu (*internet – based*) olarak iki kategoride incelemek mümkündür. İlk kategoride teknolojik gelişmeleri kendi araçlarında uygulayan ve bu şekilde etki alanını geliştiren pek çok geleneksel örgütlenme bulunmaktadır. İkinci kategori ise 1990’lardan beri ortaya çıkan yeni nesil oluşumları tanımlamaktadır. Fraussen ve Halpin (2018:2) internet temelli MoveOn, Avaaz gibi grupları ‘dijital yerliler’ olarak

adlandırmışlardır. Dijital yerliler, tamamen internetin olanaklarından desteklenen farklı organizasyonel yapılara sahiplerdir. Bu bakımdan, KST aktörlerinin karar alım ve gündem belirleme süreçlerine üyelerinin katılımının artması ya da katılımın genişletilmesi ve güçlendirilmesi konuları öne çıkmaktadır. Üyeler ile etkileşimin artırılması ve farklı faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra, üyelerin otonom gruplar oluşturması, hedeflere yönelik etkiye bulunması ve faaliyetler düzenlemesi mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla hem oluşumların kendi yapılarında hem kendi üyeleri ile kullandıkları iletişim kanallarında, hem de başka aktörler ile etkileşimlerinde değişimler meydana gelmiştir.

Dijitalleşmenin en görünür etkisi olarak, kullanılan diplomasi ve iletişim araçlarında yaşanan değişimler öne çıkmaktadır. Fung, Gilman ve Shkabatur (2013) dijital gelişmelerin politika üzerindeki etkilerini altı model olarak sıralamıştır: güçlendirilmiş kamu alanı, dijital ve otonom yeni kurumların geleneksel örgütlenmelerin yerine geçmesi, dijital doğrudan demokrasi, hakikat-bazlı savunuculuk, seçmen mobilizasyonu ve kitle bazlı sosyal kontrol. Bu yazarlar modelleri ikiye ayırarak ilk üçünün daha dönüştürücü ve devrimsel bir yapısı olduğunu belirtirken diğerlerinin ise hâlihazırda var olan araçları güçlendireceğini belirtmişlerdir. Bu kategorizasyon, ilk üçünün internet bazlı, sonraki üçünün ise internet destekli olarak ayrılması ile paralellik göstermektedir. Kullanılan sistemlerin ve mekanizmaların dijitalleşmesi özellikle KST aktörlerinin daha efektif olmasında rol oynamıştır. Faaliyet alanının genişletilmesi açısından, dünyanın farklı yerlerinde eş zamanlı olarak gerçekleştirilen etkinliklerin incelenmesi mümkündür. Örneğin 350.org, 24 Ekim’de 181’den fazla ülkede başarılı bir Uluslararası İklim Eylemi Günü organize etmeyi başarmıştır (Hestres 2015). Kullanılan yeni araçlar açısından, change.org gibi platformlar daha fazla destekçiye ulaşılması adına çevrimiçi imza kampanyaları düzenlemektedir. E-mail ile bilgilendirmelerin iletilmesi, çevrimiçi bültenlerin ve konferansların yapılması da örgütlerin kullandığı araçlardaki değişimlere örnekler arasındadır. Bu alanda ele alınan değişimler, örgütlerin kendi içlerindeki işleyiş mekanizmalarının kolaylaşması ve kendi üyeleri ile daha etkin iletişim kurabilmeleri ile ilgilidir.

Kurumların işleyişi açısından, esas karar alıcılar ile üyeler arasındaki etkileşimin gelişmesi, bu kurumların daha efektif olmasını sağlamaktadır. İletişimin geliştiği başka bir alan ise üyeler arasında gerçekleşmektedir. Üyeler arasında etkileşimin artması, üyelerin önderliğinde faaliyetler gerçekleştirilmesini kolaylaştırmıştır (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). Hall vd. internetin STK’ların stratejileri üzerindeki etkilerini, kim tarafından başlatıldığı ve neyi geliştirmek istediği üzerinden değerlendirerek dört gruba ayırmıştır. Dijital stratejilerin personel ya da katılımcılar tarafından kullanılması mümkündür. Geliştirilmek istenen alanlar ise çok emek harcamadan sadece sayıların artırılması ya da var olan katılımcıların amaca bağlılıklarının artırılması olarak iki gruba ayrılmıştır. Tablo 3’te verilen gruplandırmaların ilki personel tarafından katılımcı sayısını artırmaya yönelik olan yayılma ‘*proselytizing*’ stratejisidir. Bu stratejide dijital yayın yapılarak hâlihazırda varolan kampanyaların daha çok göz önünde olması, yeni destekçiler çekmesi ve farkındalığın artırılması

amaçlanmaktadır. Genel olarak e-mail gönderilmesi ve sosyal medya platformlarının kullanılması tercih edilmektedir. Üyelere tek taraflı bir bilgi akışı sağlanırken, üyelerin bağışta bulunması ya da farklı platformlarda konu ile ilgili paylaşım yapmaları beklenmektedir. Bu strateji geleneksel örgütlenmelerin yapısında bir değişiklik gerektirmemektedir ve en sık kullanılan araçlardan biridir. Sadece abone olunması ya da e-mail almayı kabul etmeleri bireylerin “destekçi” olması için yeterli bir sınır olarak belirlenmektedir (Fraussen, Halpin 2018). Bu metot, destekçi sayısını artırmak için iyi bir yöntem olmakla beraber üyelerin amaç ile bağlarını da zayıflatmaktadır. İletişim kurma (*conversing*) personelin destekçilerin amaç ile bağını artırmak için kullandığı bir stratejidir. Personeller, destekçiler ile sosyal platformlar üzerinden iki taraflı olarak iletişim kurabilmektedir. Bu şekilde destekçiler kendi fikirlerini paylaşabilmektedir. Karar-alım sürecine dahil olduklarını hissetmeleri, örgüte ve amaca bağlılıklarını artırmaktadır. Test etme ya da dijital analiz, destekçiler tarafından yapılan ve destekçi sayısını artırmaya yönelik bir stratejidir. Önceki stratejiden farklı olarak bu işlem destekçilerin etkileşimini artırmaktan ziyade büyük ölçekte veri toplamak için kullanılmaktadır. Son olarak, kolaylaştırma ve bağlantı kurma stratejisi destekçiler tarafından amaca bağlılığı artırmak için kullanılmaktadır. Bu stratejide temel hedef destekçilerin bağımsız faaliyetlerini kolaylaştırmak ve desteklemektir. Örgütlenmeler bu stratejilerin birden fazlasını kullanabilmekte ve zaman zaman aralarında geçiş yapabilmektedir.

Tablo 3: STK'ların Dijital Stratejilerinin Gruplanması Tablosu

	Az emekli katılımın artırılması	Amaca adanmışlığın artırılması
Personel Temelli Savunuculuk	Stateji: yayılma (proselytizing) Taktik: dijital yayın ve özelleştirme	Strateji: iletişim kurma (conversing) Taktik: dijital dinleme ve cevap verme
Destekçi Temelli Savunuculuk	Strateji: test etme Taktik: dijital analiz	Strateji: kolaylaştırma / köprü oluşturma Taktik: dijital, yaygın kampanya yapımı

Not: Bu tablo Hall vd. 2019:162 kaynağından alınmıştır.

Bu değişiklikler içerisinde özellikle kolaylaştırma destekçilerin birbiri ile etkileşimini artırması açısından görece dönüştürücü bir etkiye sahiptir (Hall, Schmitz, Dedmon, 2019: 159). İlk üçü ise örgütlerin kendi araçlarındaki geliştirmelere işaret etmektedir. Örgütlenmelerin temel yapısında bir değişiklik yaşanmamakla beraber, merkezi ve hiyerarşik karar alım mekanizmalarını daha ademi

merkeziyetçi kampanyalarla birleştirerek daha başarılı sonuçlar elde edebilmişlerdir (Wong 2012). Dijital dönüşümlerin küresel sivil toplum ile ilişkisini temel olarak üç grupta toplamak mümkündür. İlk olarak, önceki bölümde ele alındığı gibi örgütlerin kullandığı araçlarda gerçekleşen güncellemeler öne çıkmaktadır. İkinci grupta örgütlerin erişim kapasitesindeki artışlar ve “mesafe” algısının değişimi incelenmektedir. Üçüncü grupta ise KST aktörlerinin temel yapısındaki değişimler, başka bir deyişle dijital yerlilerin oluşumu bulunmaktadır. Aktör bazında dijitalleşmenin etkileri, ele alınan aktörün kendi katılımcıları ile ilişkilerinde ve bu iletişimde kullandığı araçlar üzerinde yarattığı değişimler, örgütlerin kendi katılımcıları dışında kalan birey ve gruplarla etkileşimi üzerinde yaşanan değişimler ve örgütlerin kendi yapısında yaşanan değişimler olarak üç farklı gruplama yapılmıştır. Bu gruplama ile sadece geleneksel sivil toplum örgütlerinin değil ancak KST alanında son 30 yılda daha aktif olmaya başlayan aktörlerin de dijitalleşme ile ilişkilerinin incelenebilmesi amaçlanmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin araçları etkilemesi, bilgi girişi ve çıkışında iki şekilde gözlemlenmektedir (Hall, Schmitz, Dedmon, 2019). Bilgi girişi kısmında, örgütlerin araçlarını daha efektif hale getirmeleri için yeni yöntemler kullanmaları bulunmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kendi amaçları doğrultusunda uydu görüntüleri ve haritalarından yararlanarak faaliyet göstermeyi amaçladıkları bölgeler hakkında bilgi edinmeleri gözlemlenmektedir (Levinger 2009). Özellikle devlet erişiminin az olduğu alanlarda yaşanan vakalar hakkında veri toplanması konusunda teknolojik araçlar kullanışlı olmaktadır. Çıkış kısmında ise bu değişim, destekçilere/üyelere karar alım aşamasında daha çok söz hakkı verilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Sosyal medya üzerinden destekçiler bilgi alışverişinde bulunmakta, kampanya konu ve stratejilerini belirleyebilmektedir. Bu süreçte üyeler arasında daha sağlam bağlar oluşturulabilmektedir (Chalmers, Shotton 2016). Destekçilerden geribildirim alınması ve çevrimiçi platformlarda görüş alışverişi yapılabilmesi yeni kampanya konularının gelişmesinde de yardımcı olmaktadır (Selander, Jarvenpaa 2016).

İkinci olarak örgütlerin erişim kapasitesinde bir değişim yaşanmıştır. Bu alanda ele alınan ana tema, örgütlerin ya da kurumların kendi destekçileri olmayan kişilere ulaşabilmesi ve etkileşime geçebilmesidir. Örgütler kendi destekçilerinin profillerini çıkararak daha geniş kitlelere, potansiyel destekçilere hitap edecek şekilde kendi bildirimlerini değiştirebilmektedir. Bu yöntem aynı zamanda Hall vd.’nin (2020) yayılma stratejileri içerisinde yer almaktadır. Bu bölümde örgütlerin sosyal medya platformları üzerinden görünürlüklerini artırmaları ve spesifik konulara tüm küreden ilgi çekebilmeleri incelenmektedir. Bu erişim aynı zamanda bireylerin algısında değişen “mesafe” ile yakından ilgilidir. Uzaklık algılarının değişmesi ile, bireyler kendi ülkelerinde gerçekleşmeyen ancak başka bir ülkede yaşanan, kendi günlük hayatını etkilemeyecek olan konulara ilgi göstermektedir. Bu hem bireylerin algısı hem de sivil toplum aktörlerinin erişimi açısından kürenin “küçülmesi” şeklinde kendini göstermektedir. Özellikle sosyal medyada yayılan #BlackLivesMatters, #MeToo gibi etiketler farklı konulara küresel ilgi çekilmesinde ve başlatılan hareketin kısa sürede yayılmasında etkili olmuştur. Sosyal medyada aktif olan örgütlenmeler, güncel konulara daha çok katılabilmekte ve kendi ilgi

alanlarına dikkat çekebilmektedir (Guo, Saxton 2018). Erişimin genişlemesi ile ilgili en eski ve etkileyici örneklerden biri 1992’de Rio Zirvesi ile eş zamanlı olarak yapılan Küresel Forum’dur (Global Forum). 9000 örgütün katıldığı bu toplantıda alternatif kararlar alınmış olmakla beraber, fiziksel olarak Flamengo Park’ta bulunmayan vatandaşlar, bu kararların oluşturulması sürecinde EcoNet üzerinden çevrimiçi olarak katılmışlardır (Preston 1994).

Üçüncü alt başlık ise KST aktörlerinin temel yapısında yaşanan değişimlerdir. Bir bakıma sivil toplumun küresel sivil topluma dönüşümünde ontolojik olarak en çok etkisi olan dönüşüm budur. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi aktörlerin kendi yapısındaki değişimleri internet tarafından desteklenen ve internet temelli olarak ikiye ayırmak mümkündür. İlk kategori önceki iki bölümdeki değişimleri içerirken bu bölümde internet temelli oluşumlar ele alınmaktadır. Bu aktörlerin dijital varlığı analog varlığından çok daha fazladır. Bu tür bir yapının oluşması gerekli teknolojik alt yapı olmadan mümkün değildir. Bu nedenle ‘dotcauses’ olarak da tanımlanan bu aktörler, özellikle son otuz yılda ortaya çıkmıştır. Change.org, 350.org, *United for Peace and Justice*, Avaaz, SumOfUs gibi unsurlar çok az personele sahip olmakla beraber dijital olarak geniş kitlelere erişebilmekte ve küresel ağlarda aktif olabilmektedir. Bu yapılarıyla dotcauses, dijitalleşmeyi genel olarak kendi araçlarını geliştirmek için kullanan geleneksel örgütlenmelerden farklılaştırmaktadır. Özellikle Owen’ın (2015) vurguladığı gibi, geleneksel ve hiyerarşik bir yapıya sahip olan sivil toplum örgütleri, dijitalleşmeyi, bilgi yayılımının üzerinde kontrollerini artırmanın bir aracı olarak görmekte, destekçileri ile iletişimi çift taraflı geliştirmeyi göz ardı etmektedirler (Owen 2015: 139). Yeni nesil oluşumlar ise başlangıçlarından itibaren karşılıklı etkileşim ile gelişmişlerdir.

Geleneksel sivil toplum örgütleri dijital ve analog alanlar arasında denge bulmaya çalışmaktadır (Mogus, Levihn-Coon 2018). Bu örgütlenmelerin bir kısmı Web 1.0’dan Web 2.0’a geçmekte zorlanmaktadır. Tek taraflı bir bilgi akışının olması destekçilerin örgütlenmelerde daha aktif rol almalarının önüne geçmektedir. Sosyal hareketler ve yeni nesil KST aktörleri olan internet-temelli oluşumlar (*dotcauses*) ve kampanyalar ise dijital alanın sağladığı faydalardan daha efektif yararlanabilmektedir (Tapia, Moore 2014). Geçiş sürecinde zorlanmanın temel nedenleri bütçesel sorunlar, değişime direniş, üyelerin kişisel verilerinin korunması ve toplanan verilerin usulsüz kullanımına yönelik duyulan endişedir (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). 9 Eylül öncesinde küreselleşmenin destekleyicisi ve yine benzer bir bağlamda küresel sivil toplumun gelişmesine katkıda bulunan internet, mobil telefonlar ve dijital para transferleri bağlayıcı ve mesafeleri kısaltıcı güçlerinin yanı sıra terörün yayılmasını kolaylaştırıcı unsurlar olarak da görülmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde yayılan ve ABD yönetimi tarafından desteklenen korku söylemleri ve çok taraflı anlaşmalara, küresel ve bölgesel yönetişime karşı olan tutum küresel sivil toplumun gelişmesinin önünde engel oluşturmuştur. Yaşanan direnişe rağmen, dijitalleşmenin sivil toplum üzerindeki etkisi geri döndürülemez derecede büyüktür. Sivil toplum alanı küresel sivil toplum şeklinde genişlerken aynı zamanda yukarıda bahsedildiği gibi bir başkalaşım sürecine girmiştir.

2.2.6. Küresel Sivil Toplum Aktivitesini Ölçebilir Miyiz?

“...inanıyoruz ki, çoğulcular ‘ölçülemez unsurları’ gerçek dışı sayarak göz ardı etme hatasında bulundular.” Bachrach, Baratz 1962:952

KST, daha önceki bölümlerde değinildiği gibi pek çok farklı şekilde yorumlanmaktadır. KST çalışmalarının merkezinde bulunan Küresel Sivil Toplum Yıllığı’nda farklı yaklaşımlar ile karşılaşmak ve yöntem ile örneklem çeşitlenmelerini görmek mümkündür. Bu yaklaşımları, demokrasinin tamamlayıcısı olan sivil toplumun küresel seviyede incelenmesi, uluslararası sivil toplum örgütlerine odaklanması ve de küresel vatandaşlık / kozmopolitanizm katılımı temelinde üç gruba ayırmak mümkündür. Kozmopolitan yaklaşım, küresel bir analiz seviyesi seçmesine rağmen analiz birimi bireylerdir. Bu bakımdan bir değerlendirme ve karşılaştırma yapılması güçlük oluşturmaktadır. Küresel vatandaşların sayısının artması üzerinden bir değerlendirme yapılması mümkün olmakla beraber, küresel vatandaşın spesifik bir tanımının yapılması ve unsurlarının karşılaştırılabilecek elemanlara ayrılarak nicelikselleştirilmesi gerekmektedir. Bu gruplama yapılsa dahi bireysel verilerin toplanması ve işlenebilir veri haline getirilmesi problem teşkil etmektedir. Demokrasi tamamlayıcısı olarak ele alınan ve küresele vurulan KST yaklaşımında ölçülebilirlik çeşitli akademisyenler tarafından denenmiştir. Demokrasi endeksleri ve sivil hakların verilmesi bakımından ulusal seviyede değerlendirmeler yapılmıştır (Malena, Heinrich 2007). Daha sonra bu değerlendirmeler toplanarak küresel bir tablo çizilmesi denenmiştir. Bu tür bir deneme sivil toplumun etkinliği ve tanımlanan alanı bakımından bilgi sağlayabilecek olmasına rağmen iki adet problem ile karşılaşmaktadır. İlk olarak tek tek uluslardan alınan bilgiler metodolojik ulusçuluk engeline takılmaktadır. Taylor (2013) teker teker ülkelerden toplanan sivil toplum bilgilerinin küresel sivil toplum ile aynı olmadığına dikkat çekmiş ancak Salamon vd. (2000) *“Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector”* kitabında benzer bir yaklaşım kullanmıştır. Verilerin güvenilirliği ve kapsayıcılığı sorunlarına dikkat çekmişlerdir. Nash (2000)’in vurguladığı gibi ana akım Uİ devlet merkezlidir ve devlet egemenliği tüm küresel güçlerin üstünde görülmektedir. Bu noktadan hareketle ulusal seviyeden küresel sivil toplumun analiz edilmeye çalışılması da sorunlu görünmektedir.

İkinci olarak ise analiz seviyelerinde tutarsızlık bulunmaktadır. Ulusal seviyede toplanan verilerin küresele aktarılması belirli alanların (hükümet dışı, ulusaşırı etkinliklere dair verilerin) göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Uluslararası örgütler ve hükümet dışı organizasyonlar ile yapılan etkinlikler tamamen alan dışı bırakılmaktadır. Bu da küresel olarak kapsamlı / açıklayıcı bir tablo çizilmesine engel olmaktadır. Ayrıca bir önceki bölümde dikkat çekildiği gibi dijital yerliler hakkında veri toplanması problemi de eksikliklere neden olmaktadır.

Son olarak, KST'yi uluslararası sivil toplum örgütleri üzerinden açıklayan üçüncü yaklaşım daha ampirik odaklı olup, verilerin toplanmasını ve veri tabanlarının oluşturularak daha sonraki çalışmalara zemin hazırlanmasını amaçlamaktadır. Bu çalışmalar USTÖ'lerin gelişiminin görülmesi, ilgilendikleri alanların sınıflandırılması açısından değerli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu çalışmaların arasında en çok öne çıkanı, (*Global Civil Society Database*) Küresel Sivil Toplum Yıllığı'dır. Uluslararası Örgütler Birliği⁷² tarafından oluşturulan bu veri tabanında, birliğe üye olan tüm örgütlenmelerin bilgileri bulunmakta ve bu alan, küresel sorunlar üzerine sivil toplum örgütlerinin iletişim halinde olabileceği bir platform oluşturmaktadır. Sitenin veri tabanında, üyeler tarafından sağlanan: kuruluş ismi, kısaltması, kuruluş yılı, temel hedefleri, aktiviteleri, organizasyonel yapısı, kullandığı diller, personeli, finansman kaynakları, üyelikleri, Hükümetlerarası ve hükümetdışı kurumlarla bağları, yayınları, kuruluş yeri, temel ve ikincil aktivite alanı, BMSKA⁷³ ile ilgisi, kurum kimlik numarası ve en son ne zaman güncellendiğine dair veriler bulunmaktadır. Bu bilgiler KST alanında ampirik çalışmalar yapılabilmesi adına değerli bir kaynak oluşturmaktadır. Veriler, farklı yıllara ve ilgi alanlarına göre talep edilebilmektedir. Bilgiler, bu platforma üye ya da üyeler tarafından önerilen sivil toplum kurumları ile sınırlıdır.

Dellmut ve Bloodgood'un (2023) vurguladığı gibi uluslararası sivil toplum örgütlerinin yanı sıra, ilgi grupları üzerine de ayrı ve geniş bir literatür bulunmaktadır. Sosyal hareketler üzerine hem normatif hem de ampirik alanda pek çok detaylı çalışma bulunmakta ve küresel (ya da bu alanda daha çok tercih edilen şekli ile transnasyonel) sivil toplum hareketleri incelenmektedir. Bu çalışmalar, özellikle hareketlerin gelişimini modelleyebilmek adına detaylı bilgiler sağlamaktadır. Ancak Tarrow ve della Porta'nın (2005) da belirttiği gibi KST çalışmalarının muallaklığı, sınırlarının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Ulusaşırı sosyal hareketler çalışmaları ile belli ana hatlar çizilebilmesine rağmen, teknoloji desteği ile ortaya çıkan yeni unsurların inceleme limitlerinin dışında kalması, küresel seviyede anlamlı bir tablo oluşturulabilmesinin önüne geçmektedir. Bu bakımdan, yapılan çalışmalar alan hakkında değerli bilgiler vermekle beraber, katkıları analiz nesnesi olan aktörler ile sınırlı olmakta, alanın kendisine eklenen yeni aktörleri eklemekte geri kalmaktadır. Özellikle teknolojik değişimlerin çok büyük bir etkisi olduğu ve kısa sürede büyük değişimlerin yaşandığı KST alanında oluşturulacak veri tabanlarının daha kapsamlı bir biçimde düzenlenmesinin niceliksel çalışmaların geliştirilebilmesi konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede anlam ve veri bulanıklığı nedeni ile terk

⁷² *The Union of International Associations* (UDB) "Uluslararası Dernekler Birliği" Brüksel Belçika'da kurulmuş, kar amacı gütmeyen, hükümetdışı bir araştırma enstitüsü ve arşiv merkezidir ve Birleşmiş Milletler mazbatası altında çalışmaktadır.

⁷³ Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (BMSKA) 17 ana başlıktan oluşmaktadır: (1) Yoksulluğa Son, (2) Açlığa Son, (3) Sağlık ve Kaliteli Yaşam, (4) Nitelikli Eğitim, (5) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, (6) Temiz Su ve Sanitasyon, (7) Erişilebilir ve Temiz Enerji, (8) İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme, (9) Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı, (10) Eşitsizliklerin Azaltılması, (11) Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, (12) Sorumlu Üretim ve Tüketim, (13) iklim Eylemi, (14) Sudaki Yaşam, (15) Karasal Yaşam, (16) Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar, (17) Amaçlar için Ortaklıklar.

edilmeye başlanan KST çalışmalarının geliştirerek, özellikle küresel yönetim literatürüne destek olacağı savunulmaktadır.

Geleneksel anlamda güç, kapasite farkları üzerinden değerlendirilirken KST alanında güç benzer bir şekilde anlaşılmamaktadır. Nitekim bu alanda aktif olan aktörlerin gücü, erişim alanlarından kaynaklanmaktadır. Ekonomik kapasiteleri ve analog varlıkları önemli olmakla beraber, özellikle dijital gelişmeler sayesinde hareket kapasiteleri geleneksel kriterlerden uzaklaşmaktadır. Bu unsurların gücünü sağlayan temel etmenler, bir hiyerarşi içerisinde olmasa dahi iş birliği yapabilme kapasiteleri, sosyal değişimlere uyum sağlayabilme yetiler ve ölçeklerini artırabilme olanaklarıdır (Slaughter 2017). Dijital teknolojiler sayesinde, daha önceki dönemlerde sadece devlet ve büyük kurumların etki kapasitesi, birey ve gruplar tarafından kısmen kullanılabilmeye başlamıştır (Owen 2015). Bu gelişim, küresel yönetim bağlamında küresel sivil toplum incelenirken, bu oluşumların da eklenebileceği ve haklarında verilerin kayıtlanabileceği bir araç gereksinimini ortaya koymaktadır.

Bu amaçlarla bu çalışma, özellikle Global Civil Society Yearbook ve della Porta ve Tarrow'un sosyal hareketleri incelerken kullandığı yaklaşımlardan yararlanarak daha kapsamlı bir veri tabanı geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda, veri tabanının anlaşılabilirliği ve geliştirilebilmesi adına, küresel sivil toplum alanı sınırlandırılarak bu tablo içine dahil edilebilecek unsurlar belirlenecek ve bu unsurların aktör olup olmadığı tartışılacaktır. Bu tartışmanın eklenmesinin, dijital gelişmeler ile KST alanına dahil olmaya başlayan, dijital yerli unsurların değerlendirilmesi açısından yardımcı olacağı düşünülmektedir. Tabloda aynı zaman özellikle sivil toplum alanında yaşanan küresel, yerel, uluslararası ya da ulusaşırı kavramlarının kullanımının netleştirilmesi adına bir unsurun küresel olarak değerlendirilip değerlendirilmemesinin açıklanması için yardımcı bir tablo eklenecektir. Sınırların ve ötekilik algılarının değiştiği, ilgi alanlarının genişlediği yeni çerçevede sivil toplum unsurlarının şekilleri de çeşitlenmektedir dolayısı ile geleneksel tanımların dışına çıkılmaktadır. Örneğin, pek çok sosyal hareket resmi organizasyon şemalarına uymamaktadır. Bu bakımdan uluslararası sivil toplum kuruluşları arasında yer almamaktadırlar. Yine benzer bir şekilde ulusaşırı aktiviteleri bulunan örgütlenme yerel, ulusal ya da iki uluslu bir yapı gösterebilmektedir. Bu da ulusaşırı olarak listelenmelerinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Son olarak ise bir grubun kuruluşu ve yıllığa girişi arasında uzun bir süre olabilmektedir (Smith vd. 2018). Bu tür engeller, kapsamlı bir değerlendirme yapılmasının önüne geçmektedir. Bu nedenle, zaman içinde değişebilen ve görece esnek bir yapıya sahip bir veri tabanı çerçevesinin hazırlanmasının, KST aktörlerini ve davranışlarını küresel yönetim düzleminde anlamlandırmak adına yararlı olacağı savunulmaktadır.

2.3. Aktörlük Tartışmaları

“Kişisel olmayan etkiler veya yapısal önyargı herhangi bir güç analizinin parçası olabilir, ancak ikincisi aktör tabanlıysa güç kavramının parçası olamaz.” Guzzini 1993:469

Aktörlük tartışmaları, sadece Uİ disiplinine yönelik olmamakla beraber uluslararası arenanın aktörlerinin tanımlanması ve etkileşimlerinin değerlendirilebilmesi açısından disiplinde geniş bir yere sahiptir. Sosyal bilimler çerçevesinde her disiplinin aktörlük ile ilgili olarak farklı yaklaşımları mevcuttur. Örneğin, psikolojide aktörler insan (birey), sosyolojide toplumlar olarak ele alınırken, Uİ’de geleneksel aktörler olarak devletler incelenmektedir. Ancak disiplindeki gelişmeler ve uluslararası arenanın gelişmesi ile birlikte aktörlük tanımında genişlemeler yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak uluslararası ilişkiler disiplindeki aktörlük tartışmalarına değinildikten sonra, küresel sivil toplum alt alanı içerisinde aktörlük tanımı değerlendirilecektir.

2.3.1. Uluslararası İlişkilerde Aktörlük / Faillik Tartışmaları

Uİ literatüründe faillik tartışmalarına yönelik olarak iki temel ontolojik yaklaşım bulunmaktadır: “*Just Be It*” maddesel olarak faillik ve “*how to be(come) an actor*” ilişkilerde faillik (Hofferberth 2019). İlk grupta bireylerin birbirinden bağımsız olduklarını ve failliğin var olmaktan ileri geldiğini varsayan temel ontoloji bulunmaktadır (Homans 1964). Özellikle realizmde görülen ‘bیلardo topları’ metaforu da bu ontolojinin devamıdır. Aktörler birbirleri ile ilişkide olsalar bile kendi homojen formları etkilenmemektedir. Verba (1961), bu temel varsayımı kabul etmekle beraber uluslararası ilişkilerin sadece bireysel eğilim ve davranışları ile anlaşılamayacağını vurgusunu yapmıştır. İlişkilerdeki failliğin ise ‘dolaşıklık ontolojisi’ (*ontology of entanglement*) olarak tanımlanması mümkündür (Zanotti 2017). İlk yaklaşımda belirtilen, etkileşimlerle değişmeyen faillerin aksine, bu yaklaşımda ilişkiselliğin altı çizilmektedir. Bu bağlamda, ilişkilerin bir faaliyeti kısıtlamaktan ziyade oluşturduğu savunulmaktadır. Avant vd. (2016) failliğin ilişkilerden ortaya çıktığını ve geçici olarak stabilize olmuş unsurlar tarafından birbirlerinin sonuçları üzerindeki etkisini kabul ettiği ya da bu etkiye meydan okuduğu gevşek ve değişken kümeleşmeler olduğunu ileri sürmektedir. Uİ disiplini 1990’lara kadar hakim görüşte, uluslararası aktörlük kapasitesi verili olarak alınmış, aktörlüğün ne olduğuna dair bir tartışma yürütmek gerekli görülmemiştir (Braun, Schindler, Willie 2019). Bu temel ontolojik kabul zaman içerisinde değişimlere uğrayarak antroposentrik kavramsallaştırmadan uzaklaşmaya çalışılmıştır (Barad 2003; Latour 2005; Bennet 2010). Bu tür farklı denemeler yapılırken disiplin içerisinde pek çok farklı aktör tanımı ve faillik unsuru ortaya çıkmıştır

(Wight 2006). Cederman ve Daase (2003) aktörlük tartışmalarında, yok olan ve ortaya çıkan siyasi aktörlerin varlığının ve sınırların değişimlerini incelemişlerdir. Nitekim küresel anlamda etki sahibi olmanın yöntemleri değişmeye başladığı gibi etki sahibi olan aktörler değişmekte, yeni aktörler oluşup, kısa sürede yok olabilmektedir. Resmi uluslararası örgütler gibi küresel yönetişimin geleneksel aktörlerin büyümesi ise yavaşlamıştır. Abbott, Green, Keohane (2016) bu değişimleri organizasyonel ekoloji teorisi başlığı altında incelemektedir.

Aktörlüğün ontolojisini sorgulayan ve Uİ'de aktörlük tanımını genişletmeye yönelik çalışmalarda üç yaklaşım öne çıkmaktadır: post-yapısalcı yaklaşım, performans çalışmaları ve aktör- ağ teorisi (Braun, Schindler, Willie 2019). Post yapısalcı yaklaşımda söylemlerin ve pratiklerin uygulanmasının failliği (*agency*) ortaya çıkardığı savunulmaktadır⁷⁴. Performans çalışmaları, yapılan aksiyonların bir gösteri sergilemek amaçlı olduğunu vurgulamaktadır⁷⁵ (Butler 2010). Performativite çalışmalarının aktörlük tartışmasına sağladığı dört farkı çıkarım bulunmaktadır: analiz seviyesinin tekrar değerlendirilmesi, aktör-yapı probleminin tekrar değerlendirilmesi, bağlamsal limitlerin ve istisnaların tanınması ve refleksif ve simetrik bir yaklaşımın benimsenmesi. Aktör-Ağ teorisi ise ilişkiselliğin bir varlığın temel bir unsuru olmasından ziyade bir aktörün bir sistem içerisinde başka unsurlar ile etkileşim içerisinde bulunduğu bir ağa bağlılığı olarak ele almaktadır. Callon (2007), Deleuze ve Guattari'nin aktör-ağ teorisinden hareket ederek failliği (*agency*), düzenlemelerin (*agencements*) içerisinde oluşturmaktadır (Callon 2007). Bu yaklaşımda birbirinden farklı unsurların birbirine göre konumlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu tür bir bakış açısı, insan dışı unsurların da eklenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bölümün devamında Uİ disiplindeki farklı yaklaşımların aktörlük algılarına değinildikten sonra KST içerisinde aktörlük tartışması yapılırken bu yaklaşımlar göz önünde bulundurulacaktır.

Hofferbert (2018) küresel yönetişim bağlamında aktörlük tartışması yaptığı çalışmasında ilk olarak ana akım teorilerin aktörlük yaklaşımları üzerinde durmuştur. Ancak bu teorilerde aktörlük verili olarak kabul edilmiş ve meşruiyeti tartışılmamıştır. Realist yaklaşımlarda ana aktörler ulus-devletler olarak verili kabul edilmektedir. Bu ana aktörler, uluslararası ilişkiler alanında diğer aktörlerden daha önemli olarak görülmektedir (Lasman, Speirs 2002; Ersoy 2019). Bu aktörler içerisinde bile Waltz (2010), etki kapasiteleri nedeni ile 'büyük güçlerin' incelenmesinin uluslararası yapıyı anlamak için yeterli olduğunu savunmakta ve diğer aktörleri reddetmemekte ancak incelemelerini gerekli görmemektedir. Liberal yaklaşımda ise devlet merkezi aktörlük pozisyonunu korumakla beraber, faillik,

⁷⁴ Austin bu yaklaşım üzerinden inceleme yaparken başarılı olan söylem ve pratiklere odaklanmıştır. Derrida ise bu noktada kapsamlı bir araştırma yapılabilmesi için başarısız aksiyonlara da dikkat etmek gerektiğini belirtmiştir. Lopez Lucia(2016) gibi araştırmacılar söylemleri sözel patikler olarak ele alırken, diğer bir bakış açısından ise söylemler pratiklerin öncülü olarak ele alınmaktadır (Lopez-Lucia 2016; Neumann 2002; Adler, Pouliot 2011; Christian, Gadinger 2015; Schindler, Wille 2015).

⁷⁵ Maruyama (1963) ve Arendt (1958) performativiteyi egemen olmayan, tarihsel olarak ortaya çıkan ulusal topluluk ya da çoğulculuk ilkeleri üzerinden incelenmektedir. Bu şekilde özellikle 1990'lardan sonra ortaya çıkan farklı aktörlük şekillerini anlamlandırma konusunda literature katkıda bulunmaktadır.

sosyal aktörler gibi geniş bir başlık ele alınmakta ve bireyler de aktörler olarak görülmektedir (Özpek 2019). Kurumsalcı yaklaşımda aktörler içerisinde uluslararası örgütler de ele alınmakta ve işlevleri üzerinde durulmaktadır. Sosyal inşacılıkta ise realizme benzer şekilde en etkin aktörler olarak devletler üzerinde durulmaktadır (Wendt 1987). Wendt’in aktörlük tartışmasına yaptığı katkılar ise Wight (2006) ve Epstein (2013) tarafından aktörlüğün kaynağını sorgulamadan “var” olarak kabul etmesi, verili olarak ele alması nedeniyle eleştirilmiştir. Uİ’de aktörlük tartışması farklı sosyal bilimlerden örnekler alınarak geliştirilmeye devam edilmiştir. Emirbayer (1997) tarafından yapılan aktörlük tartışmasından hareketle Jackson ve Nexon (1999) ilişkisel sosyolojiden ilham alarak ilişkisel Uluslararası İlişkiler alanına doğru adımlar atmışlardır. Uİ’nin temel aktörü olan devletlerin dışında, uluslararası örgütlenmelerin, çokuluslu şirketlerin, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve etkileşimleri alan içerisinde incelenmektedir.

Küresel Yönetişim literatüründe, devlet dışı ve konvansiyonel olmayan aktörlere daha çok yer verilmektedir. Bu yaklaşımda, geleneksel aktörler olan devletlerin öneminin reddedilmesi söz konusu değildir ve merkezi konumlarına dair bir karşı çıkış bulunmamaktadır. Ancak, küresel konularda ‘bir fark yaratma’ potansiyelleri nedeniyle, var olan aktörlere yenilerinin eklenmesi söz konusudur (Weiss, Wilkinson 2014; Barnett, Sikkink 2008). Bu tür aktörlerin meta teorik bir tartışma güdülmeden literatüre eklenmesi Onuf (2016) tarafından manufakturaya (*dry goods*) dönüşmeleri şeklinde eleştirilmiştir. Bununla beraber Weiss, Wilkinson, Barnett, Sikkink, Keohane ve Nye’in aralarında bulunduğu pek çok akademisyen küresel yönetişimde devlet dışı aktörlerin önemine vurgu yapmıştır. Bu ‘aktörler’ içerisinde uluslararası organizasyonlar, hükümet-dışı örgütler, çokuluslu şirketler, düşünce kuruluşları ve ‘diğer unsurlar’ ele alınmıştır. Bu aktörlerin failliklerinin (*agency*) anlaşılabilmesi adına, Emirbayer (1997) kaynağın aktörler arasındaki etkileşimde aranması gerektiğini savunmaktadır. Bu konumlandırma göz önünde bulundurulduğunda failliğin kategorize edilmesi için aşağıdaki gibi bir tablo oluşturmak mümkündür.⁷⁶

Tablo 4. Faillik Tablosu

	a. İlişkilerdeki Faillik	b. Yapı olarak Faillik
1. Bireysel Faillik	İlişkilerin kesişimi olarak insanlar	En alt seviyede tekil bireyler
2. Kollektif Faillik	İlişkilerin kesişimi olarak kolektif aktörler	En üst seviyede tekil kolektif aktörler

⁷⁶ Tablo 4 Hofferbert’in 2019 çalışmasından uyarlanmıştır.

Epstein (2013) disiplin içindeki aktörlük temalı çalışmaların genelde 2B hücresine bulunan gruplamadan geldiğini öne sürmektedir. Devlet en üst seviyede kolektif bir fail olarak değerlendirilmektedir. Fleming (2016: 18) ise bir fark yaratma kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda devletler dışında şirketlere, sendikalara, vakıflara, hükümetlerarası organizasyonlara, isyancı gruplara, uyuşturucu kartellerine, küresel piyasaya ve de uluslararası topluma da araştırmalarda yer verildiğini vurgulamaktadır. Küresel sivil toplum aktörlerinin analiz seviyesi ve temsil kısıtlamaları dikkate alındığında 2A bölmesindeki ilişkilerin kesişimi olarak kolektif aktörlük hücresinde ele alınması mümkündür. Nitekim sivil toplumun kendisi belli amaçlar doğrultusunda ilişkiler kurarken, aynı zamanda kendini yaratan ve değiştiren bir özelliğe sahiptir.

Hofferberth (2019), ilişkisel bir bakış açısı ile farklı teorilerde ele alınan aktörlük tanımları ve farklı yaklaşımlarla kabul edilen failliği değerlendirdiğinde aktörlüğün üç unsuru olduğunu belirtmiştir: etki (*efficacy*), form (*corporeality*) ve niyet (*intentionality*). Yukarıdaki bölümde özellikle devlet-dışı aktörlerin değerlendirilmesini vurgulayan küresel yönetim çalışmalarında görüldüğü gibi bir fark yaratabilme, sisteme etki etme potansiyeli bulunma, normlar ve beklentiler üzerinde etki yaratarak sosyal değişimi tetikleyebilme (ve bu süreçte kendi dönüşümünü sağlamak) failliğin en temel unsuru olarak görülmektedir. Aktörlerin etki yaratabilmesi gerekmektedir. İkinci olarak form özelliği gelmektedir. Form belli bir zaman ve mekana bağlı olmayı ve de bütünün (bu durumda kurumların ya da bireylerin) dış dünya (çevre) ile etkileşime geçebilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Bireyler ya da tekil kurumlar üzerinden bakıldığında form unsuru var olan bir gerçekliği belki de gereksizce vurgulamak gibi görülebilecekken yukarıdaki bölümde bahsedilen kolektif faillikler için biraz daha açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Nitekim bireylerin bir kolektifin parçaları olarak, benzer bir bütünün unsurları şeklinde bir iradeyi belirtmeleri de form içerisinde değerlendirilmektedir (Gilbert 2006). Ancak bir failliğin olabilmesi için sadece mental bir bütünlüğün olması yeterli değildir, aktörün çevre ile bağlantı kurabilmesi de gerekmektedir. Elbette dijitalleşme süreci ivme kazandıkça çevrenin ve bu çevre ile girilen etkileşimlerin de tekrar değerlendirilmesi gerekecektir. Aktörlüğün son unsuru olarak ise niyet unsuru vurgulanmaktadır. Bu niyet, aktörün aktif bir şekilde kontrol uygulayabilmesine işaret etmektedir. Bu kontrolün bir refleks ya da içgüdü olmaması ve belli bir amaca yönelik olması beklenmektedir (Rescher 1996; Gilbert 1989: 24). Bu üç özellik, küresel sivil toplum unsurlarının failliği tartışılırken tek tek ele alınacaktır.

Küresel yönetişimin parçası olan uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları ya da çokuluslu şirketler gibi aktörleri içeren küresel yönetim çalışmaları çoğunlukla vaka odaklı olarak yapılmaktadır. Bu durumda da faillik oluşturulmuş / verili olarak kabul edilmektedir. İlişkisellik üzerinden yapılacak bir çalışma ise bize bu failliğin sonuçlarından ziyade oluşumunu gözlemleyebilmek açısından yararlı olacaktır. Küresel ölçekte yönetişimin tek başına yapılacak bir

görev olmadığı göz önünde bulundurulduğunda (*governing globally is never a solo act*) sürekli yeni oyuncuların ortaya çıkmasını gözlemlemek mümkündür (Finnemore 2014). Ancak küresel yönetim alanındaki tüm bu unsurlar, “aktör” olarak değerlendirilemez. Bu oluşumların incelenebilmesi adına, failliğin kaynaklarının incelenmesi gelecek araştırmalara taban oluşturması açısından faydalı olacaktır. Qin’in (2016) yorumuyla küresel yönetim sürekli değişmekte olan aktörlerin, yasaların olmadığı bir alanda etkileşimlerinden oluşan yapısı nedeniyle (Weiss, Wilkinson 2014; Lake, 2010), ilişkisellik ontolojisinden incelenmek için idealdir. Franke ve Koch’un (2013) da altını çizdiği gibi, faillik tartışmasının yapılması küresel yönetimin karmaşıklığını anlamlandırmak ve de yeni bakış açıları kazanmak açısından yararlı olacaktır. Bu çalışmada da aynı mantıksal akıştan hareketle küresel yönetimin önemli bir parçası olan ve küresel yönetimden daha soyut ve tartışmalı tanımlara sahip olan küresel sivil toplumda yer alan aktörlerin failliklerinin incelemesi yapılacaktır. Bu bağlamda, küresel sivil toplum alanındaki aktörler hakkında belli bir çerçeve verildikten sonra ilişkisellik ontolojisi ve de eleştirel gerçekçilik yaklaşımı ışığında küresel sivil topluma ait olduğu genel olarak kabul edilen unsurların failliği tartışılacaktır.

2.3.2. Küresel Sivil Toplumda Aktörlük

Küresel yönetim tartışmalarında, aktör kavramı işlenen alanın dinamik yapısından ötürü oldukça geniş şekilde ele alınmaktadır. Uluslararası organizasyonlar, hükümet-dışı organizasyonlar, uluslararası sivil toplum örgütleri, düşünce kuruluşları, çokuluslu şirketler ana aktörler olarak kabul edilmektedir. Küresel yönetimin değişken ve kapsamlı doğası ilişkisellik yaklaşımının kullanılması bakımından ideal bir ortam oluşturmaktadır (Qin 2016). Öte yandan alanın soyutluğu ve genişliği, yapılan çalışmaların kümülatif olarak gelişmesinin önüne geçmektedir. Soyutluk problemine ilişkin olarak, yönetimin bölümlere ayrılması ve aktörlük tartışmasının yapılması gelecek çalışmaların oturacağı temeller oluşturma potansiyeline sahiptir. Alanın genişliği problemi bakımından, aktörler üzerinden inşa edilecek bir tartışmada, aktörlerin “niyeti” bir kısıtlama olarak kullanılabilir. Küresel sivil toplum alanı, bölümün devamında detaylandırılacağı gibi, aktörleri ve niyetleri açısından “özel aktörlerin kamu girişimleri” olarak kısıtlanmış bir alan sağlamaktadır. Nitekim küresel ya da ulusal seviyede sivil toplumun ayırıcı özelliği bir kamu amacı için devlet-dışı kurumların faaliyet göstermesidir. Ulusal seviyeden farklı olarak, küresel yönetimin bir parçası olan küresel sivil toplumda yasalar tarafından düzenlenmiş olmak, aranan bir özellik değildir. 5. Bölümde detaylandırılacağı gibi uluslararası alanda tüm ülkelerin kabul ettiği ve KST aktörlerini homojenleştiren bir yasama sistemi bulunmamaktadır. Bu bakımdan bu unsurların, kamu yararı gütmeye, şiddet içermeme, sivil olmayanın ne olduğu gibi ana hatlar üzerinden kategorize edilmesi gerekmektedir (James 2011).

KST, kamu yararı güden ve kamusal olarak nitelendirilmeyen (özel) pek çok aktörü kapsamaktadır. 5.4.2. bölümünde detaylandırılacağı gibi, alanın kendisi sürekli olarak gelişmekte, internet ve diğer telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde aynı amaca, endişelere sahip insanlar küresel ölçekte etkileşim içinde olabilmekte ve beraber bir aksiyon sergileyebilmektedirler (Hall, Schmitz, Dedmon 2019; Owen 2015). Benzer şekilde, kısıtlı bir bölgeye ya da insan grubuna dair bir konu, kürenin her yanına ulaşarak destek toplayabilmektedir (Guo, Saxton 2018). Bu tür gelişmeler, KST alanını güçlendirdiği gibi, bu bireylerin buluşması ile yeni oluşumlara, aktörlere kaynaklık edebilmektedir. Devlet ve piyasanın kontrolleri ve kısıtlamaları, KST gelişiminin evrimini kısıtlamaktadır. Öte yandan zamansal değişimler özellikle 1990 sonrasında KST gelişiminin ele alınabilmesine olanak sağlamaktadır. Küresel sivil toplum Bhaskar'ın (1993) bakış açısı ile ritmik özelliği nedeniyle mekansal-zamansal (*spatio-temporality*) alanda farklı güç dağılımları ve etkileşimler yaratmaktadır.⁷⁷ Bu tür değişimler alanın kendisinin sosyal niteliğini arttırırken, güç dağılımı içerisinde bulunan aktörlerin etkileşimleri çeşitlenmektedir. Bu etkileşimler aynı zamanda alanı değişime uğratan farklı aktörler oluşturmaktadır. Bu bağlamda devlet ve şirketlerin araçlarında (ve bazen yapılarında) değişimler olmakla beraber bu dönüşümden en çok etkilenen alan küresel sivil toplum olarak ortaya çıkmaktadır (Castells 2009). İnternet erişimi KST unsurlarının etkileşimini artırarak ivmesel olarak gücünü ve etki alanını arttırmaktadır. Teknolojik gelişmeler, yeni “vücutların” (*corpus*) oluşabilmesi adına dijital bir ortam sağlamaktadır (Fraussen, Halpin 2018). Bu tür bir altyapı, bir bütünlük / vücut oluşumu açısından coğrafi kısıtlamaları da ortadan kaldırmaktadır. Bu sayede aynı amaca sahip kürenin farklı yerinden bireyler iletişime geçerek aktörler oluşturabilmektedir. Formu ve erişimi geleneksel aktörlere göre farklılaşmış bir aktör grubu ortaya çıkmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken başka bir nokta ise, KST içerisindeki failler incelenirken, metodolojik ulusalcılıktan kaçınılmasının gerekliliğidir. KST alanı parçaların toplamından fazlasıdır. Devlet sınırları içerisinde ölçümlenmeye çalışan KST aktörleri pratikleri ve erişimleri ile devlet sınırını aşan niteliklerinden ötürü devlet seviyesindeki bir metodoloji ile incelendiğinde analiz seviyesi uyumsuzluğu ortaya çıkacaktır. Öte yandan, tek tek aktörlerin belirlenmesi de küresel sivil toplum alanını tanımlamak için yeterli olmayacaktır. Bu noktada eleştirel gerçekçilik bakış açısı kullanıldığında daha kapsamlı bir çerçeve oluşturulması mümkündür. KST alanı içerisinde en temel aktörler olarak öne çıkan sivil toplum örgütlerinin pek çoğu on yıllar öncesinde oluşturulmuştur. İnsani krizler ile ilgilenen Kızıl Haç⁷⁸ ve Oxfam⁷⁹ gibi köklü kurumlar değişikliklere adapte olarak yeni profesyonel savunuculuk

⁷⁷ Bu bölümde KST alanının eleştirel gerçekçilik bakış açısından ele alınmasının nedeni, KST alanının gözlemlenen dışında farklı mekanizmalar ile işlediği temel varsayımdır. Alanın dinamikliği ise sosyal ve teknolojik değişimlere hassaslığı nedeni ile sürekli olarak dönüşüm halinde olmasından ileri gelmektedir. Mekanizmalarda yalanan gelişmeler, aktörlerin güç kapasitelerinde değişime neden olurken, 30 yıl öncesinde var ol(a)mayan aktörlerin de uluslararası alanda rol almasına olanak sağlamıştır.

⁷⁸Kızıl Haç Örgütünün kuruluşu 19. Yüzyıla dayanmaktadır. Bkz: <https://www.icrc.org/en> (Erişim tarihi: 25 Ekim 2024).

⁷⁹ Oxfam Birleşik Krallık'ta 1942 yılında kurulmuştur. Bkz: <https://www.oxfamamerica.org/> (Erişim tarihi: 25 Ekim 2024).

ağlarının parçası olmuşlardır (Hall, Schmitz, Dedmon 2019). Yeni aktörlerin ortaya çıkmasının yanı sıra kurumların içerisindeki ilişkiler de değişim göstermektedir. Örneğin, sivil toplum örgütlerinin artık kampanyaları ‘kullanmadıkları’ ancak kampanyalara destek oldukları görülmektedir.⁸⁰ Faillik bölümünde tekrar ele alınacağı gibi devletlerin ve şirketlerin araçları olarak algılanabilecek oluşumların kendi amaçları doğrultusunda faaliyette bulunarak aktörleşmeye başladıkları gözlemlenmektedir. Bu kapsamda küresel sivil toplum içerisinde incelenen aktörlerden özellikle savunuculuk ağları (*advocacy networks*) önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu alanda değenlendirilebilecek oluşumlar sadece belli bir amaç için oluşturulmakta (*intention*), genellikle bir sosyal medya alanı üzerinden bir “form” göstermekte (*corporeality*), hedeflerine ulaştıklarında (*efficacy*) dağılmaktadırlar. Aktörlüğün bu üç unsuru ele alındığında dijitalleşmenin özellikle ilk iki alanda nasıl büyük bir değişme neden olduğu görülebilmektedir.

KST aktörleri önceki bölümlerde belirtildiği gibi, hükümet ve piyasa dışında faaliyet gösteren aktörler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda ise KST alanının ve aktörlüğün yapılması ilk olarak hükümet ve piyasa alanının aktörlerinin tanımının yapılmasını daha sonrasında ise yapılan bu tanıma dahil olmayan unsurların bir alanda toplanmasını gerektirmektedir. Bu tür bir bağımlılık hem her şeyi hem de hiçbir şeyi tanımlaması açısından konu hakkında yapılan araştırmalara temel oluşturmakta noksan kalmaktadır. Bu nedenle daha sonra kullanılan tüm aktörleri, aktörün bağılılığı ve yapılan aksiyonun hedefi olarak özel ve kamu şeklinde ayıran bir tablo (*initiative / benefit*) daha yararlı olmaktadır. Nitekim James’in (2011) de vurguladığı gibi, KST alanı içerisinde yer alan unsurların ortak özelliklerinden ilki kar amacı gütmemeleri, başka bir değişle kişisel çıkar peşinde olmamalarıdır. Bu tanım aynı zamanda genel olarak küresel sivil toplum örgütlerini tanımlamak için kullanılan “kamu yararı için gönüllülük esası ile oluşturulan organizasyonlar” tanımı ile uyumludur (Skjelsbaek 1971; Feld 1972; Heiss, Johnson 2016)

Tablo 5. Kamu / Özel Faallik Tablosu

Girişimi yapan / girişimden yararlanan	Kamu	Özel
Kamu	Devlet	_81
Özel	Sivil toplum	Şirketler

⁸⁰ Bu noktada kampanyaların sivil toplum örgütü bünyesinden bağımsızlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu bağımsızlaşma eğilimi çalışmanın ‘aktörlük’ bölümünde tekrar ele alınacaktır.

⁸¹ Kamu tarafından kişisel ya da kamu dışındaki üçüncü tarafların çıkarı için yapılan yatırımlar ve aktivitelerin yolsuzluk başlığı altında incelenmesi mümkündür ancak bu çalışmanın sınırları dışında yer almaktadır.

Bu tabloya göre kamu kaynaklı, kamu yararına girişimlerde bulunan aktörlere örnek olarak devletler, özel girişimlerle özel fayda sağlamaya çalışan aktörler olarak şirketler ve özel kaynaklı ancak kamu yararı için girişimlerde bulunan aktörler ise sivil toplum aktörleri olarak kategorize edilmiştir. Bu tür bir gruplandırma küresel yönetim bölümünde aktarılan üç boyutlu yönetim alanları tasarlaması ile de paralellik göstermektedir⁸². Nitekim, Ruggie'nin (2018: 12) altını çizdiği gibi “geniş dünya güç sistemi, en azından iki boyut daha içermektedir.” Ancak önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi, aktörler bu şekilde gruplandırılabilmesine rağmen tüm faaliyetlerinin bu amaçlar doğrultusunda olacağı sonucuna varılmamalıdır. Şirketlerin tüm çalışmaları özel çıkarlar doğrultusunda olmadığı gibi sivil toplum örgütlerinin de özel çıkar elde etmek için yaptığı faaliyetler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak şirketlerin sosyal sorumluluk çalışmaları⁸³ ve STK'ların gelir kazanmak için yaptığı çalışmalar görülebilmektedir⁸⁴.

Bu tablo bir kavramın negatifiyi kullanmadan bir aktörlük şeması çıkarılabilmesi için kullanışlı olmakla beraber yeterli değildir. Bu tablonun da geliştirilebilmesi adına Uİ literatüründeki aktörlük tartışmalarına değinmek yararlı olacaktır. Nitekim disiplindeki modern aktör tanımlaması ve küresel yönetim sisteminde ele alınabilen aktörler zamanla beraber değişim göstermekte ve de bu aktörlerin meşrulukları farklı yaklaşımlardan ele alınabilmektedir. Devletler ve şirketler siyasi ve ekonomik alanlarda kabul edilen meşru aktörler olmakla beraber sivil toplum alanında çoğunlukla sivil toplum örgütleri aktör olarak ele alınmaktadır. Anheier'in (2001) ve küresel sivil toplum yıllığı çalışması kapsamında yapılan ampirik araştırmalarda dikkat çekildiği gibi, sivil toplum örgütlerini incelemek bize bu alan hakkında fikir vermekle beraber, kapsamlı bir anlayış geliştirmek konusunda eksik kalmaktadır.

Farklı KST unsurlarının küresel alanda etkileri olabilmektedir. Norm girişimcilerinin (*norm entrepreneurs*) (Finnemore, Sikkink 1999), USTÖ'lerin ve küresel ekonomik aktörlerin uluslararası politikaya etkileri oldukları farkı çalışmalarda görülmüştür (Keck, Sikkink 2002). Aynı zamanda özellikle realist paradigmada sadece devletlerin bir aracı ya da platformu olarak görülebilen uluslararası örgütlerin de devletlerden bağımsız hareket etme kapasitesi bulunmaktadır (Barnett, Finnemore 2004)⁸⁵.

⁸² Bu üç boyutlu yaklaşım, BM sisteminde bulunan siyasi birinci sektör, örgütün işlevsel olmasını sağlayan, personeli içeren ikinci sektör ve sosyal konular ile ilgilenen ve sivil toplum örgütlerini içeren üçüncü sektör ayrımından uyarlanmıştır. Aynı zamanda Waltz'un “İnsan, Devlet ve Savaş” kitabında belirttiği güvenlik düzeni, ekonomik düzen ve küresel problemlerin çözümü gruplaması ile paralellik göstermektedir.

⁸³ Özellikle çok uluslu şirketlerde CSR (*corporate soocial responsibility*) çalışmalarına önem verilmektedir. Örnekler arasında Johnson & Johnson'ın Yenilenebilir Gelişim kampanyası, Google'ın sosyal sorunlara yönelimi, Coca-Cola'nın sürdürülebilirlik girişi ve Ford'un Karbon nötr ve ödeme eşitliği çalışmaları görülebilir (Digital Marketing Institute 2021).

⁸⁴ Sivil toplum kuruluşları genel olarak kar amacı gütmeyen kurumlar altında ele alınmaktadır. Ancak bir kurumun ana kuruluş amacının kar gütmek olmaması, bahsi geçen organizasyonun kar getiren herhangi bir faaliyette bulunmaması olarak algılanmalıdır. Burada yapılan ayırmda kurumun ana amacının kar gütmek olmaması ancak sadece operasyonel olabilmesi için gerekli parayı elde etmesi anlaşılmalıdır. Greenpeace gibi kuruluşlar ticaret aktivitelerinde bulunurken bu şekilde bir amaç gütmektedir. Bazı kurumlarda, STK'lar kendilerini şirketlerden ayırmak için ikili bir yönetim sistemi kullanmaktadır. Bu kapsamda aynı organizasyon içerisinde sivil toplum faaliyetlerini yürüten bir sistem ve de finansal kaynağı sağlayan ikinci bir sistem bulunmaktadır (Heaslip 2021).

⁸⁵ Bu noktada BM'nin bağımsızlığından örnek vermek mümkündür. Özellikle Hannan döneminden beri kurumun failliği gözlemlenebilir. Buna örnek olarak çevre konularının üzerinde durulması ve R2P çalışmaları verilebilir.

Bu klasik anlamda literatürde ele alınan aktörler yanında, dijitalleşmenin etkisi ile yeni tip aktörler dikkat çekmektedir. Nitekim kürenin farklı yerlerinden bireyler ortak amaçlar çerçevesinde etkileşime geçerek etki yaratacak bir bütünlük gösterebilmektedir. Dijitalleşme ile klasik uluslararası sivil toplum örgütlerinin erişim kapasitesinde artış olmakla beraber temel yapılarında bir değişim olmamıştır. Ancak bu kurumların yanında çoğunlukla sanal ortamda faaliyet gösteren unsurlar da oluşmaya başlamıştır. Bu ayrımı vurgulamak adına bir STK'nın internet aracılığı ile araçlarını geliştirebildiği ama en temelinde bir binaya bağlı olduğu (*brick & clicks*) varoluşunun dijital oluşumuna bağlı olmadığı verisi kullanılabilir. Ancak yeni tür unsurlarda bir ofis ya da fiziksel bir binanın minimal kaldığı ve sanal oluşumun temel oluşturduğu (*clicks & bricks*) da görülebilmektedir (Clark, Themudo 2006)⁸⁶.

Peki, bu yeni oluşumlar küresel sivil toplumun unsurları olmakla beraber bir faillik göstermekte midir? Bu soruya yanıt olarak önceki bölümde örneklendirilen aktörlük tanımlarından Hofferbert'un üçlü yapısı temel alınacaktır. Bu bağlamda küresel sivil toplum içerisinde geleneksel olarak kabul edilen hükümet-dışı örgütlenmeler, vakıflar, özel kurumlar, profesyonel birlikler, sosyal hareketler ve savunuculuk ağları (James 2011) dışında kalan unsurların aktörlükleri değerlendirilecektir. Hudson (2011) bu bakımdan devlet dışı yönetim sistemlerinin, devlet-dışı organizasyonların, devlet ve aile arasında yer alan örgütlenmelerin, vakıfların, hükümet-dışı örgütlenmelerin, ekonomik haklar ve çıkarlar peşinde olan grupların, mesleki örgütlenmelerin, sivil özgürlük faaliyetlerinin ve de sosyal hareketlerin ayrımının yapılmasının gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu unsurlar içerisinde ek olarak, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, sosyal hareketler, 'dotcauses' ve bireyler ele alınmaktadır. Anheier ve Themudo (2002), bu unsurları organizasyonlar, kurumlar ve ağlar olarak üç grupta incelemektedir. Kurumlar içerisinde yer alan medya gibi unsurlar tek bir faal unsurdan ziyade kolektif bir bütünlük göstermektedir. Bununla beraber bireyler gibi pek çok iletişim alanı içerisinde olabilecek unsurların incelenmesi de bu çalışmanın sınırlarının dışındadır. Bu nedenden ötürü inceleme aşamasında sivil toplum örgütleri, sosyal hareketler, kampanyalar ve 'dotcauses' unsurları üzerinde durulacaktır. Her bir unsurun failliğinin incelenmesi olay bazlı olarak kabul edilmektedir. Ancak bu çalışmada, farklı özelliklere sahip unsurlara örnek verilmesi için bu genel başlıklar altında 2025 perspektifinden faillik değerlendirmesi yapılacaktır.

⁸⁶ *Bricks & Clicks* (tuğlalar ve tıklamalar) geleneksel, merkez binasına sahip örgütlenmeleri tanımlamak için kullanılmaktadır. İnternet ve diğer teknolojik gelişmeler bu kurumların araçlarında kullanılmasına rağmen organizasyonun yapısında bir değişiklik yaratmamaktadır. *Clicks & bricks* (Tıklamalar ve tuğlalar) ise yeni nesil, varlığının çoğu dijital olan ve yapıları internete bağlı olan yeni nesil, dijital-yerli örgütlenmeleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

3. ÇERÇEVE

Bir önceki bölümlerde değinilen konular ışığında, bu çalışma küresel sivil toplumun kapsamlı bir okumasının yapılması ve araştırmaların devamlılığının sağlanması için, UDB veri tabanının teknolojik gelişmeler ile paralel olarak ortaya çıkan yeni unsurları da kapsayacak şekilde geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle özellikle aktörlüğün tanımı, aktörler tarafından gerçekleştirilen aktiviteler ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen sonuçların UDB çerçevesine eklenmesi planlanmaktadır. Nitekim bu dinamik alanın incelenmesinde aktör davranışlarının incelenmesi, özellikle eleştirel realizm çerçevesinden bakıldığında, küresel yönetişimin bu boyutun anlamlandırılması için önem arz etmektedir.

Veri tabanı oluşturulması için hazırlanan çerçeve üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde (A) ele alınan kurumun /unsurun failliği değerlendirilmektedir. Bu bölüm içerisinde M. Hofferberth'ün (2019) çalışmasından alınan Form-Niyet-Etki kategorizasyonu⁸⁷ kullanılmaktadır. Form ana başlığının altında, ele alınan aktörün niceliksel ve niteliksel yapısının detaylandırıldığı, aktör türü ve dijitalliği ek tablosu bulunmaktadır. Niyet ve etki alanları, çerçevenin daha sonraki bölümleri olan araçlar ve sonuçlar bölümleri ile paralellik göstermekte ve bu ilişki çalışmanın devamında ele alınmaktadır. Aktörlük bölümüne ek olarak, hukuki durumun tartışılabilmesi ve failliğin detaylandırılabilmesi için hukuki durum (B) sütunu eklenmiştir. Bu bölümün, daha sonra yapılacak olan çalışmalarda bir KST aktörünün ilgilendiği konuların, küreselliğinin ve hukuki durumunun karşılaştırılması ve bu alanlardaki değişimlerin gözlemlenmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Çerçevenin ikinci bölümünü Etki Alanı (C) oluşturmaktadır. Bu alanın amacı ele alınan unsurun uluslararasılık / küresellik ölçütünün değerlendirilmesidir. Çalışmanın önceki bölümlerinde verilen nedenlerden ötürü, bu çalışmada “küresel” sıfatı kullanılmaya karar verilmiştir. Çerçevenin ikinci bölümünde bir unsurun küresel olarak değerlendirilebilmesi için gerekli görülen özellikler incelenecektir. Bu bölüm kendi içerisinde; Destek (C.1.) ve Etkinlik (C.2.) olarak ikiye ayrılmıştır. Destek alanı ele alınan unsurun katılımcıları hakkında bilgileri içerirken, etkinlik alanı ele alınan örnek tarafından yapılan faaliyetler hakkında bilgi içermektedir. Bu ayrım della Porta ve Tarrow'un (2005) sosyal hareketler üzerine yaptıkları çalışmada kullandıkları çerçeveden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu bölüme ek olarak katılımcıların vatandaşı oldukları yerleri⁸⁸ ve faaliyetlerin gerçekleştikleri alanları içeren ek bir küresellik tablosu

⁸⁷ Hofferberth'ün *intentionality*, *corporeality* ve *efficacy* olarak yaptığı gruplama bu çalışmada bu noktadan itibaren, sırasıyla niyet, form ve etki olarak kullanılacaktır.

⁸⁸ Bu bilgiye erişilme yöntemleri C.1 bölümü anlatılırken detaylandırılacaktır. Bağışçıların kişisel bilgilerinin toplanmaması, dijital aktörlere destek veren kişilerin IP adreslerinin toplanması ve kişisel bilgilerin korunması gibi çekinceler bulunmaktadır.

kullanılmaktadır. Son bölüm, incelenen unsurun faaliyet ve stratejilerinin etkisini ölçmek için düzenlenmiştir. Özellikle A bölümü için destekleyici nitelikte olan bu bölüm içerisinde; kullanılan Araçlar (D), Temel Etkinlik Alanı (E) ve Sonuçlar (F) bulunmaktadır. Araçlar bölümü, bir aktör tarafından kullanılan çeşitli uygulamaları içermekle beraber, sütunun anlamlandırılabilmesi adına bu araçların içerdiği şiddeti ve aktivitelerin sıklığını içeren ek bir tablo içermektedir. Temel etkinlik alanı, UDB veri tabanında bulunan etkinlik alanları listesi derlenerek hazırlanmıştır. Bu alanın üst ve alt kategorileri ilgili bölüm içerisinde detaylandırılacaktır. Sonuçlar bölümü, sosyal ve hukuksal sonuç doğrulama kapsamında ele alınmıştır. Bu bakımdan normların yaşam döngüsü modeli (Finnemore, Sikkink 1998) örnek olarak incelenmiştir.

Çerçevede bulunan başlıklar ve seçenekler, aktörlük, küresel sivil toplum, bu toplumun içerisindeki unsurlar ve de norm oluşumları üzerinde yapılan çalışmalar incelenerek oluşturulmuştur. Veriler ele alınan kurumların resmi sitelerinden ve haber kaynaklarından elde edilmiştir. Bu çalışma bir prototip niteliğinde olup, hem seçeneklerin hem de sütunların geliştirilmesine açıktır. Bu alanda yapılan çalışmalardan elde edilen veriler arttıkça, bu tür düzenlemelerin yapılmasının, bu çalışmanın da teorik temellerinden birini oluşturan dinamiklik unsuru açısından elzem olduğu düşünülmektedir.

3.1. Faillik

Aktörlük tartışmaları bölümünde değinildiği gibi devlet dışı aktörler ya tamamen verili bir şekilde aktör olarak kabul edilmekte ya da ana aktörler olan devletlerin araç ve/ya platformları olarak ele alınmaktadır. Örneğin Lake ve Powell (1999) devlet-dışı özellikle devlet-altı aktörlerin, devletin inanç ve tercihlerini oluşturduğunu ve kendi failliği bulunmadığını savunmaktadır. KST alanının unsurları genel olarak devlet-dışıdır ve yönetim aktörleri olarak ele alınmaktadır. Bu bakımdan devlet-dışı aktörlerin failliklerinin, bulundukları alan içerisinde ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Bhaskar'ın (1993) yaklaşımı açısından bakıldığında, KST ritmik özelliği nedeniyle mekansal-zamansal alanda farklı güç dağılımları ve etkileşimleri yaratmaktadır. Değişimler sadece aktörlerin etkileşimlerinde değil, aynı zamanda aktörlerin kendi yapısında gözlemlenmektedir. Bu nedenle zaman unsuru göz önünde bulundurularak alanın ve aktörlerinin genişletilmiş bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

KST, kamu yararı güden ve kamusal olarak nitelendirilmeyen (özel) pek çok aktörü kapsamaktadır. Telekomünikasyon teknolojilerinin gelişmesi ile bu alanda faaliyet gösteren ve uluslararası alanda etkiye sahip 'aktör' olarak değerlendirilebilecek unsurların sayısı hızla artmaktadır. Bireyler, hem aynı ilgi alanlarına sahip bireylerle etkileşime geçerek kendi amaçlarını daha görünür kılabilme (ör: change.org, MoveIt! vb.) hem de dünyanın farklı bölgelerinde yaşananlar hakkında

bilgi sahibi olarak kendi gündemlerine ekleyebilmektedirler⁸⁹. Bu tür gelişmeler, KST alanını güçlendirdiği gibi, yeni oluşumlara/ aktörlere kaynaklık edebilmektedir. Bu aktörler ‘dijital yerliler’ (Fraussen, Halpin 2018), internet bazlı oluşumlar (Tapia, Moore 2014) ya da ‘dotcauses’ (Clark, Themudo 2006) olarak adlandırılmaktadır. Bu grupların katılımcıları (üyeleri) her zaman homojen olmamaktadır. Farklı gruplar, bireyler, örgütlenmeler yarı yapılandırılmış formlar altında birleşebilmektedir. KST alanında bireylerin (gerçek kişiler) ve örgüt / grup (tüzel kişilerin) yanında pek çok ‘şemsiye’ fail bulunmaktadır. Katılımcılarının hepsi ortak bir amaç şemsiyesinde birleşmekte ve kararlar ana kurum tarafından alınmaktadır. Özellikle çevre alanında İklim Adaleti Hareketi - *Climate Justice Movement* (İAH) ya da İklim Adaleti İttifaki ‘*Climate Justice Alliance*’ (İAİ)⁹⁰ örneklerindeki gibi içerisinde hem tüzel hem gerçek kişiler içeren yapılanmalar öne çıkmaktadır. Şemsiye niteliğine sahip unsurlar, KST’nin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmaya dahil edilmeleri amaçlanmaktadır. Ancak değişken yapıları ve etkileri ile ilgili çekincelere çalışmanın devamında değinilecektir.

Yukarıda açıklandığı gibi bu çalışmada aktörlük Hofferbert’ün (2019) üçlü kategorizasyonu üzerinden incelenecektir: etki, niyet, form. Etki başlığında genel olarak ele alınan unsurun bir etki yaratması, dünyayı etkileme potansiyeline sahip olması, kuralları değiştirebilmesi, yeni yapılar kurması ve bu şekilde sosyal değişime etkide bulunması ele alınmaktadır. Niyet, aktörlerin aktif olarak kontrol kullanmaları (Rescher 1996), bir amaç için yapılan bilinçli eylem yapabilmeleri, ortak bir mantığa sahip olmaları şeklinde açıklanmaktadır (Coleman 1990). Eylemlerin arkasındaki motivasyonun içgüdüsel olmaması ve belli bir amaca hizmet etmesi beklenmektedir (Gilbert 1992). Form, bireylerde farklı kimyasal ve fiziksel özelliklere sahip olmak olarak alındığı gibi, failliğin bir zaman ve mekana bağlanması olarak değerlendirilebilmektedir. Bireylerin bir araya gelerek bütüncül bir şekilde, kolektif bir faillik göstermeleri form kıstasını sağlamaları için yeterlidir (Gilbert 2006: 8). Formların fiziksel bir yansımasının olması da aranmaktadır. Bir aktörün çevresi ile etkileşim halinde olabilmesi için aranan bu özellik dijital çevrelerde değişim gösterebilmektedir. Çevrimiçi çevrede başka aktörler ile ilişki kurulabilmesi için dijital bir formun bulunması gerekmektedir.

KST içerisinde faaliyet gösteren aktörler sürekli olarak değişim halindedir ve bu değişim ilerleyen dönemde de devam edecektir. Bu konu ile ilgilenen yazının çoğunda ise önceki bölümlerde vurgulandığı gibi, aktörlük verili olarak ele alınmakta, ontolojik tartışma ise görece az yer kaplamaktadır. Bu çalışmada aktörlerin sahip oldukları failliğin yapı taşlarının belirlenmesi ile ileride

⁸⁹ Örneğin Suudi Arabistan’daki kadın hakları, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları ana başlığı altında dünyanın farklı bölgelerinde ele alınmaktadır. BM bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu’nun başına Suudi Arabistanlı Abdulaziz Alwasil getirilmiştir (Borger 2024). Suudi Arabistan’daki durum Amnesty International ve Stimson gibi uluslararası kurumların sitelerinden takipçilerine duyurulmuştur (Amnesty International 2024; Zadeh 2024)

⁹⁰ Detaylı bilgi için: <https://climatejusticealliance.org/about/> (Erişim tarihi: 20 Ekim 2024).

oluşabilecek yeni unsurların da veri tabanına eklenerek incelenebilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede üzerinde eklemeler yapıldıkça kategorilerin geliştirilmesi ve ek tablolar eklenmesi mümkündür.

3.1.1. Form (corporeality)

Bu bölümde bir unsurun fail olup olmadığının değerlendirilebilmesi için ele alınan unsurun çevresi ile etkileşime geçen bir bütünlüğünün olup olmadığı değerlendirilmektedir (Franke, Roos 2010). Aktörlüğün temel bir özelliği olan form, genel olarak insanlara özgü bir özellik olarak tanımlanmıştır. Öte yandan, insanlardan oluşan grupların bir formunun olduğunu kabul eden yazarlar bulunmaktadır (Gilbert 2006). İnsanlar dışındaki unsurların da aktör olabileceğini kabul eden yazınlarda bir kurumun fiziksel bir binasının, merkezinin olması formun bir çeşidi olarak görülmektedir. Bu çerçevede form geniş tanımı ile kullanılmaktadır. Bu çalışma Uİ disiplini çerçevesinde düzenlemiş olmasından dolayı ele alınan aktörlerin çok az bir kısmını gerçek kişiler oluşturmaktadır (Passoth, Rowland 2015). Gilbert'in (2006) tanımı, sosyal hareketler ve savunuculuk ağları gibi genellikle geleneksel örgütlenmelere dönüşen KST unsurlarının aktör olarak ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Ancak çalışmanın detaylandırılabilmesi adına form alanı altındaki ek tabloda, formun şekli gerçek, tüzel ve şemsiye olarak ayrıntılandırılmıştır.

Form en klasik anlamı ile bir bedene sahip olarak anlaşılmaktadır (Dewey 1931: 306). Ancak bu beden niteliği tam olarak belirlenmemiştir. Formun çevresi ile etkileşimi ve dünyaya etkisi olması beklenmektedir (Clegg 1989: 187-190). Öğrenci kurulu forma sahip olarak örnek verilmiştir. Bu örnek üzerinden değerlendirildiğinde, öğrencilerin ayrı ayrı bedenleri olmasına rağmen öğrenci konseyinin belli bir bedeni yoktur. Ancak, forma sahip aktörlerin ana özelliği; fiziksel, yasal ya da başka türlü birleştirilmiş bir bütünün, çevresi ile etkileşimde olabilmesidir (Emirbayer, Mische 1998). Konsey altında toplanmış öğrenciler ortak kararlar çerçevesinde aynı bütünü temsil ederek çevreleri ile iletişimde bulunabilmektedir ve bu durum onlara ayrı bir faillik kazandırmaktadır. Dijitalleşme çağında, form analog bir bütünlük dışında, sanal olarak oluşturulabilmektedir. Dijital oluşumların (dotcauses, dijital yerler ya da internet temelli oluşumlar) formları geleneksel aktörlere göre oldukça esnektir. Çabuk bir şekilde oluşturulup yine benzer bir ivme ile değişebilir ya da ortadan kalkabilirler. Ancak formların uzun süre kalıcı olması aktörlük altında aranan bir koşul değildir. Bu bakımdan kampanyalar ya da dot.org gibi dijital unsurlar aktörlük değerlendirmesinin dışında bırakılmamalıdır.

Bu bölümde, teknolojinin gelişmesi ile özellikle metaverse'ler gibi alanlarda çevrimiçi bir bütünlüğü bulunan ve başka unsurlar ile etkileşime geçebilen unsurların dijital bir formu olduğu kabul edilmektedir. KST ve internet ilişkisinin incelendiği bölümde detaylandırıldığı gibi internet, KST aktörlerinin sadece erişimini ve işleyişini kolaylaştıran bir araç değil aynı zamanda aktörlerin yapısını da etkileyen bir gelişmedir. Günümüzde faaliyet gösteren sivil toplum aktörlerinin büyük bir bölümünün dijital varlığı, fiziksel varlığına oranla çok daha büyüktür (ör: McLibel, UFPJ vb.). Bu bakımdan sadece

fiziksel olarak bir bütünlüğü olan (*bricks*) unsurlar dışında, oluşumunun çoğunun dijital olduğu ancak küçük bir fiziksel varlığı bulunan (*clicks and bricks*) unsurların da veri tabanına dahil edilebilmesi amaçlanmaktadır (Clark, Themudo 2006)⁹¹. Bir önceki bölümde yapılan faillik tartışmaları dikkate alınarak aşağıdaki tablo elde edilmiştir (Tablo 5). Tekil satırı özel bireyleri ve kurumları içermektedir. Hukuki terimlerle gerçek kişiler ve tüzel kişiler bu satıra aittir. Grup satırı homojen olarak birden fazla parçanın birleşimini temsil etmektedir. Hukuki olarak bir tanımların olması şartını içermemektedir. Grup bu bağlamda spesifik olarak sosyal grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Sosyal gruplar ise belirli yapılar ve bu yapıların kurallarına uyan ve bu yapının parçası olan bireyler topluluğu olarak ele alınmaktadır. Şemsiye gruplaması altında, bu unsurun temsil ettiği ögeler arasında heterojenlik bulunmaktadır. Bireylerin, grupların ya da örgütlerin aynı organizasyon altında yer alması özelliği aranmaktadır. Örneğin 1980 yılında *Animals Australia*⁹² (Avustralya Hayvanları) kırktan fazla başka grubu ve 1.5 milyon bireyi temsil etmektedir (Fraussen, Halpin 2018: 8). Şemsiye yapılar içerisinde bağlı olan kurumlar, merkezden görece bağımsız ve belli bir otonomi alanına sahiptir (Scholte 1999). Reel satırında fiziksel / analog bir formu olan aktörler incelenecektir. Bireyler, şirketler, örgütler bu kolonda yer almaktadır. Dijital bölümünde formunun çoğunluğu sanal olan unsurlar incelenecektir. Dijital yerliler, kampanyalar, yapay zeka temelli içerik üreticileri gibi unsurlar bu alan içerisinde listelenecektir.

Tablo 5. Form Değerlendirme Tablosu

	1. Reel	2. Dijital
a) Tekil		
b) Grup		
c) Şemsiye		

A1 bölümü gerçek ve tüzel kişilere yöneliktir. Uİ disiplininin konusu ve KST aktörü olan bireyler, örgütler ve şirketler bu kutucuk içerisinde değerlendirilmektedir. A2 bölümü tekil ancak dijital bir bedenselliği olan unsurları kategorize etmek için kullanılacaktır. Dijital yerli şirketler ya da örgütler

⁹¹ *Bricks and clicks* ilk olarak analog / fiziksel bir formu bulunan geleneksel kurumları tanımlamak için kullanılmıştır. Bu kurumlar daha sonra dijitalleşme sürecine girerek kullandıkları araç ve stratejileri dijitalleştirmişlerdir. *Clicks and bricks* olarak tanımlanan ikinci grup ise ilk olarak dijital ortamda varlık göstermeye başlamıştır. Belli bir etki alanına sahip olduktan sonra, özellikle yasal nedenler ile, operasyonlarını yönetebilecekleri, sanal varlıklarına oranla oldukça küçük fiziksel merkezlerini oluşturmuşlardır.

⁹² Bkz: <https://animalsaustralia.org/>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2025).

bu alanda yer alacaktır. B1 alanı sosyal hareketler gibi unsurları içerecektir. B alanında en önemli ayrım yukarıda bahsedildiği gibi bu grup yapının temelini dijital olup olmadığıdır. Bu bakımdan her unsurun ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir, varlığının ve aktifliğinin çoğunluğunun dijital olduğu saptanan unsurlar B2 kutusunda gruplanacaktır. Şemsiye oluşumlar, incelenmesi ve kategorize edilmesi açısından en büyük zorluğu teşkil eden alandır. Diğer satırlardan farklı olarak şemsiyelerin spesifik bir hukuki tanımı bulunmamakta ve içerikleri sürekli olarak değişim göstermektedir.⁹³ Şemsiye oluşumların çoğu dijital bir forma sahip olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, İklim Adaleti Hareketi (İAH), gerçek ve tüzel kişileri bünyesinde barındırmakla beraber, başka unsurlarla etkileşimde oldukları esas bütünlükleri dijitaldir. Bu nedenle C1 bölümü henüz boş bırakılacaktır. Nitekim şemsiye içerisindeki unsurlar ayrı ayrı reel olarak değerlendirilse de bu şemsiyenin kendisinin reel olması zorunluluğunu doğurmamaktadır.

Çerçeve tablo içerisinde bu bölüm var/yok ve dijital/reel kombinasyonları ile var-reel, var-dijital ve yok şeklinde üç gruba ayrılmıştır. KST bağlamında ele alınan unsurların, A1, B1, B2 ve C2 bölümlerinde yer alınması öngörülmektedir.

3.1.2. Niyet (*intentionality*)

Bir KST unsurunun aktör olarak değerlendirilebilmesi adına ikinci özelliği, unsurun kendine ait bir amacının, diğer bir deyişle ‘niyetinin’ olmasıdır. Bir unsurun niyetinin belirlenmesi görece basittir. Ele alınan unsurun kendi beyanı olan bir amacının olup olmadığı incelenmektedir.⁹⁴ Bu bakımdan herhangi bir kurumun bildirilerine bakılması yeterli olacaktır. Kurumların barışı sağlamak, insan haklarını korumak, sürdürülebilir kalkınma sağlamak gibi geniş çerçeveli amaçları olabilmekle beraber, Yuvarlakçay’ın kurtarılması⁹⁵, kara mayınlarının kaldırılması gibi görece spesifik amaçları da olabilmektedir. Bu bölümde bir kurumun amacının niteliği değerlendirilmeyecek sadece varlığı irdelenecektir. Amaçlara yönelik daha detaylı çalışma çerçevesinin 5.5. (D) Temel Etkinlik Alanı kısmında yapılacaktır. Bu bölümde bir unsurun niyetinin olup olmadığının belirlenmesi için dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta bulunmaktadır: Amaçların zaman içerisindeki değişimi ve ele alınan unsurun araçsallaştırılması.

⁹³ Şemsiye oluşumlarda her zaman aynı aktivitelerin yapılması ya da aynı ideolojilerin takip edilmesi gözlemlenmemekle beraber, bir şemsiye altında olduklarını kabul etmeleri ve de üçüncü taraflar açısından aynı amaca yönelik çalışan tek bir unsur olarak görülmeleri nedeni ile bu kategori eklenmiştir.

⁹⁴ Bir kurumun başka kurumlar ile ortak çalışması ya da ortak amaçlara sahip olması detaylandırılabilir. Ancak sadece ortak amaçlara sahip olunması kurumun kendi niyetinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu bölüm özellikle finansman açısından başka bir şirkete ya da hükümete bağlı olan unsurların elenmesi amacı ile oluşturulmuştur.

⁹⁵ Yuvarlakçay, Muğla’da Akfen Holding’in HES Projesine karşı köy halkı ile başlayan hareket kısa zamanda ülke çapında dikkat çekmiştir. 2010 yılında Holding projeden vazgeçmiştir (WWF 2010).

İlk olarak, amaçların zaman içerisinde değişim göstermesi pek çok kurumda gözlemlenebilen bir durumdur. Kurumlar etkinlik alanlarını genişletebilir ya da daraltabilir. Tek bir parkın korunması ya da suyunun temizlenmesi ile başlayan bir örgütlenme çevrenin daha geniş ölçekli olarak korunması için aktivitelerini ve misyonunu geliştirebilir. Örneğin Minamata Sözleşmesi Japonya'nın Minamata Kentindeki cıva zehirlenmesi vakaları ile başlamıştır. Dünya kamuoyunun dikkatini çeken olay, cıva kullanımı ve atık kontrolü hakkında 128 ülke tarafından imzalanan ve 12 ülke tarafından kabul edilen bir anlaşma ile sona ermiştir (ÇŞİDB 2024). UFPJ⁹⁶ kendini barış ve düzenin sağlanması amacına sahip olarak tanımlamaktadır. Ancak ilk etkinlikleri, ABD içerisinde düzenin sağlanmasına ve Amerikan dış politikasında barışçıl bir strateji izlenmesine yöneliktir. Daha sonra kendi içerisinde oluşturduğu kampanyalar aracılığı ile kurumun kendisi de ulusaşırı bir nitelik kazanmış ve Güney Kore gibi farklı ülkelere yönelik minik kampanyalar içeren bir yapıya bürünmüştür. Bu bakımdan hep aynı genel temaya sahip olmakla beraber, ABD içerisinde düzen ve barışı sağlanmasından, küresel anlamda barış ve düzenin sağlanması gibi bir dönüşüm geçirmiştir. Amacın değişmesi genel olarak bu alanda (A.2.) bir değişiklik yaratmayacak olmakla beraber, zaman ve değişim unsurlarının da göz önünde bulundurulması ve gerekli güncellemelerin yapılması gerekmektedir. Tam tersi bir şekilde, ideolojik olarak geniş bir şekilde temel taşları atılan bir örgütlenme, daha spesifik ve küçük faaliyetler ile kendi etkinlik alanını daraltabilir. GreenPeace gibi büyük uluslararası sivil toplum örgütlenmelerinin farklı ülkelerde şubeler açarak, genel olarak o ülke özelindeki konularla ilgilenmesi de bu şekilde özelleşmelere örnek olarak verilebilir.

İkinci olarak değinilmesi gereken konu ise araçsallıktır. Tespit edilmesi zor olmakla beraber başka bir aktörün aracı olarak kullanılan unsurların, niyetinin olmadığı kabul edilecektir. Herhangi bir kurumun otonom olup olmadığının, özellikle kompleks ilişki ağlarının çok yaygın olduğu günümüzde, belirlenmesi görece güçtür. Bu konunun incelenebilmesi için genel olarak organizasyonel bağlar, ideolojik bağlar ve ekonomik bağlar bakış açılarının kullanılması mümkündür. Organizasyonel bağlar bölümü, aktörlük tartışmalarında ele alınan kamu ve özel ayrımına dayanmaktadır. Herhangi bir şekilde kamu kurumlarına 'bağlı' olan (ör: gençlik kolları, AFAD vb.) unsurlar, bu çalışma kapsamında özel aktörler içerisinde yer almamaktadır. Dolaysısı ile sivil toplum aktörlerine dahil edilmemektedir. Özel şirket ya da kurumlara bağlı olan unsurlar için de benzer bir durum geçerlidir. Organizasyonel olarak başka bir kurumun çatısı altında olan unsurların, ana kurumun niyetlerini takip ettiği dolaysıyla otonomisi olmadığı varsayılmaktadır. Kar amacı güden bir kuruma bağlı olan unsurlar bu nedenle sivil toplum içerisinde yer almamaktadır. Son olarak, büyük organizasyonlara bağlı şubeler (ör: WWF Türkiye Ofisi) ana kurumdan ayrı aktörler olarak değerlendirilmemektedir. Sadece ana kurum aktör olma özelliğine sahiptir.

⁹⁶ United for Peace and Justice (UFPJ) bkz: <https://www.unitedforpeace.org/> (Erişim tarihi:22 Eylül 2024).

İdeolojik bağlar, şemsiye yapılanmalar ve din / siyasi ideolojiler içerisinde iki şekilde ele alınmaktadır. Belli bir dinin misyonerliğini yapan, din adı altında yardım kampanyaları düzenleyen ya da bir siyasi parti ismi altında etkinlik gösteren unsurlar (ör: GHEB⁹⁷, *The Salvation Army*⁹⁸(Selamet Ordusu), *Living Water International*⁹⁹, *Food for the Hungry*¹⁰⁰(Açlar için Yemek)), bu daha büyük aktör ya da kurumların araçları olarak değerlendirilebileceğinden ötürü gri bir alan oluşturmaktadır. Dini değerler, ele alınan kurumun ortak kültürü olarak değerlendirilebilir. Bu durumda bu ideolojinin ana kurumu ve incelenen unsurun ilişkisinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Benzer şekilde siyasi partilerin gençlik kolları gibi oluşumlar bu alanda “0” olarak değerlendirilecektir. Bir unsurun niyetinin olması adına bir kurumun belli bir amacı olmasının yanı sıra bu amaçta otonom olarak güncelleme yapabilme, bu amaca yönelik kullanılan araç ve söylemlere bağımsız karar verebilme kabiliyeti aranmaktadır. Bu bakımdan siyasi oluşumlar görece kolay sınıflandırılabilirken dini oluşumlar daha kompleks bir alan oluşturmaktadır. Tamamen çalışma dışında bırakılmaları planlanmamakla beraber niyetlerinin, unsurlar üzerinden teker teker değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim Kızıl Haç gibi kurumlar dini bir kişilik ile tanınmakla beraber kiliseden görece otonom bir yapıya da sahiptir. Bu bakımdan bir kurumun dini özelliğinin kurum için kullanılan bir sıfat mı yoksa kilise ya da bahsi geçen dinle ilgili organik bir yapıya mı sahip olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.

İdeolojik ve organizasyonel ilişkilerin yanında, araçsalılık başlığı altında ekonomik çekinceler bulunmaktadır. Bu bakımdan bu bölüm, çerçevenin üçüncü bölümünde yer alan amaçlar sütunu ile ilişkilidir.¹⁰¹ KST aktörlüğü bölümünde ele alındığı gibi ekonomik kaygıları bulunan, özel çıkar için çalışan kurumların bu çerçevede incelenmemesi gerekmektedir. Ekonomik bağlar değerlendirildiğinde özellikle çokuluslu şirketler ile ilişkilerin ve finansman kaynaklarının araştırılması gerekmektedir. Genel olarak bir kaide verilemeyecek olmakla beraber, sivil toplum aktörlerinin finansal kaynaklarına önceki bölümde değinilmiştir. Sivil toplum örgütleri kar amacı gütmeyen, bağış ve gönüllülük ilkeleri ile işlevlerini gerçekleştiren aktörler olarak ele alınmaktadır. Finansal olarak bir unsurun başka bir kuruma bağlı olup olmadığının tek tek örnekler üzerinden incelenmesi gerekmektedir. Finansal olarak başka bir kuruma bağlı olan unsurların ‘niyetlerinin’ riske girmiş olması mümkündür. Özellikle insan hakları örgütlenmelerine yönelik pek çok eleştiri bulunmaktadır. Bu bağlamda, insani yardım, yardım endüstrisi ile eş anlamalı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Polman 2010; Rieff 2002). Elbette

⁹⁷ Young Men’s Christian Association: <https://www.ymca.int/> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024).

⁹⁸ The Salvation Army International: <https://www.salvationarmy.org/> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024).

⁹⁹ Living Water International <https://water.cc/> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024).

¹⁰⁰ Food for the Hungry: <https://www.fh.org/> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024).

¹⁰¹ Bu bakımdan dini ve siyasi odaklı grupların (ana kategoriler içerisinde yer alan 5. meta-konular / din ve 9. devlet/siyasi amaçlı kurumların sisteme işlenmesi için teker teker değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir çözüm olarak bu unsurlar tamamen çalışma dışı bırakılabilir.

herhangi bir kurumun etkinliklerinin ve ekonomik ilişkilerinin başka kurumlardan izole edilmesi özellikle ele alınan bu konu içerisinde mümkün değildir.

Kurumların transparanlığına ve yalan beyanda bulunmadıklarına da güvenmek gereklidir. Toplum ve KST aktörleri arasındaki güven büyük önem arz etmektedir. GreenPeace¹⁰² ve Kızıl Haç¹⁰³ skandalları bireyler ve KST kurumları arasındaki güveni sarsmış olmakla beraber, bu örnekleri alanın tamamına atfetmemek gerekmektedir. Finansal kaynaklar araçsallık unsuru ile yakından ilişkilidir. Nitekim belli bir kurum ya da kişiden finansal kaynak sağlayan bir KST aktörünün, kendi finansöründen bağımsız hareket etmesi şüphe ile karşılanmaktadır ayrıca kendi finansal çıkarı için hareket eden bir kurumun KST içerisinde ele alınmaması gerekmektedir. Ancak idealde bu şekilde tablolanan durum gerçekte bu şekilde yansımadığından her örneğin kendi özelinde dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Çerçeve tabloda bir unsurun niyeti 0 ve 1 olarak kodlanmıştır. Araç olarak belirlenen unsurlar 0 ile belli bir yönelimi ve belirgin bir amacı olan unsurlar ise 1 ile işaretlenmektedir.

Bir kurumun / unsurun niyeti ilk olarak kendi açıklamalarından hareketle incelenecektir. Bu bakımdan ele alınan unsurların, örneğin örgütlerin ya da kampanyaların, kendi sayfalarında belirttikleri amaç ve hedefler dikkate alınacaktır. Bu hedefler oldukça çeşitlilik göstermekte ya da çok genel kalabilmektedir. Örneğin Yuvarlakçay'ın kurtarılması için yürütülen kampanya¹⁰⁴ sadece Yuvarlakçay'a yönelik olması bakımından oldukça yerel ve sınırlı bir niteliğe sahiptir. Ancak bu örgütün çevrenin korunması genel şemsiyesi altında ele alınması mümkündür. Örgütlenmelerin kendi deklarasyonlarının yanı sıra, Uluslararası Dernekler Birliği '*Union of International Associations*' (UDB)¹⁰⁵ veri tabanında kayıtlı bulunan örgütlerin amaçları bölümü dikkate alınacaktır. Niyet başlığı altında amacın detaylı bir incelemesi yapılmamakla beraber, deklare edilmiş bir amaç paralelinde yapılan aktivitelerin¹⁰⁶ olması niyet unsurunun 1 olarak değerlendirilmesi için yeterli olacaktır.

¹⁰² GreenPeace International 2014 yılında bütçesini yönetmekte yaşadığı sorunlar ile gündeme gelmiştir. Bu skandal aynı zamanda 3milyonluk bağışların uluslararası para piyasalarında kaybedilmesi skandalı ile birleşmiştir (Oltermann 2014; Vaughan 2014).

¹⁰³ Amerikan Kızıl Haç'ın 2010 Haiti depremi sonrasında topladığı bağışların (yaklaşık 500 milyon dolar) nasıl harcandığı konusunda şüpheler ortaya çıkmıştır ve örgütün prestiji sarsılmıştır (Sullivan 2015; Sullivan, 2016).

¹⁰⁴ Yuvarlakçay'ı koruma platformu, Yuvarlakçay'da yapılması planlanan HES'e karşı olarak ortaya çıkan bir topluluktur. Topluluk şemsiye bir yapıya sahiptir. Bu topluluk içerisinde Pınar köy halkı gibi bireylerin yanı sıra çevre bölgelerde kurulmuş pek çok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bkz: <https://www.yuvarlakcay.org/index.php/hakkimizda/> (Erişim tarihi: 31 Mayıs 2024).

¹⁰⁵ Bkz: <https://UDB.org/data/subject?page=41> (Erişim tarihi: 31 Mayıs 2024).

¹⁰⁶ KST aktörlerinin aktivitelerinin listelenesi ve gruplandırılması D. araçlar bölümünde yapılacaktır.

3.1.3. Etki (efficacy)

“...başka türlü mümkün olmayan şeyleri gerçekleştirmektir” (Deutsch 1970: 34)

Dahl'ın (1957) güç tanımına göre etkilemek, başka aktörlerin durumlara olan etkisini belirleyebilmek olarak ele alınmıştır. ‘Etki’ özelliği bir unsurun çevresinde bir etki bırakıp bırakmadığını ölçmektedir. KST aktörlerinin, özellikle STK’nın görevleri ve etkileri 1990’larda görülür şekilde artı göstermiştir. Örneğin Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Dünya Zirvesi) belgesinin bir bölümü tamamen STK’ların rolüne ayrılmıştır (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 29). KST aktörleri, herhangi bir normun döngüsünde oluşum, yayılma, kabul ve uygulama gibi çeşitli aşamalarda rol alabilir. Belli bir konuda farkındalık yaratabilir, norm girişimciliğinde rol alabilir, yasama sürecine dahil olabilir ve sonrasında kabul edilen bir yasama uygulanması aşamasında yardımcı olabilirler. Bu bakımdan etki başlığı, çerçeve tablonun (F) Sonuçlar (5.6) bölümü ile ilişkilidir. Bu sütun altında bir kurumun elde edebileceği sonuçlar norm girişimciliği, hukuki düzenlemeler, farkındalık yaratmak ve belirsiz olarak sıralanmıştır. Norm girişimciliği bölümünde plastik torba kullanılmasının azaltılması, geri dönüşüm yapmanın gerekliliği gibi yasal olarak bir zorunluluk barındırmayan ancak gündelik hayatta ‘kural’, ‘yapılageliş’ olarak değişiklik yaratan sosyal normlar yer almaktadır. Hukuki düzenlemeler bölümünde, kara mayını kullanımının yasaklanması, kadınlara sürüş hakkı verilmesi gibi ulusal ya da uluslararası seviyede yeni yasal düzenlemeler ile zorlayıcı sonuçları olan etkiler yer almaktadır. Farkındalık yaratmak, yeni bir norm yaratımı ya da yasal düzenleme olmamasına rağmen toplumun dikkatini belli bir konuya çekmeyi amaçlamış ve başarmış kurumlar için kullanılacaktır. Belirsiz bölümü ise çalışmanın bu noktasında öngörülmemiş sonuçlar ile karşılaşılması halinde geliştirilmesi için bırakılmıştır. Sonuçların gruplanması; farkındalık yaratmak, farkındalık yaratılan konu hakkında toplumsal kurallar oluşturmak ve en son olarak hukuki sonuçlar doğurmak şeklinde “normların yaşam döngüsü” çerçevesinde incelenmesi de mümkündür (Frantz, Pigozzi 2018).¹⁰⁷ Bu bağlamda ‘amacını tamamlayan’ ya da bu çalışma çerçevesinde hukuki sonuçlar doğurmayı başaran ya da yeterli destek bulamayan unsurların varlığının sona ermesi ya da yeni bir amaca yönelmeleri öngörülmektedir. Bu açıdan, hareketle bu son aşamayı başaran unsurların “öldüğünü” söylemek de mümkündür. Bu nedenle niyet bölümü incelenirken zamanlamaların verilmesi gerekmektedir. Özellikle kampanyalar gibi spesifik ve kısa süreli amaçları olan kurumlar bu tür bir yaşam döngüsüne sahip olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden bu kategori C.2.2. ‘amacın vadesi’ alanı ile bağlantılıdır. Öte yandan, amacın vadesi ya da elde ettikleri sonucun niteliği bu alan içerisinde bir önem arz etmemektedir. Çerçeve tabloda etkililik alanı 0 ve 1 şeklinde kodlanmıştır. Etkisi olduğu gözlemlenmeyen unsurlar 0, etkisi

¹⁰⁷ Normların yaşam döngüsü olarak bu çalışmada Frantz ve Pigozzi’nin (2018) gruplamasından yararlanılarak yaratım (creation), aktarım (transmission), tanımlama (identification), içselleştirme (internalization), baskı (enforcement) ve unutma (forgetting) aşamaları esas alınmıştır. Bu aşamalar içerisinde bu çerçeveye spesifik olarak tanımlanma farkındalık yaratma bölümüne norm yaratımı içselleştirme ve aktarım bölümüne, baskı ise hukuki sonuçlar doğurma bölümüne paralel olarak ele alınmıştır. Bu bakımdan bu uyarılma normların sadece ortaya çıkış bölümü incelenmiştir. Norm oluşumu sağlandıktan sonra uygulama takibinin yapılması çalışma kapsamında yer almamaktadır ancak sonuçlar bölümünde kısaca değinilmiştir.

olduğu gözlemlenen unsurlar ise 1 ile işaretlenmiştir. (F) Sonuçlar bölümü geliştirildikten sonra bu bölümün geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Bir kurumun etkili olması aynı zamanda ne kadar güvenilir olduğuna bağlıdır. Organizasyonlar tarafından hazırlanan yıllık raporlar ve şeffaflık stratejileri, destekçiler ile iletişimin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu sayede daha fazla finansal destek toplanabilmekte ve etki alanı genişletilebilmektedir (Jacobs, Wilford 2010; van Zyl, Claeyé 2019). Hengevoss'un (2023) çalışması bir kurumun programının etkinliği değerlendirilirken şeffaflığının önemli olduğunu ve yüksek transparanlık seviyelerinin kurumun etkililiğini artırdığını savunmaktadır. Bu çalışmada benzer şekilde bir kurumun etkililiği ele alınırken, kurumun iç denetim mekanizmaları ve raporlamaları birincil kaynaklar olarak ele alınacaktır.

Yukarıda belirtilen üç alt başlıktan hepsinde 1 değeri alan (A bölümünün toplamı 3 olan) unsurlar, çalışmanın devamında aktör olarak değerlendirilecektir. Aktör olarak değerlendirilmeyen unsurlar, araçsallıklarının değerlendirilmesi açısından tabloda bırakılabilir ancak son analiz bölümüne eklenmeyeceklerdir.

3.2. Hukuki Durum

Bu bölüm çerçeve yapıları ana hesaplamalara dahil değildir. Aktörlerin hukuki durumlarının eklenmesinin amacı, aktörlük tartışmasına derinlik kazandırmaktır. Bu bakımdan gerçek ve tüzel kişiler arasında net bir ayrım yapılabilmesi ve A bölümünde kullanılan aktörlük tartışması ile beraber okunabilmesi amaçlanmaktadır. Bu ayrımın, sosyal hareketler, kampanyalar ve geleneksel örgütler arasındaki farkı belirginleştirmekte kullanılması hedeflenmektedir. Ancak bu bölümde özellikle şemsiye yapıların detaylandırılması gerekmektedir. Bu yapı içerisinde gerçek ve tüzel kişiler ve hukuki kişi statüsü bulunmayan unsurlar farklı konumlandırmalarla eş zamanlı bulunmaktadır. Bu bölüm tablonun ilk bölümünde yer alan cisimsellik bölümünde birey/şemsiye/grup seçenekleri ile ayrıntılandırılmıştır. Gerçek ya da tüzel kişi olarak tanımlanamayan unsurlar “yok” şeklinde listelenecektir. Bu bölümden çıkan sonuçlar ek bilgiler olarak kullanılacak ancak son analiz bölümünde aktörlerin hukuki statüleri bir etken olarak değerlendirilmeyecektir.

Bu bölüm içerisinde not edilmesi gereken başka bir alt başlık ise herhangi bir aktörün meşruluğudur. Meşruluk araçlar bölümünde daha derinlemesine tartışılacak olmakla beraber, gayrimeşru kurumların hukuki bir statüsünün bulunmaması bu başlık altında değerlendirilecektir.

3.3. Etki Alanı

Bu bölümde bir aktörün etki alanı değerlendirmeye tabii tutulmuştur ve etki alanı çerçevesinin C bölümünü oluşturmaktadır. Bu başlık altında incelenmek istenen ana özellik, ele alınan unsurun uluslararasılık/küresellik niteliğidir. Özellikle della Porta ve Tarrow'un (2005) sosyal hareketler üzerine yaptığı çalışmadan hareketle, etki alanı incelenirken bu oluşuma katkı sağlayanların (destekçi / katılımcıların) ve etki yaratılmak istenen konunun ayrı olarak incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu bakımdan etki alanı başlığı “destek (C.1)” ve “etkinlik (C.2)” olarak iki gruba ayrılmıştır. Destek kategorisi altında bu unsur ya da kurum ile etkileşim halinde olan ve bu unsurun çatısı altında belirlenen amaç için aktivitelerde bulunan bireyler ve gruplar ele alınacaktır. Bu katılımcıların yerleşim alanları (C.1.1.) ve katılımcıların sayısı (C.1.2.) iki alt başlık altında incelenecektir. Katılımcıların yerleşim alanı, ulusal ve uluslararası olarak iki seçeneğe bölünmüştür. Ulusal sekmesi altında katılımcıların/üyelerinin ele alına kurumun merkezi ile aynı ülkeden olan unsurlar listelenecektir. Uluslararası katılımcıları olan örgütlenmelerde ise katılımcıların salt çoğunluğunun farklı ülkelerin vatandaşları olmaları beklenmektedir. Bu şekilde katılım açısından herhangi bir unsurun “uluslararası” olma statüsü ele alınabilecektir. Katılımcıların çoğunluğu başka bir ülkenin vatandaşı olan kurumlar uluslararası olarak kategorize edilecektir. İkinci alt kategoride katılımcıların sayısı bilgisi girilecektir. Etkinlik alanında da benzer bir şekilde, bir unsurun hedef olarak belirlediği alanlar incelenecektir. Bu amaçla bu bölüm, “alan” ve “süre” olarak ikiye ayrılmıştır. İlk kısımda ele alınan kurumun ilgilendiği konunun sınırlarının kurumun merkezi ile aynı ülke içerisinde olup olmadığı ve coğrafi olarak ilgilendiği alanın genişliği değerlendirilecektir. İkinci kısımda ise belirtilen amacın gerçekleşmesinin ne kadar sürebileceği (vadesi) değerlendirilecektir.

Tarrow ve della Porta'nın (2005) çalışmalarında belirttikleri gibi uluslararası, ulusaşırı ve küresel sıfatlarının kullanılması konusunda devam eden bir tartışma bulunmaktadır. Uluslararası, bir ulusa ait bir kurum ile bir ya da daha çok başka ulusa ait kurumlar arasındaki ilişkileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bakımdan başka ülke vatandaşları olan üyeleri bulunan kurumların dahil olduğu bir alanın tanımlanması açısından bu kullanım yetersiz olmaktadır. Ulusaşırı tanımı ise devlet sınırlarını aşan üyeleri ya da aktiviteleri olan en az iki ülkede üyesi ya da etkinliği bulunan kurumlar için kullanılmaktadır. Bu bakımdan KST aktörlerinin çoğunluğu bu tanıma uymaktadır. Küresel ise bütün dünyayı ilgilendiren ve bütün dünya genelinde katılımcıları / aktiviteleri olan kurumları tanımlamaktadır. Della Porta (2005) küresel tanımının kullanılmasını bir trendin devamı olarak değerlendirirken, aktivitelerin büyük bir çoğunluğunun tam anlamıyla küresel olamayacağına dikkat çekmiştir. Bu bakımdan amacı tüm dünyayı ilgilendirmeyen kurumların küresel olarak değerlendirilememesi gerekmektedir. Kaldor (2003)'un açıklamasından hareketle Selchow ve Moore (2012) yazılarında ‘küresel’ kullanımının nedeninin 1989 sonrasında küreselleşen dünyada sivil toplumu tanımlamak olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada küresel sivil toplum bir alanı tanımlamak için kullanılmasından ötürü, uluslararası sistem ya da ekonomik rejimler örnekleri gibi tüm küredeki

hükümet ve piyasa dışı aktiviteleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Aktörler açısından ise Tarrow ve della Porta'nın yaklaşımı geliştirilerek ek bir tablo oluşturulmuştur. Bölüm sonunda değerlendirilecek bu tablo dahilinde aktörler; ulusal, ulusaşırı ve küresel olarak üç grup şeklinde değerlendirilecektir.

Son olarak üzerinde durulması gereken nokta ise burada herhangi bir aktörün etki alanının küreselliği değerlendirilirken, KST alanına yönelik bir değerlendirme olmamasıdır. Sivillik tartışmasında olduğu gibi küresel tanımlı bir alanı tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bakımdan bir aktörün kendi etki alanının küresel olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği ayrı bir sorgulamaya tabii olacaktır. KST tartışmaları ilk başladığında savunulduğu gibi küresel sıfatı bu kavramın ortaya çıktığı web 2.0¹⁰⁸ dönemine dayanmakta, her konunun ya da aktörün küresel bir niteliği olması beklenmemektedir. Küreselleşme dönemi ile bağlantılı olarak ve bu bağlamda ortaya çıktığını vurgulamak için kullanılmaktadır. Küreselleşme kavramının kullanımının detaylı tartışması (5.3.3.) bölümünde yapılacaktır.

3.3.1. Destek

Aktörlük bölümünde değinildiği gibi KST içerisinde yer alan aktörler kamu kuruluşları tarafından tamamen finanse edilmemekte, bireylerin özel katkıları ile aktivitelerini gerçekleştirebilmektedirler. Bireyler bu kurumlara üye olarak, görünürlüğünü artırarak, üyelik ücreti dışında bağışta bulunarak ya da faaliyetlerde gönüllü olarak katkıda bulunmaktadır. Verdikleri emek ve destek türlerine göre üyelerin / destekçilerin kurum ile zayıf ya da güçlü bağları olabilmektedir (Budabin, Puce 2018: 743-744). Finansmanın bağışlara bağlı olması özellikle küçük çaplı örgütlenmeler için sorun yaratmakta, sivil toplum alanının piyasalaşması tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bu durumda sivil toplum örgütleri arasında rekabet artmakta, ya da örgütlenmeler ticari gelir elde etme yönünde ilerleyebilmektedir (Eikenberry, Kluver 2004: 132-135)¹⁰⁹. Farklı organizasyonlar bu sorunun çözülmesi adına farklı organizasyonel şemalar geliştirmişlerdir. GreenPeace gibi örgütlenmeler kurumun bir kısmını gelir getirmesine ayırırken diğer bölümü ise '*not for profit*' olarak organize edilmiştir.¹¹⁰ Bazı örgütlenmeler ise özellikle hükümetlerin ilgi alanlarına giren konularda kısmi olarak devlet yardımı alabilmektedir. Ancak bu iki çözüm de kurumun tüm finansmanının sağlanması için yeterli olmamakta, ana desteği olarak algılanmamaktadır. Sivil toplum

¹⁰⁸ Web 2.0 ve Web 3.0 orijinal internet altyapısını (Web 1.0) geliştirilmiş hallerini belirtmek için kullanılmaktadır. Web 2.0, O'Reilly Media tarafından ilk olarak 2004'te kullanılmaya başlayan bir kavramdır ve ikinci nesil internet hizmetlerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu hizmetler, internet kullanıcılarının ortaklaşa paylaştığı toplumsal iletişim sitelerini, vikileri, iletişim araçlarını vb. içermektedir.

¹⁰⁹ Piyasalaşmanın sivil toplumun yapısı, stratejileri ve kullandıkları araçlar olmak üzere farklı şekilde etkileri bulunmaktadır. Bu kavram siyasal ve kültürel ortama, yazarların normatif eğilimlerine göre çeşitlilik göstermektedir (Mankell, Johan 2019).

¹¹⁰ Hükümet-dışı ve kar amacı gütmeyen kurumlar kendi içlerinde *non-profit* ve *not-for-profit* olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk grubun organizasyonel yapısı şirketlere benzemektedir. İkinci grupta ise kendi işleyişini sağlamak için dahi kar elde etme amacı bulunmamaktadır, tamamen gönüllülük esası ile fonksiyonlarına devam etmektedirler (Fraraccio 2024).

örgütlenmelerinin ve bu çalışmanın konusu olan KST unsurlarının ana finansman / destek kaynağı olarak özel bireyler / siviller ele alınmaktadır. Destek başlığı altında ana finansman kaynağı değil, üyeler ve ya imzacılar değerlendirilecektir. Bu alanın amacı bir unsurun tabanının genişliğinin sınırları hakkında bilgi edinilmesidir. Destek alanının genişliği ve yoğunluğu bilgilerinin etkinlik alanı ile birleştirilerek başta kurumun küreselliği olmak üzere, amaçları ve etkinlik sıklığı gibi alanlarda veri ele edilmesi amaçlanmaktadır.

5.3.1.1. Katılımcıların Yerleşim Alanı

Della Porta ve Tarrow'un (2005) çalışmasından alınan örneklerle oluşturulan bu bölümde bir sivil toplum unsurunun ilgilendiği alan/durumdan bağımsız olarak, kurulduğu ülkeden ya da başka ülkelerden destekçilere sahip olabildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, bir sivil toplum örgütünün uluslararası niteliği değerlendirilirken katılımcılarının vatandaşları oldukları ülkelerin bilgisinin eklenmesi, bu unsurun küresellik seviyesinin belirlenmesinde yardımcı olacaktır. Bu alanda katılımcıların salt çoğunluğuna göre ulusal ya da uluslararası seçenekleri arasında seçim yapılabilecektir. Destekçilerinin salt çoğunluğunun vatandaşlığı ele alınan kurumun merkezinin bulunduğu ülke ile aynı olan kurumlar 'ulusal' olarak kodlanacaktır. Salt çoğunluğun merkezden farklı ülkelerin vatandaşı olduğu durumlarda ise bu kurum 'uluslararası' olarak kodlanacaktır.

Bu alana dair bilgiler eklenirken, incelenen unsurun kendi beyanı ele alınacaktır. Destekçiler, bir örgüte üye olabildiği gibi, sadece bağış yapabilir ya da bir yürüyüşe katılmak ya da bir gönderiyi paylaşmak gibi kişisel bilgilerini paylaşmayı gerektirmeyen aktivitelerde bulunabilirler. DYKV, ICBL, UFPJ gibi kurumlar üyelik aşamasında bireylerin kişisel bilgilerini talep etmektedir. Ancak özellikle bağış yapılması gibi durumlarda destekçinin vatandaşlığının bilinmesi mümkün değildir. Bu bakımdan, destekçilerin uluslararası olup olmadığı değerlendirilirken ele alınan unsurun üyelerine dair verdiği beyan dışında, farklı ülkelerde şubelerinin olup olmadığı değerlendirilecek ve C.1.1. bölümüne eklenecektir.

5.3.1.2. Katılımcı Sayısı¹¹¹

Bir unsurun etki alanının belirlenebilmesi için katılımcılarının sayısı büyük bir önem taşımaktadır. Pek çok kampanyada belli bir katılımcı / imzacı sayısı başarı kriteri olarak

¹¹¹ Herhangi bir unsurun katılımcı sayısı zaman içerisinde değişmektedir. Bu değişimin yansıtılabilmesi adına bu bölüm özelinde ya da çerçevenin kendisine zamanı belirten bir bölüm eklenmesi gerekmektedir. Çerçevenin kendisine eklenmesi durumunda (F) Sonuçlar bölümü ile bağlanması gerekecektir.

sayılabilmektedir.¹¹² Aynı şekilde uluslararası sivil toplum örgütleri katılımcı sayılarını reklam kampanyalarında, kendi meşruiyetlerini destekler biçimde kullanmaktadır. Konunun ve katılımcı sayısının bir kuruma kattığı meşruiyet konusu 5.4.1 bölümünde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Özellikle kampanyalar gibi belirli bir imza sayısına ulaşılmasının amaçlandığı KST unsurlarında, elde edilen sayı ‘etki’ unsuru ile bağlantılıdır. Çok sayıda kişiye ulaşmanın tek başına bir kurumun başarısını sağlayacağı savunulabilmektedir. Ayrıca erişimin artması kurumun savunduğu konunun görünürlüğünün artması ve kurumun finans kaynaklarının çoğalması açısından da önem arz etmektedir.

Çerçeve tabloda C.1.2. bölümünde 0 ve 1.000.000 + arasında yedi grup oluşturulmuştur. Örneklerin eklenmesi ve çerçevenin geliştirilmesi ile bu alanlar revize edilerek daha anlamlı istatistiksel kategoriler oluşturulması amaçlanmaktadır.¹¹³ Aynı zamanda katılımcı sayısı işlenirken zaman boyutu ile beraber ele alınmalıdır. Bu bakımdan kurumların kategoriler arasında geçiş yaptığı zamanlar da not edilecektir.

3.3.2. Etkinlik

Etkinlik başlığı altında, herhangi bir unsurun etkinliklerini gerçekleştirdiği alan ve hedeflenen amaca ulaşılması için tahmini olarak ne kadar süre gerektiği değerlendirilecek ve tablonun C.2. bölümüne işlenecektir. Bu etkinliklerin çapı, bu unsurun küresel yönetimdeki yeri ve etkisine dair değerlendirme yapılabilmesi açısından yardımcı olacaktır. Yapılan etkinliklerin sınırlarının ne olduğu da destek alanı gibi bir unsurun küreselliğinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Örneğin katılımcıları sadece tek bir ulusa (ABD) ait olan ancak yardım etmeyi planladıkları bölge başka bir ülkede bulunan unsurların¹¹⁴ uluslararasılık değeri, sadece ait olduğu ülke içinde aktif olan bir sivil toplum unsurundan farklı olacaktır. Ayrıca başarılması umulan sonucun, kısa süreli net hedefleri olan ya da uzun süreli sürekli olarak takip edilmesi gereken bir hedef olup olmadığının ayrımının yapılması etki alanının ölçülmesi açısından yararlı olacaktır. Örneğin ICBL, barış genel başlığı altında, sadece kara mayınlarının kullanımının durdurulması ve var olan kara mayınlarının temizlenmesi gibi belli bir amaca sahiptir. Bu bakımdan bu amacın kısa süreli olarak değerlendirilmesi mümkündür. Ancak ulaşılması arzu edilen hedefin küresel bir nitelik taşıması, kısa sürede erişilmesini engellemektedir. Bu amaca erişilebilmesi için belirli hukuki prosedürlerin tamamlanması ve ülkelerin rızası ile sistematik bir

¹¹² Bu başlık altında <https://www.change.org/> gibi spesifik bir amacı olmayan fakat başka pek çok kampanyanın başarıya ulaşması için platform sağlayan unsurlar da incelenebilmektedir.

¹¹³ C.1.2. bölümünde yer alan 0-100 seçeneği bünyesinde sadece başka örgütlenmeleri içeren bu nedenle niteliği yüksek ancak katılımcısı az şemsiye oluşumların ya da McLibel gibi aslında 2 gerçek kişinin irade beyanı etrafında gelişen unsurların ayrılabilmesi için eklenmiştir ancak bu bölüm de revize edilecektir.

¹¹⁴ Örneğin UFPJ’nin çoğu etkinliği ABD sınırları içerisindeki konuları ilgilendirmekle beraber, temel amacı olan barış ve adalet kapsamında başka ülkeler ile ilgili alt kampanyalar da yürütmektedir. Kore kıtası ile ilgili genellikle Amerikan-Koreli katılımcıları bulunan ancak Kore’de barışın sağlanması için çalışmalar yapan bir alt grupları bulunmaktadır. (bkz.: <https://www.unitedforpeace.org/campaigns/korea-peace-network/>)

temizleme organizasyonu düzenlenmesi gerekmektedir. Öte yandan bu amaç asla tamamlanamayacak ve sürekli ilgilenilmesi gereken bir konu değildir. Bu nedenle bu unsurun amacı orta vadeli olarak nitelendirilmektedir. Etkinlik alanına dair bilgiler tablonun C.2.1 alanında, etkinliği vadesi ise C.2.2 alanında işlenecektir.

5.3.2.1. Etkinlik Alanı

Etkinlik alanı bölümünde bir unsurun ilgilendiği konunun geçtiği ve kurumun faaliyetlerinin etkilediği alan kastedilmektedir. Bu alan çevre gibi genel bir konu ile ilgili olmakla beraber bir ülkenin belli bir bölgesini, coğrafi bir bölgeyi, bir kıtayı ya da genel ekosistemi ilgilendirir nitelikte olabilmektedir. Bu alan, bu unsurun hangi paydaşlarla ortak çalıştığını ya da çalışabileceğini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu sekmenin kategorileri hazırlanırken uluslararası ilişkilerin analiz düzeylerinden yararlanılmıştır¹¹⁵. Ek olarak ulusal bölümü kurumun merkezi ile farklı olabileceğinden, bu farkı belirleyebilmek için ikiye ayrılmıştır. Bu bağlamda bir unsurun ilgi alanı için kurulduğu ülkenin ya da sadece başka bir ülkenin sınırları içerisinde kalan sorunlarla ilgilenen unsurlar “ulusal” olarak nitelendirilecektir. Ancak kurumun merkezi bir ülkede yer alıp, kurumun ilgilendiği alan başka bir ülke sınırları içerisinde ise ulusal(Y) etiketi kullanılacaktır.¹¹⁶ Aynı ülke içerisinde yer almasına rağmen o ülkenin küçük bir bölümünü ilgilendiren yerel problemlere yönelik kurulan kurumlar ise yerel bölge olarak kategorize edilmiştir. Balkanlar, Orta Doğu, Fildişi Sahilleri gibi daha büyük bölgelere yönelik çalışmalarda bulunan örgütler, “bölgesel” olarak kategorize edilecektir. Son olarak spesifik bir bölge içermeyen ancak kara mayınlarının yasaklanması, iklim değişikliği, barış, nükleer silahların yasaklanması gibi spesifik coğrafi bir alana bağlı olmayan ama geniş amaçlara sahip unsurlar küresel olarak işlenecektir.

Bu nedenle tablonun C.2.1. bölümünde yerel bölge, ulusal, ulusal (Y), bölgesel ve küresel olmak üzere 5 alan bulunmaktadır. Bu alana ait veriler kurumların kendi aktivite raporlarından derlenecektir. Diğer bölümlerde olduğu gibi bu alan içerisinde de zaman unsurunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim kurumların amaçlarının zamanla değişmesi mümkündür. Bu alan C.1.1. bölümü ile beraber değerlendirilecektir. İki bölümün birleştirilmesi ile oluşturulan küresellik değerlendirmesi bu çalışmanın 5.3.3. bölümünde yer almaktadır.

5.3.2.2. Etkinlik Vadesi

Bu alanda aktörün hedeflediği amaca ulaşılmasının ne kadar süreceği listelenmektedir ve tablonun C.2.2. sütununda düzenlenmiştir. Bu kolondaki seçenekler kısa vadeli, orta vadeli ve uzun

¹¹⁵ Faruk Sönmezoğlu'nun kitabında belirttiği beş aşamalı analiz düzeyi çalışması fonksiyonel ve bölgesel alt sistemler ayrımı yapılmadan alınmış ancak devlet aşaması ele alınan kurum ile aynı ya da farklı olması farkının belirtilmesi için ikiye ayrılmıştır (Sönmezoğlu 2012).

¹¹⁶ Ulusal başlığındaki (Y), “Yabancı” kısaltması olarak kullanılmıştır.

vadeli olarak üç gruba ayrılmıştır. İlk grup içerisinde kısıtlı ve belli bir hedefe yönelik amaçlar listelenmektedir. Kısa vadeli içerisnde McLibel, Yuvarlakçay gibi çok özel bir alana yönelik protestolar ve oluşumlar bulunmaktadır. Bu kategorinin özelliği amacın net ve kısa süre içerisinde tamamlanabilir ya da kaybedilebilir olmasıdır. Nitekim McLibel tek bir dava çerçevesinde genişlerken, Yuvalakçay ise bu bölgede HES projenin durdurulması ile ilgilidir. Dava sonuçlandığında ya da proje iptal edildiğinde / tamamlandığında oluşumların hedefi de ortadan kalkmış olacaktır. İkinci kategoride, kara mayınlarının yasaklanması gibi spesifik ancak küresel seviyede olması ve hukuki süreçler tamamlansa dahi tüm temizleme işlemlerinin tamamlanmasının zaman alacağı orta vadeli amaçlar bulunmaktadır. İlk iki grubun ortak özelliği bu amaçların sınırlı olmasıdır. Bu hedefler “tamamlanabilir” niteliktedir. Orta süreli ve uzun süreli amaçlar arasındaki temel ayrımı da bu “tamamlanabilirlik” oluşturmaktadır. Nitekim uzun süreli amaçlar içerisinde, “eşitlik” “barış” “adalet” gibi spesifik bir çözümü ya da sonu olmayan ancak sürekli olarak bu amaçlar doğrultusunda çalışma ve adaptasyon gerektiren amaçlar bulunmaktadır.

Bu alanın ek bir tablosu olarak faaliyet frekansı ve hedefin vadesi alt tablosu oluşturulmuştur. Etkinlik frekansı ele alınan kurumun hangi sıklıkla bir etkinliği düzenlediğini ifade etmektedir. Günlük, haftalık, aylık, yıllık ve düzensiz olarak beş kategoriye ayrılmıştır. Her gün gösteri düzenlemek ya da çevrimiçi bildiri yollamak gibi faaliyetlerde bulunan unsurlar ilk kategoride yer alacaktır. Yapılan etkinliklerin kaydına ele alınan kurumun kendi beyan ve raporlarından ulaşılabılır. Bir kurumun amacının vadesi ve etkinlik süresi arasında ilişki incelenerek elde edilen verinin yapılan faaliyetlerin etki kapasitesinin yorumlanması için kullanılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamdaki verilerin Araçlar ve Sonuçlar bölümü ile beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer bir tablonun her incelenen kurum adına Araçlar/Frekans şeklinde düzenlenmesi mümkündür ancak bu çalışmanın içerisinde zaman kısıtlamaları nedeniyle yer almamaktadır. Bu alanın, ele alınan kurumun faaliyetlerini verisel olarak incelenmesi ve katılımcı sayısı ve elde edilen sonuçlar bölümü ile beraber okunması hedeflenmektedir.

Tablo 6: Etkinlik Süresi

C.2.2. Etkinlik Süresi			
Frekans/Vade	1. Kısa	2. Orta	3. Uzun
a. Günlük			
b. Haftalık			
c. Aylık			
d. Yıllık			
e. Düzensiz			

3.3.3. Küresellik Değerlendirmesi

Küreselleşme önceki bölümlerde de değinildiği gibi Uİ alanında yeni bir kavram olmamakla beraber, özellikle 1990’lardan beri ölçek, hız ve bilişsellik açılarından büyük değişimlere neden olmuştur (Kinnvall 2004). Ekonomik ağların yayılmasının yanı sıra, teknolojik gelişmeler sosyal bağların artmasına ve insanlar arasındaki mesafe algılarının değişmesine neden olmuştur. Bu bölümde, küreselliğin KST aktörlerinin erişimi üzerindeki etkileri irdelenecektir. Bilişsel değişimler bağlamında önce çıkan ilk olgu insanların dünya kavrayışının değişmesidir. Ele alınan konuların ölçekleri artmasına rağmen algısal olarak mesafeler azalmıştır. İnsanlar dünyayı daha küçük olarak görmekte ve kürenin başka bir yerinde olan ekonomik, politik ve sosyal konuları kendi günlük hayatları ile bağdaştırmaktadır. Bu yakınlık çeşitli iş birliklerinin kurulmasına olanak sağlamaktadır (Buchan, Grimalda 2011). Sivil toplum aktörlerinin etki alanı bu paralelde giderek genişlemektedir. Yerel ya da bölgesel bir konu hakkında dahi kürenin farklı yerlerinden destek toplama imkanları bulunmaktadır. #BLM¹¹⁷ bu konuda yakın zamandaki en büyük örneklerden biridir. Ele alınan konuların ölçeğinin büyümesi alanın küresel sivil toplum olarak değerlendirilmesi için normatif bir temel oluşturabilmekle beraber, bu alanda faaliyet gösteren tüm aktörler için benzer bir anlam ifade etmemektedir.

Sivil toplum aktörlerinin büyük bir kısmı, faaliyetlerine ilk olarak yerel ya da ulusal ölçekli olarak başlamaktadır. Daha sonrasında, özelleşmiş alanlardaki uzman kişilerin arasındaki ilişkiler sayesinde sınır-ötesi bağlar kurabilmektedirler (Sikkink, Keck 1998: 8). Bu bakımdan bir aktörün uluslararası ve küresel nitelik kazanabilmesinin, ulusal örgütlenmelerin desteklenmesi ve geliştirilmesi ile mümkün olabileceği çıkarımına varılması mümkündür. Bu nedenle bir aktör incelenirken zaman unsurunun her aşamada göz önünde bulundurulması gerektiğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Della Porta ve Tarrow Tablo 7’de¹¹⁸ çok katmanlı bir yönetim modelinin dinamiklerini inceleyebilmek için uluslararası ve ulusal fırsat yapılarını incelemiştir.

¹¹⁷ *Black Lives Matter (#BLM)* bu bağlamda kökeni ABD olan ve spesifik olarak Amerikan toplumunun dokusuna has bir olgu olarak ele alınmaktadır. Benzer durumlar farklı ülkelerde görülebilmeye rağmen bu durum oldukça özeldir. Ancak durumun özgünlüğü dünyanın çeşitli yerlerinden destek almasının önüne geçmemiştir (Shaw, Kidwai 2020; BBC 2020).

¹¹⁸ Bu tablo della Porta, Tarrow’un (2005: 156) çalışmasından alınmıştır.

Tablo 7: Dinamik Çok Katmanlı Yönetişim

Ulusal / Uluslararası	Açık	Kapalı
Açık	Insider/outsider işbirliği modeli	Demokratik açıklık / uluslararasılaşmaya karşı koruma
Kapalı	Boomerang modeli	Aktivizm olanakları çok azalmış durumda

Yukarıdaki tablodan çıkarılan sonuçlar, hangi hareketlerin zaman içerisinde uluslararası nitelik kazanabileceklerini belirlemek için tasarlanmıştır. Bu tablo ek kaynak olarak çalışmaya eklenmiş olmakla beraber, aktörün kendi küresellik seviyesini değerlendirmede kullanılmamaktadır. Zaman içerisinde etki alanını ve küresellik seviyesini değiştiren aktörlerin incelenmesi için eklenmiştir.

Destek ve faaliyet alanlarının değerlendirilmesine yönelik olarak aşağıdaki tablo hazırlanmıştır(Tablo 8). Bu bölümde ayrı bir sütun olarak çerçeve tabloda bulunmamakla beraber, tabloya girilen bilgilerden hareketle bir unsurun küreselliğinin değerlendirilebilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle ana çerçevenin C.1.1. bölümü ve C.2.1 bölümü değerlendirilecektir. Bu iki bölüm de ele alınan unsurların küresel niteliği hakkında bilgi içermektedir. İncelenen unsurun küresellik seviyesinin değerlendirilmesi açısından ikisinin ortak değerlendirilmesinin daha net bir bilgi edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 8. Küresellik Değerlendirme Tablosu

Etki/ Katılım	1.Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge	0	1
b. Ulusal	0	-
c. Ulusal (Y)	1	1
d. Bölgesel	1	2
e. Küresel	1	2

Tablo 8’de 0-2¹¹⁹ skalası kullanılmıştır. 0 küresellik seviyesi 0 olan ve ulusal olarak değerlendirilebilecek sivil toplum örgütlerini içermektedir. 2 ise tamamen küresel sivil toplum unsuru olarak değerlendirilebilecek öğeleri tanımlamak için kullanılmaktadır. 1 değerine sahip unsurlar ulusaşırı özellik taşımaktadır ve küresel sivil toplum alanı içerisinde hareket etmekle beraber küresellik seviyesi orta olarak değerlendirilmektedir.¹²⁰ Bu tablodan hareketle katılımı ulusal olan ve amaçları aynı ulusu veya o ulusun bir bölgesini içeren kurumlar “ulusal” olarak değerlendirilecektir. Katılımı uluslararası olan ve bölgesel ya da küresel amaçlara sahip unsurlar küresel olarak değerlendirilecektir. Bu tablo üzerinde durulması gereken son nokta ise ulusal/uluslararası (b2) noktasıdır. Bu alan katılımcıların uluslararası olması nedeniyle tek bir ülkeye ait değildir. Bu nedenle herhangi bir ulusu ilgilendiren amaçları olan tüm unsurlar c2 alanında değerlendirilecektir.

3.4. Araçlar & Metotlar

Sivil toplum aktörlerinin izlediği stratejiler, hükümetlere göre farklı pozisyonlarda bulunabilmektedir. Sivil toplumu, insan güvenliği ve insan hakları çerçevesinde devlet iktidarı karşısında faaliyet gösteren bireyler ya da gruplar olarak değerlendirmek mümkündür. Devletin gücünü dengeleyici bir işlevi bulunmaktadır (Gellner 1994: 5). Sivil itaatsizlik, baskı gruplarının oluşturulması, protestoların düzenlenmesi bu tür faaliyetler içerisinde yer almaktadır. Ancak kullanılan diğer araç ve metotlar ele alındığında sivil toplum, hükümetle beraber çalışabilen ve kamu yararı temelinde iş birliği yapabilen bir kurum olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim sivil toplum devletten destek alabilir, devletin sağladığı servislerin bir kısmının sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir (Cheng, Mohamed 2010). Bu farklı ilişki şekillerinin hepsi, sivil toplum kurumlarının farklı stratejiler ve araçlar kullanmasına neden olmaktadır. KST özelinde ise sivil toplum, tek bir hükümet ya da otorite ile değil farklı hükümetler, uluslararası organizasyonlar ya da şirketler ile etkileşim halindedir. Bu nedenle kullandıkları araçlar ve stratejiler, özellikle erişim açısından ulusal sivil toplum kuruluşlarından farklılaşmaktadır.

KST aktörleri yumuşak güç kullanarak etkinlik göstermektedir. Genel olarak, kamuoyunu, politik liderlerin ve özel sektör temsilcilerinin karar alım aşamalarını etkileme ve uygulama aşamalarına destek olma amaçlarına sahiplerdir. Bu amaçlara ulaşabilmek için faaliyet alanlarını güçlendirmeleri

¹¹⁹ 0-2 skalası bu aşamada küreselliğin farklı değerleri olarak düşünülmüştür. İstatistiksel veri elde edilmesi aşamasına geçildiğinde 0-1 aralığına çevrilecektir.

¹²⁰ Bu alanda kavramsal bir tartışma yapılarak uluslararası, ulusaşırı ve küresel terimlerinin bir karşılaştırılması yapılması mümkündür. Bu bakımdan uluslararası genel olarak devletlerarası ilişkilere yönelik olarak kullanıldığından bu alana uygun değildir. Ulusaşırı ise devlet sınırlarını aşan toplumsal hareketler için kullanılmasından dolayı özellikle 1 ile değerlendirilen alanlar için uygun olacaktır. Tüm dünyayı ya da geniş bir bölgeyi ilgilendiren konular ele alındığında ise küresel terimi tercih edilmektedir. Bu bakımdan 2 ile işaretli bölümlerin küresel olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

gerekmektedir. 1990'lara kadar sivil toplum örgütlerinin ağ kurma girişimleri bulunmakla beraber, görece sınırlı bir etki kapasiteleri vardır (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 11). Ağlarını geliştirmek ve güçlendirmek için kullandıkları pek çok farklı metot bulunmaktadır. Bu metotlar içerisinde ikna etmek, arabuluculuk, geri bildirim vermek, hizmet sağlamak gibi çeşitli alt kollar bulunmaktadır (James 2011). Bu yöntemler ve stratejiler zaman içerisinde, teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimlerle çeşitlenmektedir. Çevrimiçi imza kampanyaları, e-mail yolu ile bilgilendirme, tartışma ve bilgi platformları oluşturma yeni geliştirilen araçların bir kısmıdır. Bu çeşitlilik, KST aktörlerinin farklı demografilerle etkileşim halinde olabilmelerine ve etki alanlarını artırmalarına yardımcı olmaktadır. Seçilen strateji ve bu bağlamda kullanılan araçlar, KST aktörlerinin amaçlarına göre çeşitlenmektedir. Araçlar, protestolardan çevrimiçi bilgi ağlarına, sivil itaatsizlik faaliyetlerinden kamu bilgilendirme toplantılarına kadar farklılık göstermektedir. Söylem ve pratikler bölümünde ele alındığı gibi, fiziksel eylemlerin yanı sıra, sivil toplum örgütlerinin normatif ve sembolik pek çok aracı bulunmaktadır (Massari 2021). Devlet sınırlarını aşan faaliyetlerde bu tür araçların öne çıktığı görülmektedir.

Ulus aşırı aktivizmi sivil toplum savunuculuk ağları ve direk aktivizm olarak iki başlık altında incelemek mümkündür. Bennet (2004: 212-213) bu iki farklı grubun kullandığı taktikleri stratejik kampanyalar (*strategic campaigns*) ve kalıcı kampanyalar (*permanent campaigns*)¹²¹ olarak iki grupta incelemektedir. Stratejik kampanyalar sınırlı siyasal amaçlara yönelik ve belli organizasyonların öncülüğünde düzenlenmektedir. Kalıcı kampanyalar ise tek bir politik amaç ile kısıtlı kalmamakta, farklı alanlara yönelik olabilmektedir. Genel olarak sosyal medya platformları üzerinden yayılma özelliği gösterdiklerinden hiyerarşik bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle bu tür kampanyaların başlatılması ve sonlandırılması stratejik kampanyalara göre zordur. Kullanılan araçlar, sadece tek bir stratejiye ait olmamakla beraber, kullanım şekilleri farklılık göstermektedir. Özellikle kalıcı kampanyalarda, sürdürülebilirliğin sağlanması için iletişim araçları elzemdir. Stratejik kampanyalar da etki alanlarını güçlendirmek adına çevrimiçi alanlardan yararlanabilmektedir. Örneğin Yuvarlakçay'ı¹²² koruma platformu, destekçileri kapsamında yerelden ulusala taşınmış stratejik bir kampanyadır. Hareket internet üzerinde kurdukları platform ve destekçilerin sosyal paylaşımları ile büyüyebilmiştir. Yuvarlakçay üzerinde bir hidroelektrik santrali kurulmasına karşı olarak gelişen durum, santral yapısının durdurulması ile başarılı olmuş ve dağılmıştır. Çevrimiçi araçların kullanılmasına örnek olarak kendi siteleri içerisinde, “yapılması planlanan hidroelektrik santraline ve bu amaçla yapılmakta olan doğa ve ekosistem tahribatına HAYIR!” ve “Dere Soykırımına HAYIR” şeklinde iki adet imza kampanyası yürütmüşlerdir. Bu kampanyalar, daha büyük bir çevre hareketine dönüşmemiş, HES projesi

¹²¹ Stratejik kampanyalar, büyük STK'lar ya da şirketler tarafından amaçlarına ulaşmak için kısa süreli olarak oluşturulan projeler olarak örneklendirilebilmektedir. Kalıcı kampanyalar ise bu çalışma çerçevesinde aktörlüğü sorgulanan KST unsurları içerisinde yer almaktadır.

¹²² Hareket ile ilgili detaylı bilgi için: <https://www.wwf.org.tr/?1168/bizsordukyuvarlakcayanlatti>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2024).

sonlandırılınca dağılmıştır. Araçlar bölümünde ele alınacak olan kampanyalar bu şekilde, kendinden büyük bir kuruma bağlı olan, kendi karar mercileri, strateji belirleme kapasiteleri ve üst kurumdan bağımsız amaçları olmayan araçlar olarak tanımlamaktadır.

Çerçevenin (D) Araçlar bölümünde aktörlerin amaçlarına ulaşmak için kullandığı araçlar listelenecektir. Bu araçlar, protestoların düzenlenmesi, imza toplanması, konferans düzenlenmesi, bildiri yayınlanması, uygulamalara yardım edilmesi gibi geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu nedenle çalışmanın bu aşamasında, araçlar bölümü kategorilere ayrılmamıştır. Bu bölüm doldurulurken internet taramasının yanı sıra, araştırılan kurumlar ile iletişime geçilerek araçların çeşitlendirilmesi planlanmaktadır. Çalışmanın ilerleyen süreçlerinde kullanılan araçların ana kategorilere ayrılması ve frekanslarına göre verileştirilmesi planlanmaktadır.

Araçlar bölümüne ek olarak, tek tek tüm araçların incelenebilmesi için Frekans/Vade tablosu eklenmiştir (Tablo 9). Bu tablo KST aktörü olduğu kararlaştırılan unsurların aktivitelerinin detaylı incelenebilmesi için ek bir tablo olarak düzenlenmiştir. Vade bölümü çerçevenin C.2.2. Faaliyet Vadesi kategorizasyonundan alınmaktadır ve aynı şekilde kısa, orta uzun olmak üzere üç seçenek içermektedir. İncelenen aktörün vadesi bu bölüme işlenecektir. Frekans bölümü beş adet kategori içermektedir: günlük, haftalık, aylık, yıllık ve düzensiz. Bu bölüm ele alınan aracın hangi sıklıkla kullanıldığını belirlemek için hazırlanmıştır. Bir kurumun farklı araçları için ayrı tablolar düzenlenmesi öngörülmüştür. Örneğin aynı kurumun günlük olarak yaptığı sosyal medya paylaşımları, haftalık gönderdiği bültenler, aylık yapılan toplantılar ya da yıllık düzenlenen protestolar için farklı tablolar düzenlenmektedir. Düzensiz bölümü ise aynı tip aracın aynı sıklıkla kullanılmadığı durumların kaydedilebilmesi için bulunmaktadır.

Tablo 9. Araçların Frekans ve Vade Değerlendirmesi

Frekans / Vade	1. Kısa	2. Orta	3. Uzun
a. Günlük			
b. Haftalık			
c. Aylık			
d. Yıllık			
e. Düzensiz			

Bu tablonun, bir aktörün amacının vadesinin ve kullandığı araçların tür ve frekanslarının ilişkisi hakkında veri sağlaması için kullanılması hedeflenmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı veri elde edilebilmesi için, tüm araçları incelenen farklı vadelere sahip KST aktörü sayısının artırılması

gerekmektedir. Bir KST aktörünün kullandığı araçların genel olarak incelenmesi ise meşruluk ve şiddet içirme kriterleri üzerinden yapılacaktır.

3.4.1. Örgütlerin ve Araçların Meşruluğu

Sivil toplum örgütlerinin meşruluğu konusunda hükümetlerin farklı tutumları bulunmaktadır. Bir kısmı yeni STK ilişkilerini benimserken, bir kısmı ise sertçe reddedilmektedir. Ancak genel olarak hükümetlerin çoğu STK'ları küresel toplumun yeni bir parçası olarak kabul etmiştir (Clark, Themudo 2006: 28-29). 2010'lardan beri politika değişimleri inceleyen Anheier, Lang ve Toepler (2019) özellikle otoriteren kısıtlamalar ve eski usul yönetmelikler ile sivil toplum alanındaki çeşitli aktörlerin tam potansiyeline ulaşamadığına ve sivil toplum alanının giderek 'küçüldüğüne' dikkat çekmiştir. Bu tür kısıtlamalar, sivil toplum kurumlarının kullandığı strateji ve araçların meşruluğu üzerinde etkili olmaktadır. İlgi grupları hakkında yaptıkları çalışmada Fraussen ve Halpin, (2018), meşruluğun gruplar ve katılımcılarının etkileşiminin doğası ve dahili demokrasinin doğası olmak üzere iki şekilde elde edildiğini savunmuşlardır. İlgi grupları, genel olarak belli bir grubu temsil etmeleri ve güvenilirliğe sahip görülmeleri nedeni ile politika yapım aşamasına dahil edilmektedir (Braun 2013: 818; Grossmann 2012: 155). Bu gruplar, belli siyasal süreçlerde meşruluk aracı olarak kullanılırken, grupların kendi meşruluğu ise genel olarak çalışılmamaktadır.

Özellikle bu çalışmanın konusu olan KST aktörleri ele alındığında yasallık ya da meşruluk kaynağına ulaşılması güçleşmektedir. Aktörlerin sorumluluğa sahip olmaları ve güvenilirliğini artırmaları, bulundukları ülkenin yasalarına uygun hareket etmeleri ile ölçülebilmektedir (Albrecht 2019). KST aktörlerinin sınır aşan niteliklerinden dolayı yasallık konusu tüm vakalarda ayrıca araştırılmalıdır. Meşruiyet ise ele aldıkları konular ve temsil ettikleri bireyler açısından farklı şekillerde kategorize edilmektedir. Çoğu zaman bu grupların meşruiyetleri karar alıcılar ve siyasal kurumlar tarafından ele aldıkları konunun uygun bulunup bulunmamasına göre belirlenmektedir (Fraussen, Halpin 2018: 3). Ancak belirli tek bir karar alıcının olmadığı, anarşik uluslararası sistemde 'kimin' uygun bulup bulmadığı konusu tartışmalı olmaktadır. Başka bir değerlendirme yöntemi olarak Halpin (2006), meşruluğun bir grubun sözcüsü olarak temsilinin yapılması ve sesi olmayan bir grubun dayanışma mantığı ile temsil edilmesi olarak iki şekilde sağlanabileceğini belirtmiştir. KST unsurlarında bu iki tür kaynağa ulaşılması mümkündür.

Dijitalleşme süreci sivil toplum gruplarının meşruluk kaynaklarının değişmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Temel olarak meşruluk, bir grubun temsilinin yapılmasına, diğer bir deyişle bu çalışmanın aktörlük – form alanında ele alındığı gibi formu olan bir grup adına faaliyet gösterebilmesine bağlıdır. Öte yandan Halpin'in (2006) ele aldığı dayanışma mantığında fiziksel olarak

bir gruba ait olmaktansa, aynı değerleri paylaşan bir grup oluşturulması meşruluk sağlanması için yeterlidir. Bu sınıflandırma aktörlük-form bölümünde ele alınan dijital varlığı olan unsurlar için kullanılabilir. Ayrıca, Hall vd.'nin (2019) internet ve araçların etkileşimi ile kurduğu sınıflandırmada bulunan yayılma taktiği, dayanışma bazlı meşruiyeti artırmanın bir yolu olarak yorumlanabilmektedir. Özellikle internet temelli oluşumlarda, 'üyelik' yerine 'abone olma' gibi az özveri gerektiren yöntemler görülmektedir (Chadwick 2013: 190). Change.org gibi platformlar da imza kampanyaları başlatarak, amaçları için meşruiyet sağlamaktadırlar. Her ne kadar Change.org ve Get.Up! gibi platformlar spesifik bir amaca sahip olmasa da abonelerinin destek vermeyi tercih etmesi (imza ya da bağış yolu ile) bu kampanyalara ve onlara ortam sağlayan unsurlara meşruluk vermektedir (Fraussen, Halpin 2018: 6).

Örgütlerin ve kurumların meşruluğu farklı kaynaklardan sağlanabilmektedir. Bexell, Jönsson ve Uhlin (2022) meşruluk seviyelerini üç kategoriye bağlı olarak incelemiştir. Bu başlıklar kurumsal yapı, faaliyet alanı (*policy field*) ve de sosyal yapılar bulunmaktadır. Kurumsal yapı başlığının altında bir kurumun ölçeğinin ve ekonomik durumunun etkili olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda görselleştirilen bu değerlendirmeye göre C3 kategorisinde yer alan kurumlar en çok meşruiyete sahipken A1 kategorisindeki kurumlara ise şüpheli olarak bakılacaktır (Tablo 10). Elbette herhangi bir kurumun net çizgilerle bu kutulara konulması mümkün olmamakla beraber herhangi bir kutuda belli bir periyotta olduğu belirlenen bir kurumun da hep orada kalacağı şekilde anlaşılmamalıdır. Yeni kurulmuş herhangi bir örgütlenmenin ilk dönemlerde A1, A2, B1 alanında olacağı varsayılabilirken, C2, B3, C3 gibi kutularda ise isimlerine daha çok aşina olunan Green Peace, WWF, Red Cross gibi örgütlenmeler yer almaktadır.

Tablo 10: Sivil Toplum Örgütlerinin Meşruluk Tablosu

Ekonomik Durum Ölçek	Az	Orta	Çok
Küçük	A1	A2	A3
Orta	B1	B2	B3
Büyük	C1	C2	C3

Sosyal yapıların, ekonomik ve ideolojik olarak bu örgütlenmelere sağladığı hareket alanlarının özellikle transparanlık üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle örgütlerin kendi katılımcıları ile şeffaf ilişkilere sahip olması ve kendini organize eden destekçilerin kurduğu ağların faaliyetleri bu kurumların meşruluğunu artırmaktadır (Heimans, Timms 2018). Ancak özellikle destekçi sayısını artırmak için üyelik koşullarını en aşağı seviyede tutan örgütlenmeler meşruluk ile ilgili olarak belli

problemler ile karşılaşmaktadır. Sadece kayıt olarak ya da e-mail sistemine eklenerek üye olunması, bireylerin örgütlenmenin amacı ile bağlarının zayıf olmasına neden olmaktadır. Bu tür bir 'ince katılım' aşağıdan yukarı değişim sistemine dahil olmadığından, hedeflerin meşruluğu ve karar alım süreçleri görece şüpheli kalmaktadır (Budabin, Pruce 2018: 744).

Organizasyonların kendi oluşumlarının yasallığı konusunda meşru sayılan ve sayılmayan örgütlenmeler arasında ayrımların yapılması mümkündür. Ancak özellikle sivil toplum örgütlenmelerinin merkezlerinin bulunduğu ülkenin yasalarına tabii olması, yasallık konusunda genel bir değerlendirme yapılmasının önüne geçmektedir. Bu bakımdan KST aktörlerinin hepsinin uyması gereken küresel bir yasa bulunmamaktadır. KST aktörlerinin meşruluğu konusunda ikinci aşamada, kullanılan araçların yasal ya da illegal olması incelenmektedir. KST aktörleri ve genel olarak tüm sosyal hareketler tarafından kullanılan araçların yasallığı başka bir alt başlık olacak kadar çeşitli ve görecelidir. Nitekim bir ülkenin kendi içindeki yasalara göre sosyal bir hak olarak tanınan sendikalaşma, yürüyüş düzenleme gibi haklar başka ülkeler tarafından tanınmamış olabilir. Örneğin Türkiye’de Takrir-i Sükun Kanunu sivil toplum oluşumunu büyük ölçüde kısıtlayan yasalar arasında yer almaktadır. Bu durum ulusal örgütlenmeler açısından görece açık olmakla beraber, bu aktörler sınır aşan bir niteliğe kavuştuklarında, faaliyetlerinin değerlendirileceği yasal otorite alanını tespit etmek zorlaşmaktadır. Genel olarak bir yürüyüş düzenleme gibi fiziksel aktivitelerde, yürüyüşün düzenlendiği yer ve de katılımcıların vatandaşlığı ile görece tespit edilebilir bir nitelik almaktadır.

Ancak özellikle çevrimiçi aktivizm ve farkındalık yaratma çabaları söz konusu olduğunda hangi yasal düzenlemelerin kullanılacağı ve kime karşı kullanılacağı konuları daha karmaşık bir hale gelmektedir. Nitekim bu alana uluslararası hukukta da yeni olmakla beraber, bazı alanların ise genel olarak sivil toplum alanına uygun olmadığını söylemek mümkündür. Önceki bölümlerde tartışıldığı gibi, KST kavramı normatif olarak ele alındığında sivilite kavramının neleri kapsayacağı ya da kapsamı gerektiği şeklinde bir yol izlenmiştir. Bu bakımdan bu alan adaletin sağlandığı ve de medeniliğin ön planda olduğu, şiddet içermeyen bir alandır (Anheier, Kaldor, Glasius 2012: 3). Ayrıca yapılan çalışmalarda, normatif kökenlerin Aristo’dan Locke ve Gramsci’ye Batı ve Avrupa merkezli felsefe ile geldiği görülmüştür. Burada da özellikle Avrupa’nın hemen yanında olan İslam kültürüne görece az değinildiği, dolayısı ile kendi içinde bir ötekileştirmeye neden olduğu görülmüştür. Tek bir bölgenin felsefesine dayanan bir düşünce sisteminin de tam anlamıyla, kültürel emperyalizm tuzağına düşmeden küreselleşebileceğini söylemek mümkün değildir. Bu bakımdan, tepkisel (*reactionary*) ya da sivil olmayan (*uncivil*) toplum kavramları göreceli hale gelmektedir. Bir bölge tarafından sivil olmayan olarak değerlendirilen bir kavramın ya da durumun başka bir bölgede sivil kavramı ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Küresel olarak tek bir etik değerın sağlanması mümkün değildir.

Küresel alanın genişliği ve bir boyut olarak incelenmesi nedeniyle, yasal alanlar ve etik sınırlamalar bu çalışmanın dışındadır. Bir faaliyetin sivil sayılması göreceli olmakla beraber, KST

alanında hem fikir olunan değerler bulunmaktadır. KST üzerine yapılan çeşitli tanımlarda genel olarak ortaya çıkan ortak tema şiddet kullanılmamasıdır. Bu bakımdan yasallık ve yasadışılık ayrımından ziyade şiddet içeren ve barışçıl yöntemler ayrımı öne çıkmaktadır. Yasadışılık tanımı yasal sınırlara göre değişebilmekle beraber şiddet görece evrensel ve özel durumlar dışında yasa dışı kabul edilen bir faaliyettir. Runzo'nun (2011) vurguladığı gibi, temel amacı insan onurunu korumak olan sivil toplumda şiddet kullanan, insanlığa karşı suç işleyen bireyler ya da gruplar, yasal olarak bir devletin vatandaşı olsalar dahi KST içerisinde yer alamazlar. Şiddet kullanımının yadsınması, KST alanına görece objektif bir normatif temel sağlamaktadır. Ancak şiddet kullanımının fiziksel olamayan şekilleri ve unsurların faaliyetlerinin ve stratejilerinin zaman içerisinde stabil olmaması veri toplanması ve kategorize edilmesi açısından çekinceler oluşturmaktadır.

Zaman içerisinde herhangi bir kurumun barışçıl olarak başlayan faaliyetlerinin şiddet içerikli bir şekle dönüşmesi mümkündür. Benzer şekilde şiddet içerikli faaliyetler gösteren gruplar, barışçıl yöntemler kullanmaya geçebilir. Ancak James'in (2011) vurguladığı gibi KST unsurlarını bağlayan, kar amacı gütmemekten sonraki, ikinci en büyük ortak özellik, amaçlarına şiddet içermeyen metotlar ile ulaşmaya çalışmalarıdır. Şiddet ile başlayan ve devam eden oluşumlar, literatürün bir kısmı tarafından *uncivil society* olarak değerlendirilmektedir.¹²³ James (2011), sivil toplum tanımı yaparken, her zaman sivil olanı tanımlarken aynı fikirde olunamayabileceğine ancak herkesin “sivil olmayan” konusunda hemfikir olduğuna dikkat çekmiştir. Bu grupta içerisinde RSS bombacılar, uluslararası suç örgütlenmeleri gibi pek çok farklı unsur bulunmaktadır.¹²⁴ Sonuna kadar şiddet dışı kalmayı başarmış olmasalar da Arap baharı, Yunan, İspanyol ve İsrail protestoları, şiddete karşılık konusunda başarılı örnekler olarak, en azından bu temanın korunmasını istemiş örnekler olarak görülebilirler (Anheier, Kaldor, Glasius 2012). Bu örneklerde şiddet kullanımı istenmese de bir şekilde yaşanmış ancak mesajın özü değişmemiştir. Ancak tüm örnekler bu şekilde gerçekleşmemektedir. 2011 de Anders Behring Breivik'in Norveç'teki hareketleri, içerdiği şiddet seviyesi nedeniyle her ne kadar sivil toplum içerisinde değerlendirilebilecek olsa da sivil –dışı tanımını daha çok hak etmektedir. Glitterati hareketi ise belki de ikisinin ortasında yer alan bir harekettir.

Yukarıdaki örnekler göz önünde bulundurularak örgütlerin kullandıkları araçlar ve yöntemlerin kategorize edilebilmesi için çerçevenin D bölümüne ek bir tablo tanımlanmıştır (Tablo 11). Bu tablo ele alınan KST aktörünün araçları, destekçilerin katılımı bakımından rolü yani aktiflikleri ve şiddet içerikleri açısından iki şekilde incelenmektedir. Bu alanda kullanılan araçların hepsinin ayrı ayrı

¹²³ Kullanılan yöntemlerin şiddet içermemesi ya da yasadışı özellik göstermemelerine rağmen bazı sivil toplum örgütleri yine de sivil-olmayan sonuçlar doğurabilmekte ya da sivillik içerisinde değerlendirilemeyecek platformlara temel oluşturabilmektedir. Özellikle politik amaçlara sahip, dini ya da özel şirketler tarafından finanse edilen kurumlarda bu durum ortaya çıkabilmektedir (Jackson, Nexon 1999).

¹²⁴ Ayrıca altı çizilmesi gerekir ki kendi ülkeleri tarafından sivil itaatsizlik olarak görülen faaliyetleri kullanan unsurlar, şiddete yönelmeyen, ‘sivil’, oluşumlar olarak değerlendirilebilmektedir.

incelenmesi gerekmektedir. Aktivlik alanında, katılımcıların birebir rol oynadığı, protesto, imza kampanyaları, toplantı düzenleme gibi aktiviteler ‘aktif’ olarak değerlendirilmektedir. Karar alıcılar ya da merkez tarafından yürütülen, bildiri hazırlanması, mail ile bülten gönderilmesi gibi metotlar ise pasif olarak değerlendirilmektedir. Hem katılımcıların, hem organizasyonel rolleri olan bireylerin beraber yürüttüğü aktiviteler ve kullandıkları araçlar karma satırında değerlendirilecektir. Şiddet bölümünde, fiziksel şiddet içeren faaliyetlerin hepsi ‘şiddet içerikli’ olarak kategorize edilmektedir. Hiçbir şekilde şiddet içermeyen faaliyetler ikinci sütun altında kodlanacaktır. Gri alanı ise fiziksel şiddet içermeyen ancak psikolojik şiddet içermeye potansiyeli olan açıklamalar ve gösterilerin işlenmesi için eklenmiştir.

Tablo 11. Araçların Aktivlik ve Şiddet İçeriği Değerlendirmesi

D. Araçlar			
aktivlik/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a.aktif			
b.pasif			
c.karma			

3.5. Temel Etkinlik Alanı

Küresel yönetim bölümünde de değinildiği gibi, devletlerin, şirketlerin ve sivil toplum örgütlerinin öncelikleri farklılık göstermektedir. Devlet güvenliği, devlet merkezli uluslararası ilişkiler sisteminin ana sorunsalını oluştururken, küresel sivil toplum insan güvenliğini merkeze almaktadır (Acharya 2011). Bu bakımdan tasavvur edilen dünya düzeni, insanların ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmektedir¹²⁵. Sivil toplumun ulusaşırı bir şekilde gelişmesini 18. yüzyıla kadar takip etmek mümkünken, özellikle 1990 sonrasında insan güvenliği temalarının öne çıktığı ve örgütlenmelerin küreselliklerinin arttığı gözlemlenmektedir (Davies 2014). Acharya (2011) insan güvenliği temasının öne çıkmasını 3 temel nedene bağlamaktadır: Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği’nin yıkılması, ideolojik olarak birey ve grup güvenliğinin öne çıkması, uyumsuzlukların değişen doğası ve kurbanların genellikle siviller olduğunun anlaşılması. Uluslararası güvenlik boyutu ve normatif alanda

¹²⁵ İnsan ihtiyaçları ve özgürlükleri bir dünya düzeni temeli olarak ele alınsa da özellikle 1990 öncesinde Doğu ve batı medeniyetleri tarafından iki farklı şekilde yorumlanmaktadır. Güney Asya ülkeleri insan güvenliğini “freedom of want” herhangi bir şey istemek durumunda olmama olarak yorumlarken, İskandinav ülkeleri gibi Batı yorumlamalarda “freedom of fear” herhangi bir korkuya sahip olmama olarak algılanmaktadır. (Acharya 2011)

yaşanan bu değişimler insan güvenliğini normunu vurgularken, küresel sistemde yankılanmasının başka sebepleri de bulunmaktadır. Örneğin Güney Asya’da ortaya çıkan insan güvenliği tehditleri (SARS, Covid19) uluslararası nitelikte, ani ve küreselleşme ile bağlantılıdır. İnsan güvenliğini bu denli sınır aşırı tehdit eden durumların uluslararası yöntemler ile çözülmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda devletlerin, uluslararası örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının ortak çabaları gerekmiştir. Sivil toplumun etkinlik alanları da bu doğrultuda çeşitlenmiştir.

Robert F. Miller’in (2007) vurguladığı gibi, sivil toplum maddi ihtiyaçlar, etik kaygılar, etnik amaçlar ya da sadece ilgi alanları ve hobiler gibi çok çeşitli konular ile ilgilenebilmektedir. Bu bakımdan Ernest Gellner’in yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum çoğunlukla devletin sorumlulukları dışında yer alan konular ile ilgilendiğinden devlet, sadece dengeleyici değil, arabulucu rolü de üstlenen ve toplum ihtiyaçlarını karşılarken denge arayan bir oluşum olarak da değerlendirilebilmektedir (Malesevic, Malesevic 2010). Elbette spesifik bir devleti ya da yönetimi dengeleme görevi, KST açısından değerlendirildiğinde anlamını yitirmekte, bir alanın ya da sistemin dengelenmesi gibi bir role bürünmektedir. Sadece devletler değil ancak şirketler gibi başka kurumlar da özellikle şiddetin azaltılması çerçevesinde, KST’nin dengelediği oluşumlar haline gelmektedir. Runzo (2011) KST’nin ana amacının insan onurunu korumak, insanlara obje ya da tüketici gibi davranılmasının karşısında olmak olduğunu altını çizmiştir. KST unsurlarının amaçları değerlendirilen vurgulanması gereken başka bir nokta ise bu unsurların seküler nitelikleridir. Hudson (2011) sivil toplum örgütlenmelerinin, demokrasiyi destekleyen ve koruyan hukukun üstünlüğü, basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dini örgütlenme özgürlüğü gibi normları destekleyen oluşumlarla, ya da çoğulculuk, kamu alanı, sivil katılım ve vatandaşlık gibi kavramlarla karıştırılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Judt’ın (2010: 134-135) artık siyasal hareketler çağında olmadığımızı ileri sürmüştür. Çok farklı amaçlarla, binlerce kişi protestolar için toplanabilmekte ya da dünyanın farklı yerlerinde aynı amaçla simultane gösteriler yapılabilmektedir. Bu amaçlar genel olarak küresel bir konuya yönelik, insanların duygularının öne çıktığı, iklim değişimi, savaş karşıtlığı gibi başlıklar altında oluşmaktadır. Bu başlıklar, bir nevi tüketim objeleri olarak görülmekte, bireyler ise bu konuların tüketicileri haline gelmektedir. Özellikle dotcause’lar ya da zayıf bağların bulunduğu çevrimiçi destek platformlarında bir market alışverişi yapılır gibi bireyler istedikleri konularda “imza verebilmekte” ve görünürlükleri artırabilmektedir. Bu değişim farklı hedeflere sayıca yoğun ancak emeği az destek gelmesini sağlamaktadır. Amaçlar arasındaki bölünmüşlük kolektif hareket edilmesini ve bir noktada birleştirilmesinin önüne geçebilmektedir. Bu durum aslında dünyanın tek bir sistem olduğu ve yeni zamanlarla gelen sorunların çözülmesi için çaba harcanırken tek tek bu sorunların çözülmesine odaklanılmasındansa küresel yönetim alanının geliştirilmesi ve ulus-devlet dışındaki mekanizmaların da desteklenmesi odağından uzaklaştırmaktadır (Anheier, Kaldor, Glasius 2012). Elbette ele alınan konuların özelleşmesi ve alt başlıkların artması durumu gözlenmesine rağmen, ana başlıklar önemini yitirmemektedir.

Geleneksel sivil toplum örgütlenmeleri, temel olarak yerel ya da küresel çeşitli konular ile ilgilenmektedir. Çevre, insan hakları ve kadın hakları küresel seviyede en çok görüşülen konular arasında yer almaktadır (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 2). Bazı organizasyonlar barış, insan hakları, demokrasinin desteklenmesi gibi geniş ana hedefler belirlemekle beraber, kendi içlerinde düzenledikleri kampanyalar ile spesifik konulara odaklanmaktadır. Ufak kampanyalar tamamlandığında organizasyonun kendi yapısında bir değişiklik olmamakta, temel hedefleri doğrultusunda başka kampanyalar ile işleyişlerine devam etmektedirler. Bu tür organizasyonlara örnekler olarak Greenpeace ve UFPJ'nin verilmesi mümkündür. Öte yandan, bazı organizasyonlar ise kuruluş seviyesinde çok daha spesifik olup sadece belli bir konu ile ilgilenebilmektedirler. Bu tür organizasyonlar, kendi amaçlarına ulaştıklarında ya organizasyonel yaşamlarının sonuna gelmiş olurlar ya da odaklanacakları başka bir konu bulmak durumunda kalırlar. Bazı durumlarda ise, organizasyonlar geliştikleri müddetçe belli bir alana bağlı kaldıklarında, bu durum belirli niş alana yönelebilecek başka organizasyonların ortaya çıkmasına da fırsat sağlamaktadır (Petrocik 1996).

Temel etkinlik alanları listesi, Küresel Sivil Toplum Veritabanı'nda¹²⁶ kayıtlı olan örgütlerin listelediği etkinlik alanlarından derlenmiştir. Liste içerisinde bu birliğe kayıtlı olan bütün organizasyonların birincil ve ikincil amaçları bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında sadece birincil amaçlar ele alınmıştır. Bu başlıklar içerisinde yer alan, amaç(*purpose*), anlam, sebat, temel ilkeler, aksiyon (*action*) gibi girişler anlam netliği bulunmamasından dolayı silinmiştir. Geriye kalan başlıklar: estetik, tarım, tarım bilimleri, imtiyazlar, astronomi, özgünlük, biyo-bilimler, kuşlar ve memeliler, iklimbilim, ticaret, iletişim, toplum, kavrama, bilinç, muhafaza, yaratıcı dışavurum, kültür, sibernetik, savunma, tasarım, gelişim, dünya, ekonomi, eğitim, imar planlaması, duygusal doyum, çevre, balıklar ve sürüngenler, özgürlük, temel bilimler, coğrafya, jeoloji, jeofizik, hükümet / yönetim, sağlık hizmetleri, tarih, hidroloji, idealizm, buluş, bireyselleşme, endüstri, bilişim ve sınıflandırma, bilgi, yenilikçi değişim, entegrasyon, uluslararası ilişkiler, omurgasızlar, dil, hukuk, sevgi, işletme, insanlık, tıp, meta-politika, meteoroloji, ahlak, okyanus bilimi, birlik, barış, felsefe, bitki yaşamı, politika üretimi, psikoloji, eğlence, dini uygulamalar, araştırma ve standartlar, kaynaklar, bilim, güvenlik, toplumsal aktiviteler, toplumsal problemler, cemiyet, sosyoloji, dayanışma, strateji, teknoloji, ilahiyat, aşkınlık, nakliyat ve telekomünikasyon, değer dağıtımı ve zooloji olmak üzere seksen bir başlık bulunmaktadır. Bu birincil konular düzenlenerek, dokuz ana grup içerisinde kategorize edilmiştir (EK 1). Bu ana konular; çevre, bilim, hukuk, toplumsallık, meta-konular/din, eğlence/hobi, ekonomi, iletişim ve devlet/siyasi olarak belirlenmiştir (EK 2).¹²⁷ Hazırlanan çerçevenin ana sayfasında bu dokuz ana konudan birinin seçilmesi mümkündür. Daha detaylı bilgi için ek bir tablo hazırlanarak hangi başlığın

¹²⁶ Bkz. <https://uia.org/data/subject?page=910> (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023)

¹²⁷ Bu 9 ana kategori oluşturulurken çalışma sahibinin yüksek lisans tezi olan “*International Civil Society and Abraham Maslow's Hierarchy of Needs*” çalışmasından yararlanılmıştır.

hangi ana grupta olduğu eklenmiştir. evre ana başlığı, genel olarak çevrenin korunması ve iklim adaletsizliği gibi tüm küreyi ve gelecek nesilleri ilgilendiren konuları içermektedir. Bilim ana başlığı altında farklı kollarıdan bilim insanların gruplarının eklenebilmesi amacı ile oluşturulmuştur. Hukuk bölümü yasama sonuçları beklenen insan hak ve özgürlükleri konularını içermektedir. Toplumsallık görece yerel bağlamda toplumsal ilişkiler ile ilgili konuları ierişken meta konula ve din ise içsel huzur, felsefe gibi konuları içerek şekilde dizayn edilmiştir. Altıncı kategoride hobiler bulunmaktadır. Ekonomi ve güvenlik & siyasal konular başlıkları bu sistemler ile ilgili dengeleyici unsurlar olarak kendini konumlandıran örgütlenmeleri içermektedir. İletişim kategorisi ise görece yardımcı, lojistik ve telekomünikasyon konularını içermektedir.

- 1) evre: tarım, kuşlar & memeliler, muhafaza, dünya, evre, balıklar & sürüngenler, omurgasızlar, bitki yaşamı, kaynaklar
- 2) Bilim: tarım bilimleri, astronomi, biyo-bilimler, iklimbilim, sibernetik, eğitim, imar planlaması, temel bilimler, coğrafya, jeoloji, jeofizik, tarih, hidroloji, buluş, bilişim & sınıflandırma, tıp, meteoroloji, okyanus bilimi, psikoloji, araştırma & standartlar, bilim, sosyoloji, zooloji
- 3) Hukuk: imtiyazlar, özgürlük, hukuk
- 4) Toplumsallık: cemiyet, toplumsal aktiviteler, toplumsal problemler, toplum, dayanışma
- 5) Meta Konular & Din: bilinç, kavrama, duygusal doyum, bireyselleşme, sevgi, insanlık, meta-politika, ahlak, birlik, felsefe, dini uygulamalar, ilahiyat, aşkınlık
- 6) Eğlence & Hobi: estetik, özgünlük, yaratıcı dışavurum, kültür, tasarım, eğlence
- 7) Ekonomi: ticaret, gelişim, ekonomi, endüstri, yenilikçi değişim, teknoloji
- 8) İletişim: iletişim, bilgi, dil, nakliyat & telekomünikasyon
- 9) Güvenlik & Siyasi Konular: savunma, hükümet & yönetim, sağlık hizmetler, idealizm, entegrasyon, uluslararası ilişkiler, işletme, barış, politika üretimi, güvenlik, strateji

Bu ana başlıklar genel olarak ele alınan amacın bir bireyin kendisi, içinde bulunduğu grup, ya da evre ile etkileşimi ve ele alınan amaç gerçekleştirildiğinde kime faydalı olacağı (bireyin kendisi, evre, belli bir grup vb.) dikkate alınarak hazırlanmıştır. Birincil konular bu liste ile sınırlı değildir, sayılarının artırılması mümkündür. Tabloda bu bölüm işlenirken ele alınan aktörün kendi deklarasyonu ve zaman kısıtlamaları göz önünde bulundurulmalıdır. Kurumlarının amaçları zaman içerisinde değişebilmektedir. Bu durumda eğer bir kurum ana amacına yeni bir alan eklemişse ilkinin devamlılığı dikkate alınmaktadır. Eğer amaçlar konusunda keskin bir farklılaşma görülüyorsa kurum iki farklı döneme ayrılarak incelenmelidir.

3.6. Elde Edilen Sonuç

Elde edilen sonuç bölümü bir sürecin ya da kurumun sonlandırılmasından ziyade etkilerinin durumunu değerlendirmek için oluşturulmuştur. Genel olarak iyi yapılandırılmış sivil toplumun, devlet üzerinde iki temel etkisi bulunmaktadır. İlk olarak halkın / kamunun isteklerini yansıtarak politik süreçlerin başlatılmasını hızlandırmaktadırlar. Bu bakımdan, halkın isteklerini karar alıcılara ileten bir temsilci olarak rol edinmektedirler. İkinci olarak ise hükümetin gücünü sınırlayarak halkın / kamunun özgürlüğünü güvence altına alırlar. Bu yön, sivil toplumun koruyucu rolünü vurgulamaktadır (Clark Friedman, Hochstetler 1998). Bununla beraber, STK'ların elde ettiği sonuçlar ve başarılar her durumda tam olarak net değildir. Bu "başarılar" kurumlar tarafından farkı değerlendirilebilir. Bu bakımdan, sonuçların değerlendirilmesi iki temel sorun ile karşılaşmaktadır. İlk olarak, yasal sonuçlar elde edildiğinde ve somut olarak bir değişim yaşandığı gözlemlenebildiğinde dahi paydaşlar arasında bir kredi dağıtımı yapılması kolay değildir. Örneğin Paris Anlaşması'nın imzalanması iklim değişikliği odaklı kurumlar için genel bir başarı olarak görülebilir ancak ayrı ayrı kurumların etki paylarının belirlenmesi mümkün değildir. İkinci olarak, tüm örgütlenmeler sadece yasal sonuçlar elde etmemektedir. Elde edilen sonuçların çoğu zaman sosyal etkileri olması nedeniyle farklı sınıflandırmalar ile incelenebilirler. Örneğin, Mark Valentine, 1992 Rio Zirvesinde STK'ların elde ettiği en büyük başarının sürece katılımları ve varlık göstermeleri olduğunu belirtmiştir. Öte yandan etkilerinin ise oldukça kısıtlı olduğunu vurgulamıştır (Valentine 1992). Bu tür etkilerin ölçülmesi oldukça güçtür. Ayrıca, izole bir başarı sağlanmasa dahi, pek çok sivil toplum örgütü yardımcı ve kolaylaştırıcı görevler üstlenerek süreçlerde efektif olabilmektedir. KST aktörleri özellikle Kuzey-Güney ülkeleri arasında bilgi paylaşımı, bireylerin eğitimi ve organize olunması konularında yardımcı olmaktadır (Preston 1994). Bu faaliyetler net bir sonuç doğurmamakla ya da ölçümü zor olmakla beraber özellikle küresel yönetim alanında büyük bir etkiye sahiptir. Ketumile Masire'in 1993 yılında vurguladığı gibi, STK'ların hükümetler ötesinde bir etkiye sahip olma kapasitesi bulunmaktadır (Masire 1993: 42). Bu nedenle daha geniş bir perspektifte amaçları ve bu amaçlar doğrultusundaki aktivitelerinin etkisi değerlendirilmelidir.

Bu bölüm hazırlanırken küresel sivil toplum yıllığında yer alan sosyal hareketlerin yaşam döngüsü yaklaşımı temel alınmıştır (Anheier, Kaldor, Glasius 2012). Bu yaşam döngüsüne göre, sosyal hareketler baskın gündemi değiştirme konusunda ya başarılı ya da başarısız olmaktadır. Başarılı olmak, iki şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak sivil toplum aktörü, politik liderlerin gündemlerinin bir kısmını değiştirebilir ve istenen amaç doğrultusunda siyasi destek sağlanmış olur. İkinci olarak aktörlerin kendileri, yeni gündemi oluşturan sosyal kurumlar haline gelebilmektedir. Başarısız olmaları durumunda ise organizasyonun dağılması (yok olması), başka bir amaca yönelmeleri ya da

faaliyetlerinin şiddet içeren bir boyuta ulaşması mümkündür.¹²⁸ Keck ve Sikkink (1998) istenilen hedeflere ulaşılabilmesi açısından hükümet dışı aktörlerin etkin olduğu beş alan belirlemiştir. Bu alanlar konu ve gündem belirlenmesi, devletlerin ve uluslararası örgütlerin söylemsel pozisyonlarında etki, kurumsal süreçlerde etki ve devlet davranışlarına etki olarak gruplanmıştır. Bu farklı rollere göre kurumların başarı kriterleri değişmektedir. Başarılı olmanın örnekleri arasında; çevre adaletsizliğine dikkat çekilmesi, insan haklarına yönelik insan güvenliği söylemlerinin artması, kara mayınlarının kullanımının yasaklanması ve insani müdahaleler gibi örnekler verilmesi mümkündür.

Bu bölümde vurgulanması gereken başka bir nokta ise, önceki bölümlerde değinildiği gibi, sivil toplumun yeni ortaya çıkan problemlere hükümetlerden önce tepki verdiği. Devletler adapte olup konu ile ilgili düzenlemelere başladıklarında, özellikle ulusal sivil toplumun bu alandan çekildiği gözlemlenmektedir (Doğan, Genç 2021). Sivil toplum örgütünün kendi belirlediği sınırlandırmalara göre, bu tür bir değişim yaşanmasının ele alınan örgüt açısından bir başarı olarak görülmesi ve fonksiyonunun sonlandırılması mümkündür. Keck ve Sikkink'in (1998) vurguladığı gibi devlet politikasının değiştirilmesi, tüm sivil toplum kuruluşları için nihai amaç olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan sorunların tespit edilmesi, gündem oluşturularak farkındalık yaratılması ve norm yayılımı bu hedef doğrultusunda gerekli olan aşamalar olmaktadır. Öte yandan, KST aktivitelerinin uluslararası siyasetteki uzun süreli etkileri hakkında bir fikir birliği bulunmamaktadır (Clark, Friedman, Hochstetler 1998: 20). Küresel seviyeden bakıldığında norm oluşturma ve bağlayıcılık sağlama süreçleri daha kompleks hale gelmektedir.

Yönetişim perspektifinden değerlendirilen bu bölümde, incelenen aktörün veri girişi tarihine ya da varlığı sona erene kadarki süre içerisinde, elindeki araçları kullanarak belirlenmiş amacı doğrultusunda elde ettiği sonuçlar listelenmektedir. Massari (2021) insan hakları örgütlerin kapasitelerini ele alırken düzenleyici (*regulatory*) ve yapısal (*constitutive*) etkilerine değinmiştir. Bu çalışmada özel olarak bu gruplama kullanılmamaktadır. Ancak seçenekler oluşturulurken göz önünde bulundurulmuştur. İncelenen KST unsurunun elde ettiği sonuçlar incelenirken 'normların yaşam döngüsü' teorileri örnek alınmıştır. Bu bölümde dört seçenek bulunmaktadır: farkındalık yaratmak, norm girişimciliği¹²⁹, hukuki düzenlemeler ve belirsiz. Bu bölümün geliştirilmesi adına elde edilen sonuçların 0-3 skalasında değerlendirilerek kodlanmasının kolaylaştırılması üzerinde çalışılmaktadır.

Bu alan doldurulurken, ele alınan kurumun kendi raporları birincil kaynak olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası bir değerlendirme sistemi bulunmamaktadır. Bazı kurumların

¹²⁸ Tarrow'un bu tanımından hareketle bazı yazarların sivil olmayan toplum olarak tanımladıkları oluşumların, başarısız hareketler olarak değerlendirildiği çıkarımına ulaşmak mümkündür.

¹²⁹ Bu bölümde normlar terimi kullanıldığında sosyal normlardan bahsedilmektedir. Nitekim bu çalışma kapsamında KST aktörleri yasama yetkisine sahip olmayan ancak yasama sürecine lobicilik, kamu baskısı, denetleme gibi farklı yöntemlerle etkide bulunan aktörler olarak ele alınmıştır. Yasama süreci hükümetlere tahsis edilmiş olup analiz alanının dışında kalmaktadır.

yarattığı ve kökenine inilebilen spesifik söylemler (ör: #me2, #BLM) ve kurumların taraf olduğu hukuki süreçlerin sonuçları dışında ikincil kaynaklar üzerinden etkileri hakkında veri toplanması için bağımsız bir kurum bulunmamaktadır. İncelenen kurumun kendi beyanları bir kontrol mekanizmasından geçiyor olsa da, kendi hedeflerine ulaşmaları açısından görece düzenli bir öz eleştiri mekanizması oluşturmaktadır. Aynı zamanda destekçileri ile transparan bir ilişki kurmaları açısından, hazırlanan yıllık raporların düzeni önem taşımaktadır. Bu nedenlerden ötürü, ikincil kaynaklar ile teyit edilmekle beraber birincil olarak kurumların raporlarının incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.6.1. Farkındalık Yaratmak

Uzmanlık, çerçeve belirleme ve daha çeşitli etki yaratma araçları özellikle bir konunun ilk aşamalarında büyük öneme sahiptir. Bu yöntemler ile bir problem belirlenmekte ve ana hatları çizilmektedir. Bu aşama, normların oluşturulması ve yasama sürecinin başlaması için elzemdir. Nitekim, çözüm sürecinin başlatılması için ilk olarak problemin tanımlanması gerekmektedir. Bu aşama Finnemore ve Sikkink'in (1998) ortaya çıkışı (*emergence*) aşamasına, Savarimuthu & Cranefield (2011), Hollander, Wu (2011), Mahmoud vd. (2014) çalışmalarında ise yaratım (*creation*) aşamasına denk gelmektedir. Problem belirlendikten sonra tüm paydaşların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Farkındalık yaratma aşamasında, uluslararası ve ulusal ağların kurulması, zayıf bağlantılar üzerinden olsa dahi, görünürlüğün artırılması açısından önemlidir. Küresel yönetim açısından, bu ağların ölçeği büyümektedir. Farklı ülkelerde bulunan sivil toplum örgütleri ve kamu temsilcileri bu ağa dahil olabilmektedir. Birden çok ülkeyi ilgilendiren konularda, uluslararası kamuoyunun hareketlendirilmesi ve farklı hükümetlerin konuya müdahil olması gerekmektedir. Hükümetlerarası müzakere süreçlerine geçilmeden önceki bu farkındalık yaratma aşaması, KST aktörlerinin temel hedefleri arasında öne çıkmaktadır (Hale 2020). Farkındalık yaratmanın hedefinde sadece kamu değil, iş ve hükümet paydaşları da bulunmaktadır (Rijal, Widiatmojo 2021). Sorunların çözümüne yönelik bir yönetim ağı inşası yapılmaktadır.

Farkındalık yaratmanın tam bir ölçütü bulunmamakla beraber, erişim esas alındığında, sosyal medya üzerinden paylaşım sayısının ya da imza kampanyalarının takip edilmesi ile başarı oranının değerlendirilmesi mümkündür. Belirli bir kampanyanın ya da konunun görünürlüğünün artırılması bu aşamada ele alınan aktörün başarılı olması şeklinde değerlendirilecektir. Norm oluşumuna katkıda bulunmuş ya da hukuki bir sonuç ulaşılmış olan aktörler, farkındalık yaratma açısından değerlendirilmeyecektir.

3.6.2. Norm Girişimciliği

Norm girişimciliği farkındalık yaratmanın bir sonraki aşaması olarak ele alınmaktadır. Toplumda spesifik bir konu ile ilgili olarak farkındalık yaratıldıktan sonra, bu problemle ilgili olarak yeni normların yerleşmesi süreci başlamaktadır. Bu aşama Finnemore ve Sikkink'in (1998) modelinde ikinci aşama olan şelaleye (*cascade*) denk gelmektedir. Savarimuthu ve Cranefield (2011) bu süreçte yayılma ve zorlamayı ele almışlardır. Hollander ve WU (2011) zorlamanın yanına tanıma ve yayılmayı eklerken, Mahmoud v.d. (2014) ise adaptasyonu eklemiştir. Bu sürecin ulus-devlet dışında kural yapımı olarak değerlendirilmesi mümkündür (Bexell, Jönsson, Uhlin 2022). Dellmuth ve Bloodgood (2023) gündem yaratımı ve hukuki sonuç doğurmayı, politika oluşturma '*policy making*' olarak tek bir kategoride düzenlemiştir. Bu çalışma kapsamında hükümet otoritesi ile yapılan bir zorlama ele alınmamaktadır. Nitekim, hukuki bir boyut kazanmış olan sosyal normlar bir sonraki bölüm içerisinde gruplanmaktadır. Norm yaratımının genel sosyal kurallar koymakla beraber bir yaptırımcılığı bulunmamakta ve ulus-devletlerin egemenlikleri üzerinde bir etki yapmamaktadır. Bu alanda sosyal bir normun yayılması, uygulanmasının artması, kabul edilmesi incelenmektedir. İvmelenme, farkındalığı yaratan aktör tarafından yönlendirilebileceği gibi bu aktörden bağımsız başka bir aktör ya da sosyal medyanın etkisi ile anonim olarak gerçekleşebilir. Çoğu küresel yönetim kurumu, devlet dışı bir yapıya sahip olduğundan devlet içindeki ve devletlerarasındaki kontrol mekanizmalarının dışında kalmaktadırlar. Bu hariciyelik, meşruluk ve de şeffaflık problemlerine neden olmaktadır. Bu tür norm yaratımı çabaları ve bunun tamamlanması olarak değerlendirilebilecek kural yapımı, hukuki sonuç doğurmak ile sonuçlanmaktadır. Bu çalışmada ise spesifik bir sonuç doğurmaktansa, ele alınan aktörün hangi aşamada olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle sosyal norm ve hukuki sonuçlar farklı başlıklar altında incelenmektedir. Henüz hukuki bir sonuca ulaşmamış ancak toplum düzeyinde kabul gören normların yaratımında etkisi olan aktörler bu kategori altında listelenecektir.

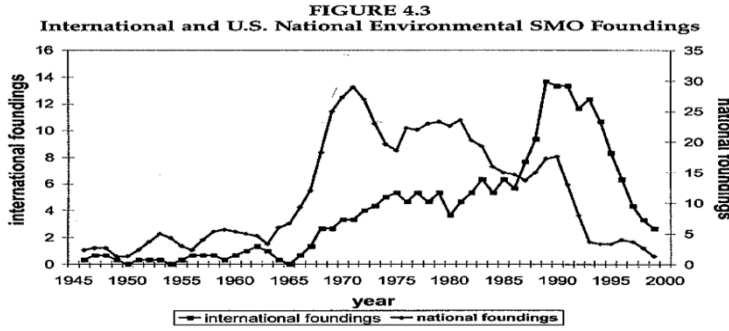
3.6.3. Hukuki Düzenlemeler

Hukuki düzenlemeler, bu çalışma içerisinde bir KST aktörünün başarabileceği en iyi sonuç olarak ele alınmıştır. Herhangi bir hukuki düzenleme yapıldığında ele alınan konu sosyal ya da ekonomik bir alandan çıkarak siyasi hale gelmiş ve resmi statü kazanmıştır. Bu durumda bir norm olma statüsünden ilerlemiştir. Bir yasa hazırlandığında ve yürürlüğe girdiğinde tüm aktörlerin oluşturma çabası sonuçlanmakta ve uygulama aşamasına geçilmektedir. Bu aşama Finnemore ve Sikkink (1998) ve Savarimuthu ve Cranefield (2011) modellerinde son aşamaya denk gelmektedir.¹³⁰ Yasalaşma sürecinden sonra, sivil toplum aktörleri uygulanma ve adaptasyon aşamalarında yardımcı

¹³⁰ Hollander ve Wu (2011) ve Mahmoud v.d. (2014) çalışmalarında içselleştirme üçüncü aşama olarak yer almaktadır. Son aşamada ise sırasıyla unutma ve kaldırma süreçleri yaşanarak bir normun "öldüğü" vurgulanmaktadır.

olabilmektedir. Ancak konu ile ilgili örgütlerin ana amaçları sona ermiştir ve fonksiyonlarında değişim yaşanmıştır. Örneğin della Porta ve Tarrow'un çalışması (şekil 1), uluslararası çevre hareketlerinin 1985 yılında artış gösterdiğini bu hızlı artışın ise kısa süre sonra 1992 yılında sonra hızla azaldığını göstermektedir. Bu ivmelenme hem örgütlenmelerin yoğunluğunda hem de bu örgütlenmelere ayrılan finansal kaynaklar üzerinden gözlemlenebilmektedir. 1992 yılı bu konseptte ilk İklim Konferansının Rio'da toplanmasına denk gelmektedir. Bu değişimi yorumladığımızda, bu örgütlenmelerin amaçlarına ulaştıkları ve devletlerarası gündemde yer edinerek yasal süreçlerin başlaması ile görevlerinin bittiği bu nedenle de normun yasaya geçiş sürecinde, bu normu yaratma misyonu olan örgütlenmelerin de yaşamlarının sonuna geldikleri çıkarımına ulaşılması mümkündür.

Şekil 1. Uluslararası ve Ulusal Çevre Örgütlenmeleri Finansman

Not: Bu tablo della Porta ve Tarrow'un (2005: 84) çalışmasından alınmıştır.

Hukuksal aşamaya geçilmesi sonrasında, örgütler hukuki statü kazanmış olan normun uygulama aşamasında yardımcı ve de denetleyici pozisyonu elde edebilecekleri gibi farklı bir amaca yönlenebilirler. Bu durumda sürece baştan başlamaktadırlar. Bu şekilde değişim gösteren kurumların iki farklı dönemde tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Not edilmesi gereken başka bir konu ise, özellikle ulusal olarak başlamış ve küreselleşmiş örgütlenmeler söz konusu olduğunda, bu örgütlerin daha büyük örgütlenmelerin şemsiyesi altına girebilmesidir. Bu tür bir durum, konu ile ilgilenen örgütlenme sayısında düşüşe neden olabilmekle beraber destekçi sayısı ya da kaynakların azaldığı ya da örgütlenmenin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Ancak bir örgütün bir şemsiyeden çıktığı ya da bir şemsiye altına girdiği dönemlerin ayrıca kategorize edilmesi gerekmektedir.

3.6.4. Diğerleri

KST aktörlerinin doğurduğu sonuçların, küresel yönetim perspektifinde, çok daha uzun vadeli ve geniş ölçekli sonuçları olması mümkündür. Henüz bu alandan doğan etkilerin, siyasi ve ekonomik alanlara göre görece az olması ya da destekleyici niteliğe sahip olması mümkündür. Bu etki

tartışılabilecek olmakla beraber, farklı pozisyonlarda destek olan sivil toplum kurumları artmaktadır. Uygulamalara, kodifikasyon süreçlerine ya da daha farklı görevlere yardımcı olabilmektedirler. Bu görevler, uluslararası alanda kodifikasyonun hızlanması, küresel sosyal hareketler hakkında araştırmaların ve bu aktörler arasındaki tartışmaların artması ve küresel yönetim alanında normatif çalışmaların çoğalması gibi sonuçlar doğurabilmektedir (Bexell, Jönsson, Uhlin 2022). Bu örnekler gibi, önceki başlıklarda kategorize edilemeyecek olan sonuçlar ya da etkiler bu kategori içerisinde not edilecektir.

4. UYGULAMALAR

Bu çalışmada hazırlanan aracın, farklı KST aktörlerini inceleyebilmesi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan ön görülen en büyük katkı, UDB veritabanında birinci tip kategorizasyonu¹³¹ içerisinde genel olarak formal olmayan, sıra dışı şeklinde (tip I- F) tanımlanan organizasyonların (*non-formal, unconventional or unusual organizations*) detaylandırılmasıdır. Tip I – F içerisinde 2000’ler sonrası çoğalmakta olan dijital yerli kurumlar, dotcause’lar öne çıkmaktadır. Dotcause’lar, çoğunlukla çevrimiçi bir varlığa sahip olan, internet temelli sivil toplum oluşumlarıdır. Bu sivil toplum unsurlarının internet ile olan bağları, onları sivil toplumun diğer araç ve aktörlerinden ayırmaktadır. Geleneksel sivil toplum örgütleri, sanal araçlarla erişimini geliştirebilmekle beraber, internet temelli / dijital yerli oluşumların internet olmadan varlıklarını sürdürmeleri mümkün değildir (Clark, Themudo 2006). Bilinen ‘dotcauses’ örnekleri arasında *United for Peace and Justice* (UFPJ)¹³², 350.org, Uluslararası Kara Mayınlarını Yasaklama Kampanyası (UKMYK- *International Campaign to Ban Landmines* -ICBL)¹³³, *the Wombles*¹³⁴, *McLibel*¹³⁵ bulunmaktadır. Örneklerden görülebileceği gibi bu sanal unsurların genellikle, sınırlı belli bir temaları ya da uzun vadeli çok geniş hedefleri bulunmamaktadır. Bu oluşumlar arasında, uzun vadeli amaçları olduğu kabul edilen *Globalize Resistance*¹³⁶(Direnişi Küreselleştirin), *Reclaim the Streets*¹³⁷(Sokakları Geri Kazanın) gibi küreselleşme karşıtı hareketler öne çıkmaktadır. Öte yandan McLibel gibi oluşumların daha kısa ve net amaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu oluşumların farklı vadeli hedeflere sahip, küresel düzene hassas, amaçlarına ulaştıklarında dağılan ve oluşumları içerisinde ‘küresellik’ olgusunu içeren yapılar olduklarını savunmak mümkündür. Özelleşmiş amaçları bulunabilmekle beraber, dot-cause’lar genel olarak farklı sivil toplum örgütlerinin bildirileri ile paralellik göstermektedir. Bu bakımdan dot-causes’ın bir failliğinin olmadığı, ancak başka

¹³¹ UDB sisteminde, organizasyonlar birinci kategori altında bir örgütün uluslararasılığını değerlendirirken 15 kategori kullanılmaktadır. BU kategoriler: (A) uluslararası organizasyon federasyonları, (B) Evrensel üyelikli organizasyonları, (C) kıtalararası üyelikli organizasyonlar, (D) bölgesel üyelikli organizasyonlar, (E) birey, yer ya da başka kurumlara bağlı organizasyonlar, (F) özel formlara sahip organizasyonlar, (G) uluslararası odaklı ulusal organizasyonlar, (H) aktif olmayan ya da dağılmış organizasyonlar, (I) yeni eklenen ya da eklenmesi önerilen organizasyonlar, (K) yan kuruluşlar, (N) ulusal organizasyonlar, (R) dinsel örgütlenmeler, kardeşlikler, laik kurumlar, (S) bağımsız konferans serileri, (T) çok taraflı anlaşmalar ve sözleşmeler, (U) aktif olmayan ya da dağılmış A,B,C,D tipleri. Bkz: <https://UDB.org/ybguide/type1> (Son erişim tarihi: 25.03.2025)

¹³² Bkz. <https://www.unitedforpeace.org/> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023)

¹³³ Bkz. <http://www.icbl.org/en-gb/home.aspx> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023)

¹³⁴ Bkz. <https://www.womblesofficial.com/> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2023)

¹³⁵ Bkz. <https://www.mcspotlight.org/case/> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023)

¹³⁶ Bkz. <https://inpress.lib.uiowa.edu/globalizingcommunication/report/globalizeresistance00.html> (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023)

¹³⁷ *Reclaim the streets* (Sokakları Geri Al) kamu alanlarının topluluk tarafından sahiplenilmesini savunan bir oluşumdur. Temel olarak küreselleşmenin şirketler tarafından yönlendirilmesine ve de tercih edilen baskın ulaşım yönteminin “araba” olmasına karşı çıkmaktadırlar.

aktörlerin (sivil toplum örgütleri, şirketler vb.) araçları oldukları savunulabilmektedir. Ancak bu çalışmada temel olarak seçilen Hofferberth tarafından gruplanmış aktörlük anlayışı üzerinden, bir unsurun aktör olabilmesi için form, niyet etki özellikleri incelenmektedir. Amaçların benzerlik göstermesi, bir unsurun aktör olup olmadığının değerlendirilmesi açısından yeterli değildir. Bu bölümde ele alınan dotcause örneklerinin bu özelliklere sahip olup olmadığı irdelenecektir.

Niyet, dot-causes gibi bir oluşumda, varlığı araştırılması en pratik unsurdur. Nitekim bu unsurlar genel olarak sadece tek bir amaç için oluşturulmaktadır ve resmi sitelerinde bu açıklama bulunmaktadır. Bu amaçların çok geniş ve görece muğlaktan (barışın korunması), spesifik ve görece dar alanlı (kara mayınlarının yasaklanması) amaçlara kadar çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, UFPJ örgütlenmesi barış ve adalet gibi temel normlara değinmesine rağmen beyanlarına bakıldığında özel olarak Bush hükümetinin başlattığı önleyici savaş politikalarına karşı oldukları görülmektedir. Barışın sağlanması, güvenlik genel başlığı altında özelleşmişlerdir. Uluslararası olarak bu tür bir amaca sahip olmanın yanında, ulusal seviyede farklı hedefleri de bulunmaktadır. ABD içerisinde demokrasinin yayılması ve teröre karşı savaş kapsamında yapılan kısıtlamalara karşı çıkmaktadırlar.¹³⁸ ICBL örneğine bakıldığında ise 100'den fazla ülkede faal, küresel bir sivil toplum örgütleri ağı olduğu görülmektedir. Önceki örnekten farklı olarak bu amaçta, herhangi bir hükümetin politikasından ziyade tüm küreyi ilgilendiren belli bir silaha, kara mayınları, karşı toplandıkları görülmektedir.¹³⁹ Bu bağlamda coğrafi değil ancak fonksiyonel bir özelleşmeye gittikleri gözlemlenmektedir. McLibel ise önceki örneklerden farklı olarak bir firmayı hedef almaktadır. İlk örnekte olduğu gibi belli bir kuruma karşı olarak değerlendirilebilmektedirler. Çok Uluslu Şirketlere (ÇUŞ) karşı duran oluşum, bu firmanın gıda zehirlenmesine yol açma, ücreti verilmeyen fazla mesai, geri dönüşüm hakkında yanlış söylemler gibi suç teşkil edecek pek çok pratiği hakkında karalama kampanyası yürüttükleri iddia edilmiştir. Belli bir pratiğe karşıt olmasalar dahi protesto ettikleri kurumun tekilliğinden ötürü bu oluşumun da spesifik bir yönelimi olduğu savunulabilmektedir. Bu 3 örnek göz önünde bulundurulduğunda, dotcause faaliyetlerinin belli bir kuruma, belli bir pratiğe ya da her ikisine birden tepki olduğunu söylemek mümkündür.

Form özelliğinin olduğunun kabul edilmesi için ele alınan unsurun çevresine etkisi olan bir bütünlüğünün ya da çevresi ile etkileşiminin olması gerekmektedir. *Dot causes*, dijital dönüşümün sosyal hayattaki etkilerinin uzantısı olarak, aynı amaca bağlı bireylerin buluşabileceği, fikirlerini paylaşabileceği ve ortak bir irade sergileyebilecekleri alanlar sunmaktadır. Her sanal alanın bir kurucusu ve yöneticisi olmakla beraber dot-causes örneğinde üye olmak katılmak da karar alma mekanizması içerisinde yer almak anlamına gelebilmektedir. Üyeler, kurum içerisinde daha aktif rol alabilmekte, organizasyonel yapıya katılabilmektedir. Bu katılım için fiziksel bir etkileşimde bulunmaları

¹³⁸ Bkz. <https://www.unitedforpeace.org/ufpj-unity-statement/> (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

¹³⁹ Bkz. <http://www.icbl.org/en-gb/about-us/who-we-are/the-icbl.aspx> (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

gerekmemektedir. Bu bakımdan ‘dot-causes’ın dijital bir formu bulunmaktadır. Tuğlalardan oluşan sivil toplum örgütleri yanında bu oluşumların, tıklamalardan ve tuğlalardan (*clicks and bricks*) oluşmaktadır. Üyeler sanal olarak birbirleri ve kararalım mekanizması ile etkileşime geçebilirken, kurumun kendisi başka aktörler ile de dijital olarak iletişimi kurabilmektedir. Ayrıca, fiziksel olarak temsilcileri olan bireyler, kurumlar, merkezler bulunabilmektedir. Bu sayede sadece sanal olarak kalmamakta, fiziksel ile bağlarını koparmamaktadırlar.

Etki kısmı, özellikle dijital yerliler açısından belirlemesi en zor alandır. Nitekim bu tür oluşumların temel etkinlikleri arasında çevrimiçi imza toplamak ve belirli konuların görünürlüğünü artırmak bulunmaktadır. Bu siteler tarafından yapılan etkinliklerin geçek hayatta yansımalarının izole edilerek saptanması çeşitli zorluklar içermektedir. Fiziki olarak gerçekleştirilen etkinliklerin raporlanması görece kolaydır ancak bu tür faaliyetlerin görünürlüğün artıran kurumların etkisinin değerlendirilmesi güçtür. Örneğin, sokak yürüyüşleri ya da aktivist gösteriler birkaç kurumun ortaklığı ile yapılabilmektedir. Bu tür faaliyetler bir sosyal hareketin kendisine bağlı olmamakta, farklı dijital yerliler tarafından düzenlenmekte ve yayılmaktadır. Faaliyetlerin çevrimiçi olarak düzenlenmesi başka bir olasılıktır. Bu bakımdan da tüm faaliyetlerin ve etkilerinin ayrı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin UFPJ kapsamında “*The Poor People’s Campaign: A National Call for Moral Revival*” (Yoksul Halkın Kampanyası: Ahlaki Bir Diriliş İçin Ulusal Çağrı), “*Divest from the War Machine*” (Savaş Makinasından Kurtulun), “*No Foreign Bases Campaign*” (Denizası Üslere Hayır), “*Global Days of Action on Military Spending*” (Askeri Harcamalara Karşı Küresel Günler) ve “*Korea Peace Network*” (Kore Barış Ağı) gibi farklı kampanyalar bulunmaktadır. Bu kampanyaların hepsinin teker teker “etkili” olup olmadıklarını değerlendirmek kendi başlarına çalışma soruları oluşturmaktadır.

Amaçların genişliğinin, değerlendirme aşamasında yarattığı problemlerin altını çizmek gereklidir. Örneğin, ICBL’in çok daha kısıtlı ve net bir hedefi olması açısından etkinliğinin değerlendirilmesi görece kolaydır. 1997’de imzalanan, 1999’da yürürlüğe giren Ottawa Anlaşması çerçevesinde incelemeler yapılması ve direk olmasa dahi ülkelerin uygunluğu üzerinden bir başarı/sonuç değerlendirmesi yapılması mümkündür.¹⁴⁰ McLibel örneği ise önceki oluşumlardan farklı olarak 10 yıl süren bir dava etrafında şekillenmiştir. McDonald’s firmasının işleyişindeki değişimleri sınıflandırarak dava sonuçları ile ilişkilendirmek detaylı bir inceleme gerektirmektedir. Buna rağmen net sonuçlara ulaşılabilmesi şüphelidir. Ancak dava sonuçları üzerinden de bir değerlendirme yapılabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) kadar giden davada, ulusal yollar tıkanığında uluslararası mahkemeye başvurulabilmesi, bir ÇUŞ’un sorumlu tutulabilmesi, karalama davalarında örnek oluşturması ve üstü örtülmeye çalışılan konuların özellikle internet üzerinden daha çok ilgi çekmesi

¹⁴⁰ 2022 itibarıyla anlaşmaya taraf 164 ülke bulunmaktadır. ABD, Rusya ve Çin bu anlaşmaya taraf olmamakla beraber taraf olmayan 32 ülkede genellikle kara mayını üretimi ve kullanımı olmadığını altı çizilmelidir. Bkz. <http://www.icbl.org/en-gb/the-treaty/treaty-status.aspx> (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

(Streisand etkisi)¹⁴¹ gibi açıldan oldukça etkili olduğunun savunulması mümkündür. Bölümün başında vurgulandığı gibi, bu tür unsurların etkinliğinin ölçülebilmesi için, olay bazlı derinlemesine değerlendirmeler yapılması gerekmektedir. Ancak bu örnekler ele alındığında bir olayın etki/farkındalık alanının genişletilmesi, hukuki bir sonuç doğurması ve genel kabul haline gelmesi gibi farklı alanlardan değerlendirmeler yapılması mümkündür.¹⁴²

Bu bölümde dotcause'lar üzerinden genel bir değerlendirme yapılmasına rağmen her unsurun ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Aktör olduğu kararlaştırılan unsurlar, daha sonra küresellik değerlendirmesine tabii tutulacaktır. Daha sonra bu kurumlar hakkındaki bilgiler kategorize edilecektir. Bu bölümde dört adet dotcause (UFPJ, ICBL, McLibel, Change.org) ve geliştirilen prototipin geleneksel kurumlarda uygulanabilirliğinin örneklenmesi için bir adet uluslararası sivil toplum örgütü (Greenpeace) incelenmiştir. Bu örnekler belirlenirken farklı alanlarda aktiviteleri olan, çeşitli dönemlerde oluşturulmuş örnekler olmaları dikkate alınmıştır. Change.org ve Greenpeace tamamen küresel olmaları özellikleriyle öne çıkarken McLibel ve ICBL kendi alanlarında elde ettikleri hukuksal sonuçlar nedeniyle seçilmiştir. Hukuksal sonuç elde etmelerinin, etki alanları ve (F) sonuçlar bölümü açısından çeşitlilik katacağı ön görülmüştür. UFPJ örneği ise zaman içerisinde etki alanının ve kurumsal yapısının değişmesi nedeniyle bir kurumun özelliklerinin yıllar boyunca gösterdiği değişimin örneklenebilmesi için seçilmiştir.

4.1. United for Peace and Justice (UFPJ)

UFPJ 2002 yılında, ABD'de ulusal bir kampanya olarak kurulmuştur. Kurum üyeleri ilk olarak 25 Ekim 2002 tarihinde, ABD'nin Irak'ta askeri harekât planlarına karşı düzenledikleri protestoda bir araya gelmiştir. Eylem, yaklaşık yetmiş adet yerel ve ulusal, barış ve adalet örgütünün katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu tarihte sadece eylem yapılmış, organizasyonel bir girişime gidilmemiştir. Daha sonra yapılan açıklamalarda, UFPJ'nin kuruluş amaçları, Irak Savaşı'na karşı ABD içindeki örgütlenmeleri tek bir şemsiye altında toplamak ve bu örgütlerin faaliyetlerini koordine etmek olarak belirtilmiştir. UFPJ genel olarak tüm önleyici savaşırlara karşı olduğunu vurgularken, özellikle Bush yönetimi ve yönetimin savaş ile ilgili tutumunu eleştirmiştir.

¹⁴¹ Barbara Streisand internette evinin resimlerinin paylaşılmasını engellemeye çalışmıştır ancak tam tersi bir sonuç ile karşılaşmış ve evinin görüntüleri çok daha fazla paylaşılmıştır. Streisand etkisi, sensörlenmeye çalışan bir konunun normalde dikkat çekeceğinden daha fazla dikkat çekmesi durumunu anlatmak için kullanılmaktadır (Jansen, Martin 2015).

¹⁴² Akkaş (2012) küresel sivil toplumun etkisini özellikle demokratikleşme kapsamında geniş bir çerçevede değerlendirme girişiminde bulunmuştur. Bu tür bir genel yaklaşımda küresel sivil toplumun (özellikle üçüncü sektörün) etkisinin yıllar içerisinde arttığı genel bir gözlem olarak iletilebilecekken, bu çalışmada aranan bir yapı taşı olarak ele alınabilmesi adına daha sistematik bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Haziran 2003'te, 325 farklı örgütün temsilcilerinin katılımı ile UFPJ'nin kurumsal yapısı ve stratejik planlaması tartışılmıştır. Ortak bir karar alım mekanizmasının oluşturulması ve kurumun sürekliliğinin sağlanması amacıyla bir personel grubu kurulması kararlaştırılmıştır. Kurumun gönüllülerden oluşan bir yönetim kurulu ile iletişim ve internet sitesi yönetimini yürüten yarı-zamanlı bir çalışanı bulunmaktadır.

17 Mayıs 2004'te Irak'taki savaşın sonlandırılmasına yönelik tutumlarını kurumsal bir karara dönüştürmüşlerdir. Bu tarihten 2010 yılına kadar, kurumun yapısında ve amaçlarında büyük değişiklikler gözlemlenmemiştir. Barışın korunması amacı çerçevesinde, yaşanan krizlere tepki göstermiştir. 1 Şubat 2010'da yapılan komite toplantısında organizasyonel yapılarının bir koalisyondan ağa dönüşmesine karar verilmiştir. 2013 yılına kadar, kurum faaliyetleri hakkında internet siteleri üzerinden bilgilendirme yapılmıştır. 2014-2018 yılları arasında aktiviteleri ve stratejileri detaylı bir şekilde raporlanmıştır. 2018 sonrasında bilgilendirme videoları ve gönderilerine odaklanan kurum halen aktiftir.

4.1.1. Faillik

UFPJ genel olarak dijital bir forma sahiptir. Gönüllülerden oluşan yönetim kurulunun üyeleri, farklı kurumlarda çeşitli görevler üstlenmektedir. UFPJ bünyesindeki örgütlenmeler ise bağımsız olarak işlev gösterebilmektedir. Tüm bu unsurların bir arada bulunduğu alan, yıllık toplantılar ve bazı fiziksel aktiviteler dışında, çevrimiçidir. Üye örgütler, “öğrenci kurulu” örneğinde olduğu gibi, UFPJ'nin çevresi ile etkileşim halinde olabileceği fiziksel bir form sağlamaktadır. Kurumun kendi merkezi bulunmamakta, sadece yazışmalar için bir PO Box adresi kullanılmaktadır. UFPJ varlığı büyük ölçüde internet sitesine bağlıdır, internet-bazlı bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan 2. Dijital sütununda yer alması gerekmektedir. Katılımcıları açısından, UFPJ kendini bir örgütler ağı olarak tanımlamaktadır. Ancak bireyler de bu ağa üye olabilmekte ve faaliyetlere katılım sağlayabilmektedir. Bireysel başvuruların onaylanması için bir organizasyona üye olma şartı aranmamaktadır. Hem örgütlerin, hem bireylerin UFPJ ağına katılım sağlayabilmeleri, destekçi yapısını heterojenleştirmektedir. Bu nedenle UFPJ'nin C. Şemsiye satırında değerlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, A.1. ek tablosuna (Tablo 12) göre UFPJ bir forma sahiptir ve 2C (dijital-şemsiye) kutusunda yer almaktadır.

Tablo 12. UFPJ Form Değerlendirmesi

A.1. Form

Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-based)
a. Tekil		
b. Grup		
c. Şemsiye		X

UFPJ kuruluş amacı, resmi web sitelerinde ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. 2003 yılından beri barış ve adaletin sağlanması için şiddet içermeyen yöntemler ile çalışacaklarını deklare etmişlerdir. Bu genel hedef doğrultusunda, dünyada yaşanan krizlere tepki göstermiş ve görece kısa vadeli kampanyalar yürütmüşlerdir. Barış ve adaletin sağlanması ana teması altında, iklim ve çevre adaleti, yaptırımlar ve nükleer silahsızlanma gibi problemlerle ilgili faaliyetler yapmışlardır.

UFPJ'nin bağlı olduğu başka bir kurum bulunmamaktadır. Organizasyonun faaliyetleri ve yapısı, örgütün yönetim kurulu tarafından belirlenmektedir. Kurumun kendi karar alma mekanizmasına sahip olması, kurumsal otonomluk sağlamaktadır. Finansmanları tamamen bağışlar üzerinden sağlandığından, ekonomik anlamda başka bir kuruma bağlılığı söz konusu değildir. Demokrat Partiyi desteklemekle eleştirilmelerine rağmen (Kay, Damon 2007), parti ile organik bir bağları bulunmamaktadır ve apolitik bir duruşları olduğu vurgulanmaktadır. Bu açılarından UFPJ, niyet kriterini karşılamaktadır ve bu bölüm "1" olarak değerlendirilecektir.

Etki bölümü, "Sonuçlar" alt başlığı altında detaylandırılacaktır. Farkındalık yaratma amacıyla eğitimler düzenlemeleri, Yemen'de yaşanan problemleri uluslararası sahneye taşımaları, üye sayısını artırarak varlıklarını sürdürebilmeleri, belirledikleri hedefler doğrultusunda etkili olabildiklerini göstermektedir. Kendi raporlamaları çerçevesinde faaliyetleri ve yarattıkları etkiler listelenmektedir. Bu bakımdan UFPJ etki kriterini karşılamakta ve değerlendirmede "1" olarak işlenmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. UFPJ Faillik Değerlendirme Tablosu

	A) Faillik		
	1. Form	2. Niyet	3. Etki
United for Peace and Justice (2002-2014)	var - dijital	1	1
United for Peace and Justice (2014-2024)	var - dijital	1	1

UFPJ; çevresi ile etkileşimde bulunan bir forma, kendi karar alma mekanizmasına, belirli hedefler doğrultusunda şekillenen bağımsız bir niyete ve bu alanda varlık göstererek farkındalık artırma konusunda bir etkiye sahiptir. Tek bir hukuki kişiliği bulunmamakta, kendini bir ağ olarak tanımlamaktadır. Bu üç özellik bağlamında, UFPJ bir sivil toplum aktörü olarak değerlendirilmektedir.

4.1.2. Etki Alanı

UFPJ, 2002 yılında, yerel ve ulusal çapta farklı büyüklüklerdeki organizasyonları bünyesinde barındıracak şekilde oluşturulmuştur. Üyelerinin büyük çoğunluğunun, ABD merkezli örgütler olması nedeniyle, desteklerini sağladıkları alan ulus ile sınırlıdır. 2014 yılında, özellikle etki alanlarını genişletmek için stratejik planlamalarda bulunmuşlardır. 2015 yılında kendi sistemlerinde bir güncellemeye giderek üyeleri ile etkileşimlerini ve çıktı sunumlarını geliştirmişlerdir. 2024 yılında kayıtlı üyeler incelendiğinde 31 ulusal, 22 Amerikan eyaletinden toplam 74 yerel ve 7 adet uluslararası örgütlenme olduğu görülmüştür. Kurum, uluslararası bağlara sahip olmakla beraber, C.1.1. kategorisinin “uluslararası” sayılması için yeterli salt çoğunluğa sahip değildir, bu nedenle “ulusal” olarak listelenmektedir.

Üye sayısı el alırken iki yol izlenmesi mümkündür. İlk olarak, UFPJ’ye üye olan örgüt sayısı ele alınmaktadır ve kurumun 112 üyesi olduğu görülmektedir. Bu örgütlerin üyeleri, dolaylı olarak UFPJ üyesi olmuşlardır. İkinci olarak sadece bireyler üzerinden değerlendirme yapılabilir. Bu bakımdan UFPJ bünyesinde bulunan örgütlerin üyelerinin yanı sıra, ince katılım ile UFPJ’nin dijital bültenlerine kayıtlı olan ya da para vererek yardımcı olan destekçiler üyeler olarak kategorize edilebilir. Ayrıca, UFPJ

tarafından sağlanan kaynakların çoğuna erişim için üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu sebeple, resmi kayıta bulunmayan ancak UFPJ faaliyetlerinden yararlanan bireylerin olması mümkündür. C.1.2. kategorisi kapsamında, UFPJ'nin kendi hazırladığı etkinlik raporları, kurumun faaliyetlerine aktif katılan kişi sayısı açısından en tutarlı veriyi sağlamaktadır. 2002-2018 arası faaliyet raporları incelendiğinde, kongreler gibi katılımcı sayısının sınırlı tutulduğu etkinlikler dışında, imza kampanyaları ve protestolar gibi faaliyetlere katılan kişi sayısı 100.000-850.000 arasında değişiklik göstermektedir. Bu doğrultuda, bireylerin aktif katılımı üzerinden yapılan değerlendirmede UFPJ, C.1.2. bölümünde 100.000-1.000.000 aralığında yer almaktadır.¹⁴³

UFPJ'nin faaliyetleri incelendiğinde, protestolarını genel olarak ABD içerisinde düzenledikleri görülmektedir. Irak Savaşı'nın yıl dönümü gibi günlerde, farklı örgütlenmeler ile koordine olarak küresel çapta etkinliklere katılmış olsalar da, ABD sınırları dışında doğrudan aktif değillerdir. Bu bakımdan faaliyet alanları ulusal bir nitelik göstermektedir. Ancak küresel meselelere değinmeleri ve uluslararası etkinliklerde yer almaları nedeniyle ilgi alanları açısından sınır aşan bir niteliğe sahiptirler.

UFPJ'nin ele aldığı konular incelendiğinde, ABD ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. ABD'nin Irak ile ilgili dış politikasına yönelik olarak oluşturulan organizasyon, uluslararası barış ve adaletin sağlanması için farklı hedeflere de destek vermiştir. ABD'nin barışçıl bir dış politika izlemesi yönünde ulusal seviyede bir baskı grubu olarak faaliyet göstermekle beraber; denizası üslerin kapatılması, Irak'tan çıkılması, İran'a uygulanan yaptırımların hafifletilmesi gibi ABD'nin bilateral ilişkilerini konu alan çeşitli protesto ve kampanyalar yürütmüştür. Bunun yanı sıra Yemen'de yaşanan insanlık suçlarına ve Güney Kore'de yaşanan çatışmalara dikkat çeken faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu bakımdan faaliyet alanlarının tek bir ülke ya da ikili ilişkilerle kısıtlı olmadığı görülmektedir. Küresel olarak barış ve adaletin sağlanması, pratik olarak farklı zamanlarda çeşitli konuları içeren, sürekli ilgilenilmesi gereken sonu olmayan bir amaçtır. Organizasyon kuruluşunda Irak temalı olan hedefi, kısa vadeli bir nitelik taşımaktadır. Ancak ABD dış politikasında talep edilen savaş karşıtı tutum yalnızca bir başkanlık dönemi ile sınırlı değildir, dolayısıyla ana amacın vadesi uzamıştır. 2014 yılında eski UFPJ ulusal koordinatörü Michael McPhearson'un (2014) konuşmasında altını çizdiği gibi, örgüt sadece ABD politikası ile değil hem yerel hem küresel olarak barışın sağlanması ile ilgilenmektedir (McPhearson 2014). Barışın sağlanmasının muğlak ve net hedefleri olmayan bir amaç olması, UFPJ'yi uzun vadeli amaçlar bölümüne getirmektedir. 2010'lardan beri nükleer silahların yasaklanması konusu ile de ilgilenen organizasyon, sadece bu konu kapsamında ise orta vadeli bir amaca sahiptir. Ancak bu çalışma kapsamında UFPJ'nin kendi deklarasyonlarında yer alan "ulusal ve yurtdışında barış ve adaletin

¹⁴³ UFPJ üye statsü, örgütler üzerinden değerlendirildiğinde, kurum C.2. dijital-şemsiye alanında değil, B.2. dijital grup olarak değerlendirilmelidir. Bu durumda destek açısından da C.1.2. alanında 100-1000 aralığında yer alması gerekmektedir. Ancak verilerde tutarlılık sağlanması açısından C.1.2. alanı bireyler üzerinden değerlendirilmektedir.

sağlanması” hedefi temel alınacaktır. Bu nedenle 2025 itibariyle, UFPJ’nin uzun vadeli bir amaca sahip olduğu kabul edilmektedir (Tablo 14).

Tablo 14. UFPJ Etki Alanı Değerlendirmesi

	C) Etki Alanı			
	1. Destek		2. Faaliyet	
	1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade
United for Peace and Justice (2002-2008)	Ulusal	100.000-1.000.000	ulusal	orta süreli
United for Peace and Justice (2008-2024)	Ulusal	100.000-1.000.000	küresel	uzun süreli

C. Küresellik tablosu kapsamında UFPJ ulusal bir desteğe ancak küresel amaçlara sahiptir. Bu nedenle 1E bölümünde yer almaktadır ve küresellik değeri “1”dir (Tablo 15). UDB veritabanında da UFPJ, (G) uluslararası amaçlara sahip ulusal bir örgüt olarak kategorize edilmektedir.¹⁴⁴

Tablo 15. UFPJ Küresellik Tablosu

Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel		
e. Küresel	X	

¹⁴⁴ Bkz: <https://uia.org/s/or/en/1100039415> (Erişim tarihi: 26 Mart 2025).

4.1.3. Araçlar ve Etkinlikler¹⁴⁵

UFPJ, kuruluşundan beri çeşitli alanlarda faaliyetler göstermiştir. Aktiviteleri farklı mobilizasyonlara katkıda bulunmak, küresel faaliyetlerin düzenlenmesine yardımcı olmak, birebir protesto düzenlemek ve katılmak, üyelerine yönelik eğitim faaliyetlerinde bulunmak, kamu farkındalığı yaratmak için etkinlikler düzenlemek, broşürler dağıtmaktan Kongre üyeleri ile görüşmeler düzenlemek ve bildirilerde bulunmak gibi geniş bir yelpazeye sahiptir.

UFPJ'nin ilk faaliyeti 15 Şubat 2003 tarihinde düzenlenen “*The World Says No to War*” (Dünya Savaşa Hayır Diyor) protestoları kapsamında gerçekleşmiştir. Dünyada sekiz yüze yakın protestonun düzenlenmesine katkı sağlamışlardır. Söz konusu protestolar, altı yüzden fazla şehirde yapılmıştır (Tarrow 2010). UFPJ aynı yıl, ABD genelinde yapılan eylemlerin koordinasyonunda rol oynamıştır ve uluslararası protestolarda yer alma ve düzenlenmesine destek verme işlevini sürdürmüştür. 13 Eylül 2003'te Meksika'da toplanan Dünya Ticaret Örgütü toplantısına karşı ABD genelinde altmıştan fazla protesto organize etmişlerdir. 25 Ekim 2003'te Irak işgaline karşı Washington'da düzenlenen protestosunun eş-sponsoru olmuş; 9 Kasım 2003'te ise İsrail Duvarı'na karşı olarak ulusal eylem günü ilan etmişlerdir. Bu kapsamda, yirmi bir ülkenin katıldığı günde, ABD genelinde on birden fazla şehirde faaliyetler yapılmıştır (AlJazeera 2003). 20 Mart 2004'te Irak Savaşı'nın yıl dönümünde küresel bir protesto düzenlenmesi için girişimde bulunmuşlardır. Dünya çapında altmış ülkede iki milyondan fazla katılımcı ile 575 protesto düzenlenmiştir. 2006 yılındaki Irak Savaşı yıl dönümünde dünya çapında 600'den fazla etkinlik düzenlenmiştir. 21-28 Şubat 2006 tarihleri arasında şiddet içermeyen sivil itaatsizlik ve direniş kapsamında 150'den fazla şehir ve kasabada Barış Deklarasyonu kampanyası çerçevesinde aktiviteler düzenlemişlerdir. Irak Savaşı'nın 2007'deki yıl dönümünde ABD genelinde 1000'den fazla şiddet içermeyen sivil itaatsizlik¹⁴⁶ ve nöbet faaliyetlerinin organizasyonuna katılmışlardır. Mart 2012'de “*Iran Pledge of Resistance*” (İran Direniş Taahhüdü) kampanyasını başlatmış; İran ile olabilecek bir savaşa karşı taban hareketleri yatay bir şekilde mobilize ederek kaynak yaratımı, bilgi paylaşımı ve eğitim faaliyetleri yürütmüştür. Temmuz 2013'te askeri harcamaların azaltılarak barışçıl ekonomiye yatırım yapılması amacıyla, “*Jobs Not War*”¹⁴⁷ (Savaş Değil İş) etkinliğinin düzenlenmesine yardımcı olmuştur. Kasım-Aralık 2013'te, 2014 *National Defense Authorization Act*'e¹⁴⁸ (Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası) karşıt protestolar düzenlemiştir. 10 Aralık 2013'te İran'a uygulanan yatırımların artırılmasını öngören yönetmeliğe karşı eylemler gerçekleştirmişlerdir. 2014 yılında “*People's Climate March*” (Halkın İklim Yürüyüşü)

¹⁴⁵ UFPJ bünyesinde bulunan üye organizasyonların UFPJ şemsiyesi dışında yatıkları aktiviteler bu bölüm içerisinde sıralanmamıştır.

¹⁴⁶Sivil itaatsizlik faaliyetleri “Occupation Project” kapsamında Irak'taki savaşın bitmesi için düzenlenmiştir. Bu faaliyetler şiddet içermemekle beraber tutuklamalar yaşanmıştır (Kelly 2007).

¹⁴⁷ Broşür için: <https://www.pjw.info/goodjobs011613.html> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁴⁸ Detaylı bilgi için: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/3304> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

düzenlemesinde yardımcı olmuşlardır. Gösteri, yalnızca ABD'den değil, yurtdışından da geniş katılımla gerçekleşmiştir. ABD hükümetinin yanı sıra, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon da gösteriye ilgi göstermiştir (Foderaro 2014). 2015 yılında Irak'ın işgaline karşı yapılan gösterilere “*Time for Global Superpower for Peace and Justice to Rise Again*” kampanyası ile devam etmişlerdir. 29 Nisan 2017’de “*Peace Hub*”¹⁴⁹ etkinliğine katılmışlardır. 2017 yılında “*Global Days Against Military Spending*”¹⁵⁰ etkinliğini yaymak için çalışmışlardır.

UFPJ, başka organizasyonlarla beraber etkinliklerin planlama ve tanıtım kısmına katılmanın yanı sıra aktif olarak kendi protestolar düzenlemekte ve fiziksel varlık sergilemektedir. İlk etkinliklerinden biri olarak, 15 Şubat 2003 günü New York’ta bulunan BM Merkezi önünde 500.000’den fazla katılımcının bulunduğu bir protesto düzenlemişlerdir. 22 Mart 2003’te New York Broadway Bulvarı’nda 300.000 katılımcı ile Irak’ın bombalanmasına karşı toplanmışlardır. 18-20 Kasım tarihleri arasında Miami’de Amerikan Serbest Ticaret alanlarına karşı düzenlenen etkinliklere katılmışlardır. 29 Ağustos 2004’te “*Say No to Bush Agenda*” (Bush Gündemine Hayır) ismi altında 500.000 kişiden fazla katılımcı ile New York’ta bulunan Cumhuriyetçi Partisi binası önünde bir protest düzenlemişlerdir. 18-20 Mart 2005 tarihleri arasında Irak Savaşı’nın yıl dönümü için ABD çapında toplam 765 protesto düzenlemişlerdir. 24-26 Eylül 2005 tarihlerinde Washington’da 300.000’den fazla katılımcı ile yürüyüş düzenlemişlerdir. Etkinliklerin sonunda 370 kişi tutuklanmıştır. 29 Nisan 2006’da 350.000’den fazla kişinin katıldığı bir protesto ile Irak Savaşı’nın sona ermesi, İran’a saldırılmaması ve insan haklarına saygı duyulması çağrısında bulunmuşlardır. Ocak 2007’de *American Friends Service Commitee-AFSC*¹⁵¹ (Amerikan Dostluk Hizmetleri Komitesi) ile Irak’ta hayatını kaybeden Amerikan askerleri anısına ülke genelinde protestolar düzenlemişlerdir. 27-29 Ocak 2007 tarihlerinde Washington DC’de 500.000 katılımcıyla bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. İklim adaleti kampanyalarına destek olmak için *Step It Up* 2007¹⁵² kampanyasında katılım göstermişlerdir. Haziran 2007’de “*US Campaign to End Israeli Occupation*”¹⁵³ tarafından İsrail’in Filistin’i işgalinin kırkinci yılı adına düzenlenen faaliyetlere katılmışlardır. 27 Ekim 2007’de ulusal çapta 100.000 katılımcı ile Irak Savaşı’na karşı protesto düzenlemişlerdir. Mart 2008’de 50 eyalette Irak Savaşı’na karşı 1000’den fazla etkinlik organize etmişlerdir. 30 Aralık 2008’de Gazze’deki İsrail saldırılarına karşı protesto düzenlemişlerdir. 4 Nisan 2009’da, Martin Luther King, Jr.’ı onurlandırmak ve Afganistan ile Irak’taki savaşlara dikkat çekmek amacıyla Wall Street’te düzenlenen “*National Mobilization*” (Ulusal Seferberlik) eylemine katılmışlardır (Martin 2009). 16-19 Eylül 2010 tarihlerinde Wikileaks muhbiri Bradley Manning’e

¹⁴⁹ Global Peace Foundation hakkında detaylı bilgi için: <https://globalpeace.org/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵⁰ Etkinlik ve düzenleyen ana kurum International Peace Bureau hakkında detaylı bilgi için: <https://ipb.org/global-campaign-on-military-spending/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵¹ Bkz: <https://afsc.org/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵² Etkinlik hakkında detaylı bilgi için: <https://www.stepitup2007.org/>. (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵³ Koalisyon hakkında detaylı bilgi için: <https://www.comminit.com/la/node/128990> . (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

destek olarak düzenlenen gösterilere katılmışlardır. 2-9 Ekim 2010 tarihleri arasında “*International Week of Protest to Stop the Militarization of Space*”e (Uzayın Askerileştirilmesinin Durudulması İçin Uluslararası Eylem Haftası) ve 3 Ekim’de “*Move the Money National Summit*”e katılmışlardır. 7-10 Ekim tarihleri arasında Afgan Savaşı’na karşı düzenlenen küresel hareketlerde aktif rol almışlardır. 12 Mayıs 2011’de “*Teach-In and Fight Back*” ve “*The People WILL Take Back the Economy and End US Wars*” etkinliklerine, 20 Mayıs 2012’de Chicago’da *Unity March for Justice and Reconciliation* protestosuna, 22-24 Kasım 2013 tarihleri arasında Columbus’ta bulunan Fort Benning kapılarında “*School of America Watch*”¹⁵⁴ (Amerika Okulları Nöbeti) nöbetlerine katılmışlardır. 2016 yılında “*Peace Pledge*”¹⁵⁵ (Barış Sözü) Kampanyası altında nöbetler düzenlenmiştir ve “*Movement of Movements*” (Hareketlerin Hareketi) adlı, üye örgütleri birleştiren ulusal çaplı bir organizasyon hazırlıklarına başlanmıştır. 2016 yılında “*Standing Rock*”¹⁵⁶ protestosuna katılmışlardır. 2018 Mayıs’ında “*The Poor People’s Campaign: A National Call for Mora Revival*”¹⁵⁷ (Yoksul Halkın Kampanyası: Ahlaki Bir Diriliş İçin Ulusal Çağrı) kapsamında 40 günlük bir etkinlik düzenlemişlerdir. 16-18 Kasım 2018 tarihlerinde “*Coalition Against US Foreign Military Bases*” (ABD Denizaşırı Askeri Üslerine Karşı Koalisyon) tarafından organize edilen “*International Conference against US/NATO Military Bases*” (ABD/NATO Askeri Üslerine Karşı Uluslararası Kampanya) etkinliğine katılarak Guantanamo, Küba, Okinawa, Güney Kore ve Ramstein (Almanya) başta olmak üzere yurtdışındaki tüm ABD askeri üslerinin kapatılmasını talep etmişlerdir.

Aktif protesto eylemlerinin yanı sıra UFPJ, özellikle farkındalık yaratma amacıyla çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlemektedir. 2003 Mayıs ayında Arundhati Roy, Howard Zinn ve Edward Said’in aralarında olduğu katılımcılar ile savaş üzerine 2000 kişinin katıldığı bir eğitim düzenlemişlerdir. 27 Haziran – 1 Temmuz 2007 tarihleri arasına Atlanta’da barış temelli çalıştaylar düzenlemişlerdir. 24–26 Şubat 2012 tarihlerinde Philadelphia’da düzenlenen “*Occupy Peace Summit*” etkinliğinde ise binden fazla katılımcıyla, ulusal ve küresel adalet temelinde nasıl bir gelecek inşa edilebileceği üzerine tartışmalar yürütülmüştür. 18-19 Mayıs 2012 tarihlerinde Chicago’da savaşların önlenmesi, bütçenin toplum ihtiyaçlarına kaydırılması amaçlı “*The 99% vs. War & Injustice: Counter-Summit for Peace and Economic Justice*” çalıştayları düzenlenmiştir. 2014 yılında “*Uniting Our Strategies to Stop War and Save the Planet*” başlıklı çalıştay düzenlenmiş; 2015 yılında ise “*We the People Silent No More*” kampanyası kapsamında halkın barış konusunda eğitimi ve mobilizasyonuna yönelik faaliyetler sürdürülmüştür. “*Peace Pledge*” kampanyası altında Ekim 2016 yılında başlatılan eğitimler 2017 yılında devam ettirilmiştir. 2016 yılında *Standing Rock* etkinliği kapsamında doğal yaşamın korunması

¹⁵⁴ Detaylı bilgi için: <https://soaw.org/about-soa-watch> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵⁵ Detaylı bilgi için: <https://www.unitedforpeace.org/2016/10/13/peace-pledge-announcement/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵⁶ Detaylı bilgi için: <https://americanindian.si.edu/nk360/plains-treaties/dapl> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁵⁷ Detaylı bilgi için: <https://www.poorpeoplecampaign.org/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

hakkında bilgilendirmelerde bulunmuşlardır. 2017 yılında ABD Başkanı Donald J. Trump'ın “*met with fire and fury like the World has never seen*” (Baker, Sang-Hun 2017) açıklaması üzerine çevrimiçi eğitim seansları düzenlemişlerdir. Aynı yıl “*Peace and Planet Conference: No Nukes, No Wars, No Warming*” etkinliğinde savaşın tehlikeleri, nükleer silahlanma ve küresel ısınma gibi konularda bilgi paylaşılmıştır. 2018 Şubatında CODEPINK¹⁵⁸ önderliğinde düzenlenen aksiyon haftasına katılan UFPJ, askeri harcamalara verilen desteğin azaltılması ve bunun için uygulanabilecek finansal stratejiler konusunda bilgilendirme yapmıştır.

Kamu eğitimi ve üyelerin gerekli kaynaklarla donatılması dışında, UFPJ aynı zamanda aktif lobicilik faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak, 24–26 Mart 2005 tarihleri arasında 300 kongre üyesi ve 800 katılımcının yer aldığı bir barış lobisi etkinliği düzenlemişlerdir. 2006 yılının Haziran ve Ağustos aylarında, İsrail'in Gazze ve Lübnan'a yönelik saldırılarına tepki olarak, Birleşmiş Milletler ABD Temsilcisi John Bolton'a 300'den fazla örgüt ve bireyin imzasını taşıyan bir açık mektup iletilmişlerdir. Aynı yıl, seçim dönemi yaklaşırken Barış Seçmenleri (*Voters for Peace*) kampanyasına katılarak Irak Savaşı'nın hızlı bir sonunu desteklemeyen ve kendi seçim kampanyalarında savaş karşıtı bir tutum sergilemeyen adaylara oy verilmemesi konusunda 100.000'den fazla kişinin imzaladığı bir taahhüt hazırlamışlardır. 27-29 Ocak 2007 tarihleri arasında barışın desteklenmesi adına 1000 katılımcının kongre üyeleri ile görüştüğü bir faaliyet düzenlemişlerdir. 2 Temmuz 2009'da ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesinin ilk göstergesinin kutlamaları üzerine Beyaz Saray ve Kongre ile iletişime geçilerek işgalin tamamen sonlandırılması yönünde bir çağrıda bulunmuşlardır. 7 Ekim 2010'da Afgan Savaşı'nın onuncu yılında ABD hükümetine savaş karşıtı bir çağrıda bulunmuşlardır. 2013 yılı sonunda ise 666 sivil toplum örgütüyle birlikte ABD Kongresi ve Fransız Parlamentosu'na yönelik, Suriye'de şiddet uygulanmaması çağrısında bulunulmuştur. Bu faaliyetlerin sürdürülebilmesi için, UFPJ bünyesinde bulunan “*Legislative Action Group*” sürekli olarak dış politika kararlarını ve askeri harcamaları takip ederek bilgi sağlamaktadır. 2017 yılında, Yemen'de yaşanan insani krizler hakkında bilgi toplayan örgüt, Suudi Arabistan'a yapılacak olan gelecek silah satışlarında insani koşulların gözetilmesi için baskı oluşturmuştur. 12-14 Ocak 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen “*Conference on US Foreign Military Bases*” toplantısı sonrasında “*Colition Against US Foreign Military Bases*” kurulmuştur. Bu koalisyonun ilk girişimi, Japonya'da tutuklanan Okinawa Üssü karşıtı aktivistlerin serbest bırakılmasını talep etmek olmuştur. 2018 yılında, “*Kore Collaboration Olympic Truce Campaign*” kapsamında ABD, Güney Kore ve Kuzey Kore liderlerine hitaben açık bir mektup kaleme alınmış ve bu mektup Birleşmiş Milletler'de Hackie Cabasso deklare edilmiştir. UFPJ, farklı imza kampanyaları, açık mektuplar ve basın açıklamaları yoluyla hükümet üzerinde etkide bulunmaya yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir.

¹⁵⁸ CODEPINK feminist bir taban hareketidir. ABD genelinde barışın desteklenmesi, insan haklarının savunulması ve ABD'nin savaş politikalarını ve emperyalist yaklaşımlarına karşı olarak kurulmuşlardır. Detaylı bilgi için: <https://www.codepink.org/about> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

UFPJ, hem kendi üyelerine hem de genel kamuoyuna yönelik olarak sıklıkla bildiri yayınlamakta ve aksiyon çağrılarında bulunmaktadır. Örneğin, Hiroşima ve Nagasaki bombalamalarının 62. yıl dönümünde “*Bite the Bullet: War Profiteering Education Network*” ile iş birliğinde silah sanayiine karşı bir aksiyon çağrısında bulunmuşlardır. Mart 2008’de Afganistan gazileri “*Veterans Against the War*”¹⁵⁹ ortaklığında düzenlenen “*Winter Soldier*” etkinliğinde savaş karşıtı konuşmalar yapmışlardır. 21 Mayıs 2009’da Amerikan kamuoyunu savaş karşıtı bir pozisyona çekmek için “*National Media Day of Action*” kampanyası başlatılmıştır. Kampanya kapsamında yerel, bölgesel ve ulusal medya kurumları ile bilgi paylaşımında bulunulmuştur. 13-15 Nisan 2010 tarihlerinde “*Tax Fay Actions for Peace*” çağrısını promote etmişlerdir. 17 Mayıs 2011’de, Osama bin Laden’in öldürülmesinin ardından, şiddet içermeyen yöntemlerle adaletin sağlanmasına yönelik bir çağrı yapılmıştır. 2 Kasım 2011’de üye organizasyonlarını, “*Occupy Wall Street*” hareketi ile iş birliği yapma konusunda teşvik etmişlerdir. 20 Aralık 2011’de, ABD güçlerinin Irak’tan çekilmesinin ardından, ABD’nin Irak’ın iç işlerine karışmayı tamamen bırakması ve Irak halkına destek olunması gerektiği yönünde bir açıklama yapılmıştır. 2013 yılı boyunca Bradley Manning’in desteklenmesi ve Guantanamo Bay’in kapatılması için çağrılarda bulunmuşlardır. Ağustos 2013 boyunca kültürel aktiviteler eşliğinde “*Nuclear Free Future Month*” tanıtımı yaparak nükleer silahlar konusunda farkındalık yaratma çabalarında bulunmuşlardır. Aynı yıl, Martin Luther King’in “*I Have a Dream*” konuşmasının 50. yıl dönümünde Washington’da medya faaliyetleri düzenlenmiş, kitapçık ve posterler dağıtılarak barışa yönelik farkındalık çabalarına devam edilmiştir. 2015 yılında yayımlanan “*Deepening Anti-Racism Work in the Anti-War Movement*” bildirisi ile etnik adalet ve siyahların özgürleştirilmesi gündemlerini organizasyonun amaçlarına entegre edilmiştir. 19-22 Ocak 2016 tarihleri arasında, UFPJ Eş-Başkanı Jackie Cabasso savaş ve nükleer silah karşıtı bir konuşma yaparken, UFPJ İletişim Koordinatörü Matt de Vlieger, “*Occupy Inauguration*” toplantısında konuşma yapmıştır. Bu etkinlikler, örgütün daha fazla katılım sağlaması, farklı paydaşlarla etkileşim kurması, iş birliği geliştirmesi ve farkındalığı artırması amacına hizmet etmiştir. 2017 yılında ulusal bir çağrıda bulunarak Nükleer Silahların Yasaklanması hakkında bilgilendirmede bulunmuşlardır. 6 Aralık 2018’de *The Nation*’da yayımlanan “*Joint Statement of UN Civil Society in Support of the Current Peace Process in Korea*” bildirisine katılmışlardır.

UFPJ, yürüttüğü faaliyetleri organize ederken ilgili mercilere izin başvurusunda bulunmakta ve genel olarak ABD yasalarına aykırı eylemler gerçekleştirmemektedir. Düzenlenen protesto ve yürüyüşlerin şiddet içermeyen bir nitelikte olması özellikle vurgulanmaktadır. Ancak gösteriler sırasında demir bariyerlerin kullanılması, tutuklamalar gibi problemler ile karşılaşmışlardır (Dewan 2004). 15 Şubat 2003 protestolarından başlayarak, özellikle büyük çaplı protestolarda polis kuvvetleri ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır (Dunn vd. 2003; ACLU 2005). 2018 Mayıs’ında “*The Poor People’s Campaign: A National Call for Mora Revival*” kapsamında 40 günlük bir etkinlik

¹⁵⁹ Detaylı bilgi için: <https://aboutfaceveterans.org/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

düzenlemişlerdir. 30'dan fazla şehirde düzenlenen etkinlikte şiddet içermeyen direk aksiyon alınmasına rağmen tutuklamalar yaşanmıştır. Sivil itaatsizlik tutuklamalarının gerçekleşmesi ve polis güçleri ile yaşanan anlaşmazlıklar uygulanan çerçeve içerisinde “şiddet-içeren” bölümü için yeterli seviyede değildir. Bu nedenle UFPJ faaliyetleri D araçlar ek tablosunda 2.şiddet-içermeyen kolonunda yer almaktadır (Tablo 16). UFPJ'nin faaliyetleri, bilgi yayımından kitlesel protestolara kadar geniş bir yelpazeye yayılmakta olup, bu çeşitlilik yapısal olarak karma bir aktivite sergilemesine neden olmaktadır. Yönetim kurulu genel yönelimi belirlese de, üye örgütlerin ve bireylerin karar alma süreçlerine aktif katılım sağladığı gözlemlenmektedir.

Tablo 16. UFPJ Araçlar Değerlendirmesi

D. Araçlar			
aktiflik/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a. aktif			
b. pasif			
c. karma		X	

Raporlar incelendiğinde düzenli olmayan pek çok faaliyetleri bulunduğu görülmektedir ancak düzenli olarak gerçekleştirilen iki adet etkinlik öne çıkmaktadır. İlk olarak, her yıl Irak Savaşı'na yönelik düzenlenen protestolara katıldıkları kaydedilmiştir. İkinci olarak ise, Mart 2020 ile Kasım 2024 arasındaki dönemde, her ay üyelerine düzenli bilgilendirme gönderildiği belirtilmiştir. Ancak, yıllık faaliyet raporlarının 2018 yılında sona ermiş olması nedeniyle, 2018–2025 dönemine ilişkin birincil kaynaklara dayanan sistemli veri bulunmamaktadır. Bu iki etkinlik dışında, düzenli şekilde sürdürülen başka bir faaliyete dair raporlanmış bilgi mevcut değildir.

4.1.4. Temel Etkinlik Alanı

UFPJ, kendi açıklamalarına göre ABD içinde yer alan farklı yerel ve ulusal organizasyonlardan oluşması nedeni ile katılımcıları açısından yerel bir özellik göstermektedir. Kuruluş döneminde ele aldıkları konular, ağırlıklı olarak ABD dış politikalarına ve ülke içindeki adaletin sağlanmasına odaklanmıştır. Bu nedenle faaliyet alanları incelenirken 2008 öncesi ve sonrası olarak iki farklı döneme ayrılacaktır. 2008 yılı öncesinde UFPJ'nin faaliyetleri, yalnızca ABD'nin Irak'taki politikaları ve iç meseleleriyle sınırlı kalmıştır. Esas amaçları ABD dış politikası üzerinde etkili olmaktır. Bu bağlamda, söz konusu dönemde faaliyet alanları ulusal düzeyle sınırlı olup, özellikle Irak Savaşı çerçevesinde ele alınan konu, başarılması istenen sonucun net olduğu “kısa vadeli” bir amaca sahiptir. 2008 sonrasında ise amaçlarını barışın sağlanması gibi daha genel bir hedefe çevirmiş ve dünyadaki farklı çatışma

alanları ile ilgilenmeye başlamışlardır. Farklı uluslararası organizasyonlar ile koordine olarak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu nedenle 2008 sonrasında UFPJ küresellik bölümü açısından uluslararası bir kimlik kazanmıştır. 2017 yılında, iklim değişikliği ile askerileşme arasındaki bağın altı çizilmiş ve örgüt, iklim adaletine gündeminde daha fazla yer vermeye başlamıştır. Aynı yıl yayımlanan açıklamalarda, UFPJ'nin temel hedefinin nükleer silahların yasaklanması için küresel bir hareket oluşturmak olduğu net biçimde ifade edilmiştir. 2018 yılına gelindiğinde Komite, *“The Poor People’s Campaign: A National Call for Moral Revival”* (Yoksul Halkın Kampanyası: Ahlaki Bir Diriliş İçin Ulusal Çağrı), *“the Divest From the War Machine Campaign”* (Savaş Makinasından Kurtulun Kampanyası), *“the Coalition Against US Foreign Military Bases”* (ABD Denizaşırı Askeri Üslerine Karşı Koalisyon) ve *“the Korea Collaboration Olympic Truce Campaign”* (Kore Olimpik İş Birliği Ateşkes Kampanyası) konularına ağırlık vermeye karar vermiştir. Örgütün zaman içerisindeki açıklamaları incelendiğinde, başlangıçta kısa vadeli hedeflere sahip olduğu; ancak 2012 yılına kadar bu hedeflerin genişletildiği ve çeşitlendirildiği görülmektedir.

Bu bakımdan hedefleri, birkaç adet ana başlığı kapsayan (önem sırasıyla; 9.devlet/siyasi, 3.hukuk, 1.çevre, 7.ekonomi) geniş bir yelpazeye sahip olmuştur. 2017 yılında hedeflerini nükleer silahların kaldırılmasına indirgemeleri orta vadeli 9. Kategoride bir amaca işaret etmektedir. 2018 sonrasında ise, dört spesifik kampanya çerçevesinde faaliyetlerini yeniden sınırlandırmışlardır. Kampanyaların ikisinin (denizaşırı üslerin kapatılması ve Kore’de barış) gerçekleştirilebilir ancak orta vadeli amaçlar olduğu görülmektedir. Diğer kampanyalar ve UFPJ deklarasyonları birlikte ele alındığında, kurumun genel olarak 9. Devlet/siyasi başlığı altında konumlanan amaçlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber yıllar içerisinde amaçlarda yaşanan genişleme ya da somutlaştırmaların not edilmesi gerekmektedir.

4.1.5. Sonuçlar

UFPJ ağı, genel olarak kamu eğitimi, adalet savunuculuğu ve savaş karıştı politika yayımını amaçlamaktadır. 2016 yılında 5-6 Mart tarihleri arasında düzenlenen Suudi Arabistan zirvesi sayesinde Suudi Arabistan’da ve Yemen’de yaşanan uluslararası insan hakları ihlallerini uluslararası kamuoyunun gündemine taşıyarak bu alanda farkındalık yaratma konusunda önemli bir başarı elde etmişlerdir. Aynı yıl, Barrack Obama’nın Hiroşima gezisini açıklaması sonrasında 1500 kişiden imzalı bir mektubu ileterek Obama’nın bombalamadan sağ kurtulan insanlar ile buluşmasını talep etmişlerdir. Obama kısmi bir başarı sayılabilecek şekilde iki kişi ile buluşmuştur (Soble 2016). Ancak bu görüşmenin politik alanda etkileri olmamış, nükleer silahlara ayrılan bütçe azalmamıştır. Aynı zamanda, 2017 yılında BM Genel Kurulunda nükleer silahların azaltılması için görüşmelere başlanacak olmasına rağmen, ABD bu sürece karşı çıkan ülkeler arasında yer almıştır. Bu çerçevede, UFPJ bünyesindeki “Nuclear Disarmament and Redefining Security Working Group”un siyasi alanda etkili olduğunu söylemek

güçtür. UFPJ, 2017 yılında nükleer silah karşıtı faaliyetlerine devam ederken, kara mayınlarının yasaklanması kampanyasını¹⁶⁰ bir başarı örneği olarak öne sürmüştür; ancak benzer bir etki yaratamamıştır. Nitekim 7 Haziran 2017’ de düzenlenen toplantıya Hollanda dışında nükleer potansiyele sahip hiçbir ülke katılmamıştır. Nükleer silahların yasaklanması konusunda aynı yıl NOBEL kazanan *International Campaign to Abolish Nuclear Weapons* (ICAN)¹⁶¹ ile karşılaştırıldığında da UFPJ’nin etkisinin görece sınırlı kaldığı görülmektedir. Yine 2017 yılında Suudi Arabistan’a olası silah satışlarında insani koşulların göz önünde bulundurulması için yaptıkları lobi çalışması da etkili olmamıştır. Bu örnekler değerlendirildiğinde bir hukuki sonuç doğurma konusunda efektif olmadıkları görülmektedir.

Faaliyet raporları ve bültenler incelendiğinde, farkındalık yaratma ve konulara dikkat çekme açısından daha başarılı bir tablo çizdikleri gözlemlenmektedir. Örneğin, 2014 yılında katılımcı oldukları *People’s Climate March*, hem ABD hem de BM yetkililerinin dikkatini çekmiş ve bu bağlamda farkındalık oluşturma açısından etkili olmuştur. Ancak bu sonuç sadece UFPJ içerisinde sayılabilecek bir konu değildir. Pasif olarak yürüttükleri faaliyetler daha düzenli olarak takip edilmektedir. Bilgi yayarak farkındalık yaratma konusunda, sistematik bir yaklaşıma sahiptirler. UFPJ’nin internet sitesi, kamuya açık geniş kapsamlı bir kaynakça sunmakta olup, üye grupların etkinlikleri, Martin Luther King Jr. ile ilgili belgeler, İsrail-Filistin Savaşı’na yönelik bilgilendirme materyalleri, Ukrayna Krizi’ne dair analizler, “Mayors for Peace” girişimine ilişkin güncellemeler, ABD’nin askeri harcamalarına dair veriler ve kurumun kendi hazırladığı bilgilendirme içeriklerine erişim sağlamaktadır. Her ne kadar 2018 sonrasında yıllık faaliyet raporlarının hazırlanmasına son verilmiş olsa da, UFPJ’nin bilgi kaynaklarını güncellemeye ve dijital bilgilendirme faaliyetlerini sürdürmeye devam ettiği görülmektedir.

UFPJ’nin 2018 yılına kadar katıldığı ve düzenlediği protestolar, eğitimler ve nöbetlere ilişkin bilgiler, yıllık faaliyet raporlarında katılımcı sayıları ve elde edilen sonuçlarla birlikte ayrıntılı şekilde yer almaktadır. Ancak 2018 sonrasında düzenli bir aktivite gözlemlenmemektedir. Uluslararası protestolara katılmakla beraber kuruluşun kendisi 15 Mart 2003 yılında New York’ta bulunan Birleşmiş Milletler Merkezi önünde “*the World Says No to War*” (Dünya Savaşa Hayır Diyor) adlı yaklaşık 500,000 kişinin katıldığı bir protesto düzenlemiştir. Ayrıca, Irak işgalinin ilk yıl dönümünde yapılan protestoya katılmışlardır. İlerleyen yıllarda katılımcı sayısı 100.000-900.000 arasında değişen ve temelde Irak savaşına karşı olan çeşitli protestolar düzenlemişlerdir. Bu denli geniş katılımlı eylemler ile yıllık bazda düzenli aktivitelerin sürdürülebilmesi, UFPJ’nin başarısızlıkla sonuçlanan bir yapı haline gelmesini engellemiş ve örgütsel sürekliliğini korumasına katkı sağlamıştır. Ancak, bu faaliyetlerin

¹⁶⁰ <https://www.unitedforpeace.org/2018/01/30/united-for-peace-and-justice-ufpj-2017-annual-report/> (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

¹⁶¹ Detaylı bilgi için: https://www.icanw.org/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiApY-7BhBjEiwAQMrEcPgj8RLqJRXy5FSfsSCDXKZ6QgG8-2lx29QQl2qPjDpkenlyV13cRoCLpsQAvD_BwE (Erişim tarihi: 01 Aralık 2024).

norm üretimi ya da somut hukuki sonuçlar doğurma noktasında kayda değer bir etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, elde edilen sonuçlar bölümünde UFPJ'nin, "farkındalık yaratma" kategorisinde yer alması gerekmektedir.

UFPJ dijital yerli bir sivil toplum aktörüdür. Kullandıkları araçlar ve stratejiler şiddet içermemektedir ve karma bir yapıdadır. Ulusal bir tabana sahip örgütün küresellik değerlendirmesi "1"dir.

4.2. Uluslararası Kara Mayınlarının Yasaklanması Kampanyası (ICBL)

"Kara mayınlarını temizletin ve hayatları güçlendirin! Mazeretsiz, istisnasız, gecikmesiz."
(Gabelnick 2024)

ICBL, 1992 yılında insansız kara mayınlarının kullanımının, üretiminin ve ticaretinin yasaklanması amacı ile kurulmuştur. Organizasyon, Jody Williams önderliğinde *Handicap International* (HI Ağı), *Human Rights Watch* (İnsan Hakları İzleme Örgütü), *Physicians for Human Wights* (İnsan Hakları İçin Doktorlar), *Medico International*, *Mines Advisory Group* (Mayın Dayanışma Grubu) ve *Vietnam Veterans of America Foundation* (Vietnam Gazileri Amerika Vakfı) iş birliği ile oluşturulmuştur. Bu örgütlerin bir araya gelmesinin nedeni, 1980'de imzalanan İnsanlık Dışı Silahlar Sözleşmesi (*Convention on Inhumane Weapons*) uygulamasında yaşanan aksaklıklardır. Topluluk, kara mayınlarının tamamen yasaklanmasını ve var olan kara mayınlarının temizlenmesi için ayrılan bütçenin artırılmasını talep etmiştir. Organizasyon 1997 yılında hedefine ulaşmış ve Anti-Personel Kara Mayınları Sözleşmesi (*the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production, and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction*) 122 ülke tarafından imzalanmıştır. Aynı yıl ICBL, çalışmaları için Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür ve bu ödülü kurucularından Jody Williams ile paylaşmıştır. İlerleyen yıllarda anlaşmaya taraf olan devletlerin sayısı artmaya devam etmiştir. 2017 yılına gelindiğinde anlaşmayı imzalayan ülke sayısı 162'ye çıkmıştır.

ICBL, 2011 itibarıyla *Cluster Munition Coalition* (Küme Mühimmat Koalisyonu) ile bir araya gelmiş ve ICBL – CMC olarak faaliyet göstermeye başlamıştır¹⁶². Personel kadrosu beş kişiden oluşmaktadır. Ayrıca organizasyonunu amaçlarını yaymak için çalışan, Branislav Kapetanovic, Jody Williams, Tun Channareth ve Margaret Arach Orech'ten oluşan dört kişilik bir elçilik grubu

¹⁶² UDB veritabanına göre ICBL kampanyası CMC ile birleştiğinden itibaren yeni bir form almıştır. Bu nedenle ICBL artık işlev göstermeyen (U) kategorisinde işlenmektedir. ICBL-CMC ise 2011 yılında kurulan F tipi bir kurum olarak listelenmektedir. Bkz: <https://UDB.org/s/or/en/1122279586> (Erişim tarihi: 26 Mart 2025).

bulunmaktadır. Yönetişim Kurulu ICBL-CMC bünyesinde bulunan on örgütten¹⁶³ oluşmaktadır. Küresel yönetişimin sağlanması için organizasyon beş ana bölgeye (Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya; Orta Doğu & Kuzey Afrika; Sahra-Altı Afrika; Doğu & Güney Asya ve Pasifik; Amerikalar) ayrılmıştır. Her bölgesel birimin altında o bölgelere ait organizasyonlar yer almaktadır (EK 3). Bu şemsiyenin altında sivil toplum kuruluşları, çeşitli gruplar ve bireyler bulunmaktadır.

2025 itibarıyla merkezleri İsviçre’de yer almaktadır. Yüzden fazla ülkede yerel olarak yürütülen faaliyetler, merkez tarafından koordine edilmektedir. Bireyler, bağışta bulunarak ya da kendi bölgelerinde yer alan örgütlerle iletişime geçerek ICBL’e katkıda bulunabilmektedir. Organizasyon Küme Mühimmatı Konferansı (*Convention on Cluster Munitions*), Dünya Mülteciler Günü, Dünya Kadınlar Günü gibi günlerde etkinlikler düzenlemekte, yıllık toplantılar ile bilgi paylaşımı yapmakta ve çeşitli gösteriler düzenlemektedir. Etkileri ve etkinlikleri resmi sitelerinde yayımlanan raporlar aracılığıyla ilan edilmektedir.

4.2.1. Faillik

ICBL’in Nobel Barış Ödülü’nü Jody Williams ile paylaşması, komite tarafından iki ayrı aktör olarak algılandıklarına işaret etmektedir. ICBL’in merkezi İsviçre’de bulunmasına rağmen dijital olarak büyük bir varlığa sahiptir. Bünyesinde bireyler, gruplar, STK’lar ve başka örgütlenmeler barındırmaktadır. Katılımcılarının heterojen niteliği ICBL’e şemsiye bir yapı kazandırmaktadır. Bu nedenlerden ötürü form değerlendirme tablosunda 2C hücresinde yer almaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. ICBL Form Değerlendirme Tablosu

A.1. Form		
Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-based)
a. Tekil		
b. Grup		
c. Şemsiye		X

ICBL, 1980’de imzalanan İnsanlık Dışı Silahlar Sözleşmesi uygulamasında yaşanan aksaklıklara bir tepki olarak toplanmıştır. Organizasyonun amacı ilk topladığından itibaren kara

¹⁶³ 2025 itibarıyla bu örgütler: Mines Action Canada, Protection Egypt, Asociacion para Politicas Publicas (APP), Ban Landmines Campaign Nepal (NCBL), Human Rights Watch, Cambodia Campaign to Ban Landmines & Cluster Munitions, Campana Colombiana Contra Minas, DCA Actalliance, Humanity & Inclusion, Survivors Recovery and Rehabilitation Organization SRARO-Ethiopia. Bkz: <https://www.icblcmc.org/about-us> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2025).

mayınların üretiminin, ticaretinin ve kullanımının yasaklanması ve var olan kara mayınlarının imha edilmesidir. Daha sonra bünyesine yeni örgütlerin katılması ve CMC ile birleşmesine rağmen ana amaçları değişmemiştir. 1997 yılında uluslararası bir anlaşmanın imzalanması ile önemli başarı elde etmelerine rağmen, hedefine tamamen ulaşamamıştır. Anlaşmanın uygulanması ve henüz taraf olmayan ülkelerin müdahil olması konusunda çalışmalarına devam etmektedir. Net bir hedefinin olması ve çalışmalarına devam etmesi bakımından “niyet” bölümü 1 olarak işlenecektir. Benzer şekilde hukuki bir sonuç doğurma konusunda etkileri ve Nobel ödülüne layık görülmeleri nedeniyle bir etkileri olduğu da kabul edilmektedir (Tablo 18).

Tablo 18. ICBL Faallik Değerlendirme Tablosu

	A) Faillik		
	1. Form	2. Niyet	3. Etki
ICBL	var – dijital	1	1

Bu bilgiler doğrultusunda ICBL dijital, şemsiye yapısında bir küresel sivil toplum aktörüdür.

4.2.2. Etki Alanı

ICBL, uluslararası niteliğe sahip örgütlerin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. İlerleyen süreçlerde farklı ülkelere örgütlerin katılması ile organizasyonun destek alanı küresele ulaşmıştır. Bünyesinde, doksanı fazla ülkeden 1400 üstünde grup vardır (Human Rights Watch 2002). Bu gruplara bağlı bireyler açısından bakıldığında ise ICBL şemsiyesi altında bir milyondan fazla destekçi olduğu görülmektedir. Faaliyet alanı da benzer bir şekilde, aşamalı olarak artırılmıştır. 1998’de anlaşmanın daha fazla ülke tarafından imzalanmasını sağlamak için öncelikli olarak iki bölge üzerine odaklanılmıştır: Orta Doğu & Kuzey Afrika ve Sovyetler Birliği. Daha sonra etkinlik alanı genişletilmiş, farklı bölgelerde ve ülkelerde konferanslar düzenlenmiştir. 2025 itibarıyla ICBL’in tüm küreyi kapsayan beş bölgesel operasyon alanı bulunmaktadır.

ICBL coğrafi bir bölge yerine sektörel bir alana odaklanmıştır. Dünya genelinde kara mayınlarının üretilmesini, ticaretini ve kullanımını durdurmayı hedeflemektedir. 1997’de Kara mayınları anlaşması imzalandıktan sonra, amaçlarını etki alanını artırma ve uygulamalara yardımcı olma

şeklinde genişletmiştir. 1998 yılında Frankfurt'ta yapılan toplantıda, örgütün üç sütunu olarak, mayınların yasaklanması, mayınlarla ilgili ek faaliyetlerin geliştirilmesi ve mağdurlara yardım edilmesi belirlenmiştir. Bu üç sütun çerçevesinde altı öncelik belirlenmiştir. Bu öncelikler, anlaşmaya taraf devletlerin sayısının artırılması, Kara Mayını Kontrolü'nün geliştirilmesi, daha fazla kara mayını faaliyeti için finansman sağlanması, mağdurlara yardım programları için finansman sağlanması, devlet-dışı aktörlerin yasağa uymalarının sağlanması, etik ve yasal sorumluluk konularına odaklanması olarak belirlenmiştir. Bu hedefler, spesifik bir bölgeden öte sisteme yönelik amaçları içermektedir. Öte yandan sonlandırılması imkansız amaçlar değildir. Kara mayınlarının üretimi durdurulduğunda, varolanlar temizlendiğinde ve mağdurlara destek mekanizmaları oluşturulduğunda tüm hedeflere ulaşılmış olacaktır. Ancak bu ölçeğin büyüklüğü nedeniyle kısa süreli bir amaç değildir. Bu nedenle amacın vadesi “orta” olarak işlenecektir (Tablo 19).

Tablo 19. ICBL Etki Alanı Değerlendirmesi

	C) Etki Alanı			
	1. Destek		2. Faaliyet	
	1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade
ICBL	uluslararası	1.000.000 +	küresel	orta süreli

ICBL küreselliği değerlendirildiğinde, katılımcılarının kuruluşundan itibaren uluslararası nitelik göstermektedir. Günümüzde ICBL merkezi İsviçre’de yer almaktadır, yönetim ağına ise bölgesel yönetim grupları ve yüzden fazla ülkeden katılımcılar bulunmaktadır. Bu bakımdan “uluslararası” olarak değerlendirilmektedir. Faaliyet alanı olarak tüm dünya gösterilmiştir. ICBL bünyesindeki gruplar farklı bölgelerde aynı amaçla görece küçük ve yerel faaliyetler yürütmekle beraber, genel kararlar komite tarafından sistematik olarak alınmaktadır. Bu bakımdan faaliyet alanı “küresel” olarak belirlenmiştir. Bu iki kategori birleştirildiğinde, küresellik tablosunda ICBL “E2” hücresinde yer almaktadır ve küresellik değeri “2”dir (Tablo 20).

Tablo 20. ICBL Küresellik Değerlendirme Tablosu

C. Küresellik		
Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel		
e. Küresel		X

4.2.3. Araçlar ve Etkinlikler

ICBL bir kampanya olarak başlamıştır ve ana stratejisi lobcilik faaliyetleri ile kara mayınlarının yasaklanması için uluslararası bir anlaşma yapılması olarak belirlenmiştir. 1997’de bu hedefe ulaştıktan sonra, anlaşmanın uygulamasının yaygınlaştırılması ve ana hedefe yardımcı kampanyalara finansal destek sağlanması gibi yeni amaçlar edinmiştir. Bu kapsamda ICBL bünyesinde yeni çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu gruplar: Anlaşma Çalışma Grubu (*The Treaty Working Group-TWG*), Mağdurlara Yardım Çalışma Grubu (*the Survivor Assistance Working Group-SAWG*), Kara Mayınları Faaliyetleri Çalışma Grubu (*the Mine Action Working Group-MAWG*), Devlet-dışı Aktörler Çalışma Grubu (*Non State Actors Workin Group - NSAWG*) ve Etik ve Yasal Sorumluluk Çalışma Grubu (*the Moral and Legal Responsibility Working Group*)’tur. Bu gruplar, kara mayınları yüzünden karşılaşılabilecek tüm risklere ve kayıplara karşı konular ile ilgilenmek üzere düzenlenmiştir.

TWG’nin önceliği ülkelerin anlaşmayı onaylamaları için baskı yapmaktır. TWG aynı zamanda kara mayınlarının yasaklanmasının küreselleşmesi ve konu hakkında farkındalığın artması için, henüz anlaşmayı onaylamayan ülkelere seyahatler düzenlemekte, bölgesel konferanslara katılmakta ve uluslararası örgütlerde konuşmalar yapmaktadır. Kara Mayını Kontrolü’nü koordine etmekte ve uygulamaları takip etmektedir. TWG etkinlikleri arasında veri toplamak ve bu verileri daha sonraki etkinliklerde kullanılabilecek materyaller haline getirmek de bulunmaktadır.

MAWG Şubat 1998’de oluşturulmuştur. Özellikle mayınlar ve teknik konular ile ilgilenmektedir. Tüm kara mayınlarının temizlenmesini amaçlamaktadır. Kara mayınlarının temizlenmesi için istatistiksel data sağlamakta, mayınların temizlenme süreci için ilkeleri ve kılavuzları hazırlamaktadır.

SAWG, tamamen mağdurlar üzerine odaklanmaktadır. İlk kurulduğunda dört temel amaç belirlemiştir: mağdurlara yardım için on yıl içerisinde hükümetlerden üç trilyon dolar toplanması için baskı yapılması, hükümetlerin mağdurlara yardım amaçlı destek programları oluşturmaları için baskı

yapılması, organizasyon içerisinde mağdurlar hakkındaki bilgilerin paylaşımını kolaylaştırarak en iyi yardım stratejilerinin belirlenmesi, mağdurların ve kara mayınlı alanlarda yaşayan topluluklara yardım programlarının planlama ve uygulama kısmına dahil edilmesi. Bu amaçlar doğrultusunda hükümetleri bilgilendirerek gerekli planlamaların yapılması konusunda baskı oluşturmakta ve uygulamalar hakkında veri toplamakta, mağdurlara yardım programlarını incelemekte ve geribildirim sağlamakta, mağdurlara bakım ve rehabilitasyon konusunda kılavuz hazırlamakta ve dağıtmakta, mağdur hakları için savunuculuk yapmaktadır.

NSAWG, çatışmalardaki tarafların hükümetler olmadığı ve kara mayınlarının kullanıldığı durumlarda faaliyet göstermek için kurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda devlet-dışı aktörler ve kara mayınları hakkında bilgi toplamakta ve bir veritabanı hazırlamaktadır. Ayrıca çatışma alanlarında danışmanlık sağlama, farkındalık artırma, diyalog kurma gibi çeşitli görevler üstlenmektedir. “Geneva Call” un oluşturulması için çalışarak devlet-dışı aktörlerin, kara mayını kullanmama deklarasyonlarını resmileştirme girişiminde bulunmuştur.

ICBL ana merkezi, kar mayınları hakkında farkındalığın artması ve anlaşmanın uygulanmasının kontrolü görevlerine devam etmektedir. Bölgesel ve ulusal seviyelerde düzenlenen konferanslar ile mayınlar hakkında farkındalık yaratılması çalışmaları sürdürülmüştür. Uygulamalar konusunda sürekli olarak hükümetlere ve diğer organizasyonlara geribildirim sağlamakta, elde edilen verileri raporlamaktadır. Hükümetlere mektuplar ileterek güncel veriler iletilmekte ve sorumluluklarını hatırlatılmaktadır. ICBL çalışmaları hakkında hazırlanan raporlar e-mail olarak dağıtılmakta ve kendi sitelerinden yayınlanmaktadır. ICBL içerisindeki farklı çalışma grupları, farklı stratejiler ve araçlar üzerine odaklanmıştır. Bu bakımdan ICBL genelinde hem pasif hem aktif stratejilerin izlendiği görülmektedir. Tüm aktivitelerin ortak noktası şiddet içermemeleridir. Bu nedenle araç değerlendirme tablosunda ICBL araçları genel olarak “C2” hücresinde yer almaktadır. Etkinliklerin küresel dağılımı ve pek çok grubun aynı şemsiye altında toplanması ICBL ana organizasyonu üzerinden frekans tablosu çıkarılmasını mümkün kılmamaktadır (Tablo 21).

Tablo 21. ICBL Araç Değerlendirme Tablosu

D. Araçlar			
aktiflik/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a. aktif			
b. pasif			
c. karma		X	

4.2.4. Temek Etkinlik Alanı

ICBL temel etkinlik odağı kara mayınlarıdır. Organizasyon ilk oluşturulduğundaki amaçları olan kara mayınlarının üretiminin, ticaretinin ve kullanımının yasaklanması için uluslararası bir anlaşma düzenlenmesi amacına 1997 yılında ulaşmayı başarmıştır. 1997 yılından itibaren, anlaşmanın taraflarının artması ve uygulanması konusunda çalışmalarına devam etmektedir. Bu bakımdan örgütün ana amacı güvenlik olarak öne çıkmaktadır. Güvenlik konusunda devletlerin katılımının teşvik edilmesi ve uluslararası anlaşmanın yaygınlaştırılması amaçları (9) devlet / siyasi kategorisi altında bulunmaktadır.

4.2.5. Sonuçlar

Aralık 1997’de Anti-Personel Kara mayınları Sözleşmesi’nin imzalanması, ICBL’in en açık sonucudur. Eforları başarılı olmuş ve uluslararası bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Ancak anlaşmanın imzalanması organizasyonun yaşam döngüsünün sonuna geldiği anlamına gelmemiştir. ICBL, kara mayınlarının temizlenmesi için aktif olarak yardımcı olmaya başlamıştır ve görevleri uygulama alanına kaymıştır. Anlaşmanın onuncu yılına gelindiğinde anlaşma 162 ülke tarafından imzalanmıştır.¹⁶⁴ Kara mayını ticareti neredeyse durma noktasına gelmiş, 50 milyon kara mayını stoğu yok edilmiş ve kara mayını üreten ülke sayısı 54’ten 11’e inmiştir. Gömülü kara mayınlarının temizlenmesi ve kara mayınları hakkında farkındalık kazandırma çalışmaları devam etmektedir. Öte yandan anlaşmayı imzalayan ülkelerin birçoğu on yıl içerisinde kendi egemenlik alanlarından kara mayınlarını tamamen temizleme taahhüdünü yerine getirememiş ve gerekli mekanizmaları uygulamaya sokmamıştır. 2024 yılına gelindiğinde taraf ülke sayısı toplamda 164’e çıkmıştır ancak ABD hala bu ülkeler arasında yer almamaktadır. Bu bakımdan ICBL hedefine tamamen halen ulaşamamakla beraber hukuki sonuçlar doğurma konusunda başarılı olmuştur.¹⁶⁵

ICBL, varlığının çoğunun internet üzerinden sağlandığı dijital yerli bir sivil toplum aktörüdür. Kullandıkları araç ve stratejiler, şiddet içermemekte ve karma bir yapıdadır. Hukuki sonuçlar elde etmiş, etkin bir aktördür. Katılımı ve etki alanı değerlendirildiğinde küresellik değeri “2” olarak belirlenmiştir.

¹⁶⁴ Anlaşmaya taraf olmayan ülkeler arasında kara mayınlarını en çok üreten ve kullanan ABD, Çin, Hindistan, Pakistan ve Rusya gibi ülkeler bulunmaktadır. Biden yönetimi sırasında ABD (Kore yarımadası dışında) anlaşmaya uygun hareket edeceğini beyan etse de bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Kimball 2024).

¹⁶⁵ <https://www.hrw.org/reports/1999/landmine/WEBICBL.htm#:~:text=The%20International%20Campaign%20to%20Ban,organizations%20in%2090%20countries%20worldwide>. (Erişim tarihi: 12 Mart 2025).

4.3. McLibel

“Kamunun çokulusu şirketleri eleştirme hakkını korumak için her şeyi yapmaya hazırız.” Dave Morris, 19 Haziran 1997

McLibel, McDonald’s şirketinin açtığı bir dava, bu dava çerçevesinde bir hareket ve bir film olarak birbiri ile bağlantılı üç unsuru kapsamaktadır. McLibel davasında McDonald’s şirketi, Helen Steel ve Dave Morris’e iftira davası açmıştır. Bu dava yaklaşık on yıl sürmüş ve İngiltere’de görülen en uzun dava olmuştur (BBC 2005). Helen Steel ve Dave Morris Londra Greenpeace¹⁶⁶ üyesi olan iki çevre eylemcisidir. 1986 yılında dahil oldukları grup “McDonald’s’ta yanlış olan ne? – bilmenizi istemedikleri her şey” (*“What’s Wrong with McDonald’s? – everything they don’t want you to know”*) başlıklı broşürler (EK 4) dağıtarak şirketin çalışanlarını sömürdüğü, çevreye zarar verdiği ve müşterilerine kalp hastalıklarına neden olan besinler pazarladıkları iddialarında bulunmuşlardır (BBC 2000). 1990’da McDonald’s, bu broşürlerin bir karalama kampanyası olduğunu ileri sürerek bu eyleme katılan beş kişiye dava açmıştır¹⁶⁷. Bu beş kişiden üçü geri adım atarak şirketten özür dilemiştir. Helen Steel ve Dave Morris ise davaya devam etmeye karar vermiştir. Dava sürecinde İngiliz hükümetinden destek alamayan iki aktivist, bazı avukatların gönüllü yardımları dışında kendi savunmalarını yürütmüşlerdir. Mahkeme masraflarının karşılanması için bağışlar aracılığıyla 40.000 İngiliz Pound’u toplanmıştır. 1991 yılında adli yardım almak için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurmuşlardır ancak bu başvuruları reddedilmiştir. 1995 yılında McDonald’s uzlaşmaya gidilmesi teklifinde bulunmuştur. Steel ve Morris tarafından seçilen bir kuruma bağışta bulunmayı teklif etmişlerdir. Karşılığında ise Steel ve Morris’in McDonald’s eleştirmeyi bırakmalarını istemişlerdir ancak davalılar bu teklifi reddetmiştir.

Dava, 19 Haziran 1997’de sonlanmıştır. Yargıç, açlığa neden olma ve yağmur ormanlarını yok etme gibi iddiaları reddederken, sağlıklı besinler sunmama ve çalışanları sömürme iddialarında davalıları haklı bulmuştur. Morris ve Steel 60.000 pound tazminat cezası almıştır¹⁶⁸. Daha sonra bu miktar temyiz mahkemesinde 40.000 pounda indirilmiştir. Steel ve Morris tazminatı ödemeyi reddetmiş ve şirket de ödeme talebinde bulunmamıştır. 1999 Temmuz’unda Lordlar Kamarası’na başvurmuş ancak reddedilmişlerdir. Eylül 2004’te Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurarak, İngiltere hükümetinin yasal süreç boyunca yeterli yardımda bulunmadığını iddia etmişlerdir. 2005 yılında

¹⁶⁶ Londra Greenpeace, Uluslararası Greenpeace örgütü ya da bu örgütün İngiltere şubesi ile bağlantılı değildir. Anarşist-çevreci bir eğilimi olan bu kampanya 1972-2001 yılları arasında etkinlik göstermiştir.

¹⁶⁷ McDonald’s’ın karalama davası açtığı beş kişi Londra Greenpeace üyeleri Paul Gravett, Andrew Clarke, Jonathan O’Farrell, Helen Steel ve Dave Morris’tir.

¹⁶⁸ Bkz: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68224%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68224%22]}) (Erişim tarihi: 31 Mayıs 2024).

itirazları haklı bulunmuş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin altıncı maddesine¹⁶⁹ istinaden tarafların yasal yardım alabilmeleri gerektiğine karar verilmiştir. İngiliz hükümetine karşı Steel ve Morris 57.000

İngiliz poundu ile ödüllendirilmiştir (Case of Steel and Morris v. the United Kingdom 2005). Davanın başlamasından karar çıkana kadar geçen dönemde İngiliz hukuku ve yasal yardım konusunda değişikliklere gidilmiştir (BBC 2005). Tüm davalarda yasal destek sağlanması uygun görülmüştür. Steel ve Morris'in talep ettiği düzenlemeler, davadan bağımsız bir süreçte gerçekleştirilmiştir.

1997 yılında Franny Armstrong ve Ken Loach bu dava hakkında “*McLibel: Two People Who Wouldn't Say Sorry*” adlı bir belgesel çekmişlerdir¹⁷⁰. 2005 yılında İngiliz hükümetine karşı açılan dava tamamlandığında belgesel 85 dakikaya uzatılmıştır. Belgeselin kısa versiyonu, on ülke gibi kısıtlı bir alana yayılmıştır. 2005 versiyonu ise İngiltere, ABD, Avustralya gibi ülkelerde vizyona girmiş, başka ülkelere ise TV filmi olarak satılmıştır. Film yirmi beş milyondan fazla izleyiciye kamuyu dava hakkında bilgilendirmiştir. Film, *Grierson Documentary Award* ve *British Independent Film Awards* gibi ödüllere aday gösterilmiştir. *Women Film Critics Circle Awards* (KFEBÖ) tarafından 2005 yılında ‘En İyi Belgesel’ kategorisinde ödül almıştır¹⁷¹ ve *British Film Institute* (BFI) tarafından dünyayı değiştiren on belgeselden biri olarak seçilmiştir (Horne 2007).

McLibel davası başladıktan kısa bir süre sonra McLibel Destek Kampanyası (MDK) ‘*The McLibel Support Campaign*’ oluşturulmuştur. Kampanya dava sırasında hükümetten destek alamayan Steel ve Morris’e finansal kaynak hazırlama amacındadır. Kampanyanın faaliyetleri sadece dava için finansal kaynak bulunması ile sınırlı kalmamış, Steel ve Morris’in parçası olduğu Londra Greenpeace’in McDonald’s karşıtı aktivitelerine devam etmiştir. Aynı zamanda, küresel olarak McDonald’s karşıtı yapılan protestolara katılmıştır¹⁷². McSpotlight kampanyanın ana sitesi olarak yaratılmıştır. Site, McBilgi Ağı (MBA) ‘*McInformation Network*’ adında yirmi iki ülkeden katılımcılar içeren gönüllü bir grup tarafından yaratılmıştır. Grup, McLibel’ı desteklediklerini ancak onlardan bağımsız olduklarını belirtmiştir.¹⁷³ Site 2025’te halen işlevseldir ancak 2003’ten itibaren yeni bir bilgi girişi yapılmamıştır.

4.3.1. Faillik

Dava tarafları olan Helen Steel ve Dave Morris, McLibel hareketinin merkezinde olmalarına rağmen, hareketin tamamını oluşturmamaktadırlar. Özellikle, MSC platformu üzerinden farklı

¹⁶⁹ Avrupa İnsan hakları Mahkemesi’nin altıncı maddesi kişilerin adil yargılanma hakkını düzenlemektedir.

¹⁷⁰ McLibel: https://www.imdb.com/title/tt0458425/?ref=nm_sr_srgs_0_tt_5_nm_3_q_mclibel (Erişim tarihi: 31 Mayıs 2024).

¹⁷¹ Bkz: https://www.imdb.com/title/tt0458425/awards/?ref=tt_awd (Erişim tarihi: 08 Ocak 2025).

¹⁷² Bkz: <https://www.mcspotlight.org/campaigns/current/msc.html#statement> (Erişim tarihi: 08 Ocak 2025).

¹⁷³ Sitenin kurucuları arasında Charles O’Leary bulunmaktadır. Bkz: <https://www.mcspotlight.org/people/biogs/mcinfo.html> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2025).

gönüllüler etkinlik göstermiştir. Dava süreci dışında kalan etkileşimlerin geneli, dijital olarak gerçekleştirilmiştir. McLibel Destek Kampanyası birebir görüşmelerini Londra adresleri ve iletişim numaraları ile yapmıştır. İnternet üzerinden sağladıkları iletişim ise Mcspotlight.org¹⁷⁴ üzerinden yürütülmüştür. Davanın merkezinde bulunan iki kişi ve kampanya çerçevesinde destek veren gönüllüler değerlendirildiğinde bu kampanya bir grup olma özelliğine sahiptir. Aynı amaca sahip bireyler, bu isim altında toplanmıştır. Destek veren ve üye özelliği gösteren başka kurumlar ya da gruplar bulunmamaktadır. Bu homojenlik nedeniyle, McLibel’in grup (B) satırında işlenmesi uygundur. Site, dava hakkında bilgilendirme yapılması ve konuya dikkat çekilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır. Sitenin davalılardan farklı bir karar verme mekanizması ya da otonom faaliyetleri bulunmamaktadır. Bu bakımdan internet bu kampanyanın temelinde değildir, varlığının çoğunluğunu da oluşturmamaktadır. Bu nedenle kampanya internet temelli değil, ancak internetten destek alan bir niteliğe sahiptir, reel (1) bölümünde kodlanması uygun bulunmuştur (Tablo 22).

Tablo 22. McLibel Form Değerlendirmesi

A.1. Form		
Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-temelli)
a. Tekil		
b. Grup	X	
c. Şemsiye		

Hem kampanya özelinde hem de davanın temelinde McDonald’s’ın protesto edilmesi devamlılık göstermektedir. Ana amaç, bu çokuluslu şirketin faaliyetlerine tepki olarak belirlenmiştir. Ancak, dava ve bunu destekleyen hareket sadece McDonald’s şirketinin çalışma koşulları ve pazarlama yöntemlerine karşı olmakla sınırlı kalmamıştır. İngiliz mahkemesinde görülen davada Steel ve Morris’in hükümetten yardım almadan kendilerini savunmaları, yargı sistemi hakkında eleştiriler toplamıştır. Karalama davasının niteliğinden ötürü, ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı gibi insan hakları, bu hareketin odağına taşınmıştır. Bu bakımdan, Steel ve Morris’in önceden üye oldukları Londra Greenpeace hareketinden ayrılmaktadırlar. Bağımsız bir amaçlarının olması niyet koşulunu sağlamaları açısından yeterli olmaktadır, bu nedenle niyet alanı “1” olarak işaretlenecektir.

Etki bakımından, davanın hukuki sonuçları ve McDonald’s üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. McLibel İngiliz hukukundaki en uzun dava olarak önemli bir yere sahiptir. Davanın kendisi üç temel

¹⁷⁴ McSpotlight tamamen dijital bir forma sahiptir. Dünya genelinde McDonald’s karşıtı hareketleri desteklemekte ve faaliyetler düzenlemektedir. McLibel hareketinden bağımsızdır ancak kampanyayı desteklemektedir. Daha detaylı bilgi için; <https://www.mcspotlight.org/index.shtml> (Erişim tarihi: 08 Ocak 2025).

alandaki etkili olmuştur. İlk olarak McDonald's'ın açtığı karalama davalarına¹⁷⁵ karşı ilk kez, davalı geri adım atmadan dava sürecine devam etmiştir. Bu tutum, ekonomik asimetriye rağmen hukuki çözümlerin aranması konusunda bir örnek teşkil etmiştir. Aynı zamanda, McDonald's'ın üçüncü taraflara karşı yürüttüğü stratejide değişikliğe gidilmesi gibi etki olmuştur. Dava sonuçları, açılan iki farklı dava üzerinden iki aşamalı olarak incelenmektedir. İngiltere'de görülen ilk dava sonucunda, Steel ve Morris tazminat cezasına çarptırılmış olsa da Yargıç Bell, McDonald's'ın sağlıklı besinler satmadığı ve çalışma koşullarının iyi olmadığı kararına varmıştır (Baksi 2019; McDonald's Corporation, McDonald's Restaurants Limited v. Helen Marie Steel and David Morris 1997). McDonald's şirketinin çalışma koşulları ve kamu sağlığı konularında sorumlu tutulması, çokuluslu şirketlerin sorumlulukları açısından bir örnek teşkil etmiştir. Ayrıca 1990'ların başında internetin yaygınlaştığı bu dönemde, dava konusu olan broşürler ve karalama davası stratejisi geniş kitlelere yayılmıştır. Davanın görüldüğü İngiltere dışında farklı ülkelerden tepki toplamıştır. Davalılara destek dava süresince ve sonuçlandıktan sonra devam etmiştir. Bu durum, dava sonunda davacının lehine karar alınmasına rağmen şirketlerin olumsuz kamu tepkisi ile karşılaşabileceğini göstermiştir (Vick, Campbell 2001). Son olarak; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvuruda, Steel ve Morris lehine karar alınmıştır (Case of Steel and Morris v. the United Kingdom 2005). Elde edilen sonuçlar, İngiliz hukukunda karalama davaları, dava süreçlerinde 'adil yargılanma hakkı' ve 'ifade özgürlüğü' maddelerinin vurgulanması açısından önem arz etmektedir (Avrupa Konseyi 2025; Oliver 2005). McLibel'in bu açılardan, kamuoyunda, şirketlerin çalışma stratejilerinde ve hukuki süreçlerde etkisi olmuştur, etki alanı "1" olarak düzenlenecektir (Tablo 23).

Tablo 23. McLibel Faillik Değerlendirme Tablosu

	A) Faillik		
	1. Form	2. Niyet	3. Etki
McLibel	var – reel	1	1

Tüm bu unsurlar göz önünde tutulduğunda McLibel, grup formuna sahip, belli bir niyeti ve etkisi olan bir sivil toplum aktörüdür. Hukuki olarak davalı iki kişi merkezde bulunmaktadır ancak kolektifin hukuki bir karşılığı yoktur.

¹⁷⁵ McDonald's şirketinin aynı dönemde karalama davası açtığı kurumlar arasında The Guardian (1987), Channel 4 (1989), BBC (1984), News (UK) Ltd. (1989) gibi büyük medya şirketleri bulunmaktadır. Bu davaların hepsi davalının özür dilemesi ve geri adım atması ile sonuçlanmıştır. Daha fazla bilgi için: <https://www.mcspotlight.org/issues/freedom/index.html>, (Erişim tarihi: 08 Ocak 2025).

4.3.2. Etki Alanı

McLibel davası, hukuki niteliğinden ötürü İngiltere merkezlidir. İlk dava İngiliz mahkemesinde görülmüştür, ikinci dava ise AB İnsan Hakları Mahkemesinin yetki alanı ile sınırlıdır. Hukuki etkisi açısından McLibel’in tümü Avrupa ile sınırlıdır. Ancak dava, medyanın desteği ile dünyanın farklı bölgelerinden ilgi görmüş, çeşitli ilgi grupları tarafından takip edilmiştir. Kampanya aracılığıyla, davanın finansmanının sağlanması için küresel çapta bağış toplanmıştır. Finansal desteğin dışında, medyada görünürlük artırılarak kamu desteğinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. McSpotlight üzerinden devam ettirilen çevrimiçi varlık sayesinde, McLibel destek kampanyası İngiltere sınırlarını aşarak Yeni Zelanda, ABD, Kanada, İspanya ve Portekiz, İrlanda, Avustralya, İskoçya ve Norveç’e ulaşmıştır.¹⁷⁶ Dijital bir ağın kurulması ile McLibel, davalı Steel ve Morris’ten daha fazla insan konuya müdahil olmuştur. İnternet sitesi üzerinden kurulan ağın yanı sıra, McLibel filmi milyonlarca izleyici çekmiştir.¹⁷⁷ Film ve kampanya üzerinden İngiltere sınırlarını aşan bir destek ağı yaratılmıştır.

Medya üzerinden yapılandırılan araçlar, istenilen sonuca ulaşılması konusunda “etkili” olarak değerlendirilebilmektedir, ama bu medya çıktılarının tüketimi, bireyler ve kampanya arasında güçlü bir bağ oluşturmamaktadır. Seyircilerin bir filmi izlemesi, kampanya ve izleyiciler arasında ‘zayıf bağ’ ilişkisinin oluşturulması için yeterli değildir. İnternet sitesi üzerinden bağış toplanması ve bültenlerin gönderilmesi, kampanya ve bireyler arasında zayıf bir bağ oluşturmaktadır; ancak bu bireylerin, kampanyanın merkezinde olan dava ile bir etkileşimleri bulunmamaktadır. Dava temelinde incelendiğinde McLibel; Helen Steel ve Dave Morris ikilisi, bilgi toplanması ve davanın oluşturulmasında yardımcı olan bireyler ve dava sürecinde bu ikiliye gönüllü olarak yardım eden avukatlardan oluşmaktadır. Bireylerin çoğunlukla İngiltere vatandaşı olmalarından ötürü, C.1.1. bölümü ‘ulusal’ olarak kodlanmıştır. Sayısal bir inceleme yapıldığında, McLibel’in merkezinde davalı iki kişi ve yardımcı olan gönüllü (ancak sürekli olmayan) avukatlar bulunmaktadır. Bu nedenle C.1.2. bölümü için 0-100 aralığı seçilmiştir.

Kampanyanın etki alanı, hem ele alınan konu hem de elde edilen sonuçlar açısından uluslararası bir nitelik göstermektedir. McDonald’s şirketine karşı yapılan suçlamalar, tek bir bölge ya da pratik özelinde değildir. Çokuluslu bir şirketin farklı pratiklerinin değiştirilmesi, dünyanın farklı bölgelerini ilgilendiren bir amaçtır. Ancak, sadece McDonald’s şirketinin hedef alınması nedeniyle evrensel değildir. İlk davanın devamında savunulan adil yargılanma hakkı ve ifade özgürlüğü hakkı talebi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde görülmesine rağmen insan haklarının savunulmasına yönelik olması ve içtihat oluşturma potansiyeli nedeniyle hukuki yetki alanı olan Avrupa’nın sınırlarını aşmaktadır. Hukuki temeline dönüldüğünde, yetki alanı sınırlandırılmıştır, küresel bir yaptırımcılığı

¹⁷⁶ Bkz: <https://www.mcspotlight.org/campaigns/current/msc.html#groups> (Erişim tarihi: 06 Temmuz 2024).

¹⁷⁷ Bkz: <https://www.imdb.com/title/tt0458425/> (Erişim tarihi: 06 Temmuz 2024).

bulunmamaktadır. Bu nedenlerle C.2.1. bölümü ‘bölgesel’ olarak kaydedilmiştir. Belirtilen amaçların (McDonald’s’ın pazarlama stratejisini değiştirmesi, İngiliz hukukunda karalama davalarında adli destek sağlanması) uygulanılabilir ve tamamlanabilir olması ancak süreçlerin uzunluğu ve kompleksliği nedeniyle C.2.2 bölümü orta vadeli olarak işaretlenmiştir (Tablo 24).

Tablo 24. McLibel Etki Alanı Değerlendirme Tablosu

	C) Etki Alanı			
	1. Destek		2. Faaliyet	
	1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade
McLibel	Ulusal	0-100	Bölgesel	orta süreli

Destek ve etki alanları ele alındığında kampanya İngiltere temelli olmasına rağmen, etki alanının genişliği nedeniyle bu kampanya küresellik ek tablosunda D1 alanında bulunmaktadır (Tablo 25).

Tablo 25. McLibel Küresellik Değerlendirmesi

C. Küresellik		
Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel	X	
e. Küresel		

4.3.3. Araçlar ve Etkinlikler

McLibel bünyesinde bulunan tüm unsurlar, farklı faaliyetler ile öne çıkmaktadır. Steel ve Morris, davalılar olarak kendilerine açılan karalama davasında kendi savunmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte kanıt toplamak, davayı kurgulamak gibi farklı roller üstlenmişlerdir. Hukuksal sonuca ulaşmak için yapılan faaliyetlerin merkezinde ikisi bulunmaktadır. McLibel filmi, dava konusu olan iddiaları ve dava sürecini kayıt altına almıştır. Film, genel kitlelere ulaşarak dava hakkında bilgilerin yayılması ve dava konusu olan suçlamalar hakkında farkındalığın artırılması

açısından efektif olmuştur. MDK, temel olarak Steel ve Morris'e finansal destek toplamak için bağış kampanyasını yürütmüştür. McSpotlight sitesi üzerinden dava hakkında bilgilendirme yapmaya devam etmiştir. Tanıkların ifadelerini paylaşmışlardır. Dava hakkında bilgilere erişim artırılarak, farkındalık yaratılmasına katkıda bulunmuştur. MDK ilk dava kararının açıklanmasından sonra “*Victory Day of Action*” çağrısında bulunmuştur. Bağışların kalanları ile broşür ve başka materyaller dağıtarak bilgilendirme çalışmalarına devam etmiştir. 1995'ten beri 16 Ekim'de (*World Day of Action Against McDonald's*) yapılan gösterilere katılmıştır.¹⁷⁸ 1997'de başlayan kampanya, karalama davasının sonlanması ile faaliyetlerine son vermiştir.¹⁷⁹

Karalama davası açıldıktan sonra yapılan aktivitelerin hiçbiri, şiddet içerikli ya da yasadışı değildir. Dava konusu olan bildirilerin ise, tamamen olmamakla beraber, karalayıcı nitelikte olduğu kararna varılmıştır. Dava sonucunda Yargıç Bell, McDonald's'ın reklam kampanyalarının yanıltıcı olduğu, hayvanlara zulümde sorumluluk sahibi olduğu, çalışanlarına az ücret ödediği kararlarına varmıştır. Ancak ikili, broşürdeki tüm iddialarını kanıtlayamadıklarından tazminat cezası ödemeleri kararlaştırılmıştır¹⁸⁰. 1999'da görülen temyiz davasında, McDonald's'ın küresel olarak az ücret ve kötü çalışma koşullarına sahip olduğu ve besinlerin yüksek yağ oranından dolayı kalp hastalıklarına neden olabileceği kararlarının çıkması ile tazminatları düşürülmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde de ifade özgürlüğü ve adil yargılanma haklarından yoksun bırakıldıkları kararı çıkmıştır. Bu bakımdan ikilinin faaliyetleri şiddet içermemektedir ve farklı yargı makamları tarafından haklı bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında, McLibel'in aktiviteleri tek taraflı olarak öne çıkmaktadır, bu nedenle pasif bir niteliğe sahiptir ve şiddet içermemektedir (Tablo 26).

Tablo 26. McLibel Araç Değerlendirme Tablosu

D. Araçlar			
aktiflik/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a. aktif			
b. pasif		X	
c. karma			

¹⁷⁸ Bkz: <https://www.mcspotlight.org/campaigns/current/msc.html#support> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2025).

¹⁷⁹ Bkz: https://www.mcspotlight.org/campaigns/current/msc_tu.html (Erişim tarihi: 10 Ocak 2025).

¹⁸⁰ Bkz: https://www.mcspotlight.org/case/trial/verdict/verdict_jud.html (Erişim tarihi: 10 Ocak 2025).

4.3.4. Temel Etkinlik Alanı

McLibel'in kökeninde, Steel ve Morris'in üyeleri olduğu Londra Greenpeace grubunun McDonald's şirketine karşı yürüttüğü kampanya bulunmaktadır. Bu kampanyada hazırlanan broşürlerde (EK 4) McDonald's şirketi; sağlıksız besinlerin pazarlamasını yapmak, çalışanlarını sömürmek, fakirleri sömürmek, çevreye zarar vermek ve hayvanlara zulmetmek ile suçlanmıştır. Kampanyanın temelinde McDonald's şirketinin çevreye ve topluma zarar veren tüm faaliyetleri hakkında farkındalık yaratmak bulunmaktadır. Tüketici ve çalışan haklarının korunması hedeflenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılan dava ile de bireylerin adil yargılanma ve hukuk önünde eşitlik hakları savunulmuştur. Steel ve Morris hem kendi hayatlarını hem de toplumu etkileyen bir konuda harekete geçmişlerdir. Bu nedenle McLibel, (4) toplumsallık ana başlığı altında incelenmektedir.

4.3.5. Sonuçlar

McLibel çerçevesinde elde edilen sonuçlar genel olarak hukuki bir nitelik taşımaktadır. Karalama davası sonucunda, Steel ve Morris tazminat cezası almalarına rağmen McDonald's ürünlerinin sağlıksız olması ve çalışanların maaşlarının düşük seviyede olmasına dikkat çekilmiştir. Bu yorum pazarlama olarak McDonald's şirketi adına bir kayıp olarak değerlendirilmiştir. Bu durum şirketlerin açıkları davaların kendi itibarlarına zarar verebileceği konusunda farkındalık yaratılmasını sağlamıştır. Steel ve Morris, McDonald's'ın karalama davası açtığı pek çok kurum içerisinde dava sürecine devam eden ilk kişilerdir (Baksi 2019). 1995 yılında şirket, uzlaşma teklifinde bulunmuş ve Steel ve Morris'in seçtiği bir örgüte bağlıta bulunmayı teklif etmişlerdir. Bu teklif reddedilmiştir. Yasal sürecin devamında, haklarının savunulması için hukuksal yöntemlere başvurmaya devam etmişlerdir. 1998 yılında Steel ve Morris, Metropolitan polisine karşı gizli bilgilerin üçüncü taraflar ile paylaşılması konusunda dava açmıştır. Dava sonucunda 10.000 pound ve özür ile ödüllendirilmişlerdir. 1999'da görülen temyiz mahkemesi sonucunda Steel ve Morris'in McDonald's'ın çalışma koşullarına ve sağlıksız besinler satmalarına dair iddiaları haklı bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda tazminat cezaları düşürülmüştür. Ancak çokuluslu şirketlerin kamu yararına yönelik konularda karalama davası açmalarının yasaklanması konusundaki talepleri reddedilmiştir. 2005 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne adil yargılanma hakkı (madde 6) ve ifade özgürlüğü hakkı (madde 10) üzerine yaptıkları başvuru başarılı olmuştur. Bu dava sonucunda küçük ve resmi olmayan kampanyaların dahi ifade özgürlüklerinin korunması gerekliliği vurgulanmıştır.

McLibel kampanyasının sonuçlarının iki kategori altında incelenmesi mümkündür. McLibel, hem McDonald's'ın faaliyetlerine karşı bir bilinçlilik kampanyası yürütülmesi hem de adil yargı ve konuşma özgürlüğünün savunulması şeklinde iki kola sahiptir. Farkındalık yaratılması ve hukuksal sonuç elde edilmesi doğrultusunda farklı seviyelerde etki göstermişlerdir. İlk olarak, bu dava medyanın etkisi ile büyük ilgi toplamıştır. Bu ilgi, internet üzerinden bir etkileşim alanı oluşturulması düşüncesini

tetiklemiş ve McSpotlight adlı portalın oluşturulmasına neden olmuştur. Bu site üzerinden, küresel çapta McDonald's faaliyetlerine karşı etkinlikler düzenlenmiş, bilgi paylaşımı yapılmıştır. Kampanya, McDonald's'ın eleştirilmesi ile genel bir farkındalık yaratılması konusunda etkili olmuştur. İkinci olarak, McLibel bir sonraki seviye olan hukuki bir sonuç doğurulması konusunda pozitif sonuçlar elde etmiştir. Yargıç çalışma koşullarının kötülüğü ve sağlıksız besleme konularında McDonald's aleyhine karar almıştır. 2013 Karalama Davaları hakkındaki karar, şirketlerin karalama davası açmalarını zorlaştırmıştır.¹⁸¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden İngiliz hükümeti aleyhine alınan karar, davanın üzerinden çok zaman geçmesi nedeni ile uygulanamamıştır. Nitekim AİHM kararı gelene dek İngiliz yargı sürecinde değişiklikler yapılmıştır. Ancak, bu karar başka davalar için örnek oluşturur niteliktedir. McLibel'in iki büyük davada da amaçları lehine hukuki sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Bu bakımdan "Sonuçlar" alanında (3) hukuki düzenlemeler şeklinde kodlanacaktır.

Bu inceleme sonucunda McLibel, reel bir grup olarak kategorize edilmiştir ve sivil toplum aktörü özellikleri göstermektedir. İnternet, grubun varlığının sürdürülebilmesi için zorunlu değildir, ancak etkin bir araç olarak kullanılmıştır. McLibel'in bir parçası olan MSC ise dijital yerlidir, öte yandan davalılara tabii olmasından dolayı "aktörlük" şartlarını karşılamamaktadır. McLibel tarafından kullanılan araçlar ve stratejiler şiddet içermemektedir ve genel olarak tek taraflı bilgi paylaşımı şeklinde ilerlemektedir. Sürecin sonunda hukuksal bir sonuç elde edebilmeleri nedeniyle başarılıdır ancak dijital yerlilere bir örnek teşkil etmemektedir ve küresellik değerlendirmesi ise "1"dir.

4.4. Change.org

"Dünyanın Değişim Platformu"

Change.org 2007 yılında kar amacı gütmeyen, sadece kamu yararı için oluşturulmuş bir platformdur. Platform, "Change.org Vakfı" tarafından denetlenmektedir. Vakfın yönetim kurulu aynı zamanda kurum tarafından desteklenen hayır faaliyetlerini denetlemektedir.¹⁸² Bu platform üzerinde katılımcılar, kendi amaçları doğrultusunda kampanyalar başlatabilmekte, diğer kampanyalara destek verebilmektedir. Kampanya başlatabilmek için üye olma şartı aranmaktadır. 2024 itibarıyla platformun kampanyalarında en çok öne çıkan konular arasında: hayvanlar, sağlık, sağlık çalışanları, çevre, diyabet sensoru, SMA gen tedavisi, engelli hakları, iklim, deprem ve işçi hakları bulunmaktadır.¹⁸³ Bu ana

¹⁸¹ Bkz: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/contents>, (Erişim tarihi: 06 Ocak 2025).

¹⁸² Bkz: <https://www.change.org/about/business-model> (Erişim tarihi: 02 Ekim 2024)

¹⁸³ Bkz: <https://www.change.org/> (Erişim tarihi: 02 Ekim 2024).

konular, kendi içlerinde daha spesifik alanlara ayrılarak imza kampanyaları oluşturulmaktadır. Kampanyaların oluşturulmasında Vakıf yönetim kurulunun herhangi bir etkisi bulunmamakta ve site, açık bir platform olarak işlev görmektedir. Sivil topluma sağladıkları kolaylaştırıcılık nedeniyle kendilerini, “sosyal değişim için dünyanın en büyük kar amacı gütmeyen teknoloji platformu” olarak tanımlamaktadırlar.¹⁸⁴

Platformda katılımcılar kendi kampanyalarını oluşturup, başka kampanyalara imza atabildikleri gibi farklı şekillerde destek sağlayabilmektedir. Bu destek; imza kampanyalarına destek vermek ve platforma destek vermek olarak iki şekilde yapılabilmektedir. İlk olarak, katılımcılar imzaladıkları bir kampanyanın “görünürlüğünü artırarak” ayrıca destek olabilmektedir. Bu kampanyaların görünürlüğü artmakta ve bu şekilde daha çok kişiye ulaşabilmektedir. İkinci olarak ise katılımcılar platforma doğrudan maddi destekte bulunabilmektedir. Bu platform kar amacı gütmendiğinden ötürü, destek veren katılımcılar sayesinde işlevlerini sürdürmektedir. Platformun sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından ikinci tür destek elzemdir.

Platforma üye olabilmek için imzalanan kullanım şartları sözleşmesi dışında, katılımcıların uyması gereken belli kurallar bulunmaktadır. Kullanıcılar istedikleri herhangi bir konuda kampanya başlatma özgürlüğüne sahiptir. Kampanyalar başlatılırken, ele alınan konuların kişisel kökenleri olması veya bireysel tehditlere açık bırakılma tehlikesi bulunmasından dolayı başlatıcıların anonim kalma hakkı korunmaktadır. Ele alınan kampanyaların spesifik bir karar alıcıya (birey grup, şirket vb.) yönelik olması gerekmektedir. Kampanyalarda hassas konuların (taciz, akıl sağlığı, travma vb.) ele alınması durumunda uyarı eklenmesi beklenmektedir. Kampanya başlatıcılarının bu süreç boyunca kendi çevresini mobilize etmesi, karşıt fikirlere açık olması ve kendi kampanyalarını destekleyen diğer katılımcıları, kampanyanın güncel durumu hakkında bilgilendirmeleri tavsiye edilmektedir.¹⁸⁵

Platform kapsamında başlatılan kampanyaların başarılı sayılarak tamamlanabilmesi için ulaşmaları gereken farklı imza sayıları bulunmaktadır. İmza sayıları kampanyanın kapsamı ve konusuna göre değişim göstermektedir. Bu kampanyaların çevrimiçi imzalanabilmesi için ad-soy ad, e-posta ve ikamet bölgesi bilgilerinin paylaşılması gerekmektedir. Yıl sonunda, yürütülen kampanyaların durumu hakkında bir rapor hazırlanarak resmi sitede paylaşılmaktadır.

4.4.1. Faillik

Ocak 2025 itibarıyla, chage.org ekibinde 130 civarı personel bulunmaktadır. Bu personel, web dizaynından kurucuya kadar farklı pozisyonlarda görev almaktadır. 2007’de kurulan şirket, tanıtım

¹⁸⁴ Bkz: <https://www.change.org/about/business-model> (Erişim tarihi: 02 Ekim 2024).

¹⁸⁵ Bkz. <https://www.change.org/policies/community> (Erişim tarihi: 02 Ekim 2024).

temelli çalışmalar yürütmektedir. Platform; bireyler, kurumlar ve karar alıcılar gibi farklı kişiler tarafından ücretsiz olarak kullanılabilir. Destekçilerin ve katılımcıların bağışları ile varlığını sürdürmektedir. Kar amacı gütmeyen bir kurum ve bir teknoloji platformunun birleşimi olarak işlev göstermektedir.¹⁸⁶ Change.org merkezi San Francisco, California’da bulunmaktadır. Yönetim kurulu dışında kalan üyeleri, heterojen bir yapı göstermektedir.¹⁸⁷ Bireyler, gruplar ve organizasyonlar platforma üye olabilmektedir. Bu heterojenlik nedeniyle şemsiye bir yapıya sahiptir. Bir merkezi bulunmasına rağmen, faaliyet ve etkileşim alanı çoğunlukla dijitaldir. İnternet, bu platformun bir aracı değil ancak yapısının bir parçasıdır. Bu nedenle change.org internet-temelli bir kurum olarak ele alınmaktadır. Form ek tablosuna göre change.org ve bağlı olan Vakıf, C2 bölümünde yer almaktadır (Tablo 27). Platformun ayrı bir hukuki bir kişiliği bulunmaktadır, vakıf ise tüzel kişi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 27. Change.org Form Değerlendirmesi

A.1. Form		
Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-based)
a. Tekil		
b. Grup		
c. Şemsiye		X

Change.org ana amacını, birey ve grupların sosyal nitelikli hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak olarak tanımlamıştır. Bu açıdan kurum, başka küçük ve orta ölçekli sivil toplum hareketleri için kolaylaştırıcı bir araç olmayı görev edinmiştir. Kolaylaştırıcılık, kuruma kendine özgü bir niyet sağlamaktadır. Platform üzerinden yapılan kampanyaların konuları sağlık, çevre, engelli hakları, iklim, işçi hakları gibi geniş bir yelpazededir. Bu kampanyalar, başlatan kurumların kendi özel hedeflerini yansıtmakta, change.org’un kendi hedefini oluşturmamaktadır. Change.org’un kendi bünyesindeki kampanyalardan bağımsız, kendi karar alım mekanizması ile belirlenen bir amacının olması nedeniyle niyet bölümü “1” olarak işlenmektedir.

Kampanya başlatıcıları ve platformun kendisi, etki yaratma konusunda birleşmektedir. Her kampanyanın ayrı bir imza sınırı ve elde etmek istedikleri sonuçları bulunmaktadır. Hedeflenen imza

¹⁸⁶ Platform ve vakıf kendini kar-amacı gütmeyen bir kurum olarak tanımlamaktadır. Ancak kurum, para aldığı kampanyalara daha çok ilgi çekmek ve kampanyalardaki katılımcıların bilgilerini para karşılığı paylaşmak gibi faaliyetlerde bulunmakla eleştirilmiştir (Foreman 2025). Bu faaliyetlerinden ötürü change.org’un sivil toplum kuruluşu değil ancak kar amaçlı özel bir şirket olduğu da ileri sürülmektedir (ActivistFacts 2025).

¹⁸⁷ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.change.org/about> (Erişim tarihi: 20 Ocak 2025).

sayısına ulaşılması ya da farkındalık yaratılması, kampanyaların başarılı sayılması için gerekli kriterler olarak belirtilmiştir. 2025 itibariyle resmi siteden alınan bilgilere göre 190 ülkede 103.395 adet başarılı kampanya yürütmüşlerdir.¹⁸⁸ Platform üzerinden ayrı kampanyaların başarı kazanması, toplamda platformun başarısı ve etkisi olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan platformun başka grupların hedeflerine ulaşması için kolaylaştırıcı bir araç olma niyeti, kampanyalar olumlu sonuçlandıkça başarılmakta ve etki yaratmaktadır. Change.org resmi sitesinde paylaşılan raporlardan hareketle, etki alanı “1” olarak işaretlenmektedir (Tablo 28).

Tablo 28. Change.org Faillik Değerlendirme Tablosu

	A) Faillik		
	1. Form	2. Niyet	3. Etki
Change.org	var- dijital	1	1

4.4.2. Etki Alanı

Change.org platformu tüm tarafların ücretsiz olarak kampanya başlatmasına açıktır. Platformun kullanıcıları arasında, kampanya başlatan paydaşlar dışında sadece kampanyalara destek veren kişiler de bulunmaktadır. Karar vericiler, kuruluşlar ve medya kampanyaların başarılı olması için iş birliği yapabilmektedir. Platform yürütücüleri 15 farklı ülkeden, kullanıcıları ise 190 farklı ülkeden gelmektedir. Bu bakımdan platformun destek alanı uluslararasıdır. 2025 itibariyle platformda aktif 550.000.000 kişi bulunmaktadır.

Platform genel olarak imza kampanyaları yürütmektedir. Kampanyaların ilgilendikleri alanlar incelendiğinde yerelden küresele çeşitlilik gösterdikleri görülmektedir. 2025’te öne çıkan kampanyalar; “Alice’s Law: Justice for Alice Webb – Ban Liquid BBL Procedures from the High Street”, “Start Pancreatic Cancer Screening”, “Gültekin’in Eşyalarını ve Yaşlı Köpeklerini Geri Verin” gibi oldukça kişisel ve sınırlı kampanyalardan, “Barış için 1 Milyon İmza” gibi ulusal çaplı kampanyalara ya da “Stop the Proposed Changes to the Spouse Visa Law”, “Tayland’daki Uygur Türkü Çin Hükümeti’ne Teslim Edilmek İstemiıyor, Yaşamak İstiyorlar” gibi uluslararası nitelikli kampanyalara kadar çeşitlilik göstermektedir.¹⁸⁹ Kampanyaların kendi hedef alanları çeşitlilik göstermekle beraber platform nezdinde

¹⁸⁸ Detaylar için bkz: <https://www.change.org/impact>, (Erişim tarihi: 23 Ocak 2025).

¹⁸⁹ Bu kampanyalar 2025 yılı başında change.org resmi ana sitesi ve change.org Türkiye sitesinde en çok desteklenen ve öne çıkarılan kampanyalar listesinden alınmıştır.

değerlendirildiğinde, küresel bir yayılıma sahip olduğu görülmektedir. Kampanyaların kendi özellerinde yerel ya da ulusal hedeflere sahip olmaları, sitenin küresel erişimini daraltmamaktadır. Bu nedenle C.2.1 alanı küresel olarak kodlanmıştır.

Platformun amacı, sivil toplum gruplarına ve bireylere destek olmaktır. Tek tek elde edilen başarılar, platformun etkisini değerlendirirken kullanılmakla beraber, change.org'un ana hedefinin tamamlandığı anlamına gelmemektedir. Farklı sivil toplum paydaşlarının hedeflerine ulaşmasında kolaylaştırıcı bir görev görmek tamamlanabilir ya da sonuçlanması için net alt hedefleri olan bir amaç değildir. Sürekli olarak etkileşim gerektirmektedir. Bu nedenle C.2.2. alanı “uzun vadeli” olarak işlenmektedir (Tablo 29).

Tablo 29. Change.org Etki Alanı Değerlendirmesi

	C) Etki Alanı			
	1. Destek		2. Faaliyet	
	1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade
Yandaşlık Ağları				
Change.org	Uluslararası	1.000.000 +	Küresel	uzun süreli

Change.org'un katılımcılarını ve de etki etki alanı incelendiğinde dijital yerli şemsiye bir kurum olması nedeniyle E2 bölümünde yer almaktadır (Tablo 30).

Tablo 30. Change.org Küresellik Değerlendirmesi

C. Küresellik		
Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel		
e. Küresel		X

4.4.3. Araçlar ve Etkinlikler

Change.org platformu, tamamen dijital olarak etkinlik göstermektedir. Kurumun temel stratejisi, katılımcılarının dikkat çekmek istedikleri konuların görünürlük kazanmasına yardımcı olmaktır. Bu amaçla, tüm paydaşlar için açık bir platform olarak imza kampanyaları düzenlemekte ve var olan kampanyaların görünürlüklerini artırmaktadır. Tüm birey ve kuruluşlar, ücretsiz olarak bu platformda kampanya başlatabilmektedir. Hem kampanya başlatıcıları hem de destekçileri seçtikleri kampanyaları kendi çevreleri ile paylaşarak görünürlüğünü artırmaktadır. Kampanyalara gösterilen ilgi artıkça, karar alıcıların ve diğer paydaşların önüne sunulmaktadır. Bu görünürlük kazandırma faaliyeti dışında platformun ayrı bir işlevi bulunmamaktadır. Üyeler kendileri harekete geçerek platformu kullanmaktadır, bu durum kurumun faaliyetlerini “aktif” yapmaktadır.

Change.org çerçevesinde yapılan aktivitelerin hiçbiri şiddet içermemektedir. Dijital niteliği ile fiziksel şiddet kullanabilme kapasitesine sahip değildir. Psikolojik şiddet unsuru olabilecek konular, detaylı kurallar ile sınırlandırılmıştır.¹⁹⁰ Topluluk ilkeleri (kullanıcı sözleşmesi ile birlikte) yasadışı ve zarar verici söylemleri yasaklayan maddeler içermektedir. Platformun kuralları içerisinde herhangi bir bireyin yaşına, ırkına, engeline, tıbbi durumuna, milletine, dinine, cinsiyeti ve cinsel yönelimine dair saldırılarda bulunmak yasaklanmıştır. Aynı şekilde, nefret gruplarının hesap açması, sembollerinin kullanılması ya da bu grupları destekleyici kampanyalar oluşturulması engellenmiştir. Çocuklara yönelik alınan önlemler kapsamında; 13 yaşından küçük bireylerin platformda hesap açması, çocuk istismarına dair materyallerin paylaşılması ve reşit olmayanların bilgi ve görsellerinin yasal gardiyanları dışındaki taraflarca paylaşılması yasaklanmıştır. Kullanıcılar, kişisel bilgilerinin paylaşımı konusunda uyarılmakta ve çevrimiçi tehdit eylemleri kınanmaktadır. Kamu güvenliğini tehdit edebilecek, çevrenin tahribatı ya da terör temalı içeriklerin paylaşımı engellenmektedir. Platform aynı zamanda şiddet içerikli materyal ve söylemlerin konusunda kullanıcıları uyarmaktadır.

Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, change.org’un araçları pasif ve şiddet içermeyen niteliktedir ve bu kapsamda araçlar ek tablosunun B2 kategorisinde bulunmaktadır (Tablo 31).

¹⁹⁰ <https://www.change.org/policies/community> (Erişim tarihi: 05 Kasım 2024).

Tablo 31. Change.org Araçlar Değerlendirme Tablosu

D. Araçlar			
aktiflik/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a. aktif		X	
b. pasif			
c. karma			

Change.org kapsamında yapılan etkinlikler düzenli değildir. Her kampanyanın kendi ömrü bulunmaktadır. Her sene sonunda etki raporları hazırlanarak kullanıcılara bilgi verilmektedir, ancak farklı düzenlemeler yapılmamaktadır. Bu nedenle düzenli bir faaliyet şeması çıkarılması mümkün değildir.

4.4.4. Temel Etkinlik Alanı

Change.org platformu, çok farklı konulara odaklanan binlerce kampanya içermektedir. Kampanya konuları arasında 2025 itibarıyla sağlık, çevre engelli hakları, deprem, işçi hakları, iklim değişikliği gibi çeşitli başlıklar bulunmaktadır.¹⁹¹ Kampanyalar, temel etkinlik alanı tablosunda pek çok ana başlığa uygundur (ör: 1-çevre, 2-hukuk, 4-toplumsallık) ancak platformun kendi amacı kolaylaştırıcılıktır; resmi sitelerinde “etki yaratmak” olarak tanımlanmıştır. Platform temel olarak kampanya başlatıcıların konularını yaymakta, farkındalık yaratmakta, bu amaçlara yönelik bir topluluk oluşturarak dayanışmayı desteklemektedir. Etki yaratmak için bir platform oluşturulması ve toplumsal değişime katkıda bulunma amacından ötürü change.org 4-toplumsallık ana alanında kategorize edilmektedir.

4.4.5. Sonuçlar

Change.org kendi bünyesinde bir başarı değerlendirme sistemine sahiptir. Açılan kampanyaların büyüklüklerine göre ulaşılması gereken bir imza sayısı belirlenmektedir. Gerekli imza sayısına ulaşmak “başarılı” bir kampanya olmanın ilk adımı olarak görülmektedir. Bu bağlamda yeterli imza sayısına ulaşan kampanyalar, farkındalık yaratma başlığı altında başarılı olmuşlardır. “Başarılı”

¹⁹¹ Öne çıkan konular dönem dönem değişiklik göstermektedir. 2024 yılında işçi hakları ve sağlık çalışanlarına yönelik kampanyalar özellikle Türkiye ayağında üst sıralarda bulunmaktadır. Bkz: <https://www.change.org/?redirect=false> (Erişim tarihi: 17 Şubat 2025).

olmanın ikinci adımı ise karar alıcılar ile iletişime geçilmesi ve hukuki sonuç doğrulmasıdır. Örneğin 2021 Türkiye Etki Raporunda, Datça Alavara Koyu’nu içine alan bölgenin sit statüsünün düşürülmesi, Kırmıtlı Kuş Cenneti’nin sulak alan ilan edilmesi, Defne adlı bebeğin ailesinin maddi yardım toplamak için gereken Bakanlık ve Valilik iznini alması başarılı sayılan kampanyalar içerisinde yer almaktadır (Change.org Türkiye Şubesi 2021). Bu tür hukuki başarılar, kampanyalara özel olarak değerlendirilmektedir. Platformun ana amacının kolaylaştırıcılık ve topluluk oluşturma olduğu göz önünde bulundurulduğunda, elde ettiği ana sonuç “farkındalık yaratmaktır”. Her sene açılan kampanyaların artması, kampanyaların başarılı bir şekilde sonuçlandırılması, bu alanda platformun “başarılı” olduğunu ve sonuçlar elde ettiğini göstermektedir.

Change.org, çerçeveye göre yapılan inceleme sonunda dijital, şemsiye yapıda dijital bir küresel sivil toplum aktörüdür. Etkinlikleri pasif ve şiddet içermeyen niteliktedir. Temel etkinlik alanı dayanışma yaratmak ve toplumsallık olup farkındalık yaratmak adına başarılı bir süreç izlemektedir. Bu bilgiler ışığında bu platform (ve bağlı olan Vakıf) dijital yerli aktörlere uygun bir örnektir. Küresellik değerlendirmesi “2”dir.

4.5. Greenpeace

“Ben Kırmızı değilim, ben Yeşil’im.” Rod Maining (Hunter 1979)

1970 yılında toplanan “Dalga Oluşturma Komitesi” (*the Don’t Make a Wave Committee*)¹⁹²,nin öncülü olduğu Greenpeace, 1971 yılında Vancouver, Kanada’da kurulmuştur. 1970 yılında bir grup Kanadalı aktivist¹⁹³, Machitka’daki ABD askeri üssünde yapılan nükleer testleri protesto etmek için eski bir gemi ile denize açılmıştır. Protestonun finansmanını, bir konser düzenleyerek sağlamışlardır (Hawthorn 2020). Bu ilk eylem düzenlenirken, oluşumun adı Greenpeace olarak belirlenmiştir. Kurucu üyelerden olan Bob Metcalfe, grubun amacını çocuklar ve gelecek nesiller için çevrenin korunması olarak tanımlamıştır.¹⁹⁴ 1970’lerde grup pek çok ülkeye yayılmış ve ilgilendiği konuları genişletmeye başlamıştır. Nükleer denemelerin protesto edilmesinin yanı sıra, balinaların avlanması ve zehirli atıkların yönetimi gibi çevre temalı konular ana amaçlarına eklenmiştir. 2025 itibariyle 40’tan fazla

¹⁹² Bkz: <https://media.greenpeace.org/archive/-Don-t-Make-A-Wave-Committee-27MZIFJ8TQ4HL.html> (Erişim tarihi: 04 Şubat 2025).

¹⁹³ İlk denize açılan pek çok aktivist olmakla beraber Greenpeace’in kuruluşu ile ilgili olarak dört kişinin ismi vurgulanmaktadır: Bob Hunter, David McTaggart, Dorothy ve Irving Stowe. Bkz: <https://www.greenpeace.org/international/about/founders/>

¹⁹⁴ Bkz: <https://www.greenpeace.org/southeastasia/history-and-successes/#:~:text=In%20the%2070s%2C%20a%20group.volcanic%20island%20off%20western%20Alaska.> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025).

ülkede ulusal ve bölgesel ofisleri bulunmakta ve bünyesinde gerçek kişiler ve organizasyonlardan oluşan 3 milyondan fazla katılımcı barındırmaktadır.

Greenpeace organizasyonel yapısı, merkezi Amsterdam’da olan *Greenpeace International (GPI)* ve Greenpeace Ulusal ve Bölgesel Organizasyonlarından (*Greenpeace National and Regional Organizations – NROs*) oluşmaktadır. Her NRO kendi hukuki kişiliğine sahiptir ve bulundukları ülkenin yasal çerçevesine göre hareket etmektedir. Bulundukları bölgedeki çevre sorunlarının çözümüne odaklanmakta, ve bu süreçte Greenpeace’in temel ilkelerini korumaktadırlar.¹⁹⁵ 2025 itibariyle Afrika, And Dağları, Aotearoa (Yeni Zelanda), Avustralya/Pasifik, Belçika, Brezilya, Kanada, Orta ve Doğu Avrupa, Çek Cumhuriyeti, Doğa Asya, Avrupa Şubesi, Fransa-Lüksemburg, Almanya, Yunanistan, İtalya, Akdeniz, Meksika, Orta Doğu & Kuzey Afrika, Hollanda, Kuzey Ülkeleri, Araştırma Laboratuvarları, Güney Asya, Güneydoğu Asya, İspanya-Portekiz, İsviçre, Birleşik Krallık, ABD NRO’ları bulunmaktadır. Bu örgütlerin içinde de ülke şubeleri bulunabilmektedir.¹⁹⁶ Dünya genelinde faaliyetlerine devam eden Greenpeace, kampanyalardan, bilimsel araştırmalara, lobicilik faaliyetlerinden şiddet içermeyen aksiyonlara kadar geniş bir yelpazede etkinlik göstermektedir. Tüm kampanyaların ve katılımcıların ortak noktasında çevrenin korunması bulunmaktadır.

Örgütün kararalım mekanizması Greenpeace Uluslararası Kurulu (*The Greenpeace International Board-Stiching Greenpeace Council’s Board*)’dur. Bu kurulun üye sayısı beş ile dokuz arasında değişmektedir. Kurul, bütçe ve denetimleri yönetmekte ve organizasyonun yöneticisini seçerek faaliyetlerini denetlemektedir. Küresel olarak hangi kampanya ve stratejilerin yürütüleceğine karar vermekte, yeni şubelerin açılmasını onaylamaktadır. Kurul üyelerinin düzenli bir maaşı bulunmamaktadır, ancak toplantılara katıldıkları süre boyunca belli bir ödeme almaktadırlar. Kurul üyelerinin görev süresi üç-yedi yıl arasında değişmektedir. Uluslararası Greenpeace Yönetici Müdürü organizasyonun ve GPI Strateji ve Yönetim Takımı’nın yönetimi ile sorumludur. Takım içerisinde Gelişim direktörü, Operasyon Şefi, Program Direktörü, Teknoloji Ofisi gibi farklı personeller bulunmaktadır. Örgütün, küresel çaplı ve yüksek öneme sahip konuları yıllık olarak düzenlenen genel toplantılarında, liderlik görüşmelerinde ve yönetici toplantılarında ele alınmaktadır.¹⁹⁷

Greenpeace merkezinde bir karar alım mekanizmasına sahip olmakla beraber, NRO’lar ve ulusal ofisler göreceli bir otonomiye sahiptir. Bu farklı kurumlar arasında birliktelik oluşturulması, iletişimin ve iş birliğinin sağlanabilmesi için belirlenmiş yönetim ilkeleri bulunmaktadır. Örgütün temel hedefleri; biyoçeşitliliğin korunması, çevre kirliliğinin engellenmesi, nükleer tehditlerin

¹⁹⁵ Örneğin, Greenpeace 2000 yılından itibaren Güneydoğu Asya’da faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu bölgede ekolojik sistemin korunması ve başka bölgelere çevresel farkındalığın ve sürdürülebilir gelişimin yayılması için bir örnek oluşturması amaçlanmıştır. Güneydoğu Asya ofisi lobicilik faaliyetleri ve şiddet içermeyen aktiviteler sayesinde hükümetlerin ve şirketlerin tutumunu değiştirmekte başarılı olabilmektedir.

¹⁹⁶ Bkz: <https://www.greenpeace.org/international/about/worldwide/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025).

¹⁹⁷ Bkz: <https://www.greenpeace.org/international/about/governance/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025).

sonlandırılması ve küresel çapta silahsızlananın ve barışın savunulması olarak belirlenmiştir. Bağlı tüm kurumlar bu hedefler çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Örgütün ilkelerini; kişisel sorumluluk almak ve şiddet kullanmamak, bağımsız kalmak, sürekli olarak “dostlar” ya da “düşmanlar” belirlememek ve sadece sorunu tespit etmek değil çözüm sürecinin bir parçası olmak oluşturmaktadır Dürüstlük, eşitlik, farklı grupların dahil edilmesi tüm operasyonların merkezindedir.¹⁹⁸

Bağımsız kalma ilkesi doğrultusunda örgütün finansmanı tamamen özel kişiler ve aynı değerleri paylaşan vakıflar tarafından sağlanmaktadır. Hükümetlerin, şirketlerin, siyasi partilerin ve uluslararası örgütlerin finansal destekleri kabul edilmemektedir. Hesap verebilirlik ve transparanlık örgütün işleyişinin temelinde yer almaktadır. Yıllık hazırlanan raporlar bu amaçlara hizmet etmektedir. 1994-2023 yılları arasında sürekli olarak yayınlanan raporlar örgütün faaliyetleri, bütçe dağılımı, katedilen mesafe ve yaratılan etki hakkında detaylı bilgiler içermektedir.

4.5.1. Faillik

Greenpeace örgütü *Greenpeace International* (GPI) merkez organizasyonu ve Greenpace Ulusal ve Bölgesel Greenpeace Organizasyonları’ndan (NRO) oluşmaktadır. Tüm organizasyonların kendi hukuki kimliği bulunmaktadır. Tüm NRO’lar bulundukları ülkenin ilgili yasaları çerçevesinde hareket etmektedir. GPI bu örgütlenmelerin koordine edildiği bir ağ işlevi görmektedir. Örgüt dijital araçlar (websitesi, email zincirleri, sosyal medya hesapları) kullanmasına rağmen bu araçlar örgütün işlevini destekleyici niteliktedir, kurumun kendi varoluşu internete bağlı değildir. İnternet bazlı araçlar kullanılsa da örgüt devamlılığını sürdürülebilir niteliktedir. Bu bakımdan internet destekli reel bir organizasyondur. Bünyesinde bulunan organizasyonların büyüklükleri ve tabii bulundukları yasal çerçeveler farklı olsa da homojen kurumsal bir nitelik göstermektedirler. Bu nedenle Greenpeace form değerlendirmesinde B1 bölümünde yer almaktadır (Tablo 32).

Tablo 32. Greenpeace Faillik Değerlendirme Tablosu

A.1. Form		
Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-based)
a. Tekil		
b. Grup	X	
c. Şemsiye		

¹⁹⁸ Bkz <https://www.greenpeace.org/international/about/values/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025).

Niyet açısından değerlendirildiğinde Greenpeace, görece en tutarlı organizasyonlardan biri olarak öne çıkmaktadır. 1971 yılında kuruluşlarından itibaren çevrenin korunması ana amacına sahiptirler. Ana örgüt altında konumlanan tüm NRO’ların da kendi bölgeleri içerisinde farklı ufak amaçlar ile bu yönde çalıştıkları görülmektedir. Bu bakımdan Greenpeace niyet bölümü “1” olarak işlenmektedir.

Etki alanına gelindiğinde, örgütün kendi öz değerlendirmesi ve hazırladığı yıllık raporlar incelenmektedir. Şubat 1972’den Aralık 2024’e kadar Greenpeace’in elde ettiği başarılar; nükleer, okyanuslar, ormanlar, etkinlikler, zehirli atıklar, iklim ve tarım kategorileri altında listelenmektedir. Bu başarılar, belli hukuki sonuçlar elde etmekten (1988’de orhanoklorin atıklarının denizde yakılmasının yasaklanması), ödül kazanmaya (ör: 1997 BM Çevre Programı Ozon ödülü), şirketlerin stratejilerinde değişiklik yaratmaktan (ör: 2013’te Japon Uniqlo markasının Detox deklarasyonu) imza kampanyalarına (ör: 1995: Fransız nükleer denemelerinin durdurulması için yedi milyon imza toplanması) çeşitlilik göstermektedir.¹⁹⁹ Bu etkilerin sürdürülebilirliğinin daha detaylı incelenmesi gerekmele beraber örgütün elli yılı aşan süredir küresel çevre konularında etkisi raporlanmıştır. Bu bakımdan etki bölümü “1” olarak işlenecektir (Tablo 33).

Tablo 33. Greenpeace Faillik Değerlendirme Tablosu

	A) Faillik		
	1. Form	2. Niyet	3. Etki
Greenpeace	var - reel	1	1

Faillik unsurlarının incelenmesi doğrultusunda Greenpeace çevre konularında etkili olan ve homojen organizasyonlardan oluşan bir sivil toplum örgütü olarak belirlenmiştir.

4.5.2. Etki Alanı

Greenpeace ilk olarak Kanada’da küçük bir grup olarak etkinlik göstermeye başlamıştır, ancak amaçları kısa süre içerisinde farklı ülkelerden destekçiler toplamıştır. 1970’ler boyunca başka ülkelere

¹⁹⁹ Bkz: https://www.tiki-toki.com/timeline/entry/594418/Greenpeace/#vars!date=1947-12-28_15:54:52! (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025).

genişleyen grup, 1979 yılında “Greenpeace International” ismini almıştır. Günümüzde, organizasyonun merkezi Amsterdam’da bulunmaktadır. Destek açısından Greenpeace International kuruluşundan on yıldan kısa bir süre içerisinde uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Günümüze gelindiğinde Greenpeace ağı sadece gerçek kişilerden oluşmamakta, bünyesinde farklı organizasyonlar barındırmaktadır. Dünya genelindeki 3 milyondan fazla destekçisini organize etmek için 40 ülkede ulusal ve bölgesel ofisleri bulunmaktadır. Destekçileri ve iş ortakları 55 ülkeye yayılmıştır.²⁰⁰ Bu nedenlerden ötürü destek alanı açısından uluslararası bir yapıya sahiptir.

Greenpeace’in ilk aktivitesi, Amchitka’da yapılan deneyleri protesto etmek olmakla beraber, ilk açıklamalarından itibaren küresel bir amaca sahip olduklarını vurgulamışlardır. Dünyanın her bölgesinde çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlerde bulunmaktadırlar. NRO’lar ve ulusal ofisler kendi faaliyet alanlarında yerel, ulusal ve bölgesel olarak çevre konuları ile ilgilenmektedir. Bu bakımdan faaliyet alanları ‘küresel’ olarak kategorize edilmiştir.

Çevrenin ve barışın korunması temel amaçları, bir noktada objektif olarak sonlanamayan hedefler içerisinde yer almaktadır. Yapılan tüm faaliyetler bu amaçlara hizmet etmekte, tek bir yasama ile sonuçlandırabilecek nitelikte değildir. Hukuki sonuçlar elde edildiğinde de uygulama aşamasında müdahil olunması ve yeni ortaya çıkabilecek sorunlara karşı tedbirli olunması gerekmektedir. Bu nedenlerden ötürü Greenpeace’in amacı C.2.2.’de “uzun vadeli” olarak kategorize edilmiştir (Tablo 34).

Tablo 34. Greenpeace Etki Alanı

	C) Etki Alanı			
	1. Destek		2. Faaliyet	
	1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade
GreenPeace	uluslararası	1.000.000 +	küresel	uzun süreli

Küresellik değerlendirmesi yapıldığında desteğin uluslararası niteliği ve yapılan faaliyetlerin küresel bir seviyede seyretmesi nedeni ile Greenpeace küresellik değerlendirmesi tablosunda E2 hücresinde yer almaktadır ve küresellik skoru “2”dir (Tablo 35).

²⁰⁰ <https://greenpeacefund.org/about/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2025).

Tablo 35. Greenpeace Küresellik Değerlendirme Tablosu

C. Küresellik		
Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel		
e. Küresel		X

4.5.3. Araçlar ve Etkinlikler

Greenpeace bünyesinde yer alan bireyler üç şekilde görev üstlenmektedir. İlk olarak, yönetim kurulunu oluşturan ve organizasyonun temel operatif işlerini yürüten personel bulunmaktadır. İkinci grubu, organizasyonun gönüllü üyeleri oluşturmaktadır. Bu gönüllülerin organizasyon ile güçlü bir bağları bulunmaktadır. Bu grup, aktiviteleri organize etmekte ve gerçekleştirmektedir. Son grubu ise en zayıf bağlantı tipine sahip olan bağışçılar oluşturmaktadır.²⁰¹ Greenpeace aktiviteleri genel olarak, dünyanın farklı yerlerinde, çevre bilincine sahip topluluklar oluşturmak ve hükümet ve şirketleri sorumlu tutmak amacını taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda organizasyon adına yapılabilecek farklı faaliyetler bulunmaktadır. Üyelerin farklı etkinlikleri ve rolleri arasında; dijital imza kampanyaları oluşturmak, gönüllü ya da personel olarak Greenpeace’te çalışmak, Greenpeace gemilerinde denize açılmak, bağış yapmak, liderlik eğitimine katılmak, topluluk organizatörü olarak ya da yaratıcı takımda rol almak gibi farklı pozisyonlar bulunmaktadır.

Organizasyonun kendi deklarasyonlarında; NRO’ların bulundukları ülkenin yasalarına tabii oldukları, psikolojik ya da fiziki şiddet içeren herhangi bir faaliyette bulunmayacakları ve nefret söylemlerine platform oluşturmayacakları açık bir şekilde belirtilmektedir. Ancak kurumun bünyesinde bulunan tüm bireyler, bu kurallar çerçevesinde hareket etmemektedir. Greenpeace gönüllüleri özellikle şirketlere karşı yaptıkları eylemlerde çalışma sürecini engelleme, özel mülke girme gibi çeşitli konularda yargı karşısına çıkmıştır.²⁰² Özellikle 1990’lar öncesinde sivil itaatsizlik en çok kullanılan strateji

²⁰¹ <https://www.greenpeace.org/international/get-involved/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2025).

²⁰² Greenpeace gönüllüleri çok farklı yerlerde ve farklı suçlamalarla yargı karşısına çıkarılmışlardır. Örneğin, Arctic Sunrise mürettebatı petrol platformunun çalışmasına mani olmak nedeniyle Rus silahlı güçleri tarafından tutuklanmıştır (Walker, 2013), Greenpeace kurucularından Paul Watson balina avcılığı karşıtı eylemleri nedeniyle Japonya tarafından kırmızı bülten ile

olmuştur. 1990’lar sonrasında ise finansal destek toplama veya lobicilik faaliyetlerine odaklanmışlardır (Susanto, 2007). Ancak bahsedilen iki dönemde de şiddet içeren etkinlikler düzenlememişlerdir.

Organizasyonun faaliyetleri, katılım açısından iki farklı kategoriye ayrılabilir. Gönüllülük, eğitimler ya da eylemler destekçilerin aktif katılımını gerektirmektedir. Öte yandan Greenpeace tek taraflı bilgi yayımında da bulunmaktadır. Resmi siteleri üzerinden ve epostalar ile çevre ile ilgili vakalar hakkında farkındalık yaymakta, basın açıklamalarında bulunmakta, yazılı yayınlar ve podcastler ile bilgilendirme çalışmalarına devam etmektedir. Bu bakımdan Greenpeace aktiviteleri hem pasif hem aktif unsurlar içermektedir ve şiddet kullanmamaktadır. Bu bakımdan araçlar tablosunda C2 hücresinde yer almaktadır (Tablo 36). Araçların çeşitliliği ve düzensizliği nedeniyle frekans tablolarının uygulanması mümkün değildir. Bu incelemenin NRO’lar üzerinden yapılması gerekmektedir.

Tablo 36. Greenpeace Araçlar Değerlendirmesi

D. Araçlar			
aktivite/şiddet	1. şiddet içerikli	2. şiddet içermeyen	3. gri
a. aktif			
b. pasif			
c. karma		X	

4.5.4. Temel Etkinlik Alanı

Greenpeace genel olarak çevre konuları ile ilgilenmektedir. İlk kurulduklarında, amaçlarını gelecek nesiller için çevrenin korunması gibi geniş bir şekilde tanımlamışlardır. Oluşum sürecindeki faaliyetleri spesifik olmakla beraber, kendilerini bu hedef ile kısıtlamamışlardır. 1979 yılında uluslararası bir kimlik kazanan organizasyon, çevre temasında kalarak farklı bölgesel, yerel ve sektörel alt amaçlar geliştirmiştir. 2025 yılına gelindiğinde örgütün üç temel etkinlik alanı bulunmaktadır: iklim & enerji, biyoçeşitlilik ve sosyal & ekonomik hedefler. Bu üç ana alan, kendi içlerinde alt kategorilere ayrılmaktadır. İklim ve enerji alanı altında iklim, kömür, enerji devrimi, nükleer enerji ve petrol başlıkları bulunmaktadır. Biyoçeşitlilik, iklim aşırılıkları, yangınlar, besin, ormanlar ve okyanuslar alanlarına ayrılmıştır. Sosyal ve ekonomik konular ise tüketim, sağlık ve barış temalarının içermektedir.²⁰³

aranmış ve tutuklanmıştır (Hunter 2024), Greenpeace Fransa üyeleri nükleer santrale izinsiz girmeleri nedeni ile yargılanmıştır (Reuters 2018), Rosemary Penwarden ise petrol endüstrisi liderlerine satirik bir mektup yollaması nedeniyle suçlu bulunmuştur (Young 2023).

²⁰³ Bkz: <https://www.greenpeace.org/international/explore/> (Erişim tarihi: 24 Şubat 2025).

Tablonun Temel Etkinlik Alanı kategorisinde tüm bu ilgi alanları (1) Çevre içerisinde değerlendirilmektedir.

4.5.5. Sonuçlar

Grubun ilk hedefi olan Amchitka'daki nükleer denemeleri durdurma protestosu, ilk aşamasında, karar alım mekanizmalarını etkileme konusunda efektif olamamıştır. Ancak geminin denizde olduğu süreçte, grubun hedefi ile ilgili bilgiler kamuoyuna yayılmış ve bir kamu fikri oluşturulmuştur. Aynı yıl Amchitka'daki denemeler durdurulmuş ve bir kuş cenneti olarak ilan edilmiştir (Coates 1996). Greenpeace'in "başarıları", resmi sitelerinde kronolojik olarak listelenmiştir, ayrıca yıllık olarak hazırladıkları raporlarda detaylandırılmıştır. Bu başarılar; nükleer, ormanlar, okyanuslar gibi alt hedefler ile birleştirilmiştir. Elde edilen başarılar, hükümet ve şirketlerin belli politikalarından vazgeçmeleri, hukuki sonuç doğrulması, farkındalık yaratılması gibi geniş bir yelpazededir.

Hükümetlerin etkilenmesi çerçevesinde; 1972'de Amchitka Adası'nda nükleer denemelerden vazgeçilmesinin yanı sıra, 1974'te Fransa'nın Güney Pasifik'te atmosferik testleri durdurması, 1992'de Fransa'nın Mururoa Atolünde nükleer denemeleri durdurması sonuçları bulunmaktadır. Hukuksal sonuçlar yaratılması açısından; 1982 yılında Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu tarafından balina avcılığının askıya alınması, 1988'de Londra Komisyonu tarafından organoklorürlü atıkların denizde yakılmasının yasaklanması, 1989'da BM tarafından açık denizde sürüklenme ağı ile balıkçılık yapılmasının durdurulması ve 1991'de yasaklanması, aynı yıl Antarktika Anlaşması ile maden araştırması ve işlenmesi yasaklanması örnekleri bulunmaktadır (Başlar 2003). Ek olarak, 1996 yılında BM Nükleer Testlerin Yasaklanması Anlaşması'nı kabul etmiştir. Şirketlerin kararlarının etkilenmesi açısından, 1998'de MacMillan Bloedl net kesimli ağaç kesimine son verme kararı almıştır. Farkındalık yaratma açısından ise; 1994'te OECD ülkeleri ve birliğin dışındaki ülkeler arasında yapılan zehirli atık ticaretinin ifşa edilmesi, 1995'te nükleer denemelerin durdurulması için yedi milyon imza toplanması gibi kilometre taşları bulunmaktadır.

Başarılarının bir sembolü olarak 1997'de BM Çevre Programı tarafından Greenpeace International'a Ozon Ödülü verilmiştir. Çevrenin korunması gibi uzun vadeli bir hedefe sahip olmaları nedeniyle, aktivitelerinin tek bir hukuki sonuçla tamamlanması mümkün değildir. Organizasyonun geneline bakıldığında, en önemli başarılarının hukuki sonuçlar doğurmak olduğu ve bu kapasiteye sahip olmalarının özellikle küresel yönetim açısından dikkate değer olduğu yorumunda bulunmak mümkündür. Bu bakımdan Greenpeace, sonuçlar bölümünde "hukuki sonuçlar" kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Greenpeace, geleneksel yapılı ve interneti kolaylaştırıcı bir araç olarak kullanan bir sivil toplum örgütüdür. Araçlar ve stratejileri, şiddet içermeyen ve karma niteliktedir. Küresellik değerlendirmesi açısından derecesi "2"dir.

5. SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı, KST aktörlerinin küresel yönetim perspektifinden değerlendirilebilmesi için bir araç oluşturmaktır. Bu nedenle, bir alan olarak küresel sivil toplum ve bu alanda faaliyet gösteren unsurlar ele alınmıştır. KST alanda yapılan çalışmaların geliştirilebilmesi amacı ile, bu alanda veri toplanması ve bu verilerin değerlendirilebilmesi için bir prototip önerilmiştir. Bu prototip oluşturulmadan önce, teorik tartışmaların üzerinde durularak kullanılan kavramlar netleştirilmiştir. İlk olarak küresel yönetişimin UI disiplinindeki yeri tartışılmış ve bu alandaki üç boyut (siyasi, ekonomik, sosyal) vurgulanmıştır. Daha sonra sosyal boyutu ifade eden küresel sivil toplum ve bu alanın aktörlerinin özellikleri tartışılmıştır. Teorik altyapının oluşturulmasından sonra çerçevenin ana hatları ve içerikleri belirlenmiştir. Bu sistem geliştirilirken küresel sivil toplumda küresellik nedir, aktörlük ölçütleri nelerdir soruları irdelenmiştir.

Bu çalışma temel olarak küresel yönetim literatürüne dayanmaktadır. Küresel yönetişimin “her şey ve hiçbir şey” olarak tanımlanabilmesinden ötürü, kavramda bir netlik sağlanması için teorik bir tartışma yapılmıştır, yönetim ve yönetişimin farkları üzerinde durulmuştur. Farklı tip yönetim modelleri değerlendirildikten sonra küresel yönetişim, belirli bir hiyerarşinin olmadığı, üç boyutlu uluslararası bir alan olarak ele alınmıştır. Bu boyutlar; siyasi, ekonomik ve sosyal olarak kategorize edilmiştir. Sırası ile bu boyutların ana aktörleri devletler, şirketler ve sivil toplum örgütleri olarak başlıklara ayrılmıştır. Çalışmanın ana alanı küresel yönetişimin sosyal boyutu, küresel sivil toplum (KST) olarak belirlenmiştir.

KST kavramının netleştirilmesi için, farklı unsurları ayrı ayrı incelenmiştir. İlk olarak Anheier vd.’nin (2001) çalışmaları temelinde, farklı modernist, kozmopolitan ve ampirik KST yaklaşımları irdelenmiştir. Uluslararası alanın anarşik yapısından ötürü, modernist sivil toplum yaklaşımının kullanılması tercih edilmemiştir. Benzer bir şekilde, kavramların evrenselliğine dayalı olan kozmopolitanist yaklaşım teorik bir zenginlik ve kapsayıcı bir normatif çerçeve katkısında bulunmasına karşın, veri toplanmasının ve limitlerin belirlenmesinin güçlüğünden dolayı tercih edilmemiştir. Bu çalışma, KST aktörlerini ve çalışmalarını temel alan ampirik yaklaşım temelinde oluşturulmuştur. Araştırmanın geliştirilebilmesi için KST tanımı belirlendikten sonra sırasıyla aktörleri, KST’de aktörlük, KST söylem ve araçları, KST ve dijitalleşmenin etkileşimi ve alanın ‘ölçülebilirliği’ irdelenmiştir.

KST alanının ana aktörleri geleneksel olarak uluslararası sivil toplum örgütleri olarak ele alınmaktadır. Bu aktörler hükümet dışı, kar amacı gütmeyen aktörler olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası sosyal hareketler, yandaşlık ağları, vakıflar ve sendikalar da bu alanda faaliyet gösteren aktörler olarak

belirlenmektedir. Geleneksel olarak organik bir şekilde devlete veya finansal olarak bir şirkete bağlı olmayan ve ana amacı kar getirmek olmayan bütün kurumlar bu alanda değerlendirilmektedir. Bu kurumların organizasyonel yapıları incelendiğinde, finansal açıdan kar amacı gütmeyen ve kar elde etmeyen ayrımı yapılmakla beraber, sivil toplum aktörleri olarak değerlendirilmelerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

KST içerisinde küreselleşme sürecinin etkisi ve kavram içinde yer alan ‘küresel’in ne şekilde ele alınması gerektiği irdelenmiştir. Ulusal sivil toplum kavramının küreselleşmesinin ve küresel sivil toplum olarak tanımlanmasının avantajları ve limitleri değerlendirilmiştir. Ele alınan sistemlerin (ulusal-hiyerarşik ve uluslararası-anarşik) temel farklılıkları nedeni ile KST alanı incelenirken, ulusal sivil toplumun sınır aşan faaliyetlerine odaklanılmasından ziyade farklı bir analiz seviyesinde değerlendirilmesi tartışılmıştır. Bu bakımdan küreselleşmenin etkisi sadece yapılan faaliyetlerin ve etki alanının genişlemesi olarak değerlendirilmemiştir; ‘küresel’ bir seviye olarak ele alınmıştır. Aynı alanı ve benzer aktörleri tanımlamak için kullanılan uluslararası, ulusaşırı, medeniyetlerarası kavramları ve küresel sıfatı karşılaştırılmıştır.

KST söylem ve araçları, kullandıkları stratejiler bağlamında bilgi politikaları, sembolik politikalar, baskı politikaları ve mesuliyet politikaları olarak dört ana kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Kullanılan araç ve stratejilerin dijitalleşme ile etkileşimi üzerinde durulmuştur. Sivil toplum ve genel olarak KST aktörlerinin üstlendiği roller; hükümetlere ve şirketlere karşı baskı grupları oluşturma, uygulamaların yapılması konusunda kolaylaştırıcı olma ve kamuyu bilgilendirme gibi çeşitlenmektedir. Dijitalleşme süreci ile bu rollerde kullandıkları araçlar gelişmiş ve erişim alanları genişlemiştir.

Dijitalleşmenin KST aktörleri üzerinde etkisi üç şekilde incelenmiştir. İlk değişim toplum nezdinde görülmektedir. İnternet etkisi ile bireylerin mesafe algısında değişim yaşanmıştır. Bu nedenle, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan olaylar farklı toplulukların dikkatin çekebilmekte ve tepki yaratabilmektedir. Sonuç olarak, herhangi bir konu hakkında daha geniş bir destek alanı sağlanabilmektedir. Diğer etkiler ise KST aktörleri üzerinde iki farklı şekilde değerlendirilmiştir. İlk değişim, kurumların kullandıkları araçlar üzerinde görülmektedir. Web sitelerinin ve sosyal medyanın kullanımı ile örgütlerin bireylere erişimi artmıştır. Çevrimiçi alanlarda etkileşimlerini artırarak ele aldıkları konulara daha çok ilgi çekmeyi başarabilirken, e-posta gibi araçlar vasıtasıyla kendi üyeleri ile daha fazla etkileşime geçebilmektedirler. Ayrıca, çevrimiçi toplantılar ve imza kampanyaları gibi farklı araçlar kullanabilmektedirler. İkinci olarak, yeni tür aktörler KST alanına dahil olabilmektedir. Bu aktörlerin geleneksel örgütlerden farklı olarak varlıklarının ve etkileşimlerinin çoğu çevrimiçidir. İlk grup kurumlar internet-destekli kurumlar olarak değerlendirilirken, ikinci grup yeni nesil kurumlar ise internet-temelli kurumlar olarak isimlendirilmektedir. Özellikle ikinci grup, KST literatüründe

incelenebilecek yeni bir alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın uygulamaları özellikle bu grup odaklı seçilmiştir.

KST'nin değişimi ve küresel yönetimdeki rolü, özellikle ampirik temelli çalışmalar tarafından ölçülmeye çalışılmıştır (Malena, Heinrich 2007). Bu çalışmalarda farklı metotlar kullanılmaktadır. İlk olarak, normatif bir yaklaşım ile devletlerin kendi içindeki demokratik özgürlük seviyeleri ölçülerek bir değerlendirme yapılmaktadır. Farklı devletlerden toplanan veriler derlenerek küresel bir tablo çizilmektedir. İkinci olarak, iki seviyede sivil toplum örgütleri odaklı ampirik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, devlet seviyesinde, sivil toplum örgütlerinin ve örgütlere üye kişilerin sayısı derlenmekte ve bu veriler toplanarak küresel sonuçlar elde edilmektedir. Uluslararası seviyede ise uluslararası sivil toplum örgütlerinin sayısı ve üye sayıları toplanarak KST özelinde değerlendirme yapılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, benzer bir şekilde, küresel seviyede bir değerlendirme ön görülmüştür ve niceliksel veri toplanması amaçlanmaktadır. Ancak bu çalışmada, özellikle küresel yönetim alanında KST etkisi ölçülürken geleneksel örgütlenmelerin yanı sıra internet-temelli kurumların bilgilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Zira, bu unsurların küresel bir değerlendirme yapılırken dikkate alınmaması, bilgi eksikliği yaşanması riskini taşımaktadır. KST alanı içerisinde yer alan tüm aktörlerin değerlendirilebilmesi hedeflenmektedir.

Aktörlük tartışmaları, Uİ disiplini içerisinde ve KST özelinde olarak iki bölümde incelenmiştir. Uİ disiplini çerçevesinde, devlet temel aktörü ve hükümet-dışı aktörlerin özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Hofferberth'ün üçlü aktörlük değerlendirmesi ele alınmıştır. İlişkisel perspektifi ile, tüm aktörlerin form, niyet ve etki unsurlarına sahip olduğu teorisi, bu çalışmanın temel aktörlük yaklaşımı olarak kabul edilmiştir. Tüm Uİ aktörlerinde ve bu tezin ana konusu olan KST unsurlarında bu özelliklerin aranması, çalışmanın ilk aşaması olarak belirlenmiştir. Aktörlük bölümünün ikinci kısmında, sivil toplum özelinde aktörlük değerlendirilmiştir. Bu süreçte, sivil toplum aktörlerinin hükümet-dışı ve kar amacı gütmeyen tanımlamasının kullanılmaması için girişim – yarar tablosu kullanılmıştır. Bu tablo kapsamında kamu yararı için kamu girişiminde bulunan aktörler hükümetler; özel yarar için özel girişimlerde bulunan aktörler şirketler; kamu yararı için özel girişimlerde bulunan aktörler ise sivil toplum aktörleri olarak kategorize edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, bu kategorizasyona dayanarak, kamu yararı için özel girişimlerde bulunan, form, niyet ve etki kriterlerini karşılayan aktörlerin incelenmesi kararlaştırılmıştır.

Bir sonraki bölümde, teorik temeli oluşturulmuş olan KST unsurlarının incelenmesi için hazırlanan araç tanıtılmaktadır. Bu çerçeve üç temel bölüm ve altı alt başlık içermektedir. Ana tabloya ek olarak, detaylı bilgi toplanması için dört ek tablo hazırlanmıştır. Bu tablolarda kullanılacak olan veriler, verilerin değerlendirme şekli ve yorumlamaları bu bölüm içerisinde anlatılmıştır. Çerçeve kullanılırken ilk aşamada, ele alınan unsurun aktörlüğü, ikinci aşamada ise küreselliği incelenmektedir.

Küresel sivil toplum aktörü olduğu kararlaştırılan unsurlar hakkında son bölümün doldurulması öngörülmüştür.

Aktörlük bölümü iki alana ayrılmıştır. İlk alanda (A), Hofferberth'ün kategorizasyonu doğrultusunda, bir unsurun aktör olup olmadığı değerlendirilmektedir. A1. Form bölümü ek bir tablo içermektedir. Bu alanda ele alınan unsurun formu, dijitallik ve temsiliyet açılarından incelenmektedir. Üç özelliğe de sahip olduğu saptanan unsurlar “aktör” olarak değerlendirilmektedir. Bu bölümün ikinci alanında (B), ele alınan unsurun hukuki statüsü ek bilgi olarak not edilmektedir. Bu aşamada ele alınan kurumun resmi açıklamaları birincil kaynak olarak ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, (C) ele alınan unsurun “etki alanı” incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken della Porta ve Tarrow'un (2005) destek ve faaliyet alanı ayrımı temel alınmıştır. C.1 bölümünde kurumun destek aldığı bölge ve katılımcı sayısı bilgileri bulunmaktadır. C.2. bölümünde ise faaliyet alanları ve ele aldıkları konunun vadesi incelenmektedir. Bu alanlar doldurulurken ele alınan kurumun resmi açıklamaları, raporları birincil kaynaklar; akademik çalışmalar ve haberler ikincil kaynaklar olarak kullanılmaktadır. Bu bölüm küresellik ek tablosunu içermektedir. Bu tabloda C.1.1 (ulusal-uluslararası) ve C.2.1 (yerel, ulusal, ulusal (Y), bölgesel, küresel) alanlarında toplanan veriler karşılaştırılarak, ele alınan unsurun küresellik derecesi 0-2 skalasında değerlendirilmektedir.

Son bölümde küresel sivil toplum aktörü olarak değerlendirilen kurumun araçları, temel etkinlik alanı ve elde ettiği sonuçlar listelenmektedir. Araçlar bölümü (D) resmi açıklamalar ve raporlar üzerinden incelenmektedir. Ele alınan aktörün detaylı bir incelemesinin yapılması için, iki adet ek tablo içermektedir. İlk ek tablo “aktiflik-şiddet” değerlendirmesidir. Bu tabloda kullanılan araç (lar) ın karar alıcılar ve üyeler özelinde kurduğu ilişki ve şiddet içermeme durumu incelenmektedir. Şiddet içeriğinin incelenmesi, sivil toplumun şiddet içermeme normu ve sivil-olmayan toplum tartışmaları çerçevesinde hazırlanmıştır. İkinci ek tablo tek tek araçların incelenmesi için hazırlanmış olup, ele alınan aktörün amacı ve bu amaç doğrultusunda ne sıklıkla faaliyet gösterdiğini inceleyen frekans tablosu olarak düzenlenmiştir.

Temel etkinlik alanı (E), ele alınan kurumun ana amacının düzenlenmesi için oluşturulmuştur. Bu alandaki seçenekler, UDB veritabanından elde edilmiştir ve alt başlıkların artırılması mümkündür. Bu başlıklar Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi modeline dayanan özne ve çevre ilişkisi üzerinden 9 ana kategoriye bölünmüştür. Kurumun ana amacı belirlenirken resmi açıklamaları ve bildirimleri birincil kaynak olarak kullanılmıştır.

Sonuçlar bölümü (F), ele alınan aktörün elde ettiği sonuçların listelenmesi için oluşturulmuştur. Bu bölüm hazırlanırken ‘normların yaşam döngüsü’ yaklaşımı ele alınmıştır. Bu bağlamda, kurumların resmi açıklamaları, akademik kaynaklar, adli kararlar ve haberler doğrultusunda elde edilen sonuçlar dört kategori şeklinde incelenmektedir.

Bu araç, KST aktörleri hakkında homojen ve kapsayıcı veri toplanması ve farklı özelliklerinin etkileşiminin incelenmesi için oluşturulmuştur. Özellikle dijital yerli kurumların incelemelere dahil edilebilmesi ve yeni güncellemelerin yapılabilmesi için esneklik sağlanması dikkate alınmıştır. Oluşturulan çerçevenin işlevselliğinin kanıtlanması için, beş adet kurum incelenmiştir. Bu kurumlar, farklı amaçlara ve yapılara sahip örnekler arasından çerçevenin kapsayıcılığını göstermesi hedefi ile seçilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan uygulamalarda; United for Peace and Justice (UFPJ), McLibel, Change.org, International Campaign to Ban Landmines (ICBL) ve Greenpeace incelenmiştir (EK 5).

Bu inceleme sonucunda, incelenen unsurların hepsi bir aktör olarak değerlendirilirken farklı formlara sahip oldukları gözlemlenmiştir (Tablo 37). İncelenen örneklerin ikisi şemsiye yapıya sahip dijital kurumlar olarak kategorize edilirken diğer ikisi reel grup formuna sahip olarak kaydedilmiştir.

Tablo 37. Form Karşılaştırma Tablosu

A.1. Form		
Sayı / Alan	1. Reel	2. Dijital (internet-based)
a. Tekil		
b. Grup	McLibel, Greenpeace	
c. Şemsiye		UFPJ, ICBL, Change.org

McLibel ve Greenpeace dijital bir forma sahip olmamakla beraber, interneti efektif olarak kullanmışlardır. McLibel, internet sitesi sayesinde, İngiltere’de geçen davaya sınır aşan nitelikte destek çekmeyi başarmıştır. Greenpeace ise resmi siteleri aracılığıyla, üyelerini periyodik olarak bilgilendirmekte, ince bir niteliğe sahip olsa da ulus aşırı dijital bağıni koruyabilmektedir. GPI’ye bağlı olan bölgesel ve ulusal birimler sayesinde küresel organizasyonel bir yapıya sahiptir, internet kolaylaştırıcı niteliktedir.

Küresellik değerlendirmesi açısından, tüm aktörlerin yerel sınırları aştığı tespit edilirken, farklı küresellik seviyelerine sahip oldukları gözlemlenmiştir (Tablo 38). Bu beş kurumdan üçü tam olarak küresel sivil toplum aktörü (2) olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 38. Genel Küresellik Değerlendirmesi

C. Küresellik		
Etki/ Katılım	1. Ulusal	2. Uluslararası
a. Yerel Bölge		
b. Ulusal		
c. Ulusal (Y)		
d. Bölgesel	McLibel	
e. Küresel	UFPJ	ICBL, Change.org, Greenpeace

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, UFPJ dışındaki örneklerin hukuki sonuçlar ile bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. UFPJ, Greenpeace ve change.org sırası ile barışın sağlanması, çevrenin korunması ve dayanışma sağlanması gibi genel, uzun vadeli amaçlara sahip olduğundan hukuki sonuçlar elde edilse dahi amaçlarını tamamlama potansiyeline sahip değildir. Bu nedenle destek sağlandığı sürece aktivitelerine devam edebilmektedirler. Öte yandan ICBL ve McLibel uygulama aşaması uzun ancak görece sınırları belli, orta vadeli amaçlara sahiptirler. ICBL, 1995’te hukuki bir sonuç elde ettikten sonra görevini güncelleyerek uygulama aşamasında aktif bir rol üstlenmiştir ve 2025 yılına gelindiğinde bu misyonunu korumaktadır. McLibel ise amaçlarının bir kısmı hakkında hukuki sonuç elde ederken, dava sonuçlandıktan sonra aynı şekilde aktivitelerine devam etmemiştir, günümüzde aktif değildir. İki örnek dikkate alındığında, bir aktörün hukuki sonuçlar elde etmesinin kesinlikle ‘ömrünün sonu’ olmadığı gözlemlenmektedir.

Hazırlanan çerçeve sayesinde farklı özelliklere sahip KST aktörlerinin homojen bir incelemesi sağlanmıştır. Bu şekilde dijital forma sahip ya da geleneksel kurumların aynı kategoriler ve birimler ile incelenmesi mümkün olmuştur. Varolan, UDB veritabanında hâlihazırda bulunmayan ya da (F) kategorisinde incelenen kurumların bu araç ile teorik olarak incelenebilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle change.org ve McLibel örnekleri ile, bu hedefin olabilirliği test edilmiştir. Örneklerin küçüklüğü nedeniyle istatistiksel sonuçlar elde edilmesi bu aşamada olası değildir. Sonuçlar ve araçlar bölümlerinin örnekler eklendikçe geliştirilmesi gerekmektedir.

İlerleyen çalışmalarda bu aracın üç şekilde kullanılması tahayyül edilmiştir: özel, KST temelli, konu temelli. İlk olarak, herhangi bir sivil toplum unsuru incelenirken bu araç ile detaylı bir incelemesininim, aktörlük ve küresellik değerlendirilmesinin yapılması planlanmaktadır. Aynı araç ile yapılacak detaylı incelemeler farklı oluşumların (STK ve sosyal hareketler, dotcause ve yandaşlık ağları vb.) tek bir çerçeveden değerlendirilmesine ve karşılaştırılabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu şekilde,

sivil toplum içerisinde yer alan farklı çalışmaların yaklaştırılabilmesi hedeflenmektedir. Bu çerçeve ile işlenen örnekler arttıkça, kapsamlı bir küresel sivil toplum veri tabanı oluşturulması amaçlanmaktadır.

İkinci olarak, bu araç sayesinde toplanan verilerin KST kapsamında analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Yeterli sayıda örnek eklendiğinde aktörlerin amaçlarının vadeleri, elde ettikleri sonuçlar, faaliyet frekansları, temel konuları ve küresellik seviyeleri arasındaki ilişkilerin matematiksel okuması yapılabilecektir. UDB veri tabanından alınacak olan verilerin bu araç ile incelenmesi mümkündür. Bu şekilde veri tabanı geliştirilebilecektir. Bu incelemeler sonunda KST'nin temel ilgi alanlarındaki değişim, dijitalleşmenin etkisi ve etki alanı kronolojik olarak incelenebilecektir. Örneklerin artırılması ve kodlanması sonucunda, farklı alt gruplamaların formülize edilmesi ve küresel sivil toplum aktör 'tipleri' tanımlanması amaçlanmaktadır.

Son olarak, bu araçtan elde edilen veriler sayesinde, seçilen bir alanda (ör. çevre) veya zaman diliminde (ör. 1990-2019) küresel yönetimde KST'nin yeri ve diğer aktörler ile etkileşimlerinin incelenebilmesi hedeflenmektedir. Küresel yönetim literatürü, özellikle siyasi ve ekonomik boyutları açısından, detaylı olarak incelenmekte ve farklı teorileri barındırmaktadır. Öte yandan bu alanın bir parçası olan küresel sivil toplum çalışmaları görece bağımsız ve kapsayıcı teoriler açısından noksan kalmaktadır. Bu farklılık, küresel yönetim alanında yeni güç kazanmaya başlamış olan sosyal boyutun ve sivil toplum aktörlerinin görünürlüğünü daha da azaltmaktadır. Bu çalışmanın bu açığa yönelik olarak, KST hakkında genel bir bilgi birikimi sağlanabilmesi ve küresel yönetim literatürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Etkileşim halinde olan farklı aktör tiplerinin oluşturulması ile yönetim perspektifinde farklı modellemelerin kurgulanması hedeflenmektedir.

Küresel yönetim alanı, dünya düzeni literatüründe giderek artan bir yere sahip olmakla beraber, çok daha fazla geliştirilebilme potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada görece az teorize edilen küresel yönetimin sosyal boyutu hakkında, ilişkiselsellik temeli ile bir kategorizasyon denemesi yapılmıştır. Tiplerin oluşturulması ile, teori geliştirilmesi açısından katkı sağlanması hedeflenmektedir. Üç aşamalı olarak tasarlanan bu projenin ilk ayağını, bu tezde hazırlanan çerçeve oluşturmaktadır. İkinci aşamada örnek sayısının ve incelenen anlamlı kümelerin artırılması ön görülmektedir. Üçüncü aşamada ise kodifiye edilen örneklerden anlamlı okumalar ve modellemeler yapılması planlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbott, K., Green, J., Keohane, R. (2016), "Organizational Ecology and Institutional Change in Global Governance", *International Organization*, 70: 247-277.
doi:10.1017/S0020818315000338
- Accenture Foundation. (2009), *Strategic Research and Political Communications for NGOs: Initiating Policy Change*, New Delhi: Sage Publications.
- Acharya, A. (2011), "Human Security, Identity Politics and Global Governance: From Freedom From Fear to Fear of Freedoms", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance - Paradigms of Power and Persuasion*, New York: Routledge: 25-32.
- Acharya, A. (2017), After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*, 31/3: 271-285. doi:10.1017/S089267941700020X
- ACLU. (2005, 17 Kasım), "Police Trampled Civil Rights During 2003 Free Trade Protests in Florida" *ACLU Charges*. <https://www.aclu.org/press-releases/police-trampled-civil-rights-during-2003-free-trade-protests-florida-aclu-charges> adresinden alındı.
- ActivistFacts. (2025, Ocak 20). "Change.org". ActivistFacts:
<https://www.activistfacts.com/organizations/530-change-dot-org/> adresinden alındı.
- Adler, E., Pouliot, V. (2011), "International Practices", *Intrernational Theory*, 3/1: 1-36.
doi:10.1017/S175297191000031X
- AFP. (2021, 17 Kasım), "Virtual Visas: Barbados Says to Open First 'Metaverse' Embassy". TechXplore: <https://techxplore.com/news/2021-11-virtual-visas-barbados-metaverse-embassy.html> adresinden alındı.
- Akkaş, H. H. (2012), "The Effect of Civil Society on Global Problems and Sustainable Democracy", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2: 102-114. Doi:
<https://doi.org/10.12780/UUSB117>
- Albrecht, K. (2019), "Institutional Logics and Accountability: Advancing an Integrated Framework in Nonprofit-Public Partnerships" *Journal of Public and Nonprofit Affairs*, 27/5: 284-305. Doi:
<https://doi.org/10.20899/jpna.4.3.284-305>
- Albrow, M., Anheier, H. K., Glasius, M., Price, M. E., & Kaldor, M. (2007), *Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy*, Londra: Sage Publications.
- Alemdar, Z. (2011), "Sarmal Modeli Yarı Sarmak: Türkiye'de İnsan Hakları Kurumları- AB İlişkisi" *Uluslararası İlişkiler*, 7/28: 111-128.

- AlJazeera. (2003, 9 Kasım), "World Protest Against Apartheid Wall". Aljazeera:
<https://www.aljazeera.com/news/2003/11/9/world-protests-against-apartheid-wall> adresinden alındı.
- Almeida, P., Chase-Dunn, C. (2018), "Globalization and Social Movements", *Annual Review of Sociology*, 44: 189-211. doi: <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073117-041307>
- Amnesty International. (2024, 22 Mart), "Saudi Arabia to Be Apointed Chair of UN's Gender Equality Forum Amid Ongoing Assault on Women's Rights". Amnesty International:
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/03/saudi-arabia-to-be-appointed-chair-uns-gender-equality-forum-amid-ongoing-assault-on-womens-rights/> adresinden alındı.
- Anderson, K., Reiff, D. (2004), "Global Civil Society: A Skeptical View", Anheier, H. K., Kaldor, M. M. Glasius, M. (Ed.), *Global Civil Society 2004/5* (s. 29). Londra: Sage Publications, 2005, American University, WCL Research Paper No. 2008-69, SSRN:
<https://ssrn.com/abstract=899771>.
- Anheier, H. K. (2001), "Measuring Global Civil Society", Anheier, H.K., Glasius, M., Kaldor, M. (Ed.), *Global Civil Society 2001*, Oxford: Oxford University Press: 221-230.
- Anheier, H. K. (2007). "Reflections on the Concept and Measurement of Global Civil Society". *Voluntas*, 18: 1-15. doi: <https://doi.org/10.1007/s11266-007-9031-y>.
- Anheier, H. K., Glasius, M., Kaldor, M. (2001), *Global Civil Society 2001*. Oxford: Oxford University Press.
- Anheier, H. K., Lang, M., Toepler, S. (2019), "Civil Society in Times of Change: Shrinking, Changing and Expanding Spaces and the Need for New Regulatory Approaches" *Economics*, 13/1: 20190008. doi: <https://doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2019-8>.
- Anheier, H. K., Themudo, N. (2002), "Organizational Forms of Global Civil Society: Implications of Going Global", Anheier, H.K., Glasius, M., Kaldor, M., (Ed.), *Global Civil Society 2002*, Oxford: Oxford University Press: 191-216.
- Anheier, H., Kaldor, M., Glasius, M. (2012), *The Global Civil Society Yearbok: Lessons and Insights 2001-2012*. H. Anheier, M. Kaldor, M. Glasius içinde, *Global Civil Society 2012*, Londra: Palgrave Macmillan: 2-26.
- Annis, S. (1991), "Giving Voice to the Poor", *Foreign Policy*, 84: 93-106 Doi:
<https://doi.org/10.2307/1148784>
- Arendt, H. (1958), *The Human Conditio*, Chicago: University of Chicago.
- Arendt, H. (1990), *On Revolution*, Londra: Penguin Books.

- Arts, B. (2003), "Non-State Actors in Global Governance: Three Faces of Power", *Preprints aus der Max-Planck-Projektgruppe Recht der Gemeinschaftsgüter, No. 2003/4, Max-Planck-Projektgruppe Recht der Gemeinschaftsgüter, Bonn*. <https://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0028-6C87-B> adresinden alındı.
- Arts, B., Noortman, M., Reinalda, B. (2001), *Non-State Actors in International Relations*, Aldershot: Ashgate.
- Ataman, M. (2003), "The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States", *Alternatives*, 2/1: 42-66.
- Avant, D. (2004), "Conserving Nature in the State of Nature: the Politics of INGO Policy Implementation", *Review of International Studies*, 30/3: 361-382.
- Avant, D. (2016), "Pragmatic Networks and Transnational Governance of Private Military and Security Services", *International Studies Quarterly*, 60/2: 330-342.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 15/02/2005, Case of Steel and Morris v. the United Kingdom, 68416/01.
- Avrupa Konseyi, (2025, 8 Ocak), "Justice for Environmental Activists in 'McLibel' Defamation Case", *Council of Europe*, <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/justice-for-environmental-activists-in-mclibel-defamation-case> (Erişim tarihi: 02.02.2025).
- Axelrod, R. (1997). *The Complexity of Cooperation: Agent-Based Models of Competition and Collaboration*. New Jersey: Princeton University Press.
- Bachrach, P., Baratz, M. S. (1962), "Two Faces of Power", *The American Political Science Review*, 56/4: 947-952. Doi: <https://doi.org/10.2307/1952796>.
- Baker, P., Sang-Hun, C. (2017, 8 Ağustos), "Trump Threatens "Fire and Fury" Against North Korea if It Endangers U.S." *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2017/08/08/world/asia/north-korea-un-sanctions-nuclear-missile-united-nations.html> (Erişim tarihi: 02 Eylül 2024).
- Baksi, C. (2019, 8 Temmuz), "Landmarks in Law: McLibel and the Longest Trial in British Legal History", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/law/2019/jul/08/landmarks-in-law-mclibel-and-the-longest-trial-in-british-legal-history> (Erişim tarihi: 01 Eylül 2024).
- Barad, K. (2003), "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28/3: 801-831. Doi: <https://doi.org/10.1086/345321>.
- Barnett, M. (2013), "Humanitarian Governance", *Annual Review of Political Science*, 16: 379-398. Doi: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-012512-083711>.

- Barnett, M., Finnemore, M. (2004), *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Barnett, M., Sikkink, K. (2008), "From International Relations to Global Civil Society", Reus-Smit, C., Snidal, D. (Ed.), *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press: 62-83.
- Başlar, K. (2003), "Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika'nın Hukuki Rejimi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/2: 77-99. Doi: https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000529.
- Baudrillard, J. (2000), "Ütopyadan Sonra: Geleceğin İlkel Toplumu", Gardels, N., Soyinka W. (Ed.), *Yüzyılın Sonu*, (Çev. B. Çorakçı Dişbudak), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- BBC. (2000, 5 Temmuz), "McLibel Pair Get Police Payout", *BBC News*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/820786.stm (Erişim tarihi: 11 Haziran 2024).
- BBC. (2005, 15 Şubat), "McLibel: Longest Case in English History", *BBC News*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4266741.stm (Erişim tarihi: 11 Haziran 2024).
- BBC. (2020, 10 Temmuz), "Black Lives Matter: From Social Media Post to Global Movement", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53273381> (Erişim tarihi: 11 Haziran 2024).
- Beamish, T. D., Luebbbers, A. J. (2009), "Alliance Building Across Social Movements: Bridging Difference in a Peace and Justice Coalition", *Social Problems*, 56/4: 647-676. Doi: 10.1525/sp.2009.56.4.647.
- Beck, U. (2007), "The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails", *Theory, Culture & Society*, 24/7-8: 286-290.
- Bennet, J. (2010), *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*, Durham: Duke University Press.
- Bennett, L. W. (2004), "Social Movements beyond Borders: Understanding Two Eras of Transnational Activism", della Porta, D., Tarrow S. (Ed.), *Transnational Protest and Global Activism*, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers:203-226.
- Betsill, M. M., Corell, E. (2007), *NGO Diplomacy: the Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*, Cambridge, MA: the MIT Press.
- Bexell, M., Jönsson, K., Uhlin, A. (2022), *Legitimation and Delegitimation in Global Governance*, Londra: Oxford University Press.
- Bhaskar, R. (1993), *Dialectic: the Pulse of Freedom*, New York: Verso.

- Blaagaard, B. (2012), "Passionate Publics in Mediated Civil Society", Kaldor, M., Moore, H.L., Selchow, S (Ed.), *Global Civil Society 2012: Ten Years of Critical Reflection*, Londra: Palgrave Macmillan: 72-86.
- Bob, C. (2011). "Civil and Uncivil Society", Edwards, M.(Ed.), *The Oxford Handbook of Civil Society*, Oxford: Oxford University Press: 209-219. Doi: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398571.013.0017>.
- Booth, K. (1991), "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17/4: 313-326.
- Bora, T., Gültekingil, M. (2022), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 3: Modernleşme ve Batıcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Borger, J. (2024, 27 Mart 27), "UN Picks Saudi Arabia to Lead Women's Rights Forum Despite 'Abysmal' Record", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2024/mar/27/saudi-arabia-un-womens-rights-commission> (Erişim tarihi: 07 Haziran 2024).
- Borsook, P. (2001), *Cyberselfish: A Critical Romp through the Terribly Libertarian Culture of High Tech*, New York: PublicAffairs.
- Braun, B., Schindler, S., Willie, T. (2019), "Rethinking Agency in International Relations: Performativity, Performances and Actor-Networks", *Journal of International Relations and Development*, 22: 787-807. Doi: <https://doi.org/10.1057/s41268-018-0147-z>.
- Braun, C. (2013), "The Driving Forces of Stability: Exploring the Nature of Long-Term Bureaucracy - Interest Group Interactions", *Administration & Society*, 45: 809-836. Doi: <https://doi.org/10.1177/0095399712438377>.
- Brown, D. L., Khagram, S., Moore, M. H., Frumkin, P. (2000, Haziran), "Globalization, NGOs and Multi-Sectoral Relations", *The Hauser Center for Nonprofit Organizations and the Krennedy School of Government*.
- Brown, S. (1995), *New Forces, Old Forces, and the Future of World Politics* (2nd ed.). New York: Harpercollins College Div.
- Brzezinski, Z. (2014), "Esnek Batı'nın Zayıf Surları", Gardels N., (Ed.), *Yüzyılın Sonu*, (Çev. B. Çorakçı Dışbudak) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Buchan, N. R., Grimalda, G. (2011), "Reducing Social Distance: The Role of Globalization in Global Public Goods Provision", Thye, S., Lawler, E. (Ed.), *Advances in Group Processes*, Bingley: Emerald Group Publishing: 147-187.
- Budabin, A. C., Pruce, J. R. (2018), "The Elite Politics of Media Advocacy in Human Rights", *New Political Science*, 40/4: 744-762. Doi: <https://doi.org/10.1080/07393148.2018.1528062>.

- Butler, J. (2010), "Performative Agency", *Journal of Cultural Economy*, 3/2: 147-161. Doi: <https://doi.org/10.1080/17530350.2010.494117>
- Buzan, B. (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Callon, M. (2007), "What Does It Mean to Say That Economics Is Performative?", MacKenzie, D.A., Muniesa, F., Siu, L. (Ed.), *Do Economists Make Markets?: On the Performativity of Economics*, Princeton: Princeton University Press: 311-357.
- Caniglia, B. S., Carmin, J. (2005), "Scholarship on Social Movement Organizations: Classic Views and Emerging Trends", *Mobilization: An International Journal*, 10/2: 201-212. Doi: 10.17813/mai.10.2.q848h37832857t5j.
- Caniglia, B. S., Brulle, R. J., Szasz, A. (2015), "Civil Society, Social Movements, and Climate Change", R. E. Dunlap, Brulle, R. J. (Ed.), *Climate Change and Society: Sociological Perspectives*, Oxford: Oxford University Press: 235-266.
- Casey, M. J. (2021, 19 Kasım), "Why Barbados' Metaverse Embassy Matters" *CoinDesk*, <https://www.coindesk.com/policy/2021/11/19/why-barbados-metaverse-embassy-matters/> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).
- Castells, M. (2009), *The Rise of the Network Society: Information Age: Economy, Society, and Culture v.1*, New York: Wiley-Blackwell.
- Cederman, L.-E., Daase, C. (2003), "Endogenizing Corporate Identities: The Next Step in Constructivist IR Theory", *European Journal of International Relations*, 9/1: 5-35. Doi: 10.1177/1354066103009001156.
- CGG (The Commission on Global Governance), (1995), *Our Global Neighborhood*. Oxford: Oxford University Press.
- Chadwick, A. (2013), *The Hybrid Media System: Politics and Power*. New York: Oxford University Press.
- Chalmers, A. W. (2013), "Trading Information for Access: Informational Lobbying Strategies and Interest Group Access to the EU", *Journal of European Public Policy*, 20/1: 39-58. Doi: <https://doi.org/10.1080/13501763.2012.693411>.
- Chalmers, A. W., Shotton, P. A. (2016), "Changing the Face of Advocacy? Explaining Interest Organizations' Use of Social Media Strategies", *Political Communication*, 33/3: 374-391. Doi: <https://doi.org/10.1080/10584609.2015.1043477>.
- Chandhoke, N. (2002). "The Limits of Global Civil Society", Glasius, M., Kaldor, M., H. Anheier, H.K. (Ed.), *Global Civil Society 2002*. Oxford: Oxford University Press.

- Chandhoke, N. (2011), "Civil Society in India", Edwards, M. (Ed.), *The Oxford Handbook of Civil Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Chandler, D. (2006), *From Kosovo to Kabul and Beyond: Human Rights and International Intervention*. Londra : Pluto Press.
- Change.org Türkiye Şubesi, (2021), "Değişim Raporu 2021", *Change.org TÜRKİYE*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://static.change.org/brand-pages/impact/reports/2021/2021_Impact%2BReport_Change_TR.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2025).
- Cheng, W., Mohamed, S. (2010), *The World that Changes the World: How Philanthropy , Innovation, and Entrepreneurship are Transforming the Social Ecosystem*, Wiley Online Library. Doi: 10.1002/9781119199427.
- Chourcri, N. (2012), *Cyberpolitics in International Relations*. Londra: MIT Press.
- Clark, A. M., Friedman, E. J., Hochtetler, K. (1998), "The Sovereign Limits of Global Civil Society: A Comparison of NGO Participation in UN World Conferences on the Environment, Human Rights, and Women", *World Politics*, 51/1: 1-35. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0043887100007772>.
- Clark, I. (1998), "Beyond the Great Divide: Globalization and the Theory of International Relations", *Review of International Studies*, 24/4: 479-498. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0260210598004793>.
- Clark, I. (2001), "Globalization and the Post-Cold War Order", Smith, S., Baylis, J. (Ed.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Oxford: Oxford University Press: 639-646.
- Clark, J. D. (2001), "The Big Bad Wolf?", *Courrier de la Planete*, 3/63: 42-46. ISSN: 1161-8043. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000123980_eng adresinden alındı.
- Clark, J. D., Themudo, N. S. (2006), "Linking the Web and the Street: Internet-Based "Dotcauses" and the "anti-globalization" Movement", *World Development*, 34/1: 50-74. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.09.001>.
- Clegg, S. (1989), *Frameworks of Power*, Londra: Sage Publications.
- Coates, P. (1996), "Amchitka, Alaska: Toward the Bio-Biography of an Island", *Envirnmental History*, 1/4: 20-45. Doi: <https://doi.org/10.2307/3985276> .
- Coleman, J. (1990), *Foundations of Social Theory*, Cambridge: Harvard University Press.

- Couture, S. (2020, 5 Ağustos), "The Diverse Meanings of Digital Sovereignty", *Global Media, Technologies & Culture Lab*, (Erişim tarihi: 08 Haziran 2022)
- Cox, R., Sinclair, T. J. (1996), *Approaches to World Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ÇŞİDB. (2024, 1 Kasım), "Minamata Sözleşmesi", *Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı*, <https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/minamata-sozlesmesi-i-5179> (Erişim tarihi: 16 Temmuz 2024).
- Dahl, R. A. (1957), "The Concept of Power", *Behavioral Science*, 2/3: 201-215. Doi: <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303>.
- Dahrendorf, R. (1994), "The Changing Quality of Citizenship", van Steenbergen, B.(Ed.), *The Condition of Citizenship*, Thousand Oaks, Kaliforniya: Sage Publications:10-19.
- Davies, T. R. (2012), "A 'Great Experiment' of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance, and Democracy Beyond the State", *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 18/4: 405-423.
- Davies, T. R. (2014), *NGOs: A New History of Transnational Civil Society*, New York: Oxford University Press.
- della Porta, D., Tarrow, S. (2005), *Transnational Protest & Global Activism*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers .
- Dellmuth, L., Bloodgood, E. (2023), "Advocacy Group Effects in Global Governance: A Theoretical Framework", Dellmuth, L., Bloodgood, E. (Ed.), *Advocacy Group Effects in Global Governance*, Palgrave Macmillan, Cham. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-27864-8_1.
- Deutsch, K. (1970), *Power and Government: How People Decide Their Fate*, New York: Houghton Mifflin.
- Dewan, S. K. (2004, 12 Mart), "Police to Use Containment Pens to Handle Protest on March 20", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2004/03/12/nyregion/police-to-use-containment-pens-to-handle-protest-on-march-20.html> (Erişim tarihi: 10 Şubat 2024).
- Dewey, J. (1931), *Philosophy and Civilization*. New York: Minton, Balch&Company.
- Digital Marketing Institute, (2021, 11 Ekim), "16 Brands Doing Corporat Social Responsibility Succesfully", *Digital Marketing Institute*: <https://digitalmarketinginstitute.com/blog/corporate-16-brands-doing-corporate-social-responsibility-successfully> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2024).

- Doğan, E., Genç, D. H. (2021), "Early-Responding Civil Society and a Late Coming State: Findings from Turkey During the Pandemic", *Nonprofit Policy Forum*, 12/1: 127-146. Doi: <https://doi.org/10.1515/npf-2020-0049>.
- Drezner, D. W. (2012), "The Irony of Global Economic Governance: the System Worked", *Working Paper - Council on Foreign Relations, International Institutions and Global Governance Program*.
- Duffield, M. (2007). *Development, Security and Unending War: Governing the World of Peoples*. Polity.
- Duncan, R. (2007), "Governance, Civil Society and Economic Development: a View from the Pacific", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance*, New York: Routledge:175.185.
- Dunn, C., Eisenberg, A., Lieberman, D., Silver, A., Vitale, A. (2003), *Arresting Protest: A Special Report of the New York Civil Liberties Union on New York City's Protest Policies at the February 15, 2003 Antiwar Demonstration in New York City*. New York: New York Civil Liberties Union.
- Edwards, M. (2011), *The Oxford Handbook of Civil Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Ehrenberg, J. (2011), "The History of Civil Society Ideas", Edwards, M., *The Oxford Handbook of Civil Society*, Oxford: Oxford University Press:15-26. Doi: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398571.013.0002>.
- Eikenberry, A. M., Kluver, J. D. (2004), "The Marketization of the Nonprofit Sector: Civil Society at Risk?", *Public Administration Review*, 64/2: 132-140.
- Emadi-Coffin, B. (2002), *Rethinking International Organization: Deregulation and Global Governance*, New York: Routledge.
- Emirbayer, M. (1997), "Manifesto for a Relational Sociology", *The American Journal of Sociology*, 103/2: 281-317. Doi: <https://doi.org/10.1086/231209>.
- Emirbayer, M., Mische, A. (1998), "What is Agency?", *The American Journal of Sociology*, 103/4: 962-1023. <https://doi.org/10.1086/231294>.
- ENISA . (2016) "Cyber Security Strategy for Germany", *ENISA*, https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/all_files/cyber_eng.pdf adresinden alındı.
- Epstein, C. (2013), "Theorizing Agency in Hobbes's Wake: The Rational Actor, the Self, or the Speaking Subject?", *International Organization*, 67/2: 287-316.

- Ersoy, E. (2019), "Realizm", Gözen, R. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları: 165-196.
- Eschle, C. (2001), "Globalizing Civil Society? Social Movements and the Challenge of Global Politics from Below", Hamel, P., Lustiger-Thaler, H., Pieterse, J. N., Roseneil, S. (Ed.), *Globalization and Social Movements*, Londra: Palgrave Macmillan: 61-85.
- Falk, R. (1995), *On Humane Governance: Towards a New Global Politics*, Cambridge: Polity.
- Falk, R. (1999), *Predatory Globalization: A Critique*, Wiley, ISBN: 978-0-745-60936-2.
- Falk, R. (2005), "(Re) Imagining the Governance of Globalization", A. J. Bellamy A.J. (Ed.), *International Society and its Critics*, Oxford: Oxford Academic: 195-208.
- Feld, W. J. (1972), *Nongovernmental Forces and World Politics: Study of Business, Labor and Political Groups*, New York: Praeger Publishers.
- Finkelstein, L. S. (1995), "What is Global Governance?", *Global Governance*, 1/3: 367-372. <http://www.jstor.org/stable/27800120>.
- Finnemore, M. (2014), "Dynamics of Global Governance: Building on What We Know", *International Studies Quarterly*, 58/1: 221-224. <http://www.jstor.org/stable/24017862>.
- Finnemore, M., Sikkink, K. (1998), "International Norm Dynamics and Political Change", *International Organization*, 52/4: 887-917. <http://www.jstor.org/stable/2601361>.
- Fischer, J. (2006), *Tarihin Dönüşü, 11 Eylül'den Sonra Dünya ve Batı'nın Yeniden Yapılanması*, (Çev. E. Güney), İstanbul: Merkez Kitaplar. ISBN: 9789759174385.
- Fleming, S. (2016), "Artificial Persons and Attributed Actions: How to Interpret Action - Sentences About States", *European Journal of International Relations*, 23/4: 350-390. Doi: <https://doi.org/10.1177/1354066116679244>.
- Florini, A. M. (2012), *The Third Force: The Rise of Transnational Civil Society*, Brookings Institution Press.
- Foderaro, L. W. (2014, 21 Eylül), "Taking a Call for Climate Change to the Streets", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2014/09/22/nyregion/new-york-city-climate-change-march.html> (Erişim tarihi: 10.11.2024).
- Foreman, E. (2025, 20 Ocak), "Change.org is dead, long live email change.org!", <https://thesocialchangeagency.org/blog/change-org-is-dead-long-live-email-change-org/> adresinden alındı.
- Forgacs, D. (1989), *An Antonio Gramsci Reader: Selected Writings, 1916-1935*, New York: Schocken.

- Foucault, M. (1991), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, Chicago: University of Chicago Press.
- Fox, W. T. (1985), "E.H. Carr and Political Realism: Vision and Revision", *Review of International Studies*, 11/1: 1-16.
- Franke, U., Koch, M. (2013), "Inter-Organizational Relations as Structures of Corporate Practice", *Journal of International Organizations Studies*, 4/1: 85-103.
- Franke, U., Roos, U. (2010), "Actor, Structure, Process: Transcending the State Personhood Debate by Means of a Pragmatist Ontological Model for International Relations Theory", *Review of International Studies*, 4/1: 1057-1077. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0260210510000203>.
- Frantz, C. K., Pigozzi, G. (2018), "Modeling Norm Dynamics in Multiagent Systems" *Journal of Applied Logics*, 5/2: 491-564.
- Fraraccio, M. (2024, 1 Ekim). "Nonprofit vs. Not-for-Profit vs. For-Profit: What's the Difference?", <https://www.uschamber.com/co/start/strategy/nonprofit-vs-not-for-profit-vs-for-profit#:~:text=A%20key%20difference%20between%20a,business%20goal%20of%20earning%20revenue.adresinden%20alindi>.
- Fraussen, B., Halpin, D. (2018), "How Do Interest Groups Legitimate Their Policy Advocacy? Reconsidering Linkage and Internal Democracy in Times of Digital Disruption", *Public Administration*, 96/1: 23-35. Doi: <https://doi.org/10.1111/padm.12364>.
- Fukuyama, F. (1989), "The End of History?", *The National Interest*, 16: 3-18. <http://www.jstor.org/stable/24027184>.
- Fukuyama, F. (2005), *Devletin İnşası: Yirmi Birinci Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni*, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Fung, A., Gilman, H. R., Shkabatur, J. (2013), "Six Models for the Internet + Politics", *International Studies Review*, 15/1: 30-47.
- Gabelnick, T. (2024, 1 Mart), "ICBL Comments at Informal Briefing", *Mine Ban Treaty's 5th Review Conference - key messages, aims and priorities*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://icblcmc.org/api/assets/posts/News/5RevCon-ICBL-priorities-and-messages-Comments-to-1Mar24-RevCon-Briefing.pdf> adresinden alındı.
- Gauntlett, D. (2011), *Making is Conencting: The Social Meaning of Creativity, from DIY and Knitting to YouTube and Web 2.0*. Cambridge: Polity Press.
- Gellner, E. (1994), *Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals*, Londra: Hamish Hamilton.

- Giddens, A. (1984), *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, M. (1989), *On Social Facts*, London: Routledge.
- Gilbert, M. (2006), "Rationality in Collective Action", *Philosophy of the Social Sciences*, 36/1: 3-17.
- Gözen, R. (2019a). "İdealizm", Gözen R. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları: 73-126.
- Gözen, R. (2019b). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Grossmann, M. (2012), *The Not-So Special Interests: Interest Groups, Public Representation, and American Governance*, Stanford: Stanford University Press.
- Guo, C., Saxton, G. D. (2018), "Speaking and Being Heard: How Non-Profit Advocacy Organizations Gain Attention on Social Media", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 47/1: 5-26. Doi: <https://doi.org/10.1177/0899764017713724>.
- Haas, P. M. (1993), "Epistemic Communities and the Dynamics of International Environmental Co-Operation", Rittberger, V., Mayer, P. (Ed.), *Regime Theory and International Relations*, Oxford: Clarendon Press: 168-201.
- Hale, T. (2020), "Transnational Actors and Transnational Governance in Global Environmental Politics", *Annual Review of Political Science*, 23: 203-220. Doi: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-032644>.
- Hall, N., Schmitz, H. P., Dedmon, M. J. (2019), "Transnational Advocacy and NGOs in the Digital Era: New Forms of Networked Power", *International Studies Quarterly*, 64/1: 159-167. Doi: <https://doi.org/10.1093/isq/sqz052>.
- Halpern, S. (2017, 8 Haziran), "How He Used Facebook to Win", *The New York Review*, <https://www.nybooks.com/articles/2017/06/08/how-trump-used-facebook-to-win/> (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2023).
- Halpin, D. R. (2006), "The Participatory and Democratic Potential and Practice of Interest Groups: Between Solidarity and Representation", *Public Administration*, 84: 919-940. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2006.00618.x>.
- Hardt, M., Negri, A. (2006), *Empire*, Cambridge: Harvard University Press.
- Haubert, M. (2001), "The Ideological Risk", *Courrier de la Planete (Global Civil Society: Its Rise to Power)*, 3/63: 12-14. ISSN: 1161-8043. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000123980_eng adresinden alındı.

- Hawthorn, T. (2020, 17 Ocak), "Fifty Years Ago, the Concert that Launched Greenpeace" *The Tyee*.
<https://thetyee.ca/Culture/2020/10/17/Concert-Launched-Greenpeace/> (Erişim tarihi: 05 Şubat 2025).
- He, B., Murphy, H. (2007), "Contesting 'Globalization from Above': International Non-Governmental Organizations and the Prospects for Global Social Contract", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance*, New York: Routledge: 241-276.
- Heaslip, E. (2021, 04 20). "Nonprofit vs. Not-for-Profit vs. For-Profit: What's the Difference?",
<https://www.uschamber.com/co/start/strategy/nonprofit-vs-not-for-profit-vs-for-profit#:~:text=Nonprofits%20can%20have%20a%20separate,business%20goal%20of%20earning%20revenue.> adresinden alındı.
- Heimans, J., Timms, H. (2018), *New Power: How Power Works in Our Hyperconnected World*, New York: Doubleday.
- Heiss, A., Johnson, T. (2016), "Internal, Interactive, and Institutional Factors: A Unified Framework for Understanding International Nongovernmental Organizations", *International Studies Review* 18: 528-541. <http://www.jstor.org/stable/26407953>.
- Held, D. (1996), *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Stanford: Stanford University Press.
- Hengevoss, A. (2023), "Comprehensive INGO Accountability to strengthen Perceived Program Effectiveness: A Logical Thing?", *Voluntas*, 34: 1270-1283. Doi:
<https://doi.org/10.1007/s11266-023-00556-0>.
- Hestres, L. E. (2015), "Climate Change Advocacy Online: Theories of Change, Target Audiences, and Online Strategy", *Environmental Politics*, 24/2: 193-211. Doi:
<https://doi.org/10.1080/09644016.2015.992600>.
- Hofferberth, M. (2019), "Get your Act(ors) Together! Theorizing Agency in Global Governance", *International Studies Review*, 21/1: 127-145. Doi: <https://doi.org/10.1093/isr/viy018>.
- Hollander, C. D., & Wu, A. S. (2011), "The Current State of Normative Agent-Based Systems", *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*, vol.14. Doi: 10.18564/jasss.1750.
- Homans, G. C. (1964), "Bringing Men Back In", *American Sociological Review*, 29/6: 809-818. Doi:
<https://doi.org/10.2307/2090864>.
- Horne, P. (2007, 4 Ağustos), "Ten Documentaries that Shook the World", *The Telegraph*,
<https://www.telegraph.co.uk/culture/film/starsandstories/3666965/Ten-documentaries-that-shook-the-world.html> (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).

- Hudson, W. (2011), "Postsecular Civil Society", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance*, New York: Routledge: 149-157.
- Human Rights Watch, (2002), *Human Rights Watch World Report 2002*. HRW, <https://www.hrw.org/legacy/wr2k2/> adresinden alındı.
- Hunter, L. (2024, 22 Temmuz), "Anti-Whaling Activist and Greenpeace Co-Founder Paul Watson Arrested in Greenland", *The Copenhagen Post*. <https://cphpost.dk/2024-07-22/news/anti-whaling-activist-and-greenpeace-founder-paul-watson-arrested-in-greenland/> (Erişim tarihi: 12 Haziran 2024).
- Hunter, R. (1979), *Warriors of the Rainbow: A Chronicle of the Greenpeace Movement*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Hurrell, A. (2007), *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Jackson, P. T., Nexon, D. H. (1999), "Relations Before States: Substance, Process and the Study of World Politics", *European Journal of International Relations*, 5/3: 291-332. Doi: <https://doi.org/10.1177/1354066199005003002>.
- Jacobs, A., Wilford, R. (2010), "Listen First: A Pilot System for Managing Downward Accountability in NGOs", *Development in Practice*, 20/7: 797-811. Doi: 10.1080/09614524.2010.508113.
- James, H. (2011), "Introduction: Civil Society, Religion and Global Governance - the Power and Persuasiveness of Civil Society", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance - Paradigms of Power and Persuasion*, New York: Routledge: 1-10.
- Jansen, S. C., Martin, B. (2015), "The Streisand Effect and Censorship Backfire", *International Journal of Communication*, 9/1: 656-671. Doi: 1932–8036/20150005.
- Jervis, R. (1999), "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate" *International Security*, 24/1: 42-63. <http://www.jstor.org/stable/2539347>.
- Jordan, L. (2011), "Global Civil Society", Edwards, M. (Ed.), *The Oxford Handbook of Civil Society*, Oxford: Oxford University Press: 93-106.
- Judt, T. (2010), *Ill Fares the Land*. New York: Penguin Books.
- Kabashima, I., Sato, H. (1986), "Local Content and Congressional Politics: Interest-Group Theory and Foreign-Policy Implications", *International Studies Quarterly*, 30/3: 295-314. Doi: <https://doi.org/10.2307/2600419>.

- Kacowicz, A. M., Mitrani, M. (2016), "Why Don't We Have Coherent Theories of International Relations About Globalization?", *Global Governance*, 22: 189-208. Doi: <http://www.jstor.org/stable/44861073>.
- Kadirbeyoğlu, Z., Adaman, F., Özkaynak, B., Paker, H. (2017), "The Effectiveness of Environmental Civil Society Organizations: An Integrated Analysis of Organizational Characteristics and Contextual Factors", *Voluntas*, 28: 1717-1741. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11266-017-9848-y>.
- Kaldor, M. (2003), "The Idea of Global Civil Society", *International Affairs*, 79/3: 583-593. Doi: <https://www.jstor.org/stable/3569364>.
- Kallman, M. E., Clark, T. N., Wu, C., Lin, J. Y.-C. (2016), *The Third Sector: Community Organizations, NGOs, and Nonprofits*. University of Illinois Press.
- Kay, J., Damon, A. (2007, 28 Haziran), "Antiwar Coalition Attempts to Prop up Democratic Party: United for Peace and Justice Holds Conference in Chicago", <https://www.wsws.org/en/articles/2007/06/ufpj-j28.html> adresinden alındı.
- Keane, J. (2003), *Global Civil Society?*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Keck, M. E., Sikkink, K. (1998), *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*, New York: Cornell University Press.
- Keck, M. E., Sikkink, K. (2002), "Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics", *International Social Science Journal*, 51: 89-101. Doi: <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00179>.
- Keene, E. (2005), *International Political Thought: A Historical Introduction*, Cambridge: Polity Press.
- Kegley, C. W., Wittkopf, E. R. (1997), *The Global Agenda: Issues and Perspectives*, New York: St. Martin's Press.
- Kelly, K. (2007, 6 Şubat), "Peace Activists Launch the Occupation Projects: A Campaign of Sustained Nonviolent Civil Disobedience to End the Iraq War", (A. Goodman, Röportaj Yapan).
- Kennedy, D. (2009), "Selling the Distant Other: Humanitarianism and Imagery - Ethical Dilemmas of Humanitarian Action", *The Journal of Humaitarian Assistance*, 28: 1-25.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (1974), "Transgovernmental Relations and International Organizations", *World Politics*, 27/1: 39-62.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (1989), *Power and Interdependence* (4th Edition), New York: Pearson.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (2000), "Introduction", Nye, J.S., Donahue, J.D. (Ed.), *Governance in a Globalizing World*, Washington: Brookings Instituton Press: 1-44.

- Khagram, S., Riker, J., Sikkink, K. (2002), *Restructuring World Politics: Transnational Social Movements, Networks and Norms*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Khagram, S., Riker, J., Sikkink, K. (2002), *Restructuring World Politics: Transnational Social Movements, Networks, And Norms*, Minnesota: University of Minnesota Press.
- Kimball, D. (2024, Aralık), The Ottawa Convention: Signatories and State-Parties, <https://www.armscontrol.org/factsheets/ottawa-convention-signatories-and-states-parties#:~:text=Some%20key%20current%20and%20past,not%20join%20the%20Ottawa%20Convention.adresinden alındı.>
- Kinnvall, C. (2004), "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, 25/5: 741-767. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00396.x>.
- Kinsella, D., Russett, B., Starr, H. (2013), *World Politics: The Menu for Choice* (19th ed.), Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Kiseleva, Y. (2010, 29 Nisan). "What Are the Contradictions Implicit in the Idea of a Global Civil Society", <https://www.e-ir.info/2010/04/29/what-are-the-contradictions-implicit-in-the-idea-of-a-global-civil-society/> adresinden alındı.
- Kissenger, H. (2014, 29 Eylül), "World Order", (J. Greenfield, Röportaj Yapan).
- Klein, A. (2010), "Civil Society Theory: Hegel", Anheier, H.K., Toepler, S.(Ed.), *International Encyclopedia of Civil Society*, New York: Springer:416-421.
- Kropotkin, P. (1970), "Anarchism: Its Philosophy and Ideal", Baldwin, R.N. (Ed.), *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, New York: Dover: 114-144.
- Kuhn, T. (1962), *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago: University of Chicago Press.
- Kutlay, M. (2019), "Uluslararası Ekonomi Politik", Gözen, R. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları: 265-292.
- Lake, D. (2010), "Rightful Rules: Authority, Order, and the Foundations of Global Governance", *International Studies Quarterly*, 54/3: 587-613. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2010.00601.x>.
- Lake, D. A., Powell, R. (1999), *Strategic Choice and International Relations*, Princeton: Princeton University Press.
- Lapid, Y. (1994), "Theorizing the 'National' in IR Theory: Reflections on Nationalism and Neorealism", Kratochwil, F., Mansfield, E. (Ed.), *International Organization: A Reader*, New York: Harper Collins Publishers: 20-29.

- Lasman, P., Speirs, R. (2002), *Weber: Political Writings*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Latour, B. (2005), *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- Lennox, V. (2008, 3 Ekim), *Conceptualising Global Governance in International Relations*.
<https://www.e-ir.info/2008/10/03/conceptualising-global-governance-in-international-relations/> adresinden alındı.
- Lepgold, J. (1998), "Is Anyone Listening? International Relations Theory and the Problem of Policy Relevance", *Political Science Quarterly*, 113/1: 43-62. Doi: <https://doi.org/10.2307/2657650>.
- Levinger, M. (2009), "Geographical Information Systems Technology as a Tool for Genocide Prevention: The Case of Darfur", *Space and Polity*, 13/1: 69-76. Doi: <https://doi.org/10.1080/13562570902781249>.
- Lin, S. Y. (2013), "Growing Global Civil Society Complements Global Environmental Governance: Lessons Learned from the Issue of the Lancang / Mekong Dam Projects", *Issues and Studies*, 49/4: 141-188. Doi: [https://doi.org/10.7033/ISE.201312_49\(4\).0005](https://doi.org/10.7033/ISE.201312_49(4).0005).
- Lipschutz, R. D. (1992), "Reconstructing World Politics: The Emergence of Global Civil Society", *Millennium*, 21/3: 389-420. Doi: <https://doi.org/10.1177/03058298920210031001>.
- Lipschutz, R. D., Mayer, J. (1996), *Global Civil Society and Global Environmental Governance: the Politics of Nature from Place to Planet*, New York: State University of New York Press.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., Kelly, K. (2003), *New Media: A Critical Introduction*, Londra: Routledge.
- Lopez-Lucia, E. (2016), "Rethinking Regionalism and the Politics of Regionalisation: The Performance of ECOWAS's Agency by Nigeria and the European Union", *Journal of International Relations and Development*, vol.21(1). Doi: <https://doi.org/10.1057/s41268-016-0079-4>.
- Luhmann, N. (1989), *Ecological Communication*, Chicago: University of Chicago Press.
- Mahmoud, M. A., Ahmad, M. S., Yusoff, M. Z., Mustapha, A. (2014), "A Review of Norms and Normative Multiagent Systems", *The Scientific World Journal*, 1: 684587. Doi: 10.1155/2014/684587.
- Malena, C., Heinrich, V. F. (2007), "Can We Measure Civil Society? A Proposed Methodology for International Comparative Research", *Development in Practice* 17/3: 338-352. Doi: <https://doi.org/10.1080/09614520701336766>.

- Malesevic, S., Malesevic, V. (2010), "Civil Society Theory: Gellner", Anheier, H. K., Toepler, S. (Ed.), *International Encyclopedia of Civil Society*, New York : Springer: 404-407.
- Mankell, A., Johan, H. (2019), "Variations on a Theme: Exploring Understandings of the Marketisation Concept in Civil Society Research", *International Review of Sociology*, 30/3: 443-468.
- Martin, P. K. (2009, 20 Mart), *April 4th Stand Opposed to War*. Peace Action:
<https://www.peaceaction.org/2009/03/20/april-4th-stand-opposed-to-war/> adresinden alındı.
- Martinsson, J. (2011), *Global Norms: Creation, Diffusion, and Limits*, Washington: Comm GAP.
- Maruyama, M. (1963), *Thought and Behaviour in Modern Japanese Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- Masire, K. (1993), "The Scope for Public Action to Reduce Chronic Hunger", Serageldin, I.; Landell-Mills, P. (Ed.), *Overcoming Global Hunger*, Washington D.C.: The World Bank: 39-42. ISBN: 0-8213-2883-2.
- Maslow, A.H. (1943), "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*, 50/4: 430-437.
- Massari, A. (2021), *Visual Securitization*, Cham: Springer.
- Mathews, J. (1997), "Power Shift", *Foreign Affairs*, 76 /1: 64. Doi: 10.2307/20047909.
- McPhearson, M. (2014, 9 Ekim), "National Briefing Call: A Weekend of Resistance in Ferguson", MO- October 10-13. <https://www.amnestyusa.org/blog/answering-in-solidarity-students-stand-with-ferguson-during-the-weekend-of-resistance/> adresinden alındı.
- Mearsheimer, J. J. (1990), "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security*, 15/1: 5-56. Doi: <https://doi.org/10.2307/2538981>.
- Miller, L. H. (1998), *Global Order: Values and Power in International Relations*, New York: Routledge.
- Miller, R. F. (2007), "Church-State Relations and Civil Society in Former Communist Countries", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance*, New York: Routledge: 72-83.
- Miller, S. (2011), "Corruption, Institutions and Transcultural Interaction", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance*, New York : Routledge: 130-145.
- Mingst, K. A., McKibben, H. E., Arreguin-Toft, I. M. (2018), *Essentials of International Relations* (8th ed.), New York: W.W. Norton & Company.
- Mitrani, M. (2013), "Global Civil Society and International Society: Compete or Complete?", *Alternatives: Global, Local, Political*, 38/2: 172-188. Doi: <https://doi.org/10.1177/0304375413486333>.

- MobLab. (2019, 7 Nisan), "Our Roots", MobLab: <https://mobilisationlab.org/about/our-roots/> adresinden alındı.
- Mogus, J., Levihn-Coon, A. (2018, 6 Şubat), *What Makes Nonprofit Digital Teams Successful Today?*, https://ssir.org/articles/entry/what_makes_nonprofit_digital_teams_successful_today#:~:text=The%20study%20revealed%20that%20having,today's%20most%20successful%20digital%20teams.adresinden%20alindi.
- Moore, H. L., Selchow, S. (2012), "Global Civil Society and the Internet 2012: Time to Update Our Perspective", Kaldor, M., Moore, H. L., Selchow, S. (Ed.), *Global Civil Society 2012: Ten Years of Critical Reflection*, Londra: Palgrave Macmillan: 28-40.
- Morozov, E. (2009), "How Dictators Watch Us on the Web", *Prospect*, 165. <https://www.prospectmagazine.co.uk/essays/53506/how-dictators-watch-us-on-the-web>. (Erişim tarihi: 10 Aralık 2024).
- Munck, R. (2006), "Global Civil Society: Royal Road or Slippery Path?", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17/4: 325-332. <https://www.jstor.org/stable/27928041>.
- Naidoo, K., Tandon, R. (2000), "The Promise of Civil Society", Akuhata-Brown, M., CIVICUS (Ed.), *Civil Society at the Millennium*, West Hartford: Kumarian Press: 1-16.
- Naim, M. (2013), *The End of Power: From Boardrooms to Battlefields and Churches to States, Why Being in Charge Isn't What It Used to Be?*, New York: Basic Books.
- Nancy, J.L. (2002), *Le Création du Monde ou la Mondialisation*, Paris: Galilée.
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group. ISBN -10: 0679762904.
- Neumann, I. B. (2002), "Returning Practice to the Linguistic Turn: The Case of Diplomacy", *Millennium - Journal of International Studies*, 31/3: 627-651. Doi: <https://doi.org/10.1177/03058298020310031201>.
- Nicholson, M. (2000), "What's the Use of International Relations", *Review of International Studies*, 26/2: 183-198. Doi: 10.1017/S0260210500001832.
- Norton-Taylor, R., Hopkins, N. (2011, 15 Haziran) "Libya Air Strikes: Nato Uses Twitter to Help Gather Targets", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/15/libya-nato-gathers-targets-twitter> (Erişim tarihi: 22 Haziran 2024).
- Nye, J. S., Donahue, J. D. (2000), *Governance in a Globalizing World*, Washington: Brookings Institution Press.

- O'Brien, R., Goetz, A. M., Scholte, J. A., Williams, M. (2000), *Contesting Global Governance: Multilateral Economic Institutions and Global Social Movements*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Odugbemi, S., Jaconson, T. (2008), *Governance Reform Under Real-World Conditions: Citizens, Stakeholders, and Voice*, Washington DC: World Bank.
- Oever, N. t. (2018), "Productive Contestation, Civil Society, and Global Governance: Human Rights as a Boundary Object in ICANN", *Policy & Internet*, 11/1: 37-60. Doi: <https://doi.org/10.1002/poi3.172>.
- Oliver, M. (2005, 15 Şubat), "McLibel Two Win Legal Aid Case", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk/2005/feb/15/foodanddrink> (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).
- Oltermann, P. (2014, 16 Haziran), "Greenpeace Loses £3m in Currency Speculation", *The Guardian* <https://www.theguardian.com/environment/2014/jun/16/greenpeace-loses-3m-pounds-currency-speculation> (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).
- Onuf, N. G. (2016), "Constructivism at the Crossroads", *International Political Sociology*, 10/2: 115-132. Doi: <https://doi.org/10.1093/ips/olw001>.
- Onuma, Y. (2011), "A Transcivilisational Perspective on Global Issues in the Twentieth Century: A Way to Overcome Euro-America-Centric Discourses on World Affairs in the Twenty-First Century", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance - Paradigms of Power and Persuasion*, New York: Routledge: 33-47.
- Owen, T. (2015), *Disruptive Power: The Crisis of the State in the Digital Age*. New York: Oxford University Press.
- Özpek, B. B. (2019), "Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler", Gözen, R. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları: 127-163.
- Pallas, C. L., Bloodgood, E. A. (2022), *Beyond the Boomerang: From Transnational Advocacy Networks to Transcalar Advocacy in International Politics*. Alabama: University of Alabama Press.
- Palumbo, J. (2022, 24 Mart), "Ambitious Plans Unveiled for a Libertarian City in the Metaverse", *CNN*, <https://edition.cnn.com/style/article/liberland-metaverse-city-zaha-hadid-architects/index.html> (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).
- Parham, A. A. (2004), "Diaspora, Community and Communication: Internet Use in Transnational Haiti" *Global Networks*, 4: 199-217. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2004.00087.x>.
- Pasinli, A. (2021, 13 Ekim), "Sürdürülebilirlik: İş Dünyasının, STK'ların ve Bireylerin Değişen Rolü", İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi.

- Passoth, J.-H., Rowland, N. J. (2015), "Who is Acting in International Relations?", Jacobi, D., Freyberg-Inan, A. (Ed.), *Human Beings in International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press: 286-304.
- Petrocik, J. R. (1996), "Issue Ownership in Presidential Elections with a 1980 Case Study", *American Journal of Political Science*, 40: 825-850. Doi: <https://doi.org/10.2307/2111797>.
- Pevehouse, J., Nordstrom, T., McManus, R., Spencer Jamison, A. (2020), "Tracking Organizations in the World: The Correlates of War IGO Version 3.0 Datasets", *Journal of Peace Research*, 57/3: 492-503. Doi: <https://doi.org/10.1177/0022343319881175>.
- Polman, L. (2010), *The Crisis Caravan: What's Wrong With Humanitarian Aid?*, New York: Metropolitan Books.
- Preston, S. (1994), "Electronic Global networking and the NGO Movement: the 1992 Rio Summit and Beyond", *A Chronicle of International Affairs*, 3:2. ISSN: 1063-133x.
- Qin, Y. (2016), "A Relational Theory of World Politics", *International Studies Review*, 18/1: 33-47. <https://www.jstor.org/stable/24758336>.
- Randeria, S. (2006), "Entangled Histories: Civil Society, Case Solidarities and Legal Pluralism in Post-Colonial India", Keane, J. (Ed.), *Civil Society: Berlin Perspectives*, New York: Oxford: Berghahn Books: 213-242.
- Reinicke, W. H. (1999-2000), "The Other World Wide Web: Global Public Policy Networks", *Foreign Policy*, 117: 44-57. Doi: <https://doi.org/10.2307/1149561>.
- Reiser, D. B., Kelly, C. R. (2011), "Linking NGO Accountability and the Legitimacy of Global Governance", *Brooklyn Journal of International Law*, 36/3: 1011-1073.
- Rescher, N. (1996), *Process Metaphysics. An Introduction to Process Philosophy*, Albany, NY: State University of New York Press.
- Reuters. (2018, 28 Şubat), "French Greenpeace Activists Convicted Over Nuclear Plant Intrusion", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/business/environment/french-greenpeace-activists-convicted-over-nuclear-plant-intrusion-idUSKCN1GC1XJ/> (Erişim tarihi: 22 Temmuz 2024).
- Rieff, D. (2002), *Humanitarianism in Crisis*, New York: Foreign Affairs.
- Rijal, N. K., Widiatmojo, R. (2021), "Public Awareness Campaigns Model of Global Civil Society at the Local Level: Case of Earth Hour Malang", *Global Strategis*, 15/2: 287-320. Doi: <https://doi.org/10.20473/jgs.15.2.2021.287-320>.
- Risse - Kappen, T. (1995), *Bringing Transnational Relations Back In: Non-state Actors, Domestic Structures and International Institutions*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Roseanu, J. N. (2006), *The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges*, Vol. I, New York: Routledge.
- Rosenau, J. N. (1990), *Turbulence in World Politics: A theory of Change and Continuity*, Princeton: Princeton University Press.
- Rosenau, J. N. (1995), "Governance in the Twenty-First Century", *Global Governance*, 13-43.
<http://www.jstor.org/stable/27800099>.
- Rosenau, J. N., Czempiel, E. O. (1992), *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruggie, J. G. (2018, 25 Ekim), "The Balance of Global Public and Private Power: A Tale of Two Worlds - 10th Annual Kenneth N. Waltz Lecture", Columbia University - Harvard Kennedy School of Government.
- Runzo, J. (2011), "War and the Role of Religion in a Global Civil Society", James, H. (Ed.), *Civil Society, Religion and Global Governance - Paradigms of Power and Persuasion*, New York: Routledge: 87-99.
- Sakamoto, Y. (2000), "An Alternative to Global Marketization", Pieterse, J. N. (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, New York: Zed Books: 98-116.
- Sarıbay, A. Y. (2004), *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*, İstanbul: Everest.
- Savarimuthu, B. T., Cranefield, S. (2011), "Norm Creation, Spreading and Emergence: A Survey of Simulation Models of Norms in Multi-Agent Systems", *Multiagent and Grid Systems*, 7/1: 21-54. Doi: 10.3233/MGS-2011-0167.
- Schindler, S., Wille, T. (2015), "Change in and Through Practice: Pierre Bourdieu, Vincent Pouliot, and the End of the Cold War" *International Theory*, 7/2: 330-359. Doi: 10.1017/S1752971915000068.
- Scholte, J. A. (1999), "Global Civil Society: Changing the World?" *CSGR Working Paper 31*.
- Scholte, J. A. (2005), *Globalization: A Critical Introduction*, (2. Baskı), New York: Palgrave Macmillan.
- Selander, L., Jarvenpaa, S. (2016), "Digital Action Repertoires and Transforming a Social Movement Organization", *Management Information Systems Quarterly*, 40/2: 331-352.
<https://www.jstor.org/stable/26628909>.
- Sending, O. J., Neumann, I. B. (2006), "Governance to Governmentality: Analyzing NGOs, States, and Power", *International Studies Quarterly*, 50/3: 651-672. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2006.00418.x>.

- Shaw, D. O., Kidwai, S. A. (2020, 21 Ağustos), "The Global Impact of the Black Lives Matter (BLM) Movement", *The Geopolitics*, <https://thegeopolitics.com/the-global-impact-of-the-black-lives-matter-movement/> (Erişim tarihi: 07 Eylül 2024).
- Shin, K., Zhu, T. (2023), "Environmental Civil Society Organizations and the State in China: Institutional Analysis of the Dynamics, 1980s-2010s", *Journal of Chinese Political Science*, 28: 449-482. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11366-023-09848-0>.
- Shirky, C. (2010), "The Twitter Revolution: More than Just a Slogan". *Prospect*, 166, <http://www.prospectmagazine.co.uk/2010/01/the-twitter-> (Erişim tarihi: 25 Ağustos 2024).
- Skjelsbaek, K. (1971), "The Growth of International Nongovernmental Organization in the Twentieth Century", *International Organizations*, 25/3: 420-442. Doi: 10.1017/S0020818300026230.
- Slaughter, A.-M. (2017), *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*, New Haven: Yale University Press.
- Smith, J., Gemici, B., Plummer, S., Hughes, M. M. (2018), "Transnational Social Movement Organizations and Counter-Hegemonic Struggles Today", *Journal of World-Systems Research*, 24/2: 372-403. Doi: 10.5195/JWSR.2018.850.
- Soble, J. (2016, 27 Mayıs), "Hiroshima Survivor Cries, and Obama Gives Him a Hug", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2016/05/28/world/asia/hiroshima-obama-visit-shigeaki-mori.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> (Erişim tarihi: 20 Haziran 2024).
- Solinis, G., Milani, C. (2001), "A New International?", *Courrier de la Planete*, 3/63: 54-61. ISSN: 1161-8043. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000123980_eng adresinden alındı.
- Sönmezoğlu, F. (2012), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (5.Baskı), İstanbul: Der Yayınları.
- Steffek, J. (2013), "Explaining Cooperation Between IGOs and NGOs - Push Factors, Pull Factors, and the Policy Cycle", *Review of International Studies*, 39/4: 993-1013. Doi: 10.1017/S0260210512000393.
- Stroup, S. (2012), *Borders Among Activists*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Sullivan, L. (2015, 3 Haziran), "In Search of the Red Cross' \$500 Million in Haiti Relief", NPR: <https://www.npr.org/2015/06/03/411524156/in-search-of-the-red-cross-500-million-in-haiti-relief> adresinden alındı.
- Sullivan, L., Elliott, J., ProPublica. (2016, 16 Haziran), "Report: Red Cross Spent 25 Percent of Haiti Donations on External Expenses", NPR: <https://www.npr.org/2016/06/16/482020436/senators-report-finds-fundamental-concerns-about-red-cross-finances> adresinden alındı.

- Susanto, S. R. (2007), "The Transformation of Greenpeace Strategy in the 1990s: From Civil Disobedience to Moderate Movement", *Global & Strategic*, 1/2: 186-205.
- Tapia, A. H., Moore, K. (2014), "Good Enough is Good Enough: Overcoming Disaster Response Organizations' Slow Social Media Data Adoption", *Computer Supported Cooperative Work (CSCW)*, 23/4: 483-512. Doi: 10.1007/s10606-014-9206-1.
- Tarrow, S. (2010), "The World Says No to War: Demonstrations against the War on Iraq", Walgrave, S., Rucht, D. (Ed.), *NED-New Edition*, vol.33. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Thakur, R., Langenhove, L. V. (2006), "Enhancing Global Governance Through Regional Integration", *Global Governance*, 12/3: 233-240.
- Tharoor, S. (2011), "Security Council Reform: Past, Present, and Future", *Ethics & International Affairs*, 25/4: 397-406. <https://www.jstor.org/stable/27800615>.
- The Economist. (1999, 9 Aralık), "The Non-Governmental Order", *The Economist*, <https://www.economist.com/special/1999/12/09/the-non-governmental-order> (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2024).
- Thurman, A. (2021, 15 Kasım), "Barbados to Become First Sovereign Nation with an Embassy in the Metaverse", *CoinDesk*, <https://www.coindesk.com/business/2021/11/15/barbados-to-become-first-sovereign-nation-with-an-embassy-in-the-metaverse/> (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2024).
- Turner, S. (1998), "Global Civil Society, Anarchy and Governance: Assessing an Emerging Paradigm", *Journal of Peace Research*, 35/1: 25-42. <http://www.jstor.org/stable/425229>.
- UN Department of Safety and Security, (2024, 5 Temmuz), "Governance", <https://www.un.org/en/safety-and-security/governance> adresinden alındı.
- UNDP. (2024, 5 Temmuz), "Our Focus: Governance", <https://www.undp.org/eurasia/our-focus/governance> adresinden alındı.
- UNOG. (2011, 2 Mayıs), "World Press Freedom Day: UN Expert Says that at this Historic Juncture, Governments Must Choose Reform Over Repression", <https://www.ungeneva.org/en/news-media/journalists> adresinden alındı.
- Valentine, M. (1992), "The Twelve Days of UNCED", *Earth Island Journal, Speacial Edition: The UN Conference on Environment and Development*, 7/3: 38-40. <http://www.jstor.org/stable/43883392>.
- van Zyl, W. H., Claeys, F. (2019), "Up and Down, and Inside Out: Where Do We Stand on NGO Accountability?", *European Journal of Development Research*, 31/3: 604-619. Doi: 10.1057/s41287-018-0170-3.

- Vaughan, A. (2014, 23 Haziran), "Greenpeace Losses: Leaked Documents Reveal Extent of Financial Disarray", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/environment/2014/jun/23/greenpeace-losses-financial-disarray> (Erişim tarihi: 22 Temmuz 2024).
- Verba, S. (1961), "Assumptions of Rationality and Non-Rationality in Models of the International System", *World Politics*, 14/1: 93-117. Doi: <https://doi.org/10.2307/2009558>.
- Vick, D. W., Campbell, K. (2001), "Public Protests, Private Lawsuits, and the Market: the Investor Response to the McLibel Case", *Journal of Law and Society*, 28/2: 204-241. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-6478.00187>.
- Vidal, J. (1996, 9 Mart 9), "You and I Against McWorld", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk/1996/mar/09/johnvidal> (Erişim tarihi: 22 Temmuz 2024).
- Vinton, L. (2021, 29 Temmuz), "UNDP 2021/2022 Human Development Report", İzmir.
- Walker, S. (2013, 20 Eylül), "Greenpeace Activists Could Be Charged with Terrorism After Ship Stormed", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/environment/2013/sep/20/greenpeace-ship-stormed-russian-coastguard> (Erişim adresi: 22 Temmuz 2024).
- Wallerstein, I. (2004), *World-Systems Analysis: An Introduction*, Duke University Press Books: Durham .
- Waltz, K. N. (2001), *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis* (REV-Revised, 2), Columbia: Columbia University Press.
- Waltz, K. N. (2010), *Theory of International Politics*, Illinois: Waveland Press Inc.
- Walzer, M. (1995), "The Concept of Civil Society", Walzer, M. (Ed.), *Toward a Global Civil Society*. Berghahn Books.
- Wapner, P. (1995), "Politics Beyond the State: Environmental Activism and World Civic Politics", *World Politics*, 47/3: 311-340. Doi: 10.1017/S0043887100016415.
- Waterman, P. (1996), "Beyond Globalism and Developmentalism: Other Voices in World Politics", *Development and Change*, 27/1: 165-180. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1996.tb00582.x>.
- Weaver, J. J. (2018), *How and Why International Nongovernmental Organizations Fill the Global Governance Institutional Gap*, Washington: Walden University.
- Weiss, T. G., Gordenker, L. (1996), *NGOs, the UN, and Global Governance*, Boulder: Lynne Rienner.
- Weiss, T. G., Wilkinson, R. (2014a), "Global Governance to the Rescue: Saving International Relations?", *Global Governance*, 20/1: 19-36. <https://www.jstor.org/stable/24526179>.

- Weiss, T. G., Wilkinson, R. (2014b), "Rethinking Global Governance? Complexity, Authority, Power, Change", *International Studies Quarterly*, 58/1: 207-215. Doi: <https://doi.org/10.1111/isqu.12082>.
- Wendt, A. E. (2016), *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, (Çev. H. S. Ertem), İstanbul: Küre Yayınları.
- Wendt, A. E. (1987), "The Agent - Structure Problem in International Relations Theory" *International Organization*, 41/3: 335-370. Doi: 10.1017/S002081830002751X.
- Whitaker, B. (2011, 13 Haziran). "Gay Girl in Damascus was an Arrogant Fantasy", *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jun/13/gay-girl-in-damascus-hoaxblog?intcmp=239> (Erişim tarihi: 22 Temmuz 2024)
- Wight, C. (2006), *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Willets, P. (1982), *Pressure Groups in the Global System*, Londra: Frances Pinter.
- Willets, P. (2010), *Non-Governmental Organizations in World Politics*. Londra: Routledge.
- Wong, W. (2012), *Internal Affairs: How the Structure of NGOs Transforms Human Rights*, Ithaca: Cornell University Press.
- Wood, A. W. (1991), *Elements of the Philosophy of Right*, Cambridge: Cambridge University Press.
- WWF. (2010, 1 Mayıs), "Biz Sorduk Yuvarlakçay Anlattı" <https://www.wwf.org.tr/?1168/bizsordukyuvarlakcayanlattı> adresinden alındı.
- Yalvaç, F. (2017), "Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar", Gözen, R. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul : İletişim Yayınları: 37-71.
- Young, N. (2023, 14 Haziran), "Climate Activist Rosemary Penwarden Found Guilty but Remains Undeterred", <https://www.greenpeace.org/aotearoa/press-release/climate-activist-found-guilty-but-remains-undeterred/> adresinden alındı.
- Young, O. R. (1994), *International Governance: Protecting the Environment in a Stateless Society*, Cornell: Cornell University Press.
- Zadeh, M. R. (2024, 16 Ocak), "The Status of Women's Rights in the Middle East", <https://www.stimson.org/2024/the-status-of-womens-rights-in-the-middle-east/> adresinden alındı.
- Zanotti, L. (2017), "Reorienting IR: Ontological Entanglement, Agency, and Ethics", *International Studies Review*, 19/3: 362-280. Doi: <https://doi.org/10.1093/isr/viw044>.

Zürn, M. (2020), "Unravelling Multi-Level Governance Systems", *The British Journal of Politics and International Relations*, 22/4: 784-791. Doi: <https://doi.org/10.1177/1369148120937449>.

EKLER

EK 1: UDB veritabanından alınan küresel sivil toplum birincil amaçlar listesi ve bu çalışmada kullanılan ana gruplara göre dağılımı

Estetik	6
Tarım	1
tarım bilimleri	2
İmtiyazlar	3
Astronomi	2
Özgünlük	6
biyo-bilimler	2
kuşlar, memeliler	1
İklimbilim	2
Ticaret	7
İletişim	8
Cemiyet	4
Kavrama	0
Bilinç	5
Muhafaza	1
yaratıcı dışavurum	6
Kültür	6
Sibernetik	2
Savunma	9
Tasarım	6
Gelişim	7
Dünya	1
Ekonomi	7

Eğitim	2
imar planlaması	2
duygusal doyum	6
Çevre	1
balıklar, sürüngenler	1
Özgürlük	3
temel bilimler	2
Coğrafya	2
Jeoloji	2
Jeofizik	2
yönetim / hükümet	9
sağlık hizmetleri	9
Tarih	2
Hidroloji	2
İdealizm	9
Buluş	2
Bireyselleşme	5
Endüstri	7
bilişim, sınıflandırma	2
Bilgi	8
yenilikçi değişim	7
Entegrasyon	9
uluslararası ilişkiler	9
Omurgasızlar	1
Dil	8
Hukuk	3
Sevgi	5

İşletme	9
İnsanlık	5
Tıp	2
meta-politika	5
Meteoroloji	2
Ahlak	5
okyanus bilimi	2
Birlik	5
Barış	9
Feslefe	5
bitki yaşamı	1
politika üretimi	9
Psikoloji	2
Eğlence	6
dini uygulamalar	5
araştırma, standartlar	2
Kaynaklar	1
Bilim	2
Güvenlik	9
topumsal aktiviteler	4
toplumsal problemler	4
Toplum	4
Sosyoloji	2
Dayanışma	4
Strateji	9
Teknoloji	7
İlahiyat	5

Aşkınlık	5
taşıma, telekommünikasyon	8
değer dağıtımı	7
Zooloji	2

EK 2: Temel Amaçlar Ana Gruplaması

1	Çevre
2	Bilim
3	Hukuk
4	Toplumsallık
5	Meta-konular / din
6	Eğlence / hobi
7	Ekonomi
8	İletişim
9	Devlet / siyasi

EK 3: ICBL Küresel Ağı

ICBL-CMC Küresel Ağı				
Amerikalar	Avrupa, Kafkaslar & Orta Asya	Orta Doğu & Kuzey Afrika	Salva-Altı Afrika	Doğu & Güney Asya & Pasifik
Campana Colombiana Contra Minas (Kolombiya)	Article 36 (BK)	Association for Human Rights in Kurdistan of Iran (Iran)	Association of Mine Professionals (Angola)	Aotearoa New Zealand Cluster Munition Coalition (Yeni Zelanda)
Centro Zona Minada - Grupo de Víctimas de Minas y Municiones (Şili)	Campagna Italiana Contro le Mine (İtalya)	Free Fields Foundation (Libya)	Capagne Congolaise pour Interdire les Mines (Kongo Demokratik Cumhuriyeti)	Association for Aid and Relief (Japonya)
CIREC-Centro Integral de Rehabilitación de Colombia (Kolombiya)	CARE (Avusturya)	Kuwait Institute for Scientific Research (Kuveyt)	Centre for Human Rights and Rehabilitation (Malawi)	Control Arms Foundation (Hindistan)
Fundacion Red de Sobrevivientes y Personas con Discapacidad - El Salvador (El Salvador)	DanChurchAid(Danimarka)	Landmines Resource Centre for Lebanon - University of Balamand (Libnan)	Explosive Ordnance Network of Survivors (Uganda)	Cooperative Orthotic and Prosthetic Enterprise (Laos)
Human Rights Watch (ABD)	Danish Refugee Council (Danimarka)	Mine and UXO Impact Relief (Irak)	Foundation for Security and Development in Africa (Gana)	Forum on Disarmament & Development (Sri Lanka)
Instituto de Seguridad y Derechos Humanos (Peru)	Geneva Call (İsviçre)	Mine-Free Israel / Roots of Peace (İsrail)	Iansa Women Network Nigeria (Nijer)	Jesuit Refugee Service (Kambocya)
Legacies of War (ABD)	Handicap International (Belçika)	Protection Against Armaments and Their Consequences (Mısır)	Institute for Security Studies (Güney Afrika)	Medical Association for Prevention of War (Avustralya)
Mines Action Canada (Kanada)	Mines Advisory Group (BK)	Syrian Network for Human Rights (Suriye)	Sierra Leone Action Network on Small Arms (Sierra Leone)	Mine Free Myanmar (Myanmar)
Sou da Paz (Brezilya)	Norwegian People's Aid (Norveç)		Southern African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (Zambiya)	NATA (Tonga)
US Campaign to Ban Landmines (ABD)	PAX (Hollanda)		West Africa Network for Peace Building (Togo)	Peace Sharing in Korea (Güney Kore)
	Solidarity Service International (Almanya)		Zimbabwe Open University (Zimbabve)	Project RENEW (Vietnam)
	UDAS - Organization of Amputees (Bosna-Hersek)			Sustainable Peace and Development Organization (Pakistan)

EK 4: McLibel dava konusu olan karalama broşürü

What's Wrong With McDonald's?

McDonald's spend over \$2 billion every year worldwide on advertising and promotions, trying to cultivate an image of being a 'caring' and 'green' company that is also a fun place to eat. Children are lured in - dragging their parents behind them - with the promise of toys and other gimmicks. But behind the smiling face of Ronald McDonald lies the reality: McDonald's only interest is money, making profits from whoever and whatever they can, just like all multinationals. The company's sales are now \$40 billion a year. The continual worldwide expansion of fast food chains means more uniformity, less choice and the undermining of local communities.

PROMOTING UNHEALTHY FOOD

McDonald's promote their food as 'nutritious', but the reality is that it is processed junk food - high in fat, sugar and salt, and low in fibre and vitamins. A diet of this type is linked with a greater risk of heart disease, cancer, diabetes and other diseases. Their food also contains many chemical additives, some of which may cause ill-health, and hyperactivity in children. Modern intensive farming and production methods are geared to maximising profits. As a result, the widespread use of unnatural practices and chemicals has also affected people's health (e.g. BSE and food poisoning).

EXPLOITING WORKERS

Workers in the fast food industry are paid low wages. McDonald's do not pay overtime rates even when employees work very long hours. Pressure to keep profits high and wage costs low results in understaffing, so staff have to work harder and faster. As a consequence, accidents (particularly burns) are common. The majority of employees are people who have few job options and so have no alternative to being bossed around and

exploited - and they're compelled to 'smile' too! Not surprisingly staff turnover at McDonald's is high, making it virtually impossible to unionise and fight for a better deal. This suits McDonald's who have always been opposed to workers' rights and Unions. The same is true for workers toiling in sweatshops in China to produce McDonald's 'happy meal' toys.

ROBBING THE POOR

The demands made by multinationals for cheap food supplies result in the exploitation of agricultural workers throughout the world. Vast areas of land in poor countries are used for cash crops or for cattle ranching, or to grow grain to feed animals to be eaten in the West. This is at the expense of local food needs. McDonald's continually promote meat products, encouraging people to eat meat more often, which wastes more and more food resources. 7 million tons of grain fed to livestock produces only 1 million tons of meat and by-products. On a plant-based diet and with land shared fairly, almost every region could be self-sufficient in food.

DAMAGING THE ENVIRONMENT

Forests throughout the world - vital for all life - are being destroyed at an appalling rate by multinational companies. McDonald's have at last been forced to admit to using beef reared on ex-rainforest land, preventing its regeneration. Also, the use of farmland by multinationals and their suppliers forces local people to move on to other areas and cut down further trees.

McDonald's are the world's largest user of beef. Methane emitted by cattle reared for the beef industry is a major contributor to the 'global warming' crisis. The heavy use of chemicals in modern agriculture destroys wildlife, plants and the soil. Every year McDonald's use over a million tons of

unnecessary plastic and paper packaging, the production of which requires environmentally-damaging chemicals and degradation of forests. Most of the packaging ends up littering our streets or polluting the land buried in landfill sites.

CRUELTY TO ANIMALS

The menus of the burger chains are based on the torture and murder of millions of animals. Most are intensively farmed, with no access to fresh air and sunshine, and no freedom of movement. Their short lives are cruel and their deaths are barbaric - 'humane slaughter' is a myth. We have the choice to eat meat or not, but the billions of animals slaughtered for food each year have no choice at all.

WHAT YOU CAN DO

Food is central to our everyday lives, yet we have virtually no control over its production and distribution. The way we eat, and even the way we think about food is being manipulated by these powerful institutions and their sophisticated marketing campaigns. But despite strenuous marketing efforts, McDonald's is widely despised, and its 'reputation' - along with that of the food industry in general - continues to sink ever further.

Every year on 18th October there is an annual World Day of Action against McDonald's and all they stand for - with pickets and demonstrations all over the world. Together we can fight back against the institutions which currently control our lives and our planet, and we can create a better society without exploitation or oppression. Workers can and do organise together to fight for their rights and dignity. People are increasingly aware of the need to think seriously about the food we and our children eat. Environmental and animal rights protests and campaigns are growing everywhere. People in poor countries are organising themselves to stand up to multinationals and banks which dominate the world's economy. Why not join in the struggle for a better world? Talk to friends and family, neighbours and workmates about these issues. Please copy and circulate this leaflet as widely as you can.

For more information, visit: www.mcspotlight.org

Please copy and distribute. If unable to copy, contact:
Anti-McDonald's Campaign, c/o 245 Gladstone St, Nottingham NG7 6HX

Your local contact (if applicable) is:

EK 5: Uygulamalar Tablosu

	A) Faillik			B) Hukuki Durum	C) Etki Alanı				D) Araçlar	E) Temel Etkinlik Alanı	F) Sonuçlar
	1. Form	2. Niyet	3. Etki		1. Destek		2. Faaliyet				
					1.1. Alan	1.2. Katılım	2.1. Alan	2.2. Vade			
Kara Mayınların Yasaklanması için Uluslararası Kampanya	var - dijital	1	1	tüzel	uluslararası	1.000.000 +	küresel	orta süreli	Konferans düzenlenmesi, lobicilik faaliyetleri, etkinlik düzenlenmesi, çalışmaların yayınlanması, sosyal medya kullanımı	insan hakları	Hukuki düzenlemeler
United for Peace and Justice (2002-2014)	var - dijital	1	1	yok	ulusal	100.000-1.000.000	ulusal	orta süreli	Konferans düzenlenmesi, protesto ve nöbet düzenlenmesi, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik, deklarasyon yayınlanması	barış	Farkındalık yaratmak (1)
United for Peace and Justice (2014-2024)	var - dijital	1	1	yok	ulusal	100.000-1.000.000	küresel	uzun süreli	Konferans düzenlenmesi, protesto ve nöbet düzenlenmesi, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik, deklarasyon yayınlanması	barış	Farkındalık yaratmak (1)
McLibel	var - reel	1	1	yok	ulusal	0-100	bölgesel	orta süreli	Protesto, dava, görsel medya kullanımı	hukuk	Hukuki düzenlemeler
Change.org	var- dijital	1	1	tüzel	uluslararası	1.000.000 +	küresel	uzun süreli	Kampanya başlatma, kampanya destekleme (imza), platformu destekleme (bağış)	dayanışma	Hukuki düzenlemeler (3)
GreenPeace	var - reel	1	1	tüzel	uluslararası	1.000.000 +	küresel	uzun süreli	Konferans düzenlenmesi, gösteri yapılması, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik, imza kampanyaları oluşturulması, lobicilik, podcast yapılması	çevre	Hukuki düzenlemeler (3)